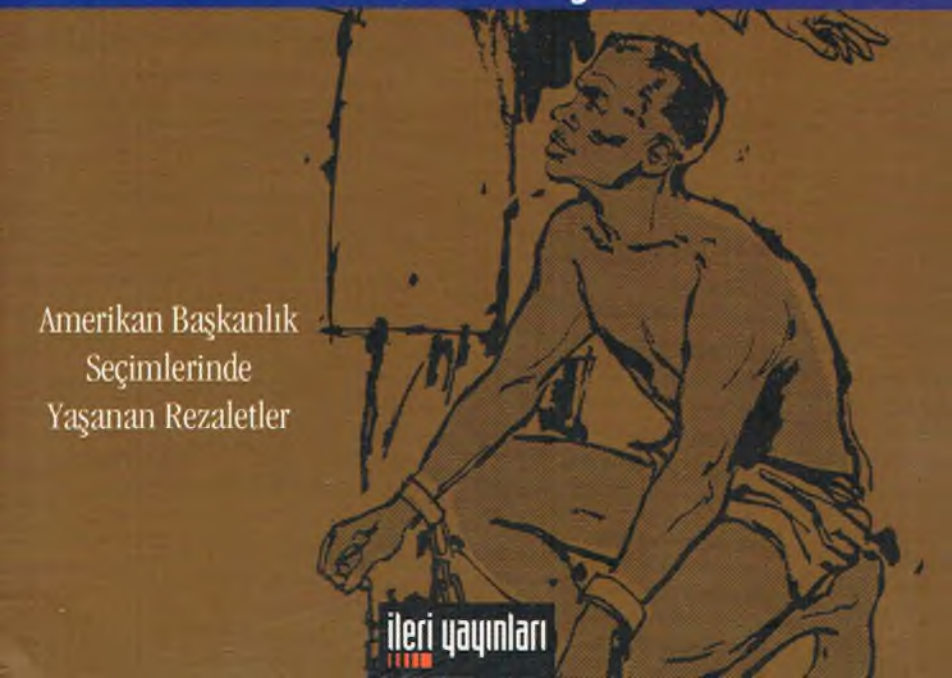
PROF. DR.
TÜRKKAYA ATAÖV



Amerikan Başkanları



Amerikan Başkanlık
Seçimlerinde
Yaşanan Rezaletler

ileri yayınları

TÜRKKAYA ATAÖV

Amerikan Başkanları

AMERİKAN BAŞKANLARI
Amerikan Başkanlık Seçimlerinde Yaşanan Rezaletler

Prof. Dr. Türkkaya Ataöv

ISBN: 978-9944-109-69-7

İLERİ YAYINLARI
No: 180
Birinci Basım: Ekim 2009

Kapak Tasarımı: Selim Özübek

© 2009, İleri Yayıncılık Reklamcılık Tur. Nak. İnş. Gıda San. ve Tic. Ltd. Şti.
Kitabın tüm yayın hakları İleri Yayıncılık Reklamcılık Tur. Nak. İnş. Gıda San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Yayınevinden yazılı izin almadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İLERİ YAYINLARI

Yönetim Yeri: Kazancı Yokuşu No: 21 D: 2 Taksim-Beyoğlu-İstanbul Tel: (0212) 245 86 60

Yetkili Satış Temsilcisi: Sıraselviler Cad. No: 113 Kat: 4 (Alman Hastanesi yanı) Beyoğlu-İstanbul Tel/Faks: (0212) 292 65 26-27 İnternet: www.ileri2000.org e-posta: ileri2000@hotmail.com

Baskı ve Cilt: Günaydın Ofset -Kale İş Merkezi Davutpaşa-İstanbul -(0212) 482 11 51

AMERİKAN BAŞKANLARI

19'uncu yüzyılın sonlarında Çarlık emperyalizminin
Kafkaslar'da Ruslaştırma ve Hıristiyanlaştırma siyasetinden,
ailesinde hayatta bırakılanlarla birlikte ama kendi altı yaşındayken,
anayurda kaçarak Gelibolu'ya yerleşen
meslekten denizci Hurşit Kaptan'ın ve
onun Trakyalı Türk eşi Sabriye Hanım'ın kızı,

bana beş yaşındayken evde okuma-yazma öğretip
ilkokulda birinci sınıfı sınavla atlamamı sağlayan,
iyi çocuk yetiştirmeyi birinci görevi sayan,

yeni Türk abecesini öğrenmek için halk okullarına ilk koşanlardan,
benim de doğduğum Gelibolu'nun ortaokul öğretmenlerinden

zeki, sevecen ve Atatürk Cumhuriyeti'nin
çağdaş tavırlı ve ileri görüşlü kadını,
ilk öğretmenim, sevgili anneannem ***Rafet Ataöv*** *Hanımefendi'ye...*

İçindekiler

Önsöz 9
I. Giriş: Yasal Düzen ve İktidar Oyunları 13
II. Washington 24
III. Adams, Jefferson 30
IV. Madison, Monroe, J.Q. Adams, Jackson 36
V. Jackson, van Buren 42
VI. Harrison, Tyler, Polk, Taylor, Fillmore, Pierce 47
VII. Buchanan, Lincoln 54
VIII. Lincoln, İç Savaş, Johnson 60
IX. Grant, Hayes 67
X. Garfield, Arthur, Cleveland 74
XI. Harrison, Cleveland, McKinley, Th. Roosevelt 80
XII. Taft, Wilson 88
XIII. Harding, Coolidge, Hoover 96
XIV. F.D. Roosevelt 105
XV. Truman 112
XVI. Eisenhower 118
XVII. Kennedy 127
XVIII. L. B. Johnson 138
XIX. Nixon 145
XX. Ford, Carter, Reagan 155
XXI. George H.W. Bush 165
XXII. Bill Clinton 177
XXIII. Hillary Clinton 191
XXIV. George W. Bush: 1 201
XXV. George W. Bush: 2 201
XXVI. "Dubya"nın Dangalaklığı 222
XXVII. Beyaz Saray'da Bir Siyah 229
XXVIII. Obama'nın Birikimi 241
XXIX. Obama ve Bölgemiz 253
Sonuç 262
Resimler 269
Dizin 295

Önsöz

Bu kitap Amerikan başkanlık seçimlerinde kotarılan oyunlar, dönen dolaplar, acımasız yalanlar ve ne pahasına olursa olsun Beyaz Saray'daki yumurta biçimindeki odaya kurulmak için utanmazcasına çevrilen dalavereler üstünedir. ABD'nde birkaç türlü seçim var. Başkanlık seçimi bunlardan biridir. Amerikan başkanının kendi ülkesindeki anayasal konumu ve dıştaki etkinliği düşünülürse, bu seçimlerin herkes için ne denli önemli olduğu bir kez daha ortaya çıkar. Üstelik, Amerikan yasal yönetimi "başkanlık düzeni"ne dayalıdır.

Elinizdeki yayın da yalnız bunun üstünedir. Öte yandan, Amerikan Kongresini oluşturan Temsilciler Meclisi ile Senato seçimleri, ayrıca elli birlikteş (federe) devletin yerel meclisleri için de seçimler var. ABD birleşik (federal) bir cumhuriyet olduğundan, o ellinin her birinde ayrı bir meclis ve onlar için de seçimler söz konusudur. O elli birime, televizyonlarda konuşucularca ve Türkçeleştirilmiş Amerikan filmlerinde yanlış olarak söylendiği gibi, "eyâlet" denmez. Fransa'da Marsilya, Lyon ya da Nice gibi yönetimsel bölünmelere "*province*",

yani eyâlet ya da il denebilir, ama Amerika'dakiler "devlet" (*state*") olarak başlamış ve bir araya gelip Amerika Birleşik *Eyâletleri*'ni değil, "Amerika Birleşik Devletleri"ni oluşturmuşlardır. Başkent Washington, D.C. ile her bir birlikteş devletin hakları Anayasada yazılıdır. Oradaki düzene özgü olarak, valiler ve ilçelerde güvenlik başları gibi görevliler de seçilirler. Ancak, seçimlerde halk oy veriyor diye, bunların demokratik olduğu da söylenemez. Giderek, olmadıklarını belirten patron (*boss*) ve mafya (*machine*) ilişkileri sık sık egemendir. Özetle, bu kitabın kapağında "seçim" sözcüğü geçiyor olmasına karşın, elinizdeki çalışma yalnız "başkanlık seçimleri" üstünedir.

Çalışmanın yöntemi de başkanlığa gelenleri kurucu General George Washington'dan başlayarak Barack Obama'ya değin, yani tarihsel ve süredizinsel (kronolojik) yol izlemektir. Başka türlü yapılabilir miydi? Kuşkusuz, evet. Örneğin, oy verme biçimlerini ya da aşamalarını izleyerek, yalnız iki-parti eksenini önde tutarak, ya da her dönemin iç ve dış siyasetine ağırlık vererek. Bu çalışmada bunlara da, elde olmayarak ve ancak kaçınılmaz ölçüde yer verdim. Her adayın ve seçilen başkanın yapmak istediğinin ve yaptığının konumuzla ilişkisi var. Ancak, gerçek yoğunluk seçim savaşımı ve kazanmak için başvurulan çoğu kez hileli yollar, aldatmacalar ve seçmeni yanıltmalar üstünedir.

Böyle bir yöntemi zorunlu kılan da Amerika'da başkanlık seçimlerine egemen olan dalaverelerin görmezden gelinemeyecek ölçüde belirgin oluşudur. Üst düzey eğitimimin önemli bölümünü Amerikan üniversitelerinde aldığım ve üstelik oralarda uluslararası ilişkiler ağırlıklı siyasal bilgiler dalında uzmanlaştığım için, Amerikan yayınları, kuramları ve uygulamalarıyla 1955'lerden bu yana içli-dışlıyım. Temel başyapıtları öğrenciliğimde başarılı olmak ve ayrıca ilgimi çok çektiği için, geçmiş uzun yıllar içinde, bıkmadan usanmadan okudum. Daha dün yayımlananlardan da gereği gibi haberliyim. Türk okuyucu-

sunu bu birikimimden yararlandırmak isteğim doğal karşılanmalıdır.

Ayrıca, bu konuyu seçmemin bir nedeni daha var. Geçtiğimiz yıllarda, özellikle George W. Bush'un 2000 seçimleri sonunda başkan oluşuyla bağlantılı kuşkular tüm dünyanın ilgisini çekti. Kimileri, hattâ kendi tarihlerini de iyi bilmeyen sıradan Amerikalılar Bush rezaletinin o ülke tarihinde tek örnek olduğunu sanıyorlardı. Oysa, geçmişte neredeyse tıpatıp benzerleri vardı. Ardından, Barack Obama Amerika ve dünya için bir "umut" olarak sunuldu. Beyaz Saray'a girmesi kesinleşince, hemen o dakika, olan ülkemizin bir yöresinde önce onlarca kurbanlık koyuna oldu. Bu aldatmaca furyasında kurbanların insanlarımıza sıçrayıp yaygınlaşmamasını umarım. Ummaktan da öte, birtakım yalanlara karşı örgütlü ve kararlı savaşım gerekir. Bu kitap da bu karşı koyuşun bir parçası olarak kabul edilmelidir. Türk okuyucular arasında konuya Amerika'nın kendi iç sorunuyla ilgili alt bir başlık gibi bakanlar varsa, yalnız bilimsel öğrenme isteği yönünden fukaralık sergilemekle kalmazlar, ülkemizin hakları ve çıkarları açısından da bir ilgisizlik örneği verirler. Kürede ve ülkemizde temel çelişi ulusalcıların emperyalizme karşı savaşımıdır. Amerika'nın kendini başkalarına kopyalanması gereken örnek bir ülkeymiş gibi sunmasının ardında ne aşağılık oyunların yattığını öğrenmek zorundayız.

Konuyu Amerika'nın bağımsızlık yılından günümüze getirirken, olayları seçimlere odaklı olarak özetledim. Her bölümün dipnotlarına kimi temel yayınları da ekledim. Ancak, kaynak verirken onları da, konunun eksenine bağlı kalarak, sınırlı tuttum. Sanırım, Amerika'nın başka yönlerine ilişkin olarak daha önce yapılmış yayınlarım var. İleride de olabilir. Oysa, bu kitabın temel konusu geniş anlamda Amerikan siyasal düzeni ya da yönetenlerin iç ve dış tutumları olmadığından, gönderme yaptığım yayınlar da yalnız kitabın başlığıyla uyumlu olanlardır. Görüleceği gibi, içinde çok sayıda yeni kaynak vardır.

Bundan sonraki bölümde daha çok yasal düzenlemeyle ilgili bilgi sunup ardından konuyu başkanların seçilmelerine getirmek istiyorum.

T. A.

Ankara, 11 Haziran 2009

I. Giriş:
Yasal Düzen ve İktidar Oyunları

Amerika'daki başkanlık seçimleri tüm dünyanın ilgisini çeker. Kimi yerlerde belki Amerika'nın kendinden daha fazla. Sanki bir dünya yöneticisi atanıyor. Demokrat Parti adayı Barack H. Obama da 7 Kasım 2008'de bir tür iki aşamalı oyla Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanlığına seçilip 20 Ocak 2009'da Beyaz Saray'a girince, yeryüzünün belirli yerlerinde bir "umut" rüzgârı esti. Bu bağlamda, Amerikan başkanlık düzeni üstüne kimi gözlemlerin uygun düşeceğini sanırım.[1] Bu amaçla, önce başkan adayının ve sonunda başkanın nasıl

[1] Yazar soyadlarının abece sırasıyla, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki başkanlık seçimlerini genelde değerlendiren birkaç önemli Amerikan kaynağı: Charles A. Beard, The Presidents in American History, New York, Julian Messner, 1965; Paul E. Boller, Presidential Campaigns: From George Washington to George W. Bush. New York, Oxford University Press, 2004; Joseph Cummins, Anything for a Vote: Dirty Tricks, Cheap Shots, and October Surprises in U.S. Presidential Campaigns, Philadelphia, PA., Quirk Books, 2007; Kathleen Hall Jamieson, Dirty Politics: Deception, Distraction

belirlendiğine ilişkin anımsatmalar yararlı olabilir. Ama ardından, Amerikan tarihinin tüm adaylık yarışmalarında ve başkanlık seçimlerinde oylamalara gölge düşüren ve oldukça sık rastlanan birtakım kirli oyunlar, ucuz izlenceler ve demokrasilerde şaşırtıcı sayılacak olaylar gereği gibi bilinmelidir.

Kimilerince yalnız o ülkede değil, tüm dünyada çok önemli olan başkan seçiminin anayasal gereklerine ve gelenekleşmiş uygulamalara bakmakla işe başlayalım. Amerikan yürütme erkinin başındaki kişi yasa yapan meclis üyeleriyle birlikte seçilmez. Ne zamanlama, ne de izlenen yol yönünden. Ayrı seçimlerle iş başına geldikten başka, görev süreleri de birbirine uymaz. Anayasaya göre, başkan (geçmişte kalan bir istisna dışında) dört, Temsilciler Meclisi üyeleri ikişer ve senatörler de altışar yıl için seçilirler. Bu çeşitli seçimlerin seçmenleri de aynı değildir. Siyasal düzenin kendi, Britanya'da olanın aksine, meclis üstünlüğüne dayanmaz. Amerikan yönetiminin "ülkede buhran var" diye yönetimden düştüğü görülmemiştir. "Güven" ya da "güvensizlik" oyu diye bir şey de söz konusu olamaz. Beyaz Saray'daki iktidar belirli süreler dışında, ne olursa olsun, değişmez. Yurttaş dört yılın sonunu

---

and Democracy, New York, Oxford University Press, 1992; Kathleen Hall Jamieson, Packaging the Presidency: A History and Criticism of Presidential Campaign Advertising, 3. B., New York, Oxford University Press, 1995; David E. ve Johnny R. Johnson, A Funny Thing Happened on the Way to the White House: Foolhardiness, Folly and Fraud in Presidential Elections, from Andrew Jackson to George W. Bush, New York ve Dallas, Taylor Trade Publishing ve Lanham, 2004; Joe Klein, Politics Lost: How American Democracy Was Trivialized by People Who Think You Are Stupid, New York, Doubleday, 2006; Stefan Lorant, The Glorious Burden: The History of the Presidency and Presidential Elections from George Washington to James Earl Carter, Jr., Lenox, MA, Author's Edition Inc., 1977; Paul H. Roseboom ve Alfred E. Eckes, Jr., History of Presidential Elections: From George Washington to Jimmy Carter, 4. B., New York, Macmillan, 1979; Robert Scheer, Playing President, Los Angeles, TruthDig; NewYork, Akashic Books, 2006. Bir de aynı konuda önemli İngiliz kaynağı: Harold J. Laski, The American Presidency, An American Interpretation, New York ve London, Harper, 1940.

beklemek zorundadır. Başkan William H. Harrison ya da F.D. Roosevelt gibi görev sırasında ölür; A. Lincoln, J.A. Garfield, W. McKinley ve J.F. Kennedy gibi öldürülür; ya da R. Nixon gibi kendiliğinden çekilir; bu koşullar başkadır. Yerine yardımcısı geçer ve seçmen, böyle durumlarda bile, dört yıllık sürenin son bulmasını bekler. Örneğin, Roosevelt 1945'de ölünce yerine pek az tanınan H.S. Truman (1945-1953) geçmiş ve seçmen bir öncekinin süresinin tamamlanması için üç yıl beklemişti.

Amerikan seçim düzeni çoğu kez "iki-partili" diye de tanımlanır. Ancak, Anayasada siyasi partilere bir gönderme yoktur. Hiçbir yasa "seçimlere Demokratlar ve Cumhuriyetçiler girecektir" demez. Demez, ama uzun süredir ve günümüzde inançları ve programları birbirine çok yakın bu iki parti vardır ve birinden ya da ötekinden öne çıkanlar Beyaz Saray'a girerler. Amerikan Komünist Partisi örneği küçük üçüncü partiler ile Ross Perot ve Ralph Nader gibi bağımsız adaylar da bulunur, ama onlar ancak çok belirli koşullarda iki büyük partiden birinin oylarını saptırmak ve ötekini kazandırmak gibi dolaylı bir rol oynayabilirler, o kadar. Öte yandan, Amerikan siyasetinde egemen olan yalnız iki partidir. 2006'da Kongre'deki 535 yasama üyesi içinde yalnız Vermont'tan iki kişi (Temsilci Bernie Sanders ve Senatör Jim Jeffords) ne Demokrat, ne de Cumhuriyetçiydiler. Bu örnekler çok ufak istisnaları oluşturur. Yoksa, her birlikteş devletin valisi de iki partiden birine üyedir. Bu bağlamda, Nebraska meclisinin (gene bir istisna olarak) iki özelliği var. Biri, yerel meclis için aday olanların parti bağlantılarını oy pusulalarında göstermemeleri; öteki de, mecliste ikinci bir alt-meclisin olmaması.

Birçok yurttaş bu kısıtlamalardan ötürü kaygılıdır, ama düzenin üst çadırı değişmiyor. Hiç değişiklik yok da değil, ama temel ve genel yön sürekli olarak aynı kalıyor. Seçimi ancak ya Cumhuriyetçi ya da Demokrat aday kazanacaktır. Ne var ki, bu ikisinin coğrafya desteği

akıp giden yıllar boyunca yer değiştirmiştir. Örneğin, 20'nci yüzyılın büyük bölümünde (on bir birlikteş devletin oluşturduğu) Güney bölgesi sürekli Demokrattı. İç Savaşı (1861-65) daha çok Kuzey adına kazanan Başkan A. Lincoln (1809-65) Cumhuriyetçi Partidendi ve Afrika-kökenli köleleri (kapitalist düzenin düşük ücretli işçi sömürüsü gereği olarak) özgürlüklerine kavuşturmuştu. Cumhuriyetçiler 1964'e değin Güney'de hiç yoktular. Günümüzde ise, o parti aşağı bölgede artık egemendir. Demokratlar da büyük kentlerde, iki okyanusa açık kıyı bölgelerinde ve endüstri beşiği olan Orta-Batı'da güçlüdürler. Kimi birlikteş devlet ve kentlerin belirli yöreleri farklı partilere yönelir. Örneğin, Illinois'da merkez Şikago kenti Demokratların, güneyi ise Cumhuriyetçilerindir. New York daha çok Demokrattır. Bu serpilmede ileride birtakım oynamalar da kuşkusuz olabilir. Ama çift parti düzeni hâlâ başattır.

Oy veren Amerikan seçmeni başkentte yürütme erkinden sorumlu olacakları, yasa yapacak olanları ve kimi yerlerde yargıçları da birleşik, birlikteş devlet ve yerel düzeylerde genelde ayrı ayrı seçer. Bu genel uygulamadan farklı olarak, Kuzey Carolina'da Charlotte kenti seçmeni ABD başkanı, ABD başkan yardımcısı, ABD senatörü, ABD milletvekili, Kuzey Carolina valisi, vali yardımcısı, yedi yerel yönetici, birkaç yargıç, bir birlikteş devlet senatörü, bir yerel milletvekili ve daha alt-düzey yöneticilerini aynı günde (7 Kasım 2004'te) seçmişti.

Kuşku yok ki, bu siyasal düzende en büyük 'ödül' ABD başkanlığıdır. Dört yılda bir gerçekleşen başkanlık seçimi tüm bu seçimlerin içinde en önemlisidir. Bu nedenle, seçmenin birçoğu pusulaya yalnız başkanın adını yazıp öteki yerleri sürekli boş bırakırlar. Geri kalan siyasetçilerin daha alt düzeylere bir seçilme yöntemi, kazanacak başkan adayının kuyruğuna takılmayı başararak istediği konuma onun sayesinde tırmanmaktır.

Amerika'da başkan halk tarafından doğrudan seçilmiyor. Bu yol bir seçenek olarak düşünülmüş, fakat anayasaya konmamıştı. Onun yerine zaman içinde ufak değişikliklerle başka bir yol izlendi. Her birlikteş (federe) devlet kendi temsilcilerinin ve senatörlerinin sayılarına eşit "seçici" belirleyecek ve bunlar kendi yörelerinde bir araya gelerek başkan ve başkan yardımcısı adayları için oy kullanacaklardı. Bu devletlerin sayısı şimdi elliye çıktı. Sonuçlar ulusal başkent Washington'a yollanacak ve oylar Kongre'de açılacaktı. İlk başında, her seçici iki kişiye oy veriyor, daha çok oy toplayan başkan ve öteki de onun yardımcısı oluyordu. Ancak, 1800'de Thomas Jefferson (1743-1826) ile Aaron Burr (1756-1836) eşit (73) oy alınca, bu yolun sakıncası ortaya çıktı ve Anayasaya eklenen On-ikinci Değiştirge başkanla yardımcısını ayrı oya bağladı. Hiçbir başkan adayı çoğunluğu sağlayamazsa, çözüm Kongre'nin iki alt kurumundan biri olan Temsilciler Meclisi'nin kararına kalıyordu. Bu yola 1800 ile 1824'de iki kez başvuruldu. Aynı sorun başkan yardımcısının belirlenmesinde çıkacak olursa, buna da Senato karar veriyordu.

Seçicilere gelince: Her birlikteş devlette parti örgütleri (o birimin temsilcileri ve senatörlerinin toplam sayısına eşit) ulusal adaylarım belirleyecek seçici dizelgeleri hazırlıyorlar. Kasım ayındaki genel seçimlerde, seçmenler oylarını bu seçici kümelerinden birine veriyorlar. Önceleri, basılı oy pusulalarında başkan seçmekle görevli kişilerin adları yazılıydı. Sonraki düzenlemeyle yalnız başkan ve yardımcısı olacak adayların adları kaldı. Bu durumda, seçiciler kendi birlikteş devletinin meclis yapısında toplanıp oy kullanıyorlar. Kuramsal olarak her seçici dilediğine oy kullanabilirse de, yerleşik geleneğe göre herkes kendi partisinin adayına veriyor. Örnekleri az da olsa, seçici kişi öteki parti adayına da verebilir. 1948'den bu yana, toplam dokuz seçici, temsil için yollandığı partisinin adayına değil. kendi kişisel kararına uyarak başkasına oy verdi. Kimilerine göre, bu örnekler "partiyi sat-

mak'tır. Oylar ulusal başkentte toplanmakta ve seçildiği anlaşılan aday öteki yılın başında (20 Ocakta) yemin ederek göreve başlamaktadır.

Bu düzenin biratakım sakıncaları var. Örneğin, diyelim, Ohio'da 'bir milyon' yurttaş kendi adına hareket edecek olan Demokrat Partili seçiciler kuruluna oy verse ve 'bir milyon artı bir' yurttaş da Cumhuriyetçi Parti yararına oy kullansa, o federe devlete biçilen 25 oyun tümü Cumhuriyetçi Partiye verilmiş sayılacaktır. Böylece, birlikteş devletlerin neredeyse tümünde yarıdan bir fazla alan tümünü almış sayılır. Bu durumda, ulusal düzeyde ancak azınlık oylarını almış olan aday Beyaz Saray'a pekâlâ girebilir. Başka bir deyişle, halktan dolaylı da olsa en fazla oy almış olan başkanlık seçiminden yenik çıkabilir. 2000'de Al Gore'un durumunda olduğu gibi. 1860'da Abraham Lincoln (1809-65) ve 1912'de Woodrow Wilson (1856-1924) başkanlığa çoğunluğu kazanamadan seçildiler. 1876'da Rutherford B. Hayes (1822-93) ve 1888'de de Benjamin Harrison (1833-1901) azınlık oylarını, ama seçicilerin çoğunluk oylarını almışlardı.

"Bir artı oy alan tümünü kazanmış sayılsın" uygulaması elli birlikteş devletin kırk-sekizinde uygulanıyor. Bu genel uygulamanın dışında kalan ikisi Maine ile Nebraska'dır. Bir de, başkent Washington'un içinde yer aldığı "D.C."nin (*District of Columbia*) özel konumu var. Maine ile Nebraska'da kazanan kişi tüm oyları almıyor, oylar orana göre dağılıyor. Anayasaya eklenen Yirmi-üçüncü Değiştirgeye göre, "Columbia Bölgesi"nin (en az nüfuslu birlikteş devletin hakkı olan seçme oyu) yani, üç oyu var. Düzenin bir şaşırtıcı yanı da şu ki, 2004'de Kaliforniya'da başkan için verilecek her oy 664.700 kişiyi simgeliyordu; Maine için adaya verilen her oy da 329.300 seçmeni. Ancak, ilkinin başkanlık oy ağırlığı 54, ikincisininse 4'tü.

Bu durumda, başkanın halk tarafından doğrudan seçilmesini iste-

yenler de oldu. Ancak, ülkenin daha çok kuzey-doğusunda yer alan (Connecticut, Delaware, Maine, Maryland, Massachusetts, New Hampshire, Rhode Island ve Vermont gibi) küçük birlikteş devletlerle Güneyliler bu seçeneğe karşı koydular. Küçüklerin ancak birkaç oy hakkı vardı ve Güneyde de halk seçimlere pek katılmıyordu. "Orta yol" diye ileri sürülen seçeneklerin kendilerine göre ayrı sakıncaları bulunuyordu.

Her seçilen başkan dört yıl görev yapar, ikinci kez aday olabilir. Bu kuralın dışında kalan 1929 ekonomik bunalımı ve savaş yıllarının (dört kez) başkanı Franklin D. Roosevelt (1882-1945) oldu. Yirmi-ikinci Değiştirge (1951) bundan sonra en çok sekiz yılı kesin sayıyor. Başkanın görev süresini tamamlamadan ayrılmasıyla yerine o süre sonuna değin yardımcısı geçer. Dokuz kez böyle oldu. Anayasada başkanı görevden alma varsa da, iki kez ortaya çıkan bu olasılıkta Meclisin üçte-iki çoğunluğu sağlanmadığından bu yol uygulanmadı.

Başkan yardımcıları (başkanın yerine geçenler dışında) adı sonra hemen unutulan kişilerdir. Seçime girmeleri pusulada bir denge sağlamak içindir. Başkan adayı Katolik ve kuzey-doğudansa, yardımcısı Protestan ve Güneyli olur. Ya da biri büyük endüstri sermayesinin tartışılmaz biçimde yandaşıysa, öteki tarımla uğraşan çiftçilerin sözcüsü gibi görünür.

Başkan adayı kesinlikle kazanacağı ya da kesinlikle yenileceği yerlere pek uğramaz. Oralarda para ve vakit harcamağa gerek yoktur. Demokratlar "Yeni İngiltere" (*New England*) denen kuzey-doğu bölgesinde, New York'ta ve Kaliforniya'da, Cumhuriyetçiler de Güney'in çoğunda ve "İncil Kuşağı" diye de bilinen tutucular yöresinde güçlüdürler. Buralardaki sonuçlar her ikisi için de aşağı, yukarı bellidir. Örneğin, Bush'lar Teksas için ne akçe, ne de vakit harcaması yaptılar. Bu yüzden, adaylar daha çok kararsızlara yönelirler. Yaptıkları

hesap şudur: Avuç içinde sayılan birlikteş devletleri temsilen geleceklere ek olarak, ikinci aşamada kazandıran çoğunluk oyu 270'i bulmak amacıyla ne yöne gitmeli ve o yöre kaç oy getirir? Ölçümler çarpışan adayların oylarını birbirine yakın gösteriyorsa, daha fazla para harcamak gerekir. Son seçimlerde eşit ya da eşite yakın dağılım şuralarda oldu: Florida, Iowa, Michigan, Nevada, New Hampshire, New Mexico, Ohio, Oregon, Pennsylvania ve Wisconsin.

Bu durumda, kimi kentler, büyükler de dahil, başkan adaylarının yüzlerini bile görmezler. Son seçimlerde otuz-beş birlikteş devlete uğrayan pek olmadı. Savsaklananlarda katılım da düşüktü. Böylece, gücü her yerde eşit olanın kazanma olanağı bir hayli sınırlıdır. Onun yerine, kimi yerlerde önde olanın durumu daha iyi sayılır. Örneğin, 1948 seçimlerinde iki küçük partiden ayrı ayrı aday olan Strom Thurmond ile Henry Wallace eşit oy (%2.4) almışlardı, ama ilki kimi yerlerde önde olduğundan başkanlık oylarının 39'unu alırken, ulusal düzeyde her yerde yandaşı olan ikincisine son aşamada tek bir oy bile çıkmadı. Aday zaten güçlü olduğu yerde oy sayısını (sonucu değiştirmeyeceğine göre) 15.000 arttıracağına, başka üç yerde ayrı ayrı 5.000 arttırsa, daha kazançlı çıkar.

Seçilen başkan yürütme erkinin başıdır. Ulusun dış ilişkileri, diplomasinin yürütülmesi, uluslararası antlaşmaların (Senato'nun üçte-ikisinin onayıyla) yapılması, yüksek rütbelilerin (gene Senato onayıyla) atanması ve silâhlı kuvvetler başkomutanlığı onun denetimindedir. Kongre'den gelen yasayı veto etme, yani yasama meclisinin kararına "olmaz" deme yetkisi vardır. Bu yetki ancak her iki alt-meclisin üçte-iki oyuyla aşılabilir. Başkan Kongre'yi özel toplantıya çağırabilir, ona izlenecek siyaset önerebilir. Partisinin de başkanı olduğundan, iç siyasette de büyük güçtür ve partisinin Kongre'de çoğunluğu varsa, orada da egemen olur ve "kuvvetler ayrımı"na ilişkin anayasal ilke uygulamada işlemez.

Başkanlık seçimlerinde gerçek uygulamaya gelelim. İyi bir yazar olmanın yanı sıra daha çok İngilizce sözlüğüyle ünlü olan Noah Webster'in (1758-1843) üçüncü Başkan Thomas Jefferson'a (1801-09) şöyle bir mektubu var: "Namuslu kişiler yerine aptallarla düzencilerin en yüce katları ele geçirme olasılıklarının olduğu yerde, seçimle yönetime gelme yurttaşa ne kazandırır ki?" Webster'in ülke yönetiminin daha ilk yıllarındaki bu gözlemi bugün sanki çağdaş bir değerlendirme gibi geliyor. Gerçek şu ki, bugünün hastalıklarının kaynağı işte o kuruluş yıllarındadır.

Öte yandan, sıradan Amerikalı geçmişteki başkanlık seçimlerine ilişkin olarak hemen hemen hiçbir şey bilmez. Okulda öğrenciler bile son bir-iki başkan dışında eskilerden birkaçının adlarını bile sayamazlar. Ben orada doktora öğrencisiyken, kolejin alt sınıflarına Polk, Pierce, Van Buren, Harrison, Tyler, Hayes ve Taylor gibi adları sıralayarak bunların kimler olduklarını sormuştuk. Tümü eski başkanlardı. Kimsenin bildiğini anımsamıyorum. İçlerinde "bizim sokağın bakkalı" diyen de çıkmıştı. Kısa süre önce de, ABD'nde bir bilgi yarışmasında, on sekiz yaş dolaylarında bir kız öğrenci "ABD'nin kaç birlikteş devletten oluştuğu" sorusuna (elli yerine) "on üç!" demişti.

Sıradan Amerikalı kendi seçim düzeniyle, hele başkanlarını kendilerinin seçtiğini inanarak övünür durur. Başka toplumlardaki düzenleri de kendine göre ölçüp biçer. Örneğin, Amerikan silâhlı kuvvetlerinin siyasetin ta göbeğinde yer almış olduğunu bilmez de, onun dışında kaldığını sanır. Ama kimi başka uluslara "siz de bizim gibi demokrat olun; askeriniz siyasete karışmasın!" dersini vermeğe kalkar. Ya da seçimlere Danimarka'da seçmenin yaklaşık %90'ı katılır ve bu oran ABD'nde ara seçim için %33 ve başkanlık seçimi için de %50 ise de, kendini katılımcı demokrasinin bireyiymiş gibi görmeyi sürdürür.

Öte yandan, şu soruları topluca ve sıkça sormaz: Amerika'daki siyasal süreç saydam mıdır? Siyasal yapıda "güçler ayrımı" ilkesi gerçekten işliyor mu? Yasama, yürütme ve yargılama erkleri, Anayasada dendiği gibi, birbirlerini denetliyorlar mı? Yürütmede görev alan birinin (ABD Başkan Yardımcısının aynı zamanda Senato Başkanı olabilmesi ve orada ancak oylar eşit olunca kendi oy hakkını kullanması ve Yüce Mahkeme Başyargıcının da bir başkanı görevden alma girişiminde geçici olarak Senato başkanlığı yapması dışında) yasama ya da yargı kuruluşlarında iş yapamaması siyasette denge düzeninin varlığını kanıtlamaya yeter mi? İktidar dışında kalanların eşit koşullarda yarış olanakları var mıdır? Yurttaşlar siyasetteki yerlerini kolayca ve özgürce alabilirler mi? Yurttaş oy vermeden önce yeterince bilgilendirilir mi? Adaylar ve partiler düşündüklerini açıklamakta gerçekten özgür müdürler? Amerikan siyasetinde birden fazla seçeneğin olduğu söylenebilir mi? İki başkan adayının ortaya çıkışı seçeneğin varlığını simgeler mi? Başkan adaylarının tartıştığı konular seçmenin ve yurttaşın temel haklarıyla yeterince bağlantılı mıdır? Amerikan seçmeninin yüzde kaçı oy verir? Seçim yasaları, kuralları ve gelenekleri değişmeli mi? Değişmeyecekse, neden? Değişecekse, nasıl?

Amerika'daki son yılların başkanlık seçimleri skandallarla çalkalandı, yapılanlar izleyenlerin tüylerini diken diken etti. Ancak, az bilinen bir gerçek şu ki, ders kitaplarında yazanlar bir yana, Amerikan başkanlık seçimleri sürekli olarak kirli oyunların sahneleri oldu. Bush 2000'de Florida'daki oyları çalıp götürdü, değil mi? Ama 1876'da Hayes-Tilden ikilisi de aynı şeyi yapmıştı. Başkan Richard Nixon (1913-94) siyasal rakiplerinin kendi merkezlerinde konuştuklarını yasaları çiğneyerek dinledi, değil mi? Ama Lyndon B. Johnson da (1908-73) 1964'de aynı şeyi öteki aday Barry Goldwater'e yaptı. Belki yalnız 1789'daki seçimde, yani kurucu George Washington tek başına aday olduğunda, bu türlü uygulamalar henüz yerleşmemişti. On-

dan sonra, neredeyse seçimlerin cayılmaz niteliği oldu. Belki de, çoğu kez, kazananlar en kirli oyunlara başvuranlar oluyor.

Bundan sonraki bölümlerde başından başlayarak bu çirkin oyunları özetlemeğe çalışacağım.[2]

[2] Her bölümde söz konusu başkanlara ilişkin kimi temel kaynakları dipnotlarında vermeğe çalıştım. Bunların içinde başkanların kendilerinin yazdıkları kitaplar da var, araştırmacıların başka çalışmaları da. Eksiksiz bir yayın listesi bile kendi başına birkaç ciltlik kitap oluşturur. Böyle bir kaynak sergilemesi bu kitabın amacına da uymaz. Bu nedenle, burada, tüm ABD başkanları üstüne başkentteki Kongre Kütüphanesinin genel bir kaynak kitabına gönderme yapmakla yetiniyorum: James Sayler, ed., **Presidents of the United States: Their Written Measure: A Bibliography**, Washington, D.C., Library of Congress, 1996. Buna ek olarak, birçok bölümde yalnız o yılların başkanlarıyla ilgili olarak genel kaynakça kitaplarının da (gene dipnotlarında) sözü edilmiştir.

II. Washington

ABD'nde 1789 tarihli ilk başkanlık seçimine bir yolsuzluk karıştığı söylenemez. Devlet daha yeni doğmuştu. Ama geçmişinde kanlı bir savaş vardı. Bu çatışma "Yeni Dünya" insanlarını da bölmüştü. "Anayurt" saydıkları İngiltere'den kopmayı kimi "sömürge (koloni) insanları", giderek onların temsilcileri bile içlerine henüz sindirememişlerdi. Örneğin, Kuzey Carolina Valisi Joshia Martin o bölge halkına İngiliz tacına bağlı kalmayı önermiş, bu çağrıya uyan birkaç bin silâhlı kişi valinin desteğine koşmuştu. Hele Virginia gibi güneydekiler İngiltere'ye karşı ayaklanmanın siyah derili kölelerini yüreklendirip onların da bu kez beyaz Amerikalılara baş kaldırmalarına yol açacağından korkuyorlardı. Amerikalılar kendi bağımsızlıklarını sonunda kazanmışlardı, ama yeni ulusu bir arada tutacak bir "baba" simgesine gereksinim vardı. O günün koşullarında, bu kişi ancak Amerikan Bağımsızlık Savaşının elli altı yaşındaki Başkomutanı George Washing-

ton olabilirdi.[3]

Washington Philadelphia'da 1787'de toplanan Anayasa oturumlarında başkanlık yapmıştı. Yirmi üç yaşındayken Britanya ordusunda subay olmuştu ve üniformasız siyaset yapmaktan ürküyordu. Örneğin, Virginia meclisinde konuşmaları sırasında korkular geçirir, kekeler ve terler dökerdi. Ama anayurda karşı baş kaldırdıklarında kurtuluş ordularının başına onu geçirdiler. Yedi yol boyunca, bir yenilmiş, bir kazanmış, ama orduyu bir arada tutabilmişti. Ne var ki, kendini başkanlık için artık yaşlı görüyordu. Yakınları olan Alexander Hamilton ve James Madison onu varlığının gereğine inandırdılar. Öte yandan, generalin kendine üçüncü kişiymiş gibi göndermeler yapma biçiminde Julius Sezar'ı anımsatan tavırları vardı. Örneğin, "General Washington şu görüştedir" gibi söze başlar, kimsenin elini sıkmazdı. Ama ondan daha uygun birini düşünmek zordu.

Bu, ilk sayfası açılan Amerikan tarihinin birinci başkanlık seçimi olacaktı. Ondan başka aday ileri sürülmedi. Halk oylaması diye bir şey de söz konusu değildi. Yeni dünyadaki her birlikteş devlet, başkanlık seçiminde oy kullanmak için birkaç kişi atayacaktı. New York sekiz kişiyi zamanında saptayamadığından, ilk seçimde oy kullanamadı. Şöyle ki, seçicilerin her biri pusulaya iki ad yazacak, daha fazla oy alan kazanacak, ikinci gelen de yardımcısı olacaktı. Hamilton kesin-

---

[3] Devleti kuran George Washington üstüne kuşkusuz çok yayın var. Ağarasında (internette) bulunabilecek geniş bir kitaplar kaynakçası şudur: Select **Bibliography on George Washington**, compiled by Professor Peter Henriques. Yaşamı üstüne ilki yedi, öteki dört ciltlik iki uzun çalışma: Douglas Southall Freeman, J.A. Carroll ve M.W. Ashworth, **George Washington: A Biography**. 7 C., Scribner's, 1948-57; James Thomas Flexner, **George Washington**, 4 C., Little, Brown, 1965-72. George Washington'un anı defterlerine dayalı olarak 6 ciltlik derleme: Donald Jackson ve Dorothy Twohig, ed., **The Diaries of George Washington**, 6 C., University Press of Virginia, 1976-79. Yeni bir kaynak: Joseph J. Ellis, **His Excellency: George Washington**, New York, Alfred A. Knopf, 2004.

likle Washington'un seçilmesini istediğinden, seçicilere ikinci kişi olarak aday olmayan her hangi birinin adını yazmalarını salık vermiş, böylece rakip olabilecek tek kişi olan John Adams'ın rastlantı sonucu seçilmesini engellemeğe çalışmıştı. Washington 69 oyun tümünü aldı.

John Adams'ın Washington'un seçilmesini "odadakilerin içinde en uzun boylu" olmasına bağlayan bir yorumu da tarih sayfalarında yerini almıştır. O tarihte New York kenti bir tür geçici başkentti. Yeni Başkan Washington Hudson Nehri'ni on üç beyaz giyinmiş denizcinin su üstünde sektirdiği salla geçerek New York'a o günlere göre görkemli bir giriş yaptı.

Art arda sorunlar ilk başkanın önüne ister istemez yığıldı. Yürütme erkinin başındaki kişiye "Bay Başkan" denileceği daha o zaman yerleşmeğe başlamıştı, ama öteki sorunlar çetin sayılırdı. Örneğin, birkaç yıl savaştığı Britanya ile ilişkiler nasıl düzelecekti? Fransız Devrimine ilişkin tavır ne olmalıydı? Amerikan Bağımsızlık Savaşında yeni dünyalılara omuz vermiş olan Fransızlara bir tür borç öder gibi destek olmak gerekiyor muydu?

Bu soruna sonra Hamilton uluslararası ilişkiler disiplininin temel kuramlarından biriyle şöyle bir çözüm getirdi: Fransa Amerikalılara kendi İngiltere'nin düşmanı olduğu için yardım etmişti. Bu desteğin nedeni Fransa'nın kendi ulusal çıkarıydı. Bu nedenle, bağımsız Amerika'nın Fransa'ya ödenecek bir borcu yoktu. Yeni dünyadaki yerleşmeler kendi uzun kıyılarını İngiliz deniz gücünden koruyacak savaş gemilerine sahip değildiler. Eski bağlaşık Fransa sorununu kendi çözecekti. Yeni seçilen Başkan Washington'a gelince: Devrimci Fransa terör ortamına girince, o da sağa, sola rasgele saldıran gözü dönmüş kalabalıklardan hoşlanmadığını belli etmekte gecikmedi.

Ayrıca, Hamilton ile Jefferson gibi kilit konumdaki iki siyasetçinin görüş ayrılıkları Anayasada görülmeyen bir konuyu gündeme getirdi:

Amerika'nın ilk siyasi partileri. Hamilton'un sıradan yurttaşa güveni yoktu. Güçlü ve merkezi bir yönetim istiyordu. Kabinede para işlerine bakan sekreter (bugünün Maliye Bakanı) olmuş, federal bir banka kurmuş, zengin tüccarın koruyuculuğuna soyunmuştu. Onun çevresinde toplananlar kendilerine "Federalistler" dediler. Dışişlerine bakan Jefferson ise, doğuştan soylu ve köle sahibi olmasına karşın, bir tarım toplumu düşü görüyordu. Onlar da "Cumhuriyetçiler" oldular.

Washington döneminin "federal" yargı düzenini kurduğunu eklemek gerekir. Washington'un kendi birinci başkanlık dönemi sona ererken, eşiyle Vernon yakınlarında bir dağ evine çekilip son yıllarını orada geçirmek istediğini söyleyip duruyordu. Ancak, yeni bağımsız toplumda bölünme belirtileri baş göstermişti. Çevresindekiler birleştirici bir simge olarak gene adaylığını koymasında ayak dirediler.

İstanbul'daki Amerikan Kız Kolejinin Osmanlı döneminin ilk Müslüman kız mezunu olan ve Ankara'da Mustafa Kemâl başkanlığında BMM açıldığında oraya gelen Halide Edip Adıvar da Yunanlılara karşı ilk zaferler kazanıldığında, Gazi'ye artık çok yorulduğunu ve Amerika'da Washington gibi dinlenmek için bir köşeye çekilmek isteyebileceğini söylemişti. Halide Edip'in bu önerisinde ulusal önderin sağlığı ve rahatından çok, Türkiye'de ileride kurulacak devletin niteliğini ve ortaya çıkacak anlaşmazlığı düşündüğü ve kendi açısından kaygılandığı anlaşılıyor. Aynı Halide Edip'in 1960'lı yıllarda "Atatürk haklıymış!" dediği de bilinmelidir.

Washington örneğinde çevresi ona baskı yaptı. 1792 seçimlerine on beş birlikteş devlet katılıyordu. Eski başkomutanın gene silme kazanacağına kuşku yoktu. O sayede, yardımcısı John Adams da ikinci kez yönetimde olacaktı. Ancak, beş bölgeden Cumhuriyetçi Kongre üyeleri New York Valisi George Clinton'u da aday göstermişlerdi. Federalist parti bunu öyle bir tehdit olarak algıladı ki, Adams'a başın-

dan bu yana düşmanı olan Hamilton bile ona ikisinin de üyesi olduğu Federalist Parti adına birtakım sözlerini ılımlı ölçülere çekmesi uyarısında bulundu. Örneğin, Adams şu açıklamalarda bulunuyordu: "Bu halkı varlıklılar ve iyi ailelere doğmuş olanlar yönetirse, ülke için daha iyi olacaktır!"

Washington gene seçici kurulun tüm oy toplamı olan 132'yi alarak ikinci dönemine başladı. Adams 77, Clinton 50 oy aldı. Muhalif Jefferson'un çıkardığı gazete Hamilton ve çevresinin paralı ve nüfuzlu kişilerle dolu olduğunu yazıyordu. Ancak, o yıllarda oy toplamanın kolay bir yolu da vardı. Aday oy kullanacak 132 kişiye art arda bira ısmarlıyordu. O günkü gazetelerden biri de şunu yazdı: "Oylama sırasında Halkın Sesi dediğiniz şey gerçekte meyhane sesinden başka bir şey değildir."

İkinci dönem baş ağrılarıyla başladı. Pennsylvania'nın batısında kimi çiftçiler viski vergisini ödemeyince, Başkan Washington Amerikan tarihinde "Viski Başkaldırması" diye bilinen olayın üstüne çok fazla sayıda asker yollayıp ayaklanmayı bastırdı. Ancak, adı hemen zorbaya ve buyurgana çıktı. Fransa'nın Britanya ile savaşı ve Londra'da bağımsız Amerika'nın eski bağlaşığı Fransa'ya yardım etme kuşkusu ikisi arasında gene silâhlı çatışma olasılığını ayakta tuttu. Washington'un Londra'ya yolladığı Baş Yargıç John Jay oradan bir barış antlaşması getirip başkanın bunu imzalamasıyla, Federalist Partide kralcı eğilimlerin ortaya çıktığına ve yönetimin Amerika'yı İngiltere'ye satmayı tasarladığına ilişkin eleştiriler yükseldi.

Birkaç yanlış dışında, Washington'un zamanlaması gerçekçiydi. 1796'da görevden ayrılırken yaptığı "Veda Konuşması" genç Amerika'ya Avrupa'nın işlerine karışmamasını öneriyordu. Bugün de, birkaç yönden ibretle okunacak bir belgedir. Ancak, onun dışişlerine bakan sekreteri Jefferson giderayak şu eğreti yorumu yaptı: "Her şey tam

kızıştığında çekip gidiyor ve pisliği temizlemeyi bize bırakıyor." Bunu söyleyen Bağımsızlık Bildirisini kaleme alan kişiydi.

III. Adams, Jefferson

Washington'un iki dönem başkanlıktan sonra emekliye ayrılmasıyla, Federalist Partinin adaylığı iki kez başkan yardımcılığı yapmış olan altmış bir yaşındaki John Adams'a[4] kalmıştı. O yıllarda da seçkinlerin ve paralıların çocuklarının eğitim gördüğü Harvard'ı bitirmişti. Sert kişiliği kiminde hayranlık uyandırmış, kimini de ona düşman yapmıştı. Amerika'da siyaset o günlerde de "oyun" önadını kazanmıştı. Ancak, Adams Federalistleri temsilen başkanlığa "oynamakta" kararlıydı. Öte yandan, bir süre dışişlerine bakan Thomas Jefferson[5] 1793'de bu görevini bırakarak Monticello'ya çekilmişti;

[4] Adams ile Jefferson'un rekabeti ve 1800 seçimi üstüne: John Ferling, **Adams vs. Jefferson: The Tumultous Election of 1800**, New York, Oxford University Press, 2004. John Adams üstüne: David McCullough, **John Adams**, New York, Simon & Schuster, 2001.

[5] Jefferson'un yaşamı: Fawn M. Brodie, **Thomas Jefferson: An Intimate History**, New York, W.W. Norton, 1974. Jefferson'un kişiliği: Joseph J. Ellis, **American Sphinx: The Character of Thomas Jefferson**, New York, Alfred A. Knopf, 1997.

özellikle ona birkaç çocuk doğurmuş olan siyah derili kölesi Sally Hemings'le birlikteydi. Siyaseti "zamanı yararsız biçimde harcamak" diye tanımlamıştı, ama onun da gözü başkanlıktaydı.

Sonuçta bu ikisi ayrı ayrı partilerden aday oldular. Yıldırımsavarı bulan Benjamin Franklin'in torunu Cumhuriyetçiler'in gazetesi Aurora'da Adams'ı "kralların, para babalarının adamı" diye tanıttı. Rakiplerine göre, Adams duygusal olarak hâlâ İngiltere'ye bağlıydı. Eleştirilere bakılırsa, kendinden sonra koltuğa oğlu John Quincy Adams'ı geçirecek ve bir hanedan kuracaktı. Oğlu gerçekten sonra altıncı başkan oldu da. Öte yandan, hanedan görünümüne çağımızda en fazla baba ve oğul Bush'lar yaklaştılar. Jefferson'un yalnız kızları olduğundan ona hanedan kurma suçlamasını yönelten olmadı. Ancak, Federalistler Jefferson'u "tanrı tanımaz, anarşist, Fransız hayranı manyak" ve "pislik içinde yatıp kalkan çulsuzların adayı" diye tanımladılar. Jefferson güneyden Virginialı olduğu için kuzeyde New York'tan bir avukatı, Adams da kuzeyli olduğundan güneyden birini yardımcılığa aday olarak seçtiler.

Hamilton'un Adams'a düşmanlığı sürdüğü için 138 seçiciden yalnız (diş geçiremediği Adams yerine) yardımcıya oy vermelerini özel olarak istedi. Böyle olsaydı, yardımcı başkan olacak, Hamilton da ülkeyi perde arkasından yönetecekti. Siyasette partiye bağlılık henüz yerleşmemişti. Bu 138 seçicinin yüzde 40'ı kendi partilerindeki adaylara bile oy vermediler. Kimi oy pusulalarına aday olmayanların bile adları yazılmıştı. Sonuçta, 71 oyla Adams seçildi; Jefferson'a 68 oy çıkmıştı. Bu durumda, başkan Federalistler'den, yardımcısı da Cumhuriyetçiler'den oluyordu.

Bu arada, federal başkent Washington, D.C.'ye taşındı. 1800 seçimleri Amerikan tarihinin en kirli seçimlerinden biridir. Önce, ayrı partilerden olan başkanla yardımcısı birbirinden nefret ediyorlardı.

Ayrıca, bu seçimde başkan kendi yardımcısına karşı seçimlere katılmıştı.

Adams'ın başkanlığında en önemli dış siyaset olayı Amerika'nın Fransa ile ilişkileriydi. Fransa Britanya ile savaşıyordu ve Amerika'nın Jay Antlaşmasına bağlı kalmasını bekliyordu. Amerika Fransa'nın düşmanı Britanya ile her hangi bir ticaret yapacak olursa, bunu bir savaş nedeni olarak kabul edecekti. Bundan ötürü, Fransız savaş gemileri ikide-bir Amerikan ticaret gemilerini durdurup yüklerini denetliyor, yönlerini soruşturuyorlardı. Adams kendi ülkesinin savaş teknelerini güçlendirmek için Kongre'den para istediğinde Cumhuriyetçilerce "savaş kışkırtıcılığı" ile, Fransa'yla görüşmeyi denediğinde de Hamilton tarafından "yabancıyla işbirlikçi" olmakla suçlandı.

İç siyasetin en önemli konusu yönetimi ya da başkanı eleştirene para ve hapis cezası getiren Yabancılar ve Kargaşa Yasası çevresindeki olaylardı. Ağzını açan çok kişi cezayı yedi. Adams yönetiminin bu yasanın onaylanması ve uygulanışıyla Bağımsızlık Bildirisindeki düşüncelerden geri çark ettiğine kuşku yoktu. Washington başta olsaydı, belki o da aynı biçimde yönetecekti. Söz konusu bildiriden, bu kilometre taşından, daha işin başındaki bu önemli belgeden, bugün, geriye çark edildiğinden kuşku yoktur. O yılların muhalefeti bile bunları Anayasayı çiğnemek diye yorumlarken, kimileri de başkanı taşıyan arabanın bir gün devrilip içindekinin de öbür dünyaya gitmesine umut bağlamağa ve bunu böyle açıklamağa başladılar.

Dört yıl boyunca Başkan Adams'la Yardımcısı Jefferson hemen hemen hiç konuşmadılar. Yeni seçimde Jefferson gene başkan adayı oldu. İlk işi Adams'a karşı gizlice James Callender diye bir yazarı kiralamaktı. Adams'ı "bilgiçlik taslayan, dev boyutunda ikiyüzlü kişi, erkek istenci ya da kadın duyarlılığı olmayan yarımşardan çift cinsli" olarak tanımladı ve hapis cezasını yedi. Böylece, Cumhuriyetçiler oy

avcılığında kullanacak bir kurban yakalamış oldular. Federalistler de Jefferson'u avukatlık yaparken müşterilerini soyan, çevresinde İncil barındırmayan bir tanrı tanımaz, kurtuluş savaşının korkağı ve evinde köleleri olan siyah kadınlarla yatıp kalkan bir fırsatçı olarak niteleddiler. Seçim çalışmaları sırasında halkın arasında Jefferson'un öldüğü ama bunun halktan saklandığı yalanını bile yaymaktan çekinmediler.

Her iki partinin adaylara karşı açtıkları kişiliğe ilişkin suçlama savaşı pek az rastlanan türdendi. Bunda gazetelerin gücü de yeni yeni anlaşılıyordu. Suçlamalar kimi zaman birinci sayfanın bütününü ya da elli sayfalık ekleri dolduruyordu. Kırk dört sayfalık bu kitapçıklardan birini Hamilton kendi partisinin adayı Adams'a karşı kaleme almıştı. Bu yayına bakarak kimileri Hamilton'un aklını yitirdiğine inandılar. Hamilton'a her iki parti de saldırdı. O denli ki, seçimlerden sonra siyasetten çekilmek zorunda kaldı. Ancak, Başkan Yardımcısı Aaron Burr için söyledikleri sonucu düelloya çağrıldı ve bu karşılaşmada öldürüldü. Hamilton'un babası bilinmediğinden, Adams da ona "hiçbir aktöre ilkesi olmayan bir piç" ya da "İskoçyalı bir gezici satıcının pis kanı" yakıştırması yapıyordu.

Adams ve yardımcısı için yazılanlar içinde tümü İngiltere'den getirilmiş olan metresleri de yer alıyordu. Yaygın söylentiye göre, Adams yardımcısını İngiltere'ye yollayıp ikisi kendine, ikisi de ona dört metres ısmarlamıştı. Adams bu yaymacayı işitince, "anlaşılan yardımcım dördünü de kendine saklamış" diye tepki gösterdi. Bu yakıştırmalardan yalnızca çok sonraki yılların Bill Clinton'la bağlantılı Monica'sı eksikti. Adams'a yönelik suçlamalardan biri de oğlunu Britanya Kralı Üçüncü George'un kızına verip ülkeyi anayurtla yeniden birleştirme savıydı. Jefferson için de "yarı yerli Hintli kanı" ve "beyazla zenci karışımı" gibi yakıştırmalar yapıldı. Öte yandan, her iki aday da seçicilere bol içkili partiler verdiler, su gibi alkol aktı.

Oy sandığı Kongre'de açıldığında, Cumhuriyetçi Parti adayları Jefferson ile Burr'ın her birinin 73'er oy aldıkları ortaya çıktı. Adams 65'de kalmıştı. Cumhuriyetçi Partiden her seçici her ikisine de oy verdiğinden, böylesine bir eşitlik doğmuş, çift oy düzeninin sakıncası da daha belirgin olmuştu. Anayasaya göre, çözüm Temsilciler Meclisi'nde bulunacaktı. Ne var ki, orada Federalistler çoğunluktaydı. Bu durumda, perde arkasında oyunlar başladı. Jefferson başkan olabilmek için karşısında olanlara gizlice sözler verdi. Hamilton'un kurduğu bankayı sürdürecek, ulusal borç için para bulacak ve kimi Federalistleri işten çıkarmayacaktı. "Jefferson olmasın da, kim olursa olsun!" diyenler içinde dört Kongre üyesinin yan çizmesiyle Jefferson başkan, Burr de yardımcısı oldu. Ancak, bundan böyle, başkan ve yardımcısı için ayrı ayrı oy verilecekti.

Jefferson seçim sırasında suçlandıklarından hiçbirini yaşama geçirmedi. Yani, ülkeyi tanrı tanımaz bir yola sokmadı, Fransız Devriminde görülen kanlı çatışmalara yol açmadı ve yükselen yeni tüccar sınıfın önünü kesmedi. Üstelik, güneyde Fransızlardan "Louisiana" denilen koca toprak parçasını (hektarı üç sentten) ucuza kapatarak ülke toprağını ikiye katladı. 1804'de Cumhuriyetçiler onu bir kez daha aday gösterdiler. Federalistler de Charles Pinckley adında yarı-sağır birinde karar kıldılar. Jefferson için gene dinsiz olduğu ve zenci köleleriyle yatıp kalktığı gibi saldırılar yinelendi. Ama 162 oy aldı ve rakibi 14'te kaldı.

Yeni dönemde bir İngiliz savaş gemisi bir Amerikan teknesine saldırıp yirmi bir kişiyi yaralayıp öldürünce, Kongre ülkenin tüm Avrupa ile ticaretini kesen Ambargo Yasasını geçirdi. Bu olayda zarar gören tarım ürününü dış pazarda satmak isteyen Amerikan çiftçisi oldu. Jefferson kahraman diye alkış beklerken, "cehennemlik hain" yaftasını yedi. Bu olaydan sonra emeklilik zamanının geldiğini düşünerek, yerine dışişlerine bakan James Madison'un adaylığını önerdi.

Madison çok ufak tefek, üstelik kırk kilo kadardı. Türlü hastalıkları da yüzüne vuruyordu. Eldeki tüm resimleri sanki biraz önce bir limon ısırmış kanısını uyandırıyordu. Ancak, zeki bir adamdı. Kendinden on yedi yaş küçük ve çok güzel eşi sanki o dönemin Jackie Kennedy'si gibiydi. Federalistler gene Pinckney'i öne sürdüler. Ufukta Britanya ile yeni bir savaş olasılığı göründüğünden, seçiciler iktidardaki partinin çevresinde toplandılar. Madison 122 oy aldı, öteki de 47. Ama yürütme erkinin başından ayrılan Jefferson ardılına giderayak bir iyilik yaptı. Ambargo Yasasını geçersiz kılan yeni bir yasayı imzalayarak Amerikan çiftçisini de, yeni başkanı da rahata kavuşturdu.

IV. Madison, Monroe, J.Q. Adams, Jackson

Yeni Başkan Madison'la[6] Virginia kökenlilerin yürütme üstündeki egemenlikleri sürmüş oluyordu. Onun ilk önemli işi İlişkiyi Yasaklama Yasası adında yeni bir yasayı Kongre'den geçirtmek oldu. Bu ad Amerikan tarihi ya da devlet yönetimi dersini alan Amerikalı çocukları bugün bile güldürmektedir. İlk bakışta cinsel anlamda algıladıkları bu yasa gerçekte Britanya ve Fransa ile ticaret ilişkilerini yasaklıyor, ama aynı yasağı öteki ülkelere uygulamıyordu. Amerikan çiftçisi Hollanda gibi yeni pazarlar buldu.

Ancak, bu yasa Britanya ile 1812'de bir savaşa ve yeni seçime yol açtı. Federalist Partinin ne yeni bir siyaseti vardı, ne de gücü kalmıştı. Bankacılık, ordu ve başkentte güçlü bir yönetim zaten kurulmuş, buna Cumhuriyetçiler de destek vermişlerdi. Ancak, zengin mülk sahipleri ile halk yığınları arasında kesin bir ayrım göze çarpıyordu. Varlıklı-

[6] Madison'un yaşamı: Ralph Ketchum, **James Madison: A Biography**, Charlottesville, University of Virginia Press, 1971.

lardan yana olan Federalisler 1812 seçimlerinde kendi adaylarını bile çıkarmayıp gene Cumhuriyetçi Partiden New York Belediye Başkanı DeWitt Clinton diye birini destekleyeceklerini açıkladılar. Madison yabancı bir ülkeyle savaş durumunda iktidarı desteklemek gerektiği çizgisini sürdürdü ve kazandı. Bu çizgiyle Afganistan ve Irak'ta savaş başlatmış olan George W. Bush'un 2004 seçimlerinde oyunu arttırması arasında bir koşutluk görülecektir. Madison 128, aynı partiden rakibi 89 oy aldılar. Bu olaydan sonra da Amerikan tarihinde savaş bir yandan sürerken, hiçbir başkan görevden düşürülmemiştir.

Ancak, bu seçim Federalistler'in de sonunu belirledi ve parti siyaset sahnesinden silinip gitti. Düşünceleri ise Amerikan yaşamına zaten geçirilmişti. Varlıklıların ve güçlülerin siyasi partisi olarak onların çıkarları doğrultusunda bir toplum yaratmış, aynı çizgiyi öteki partiye de onaylatmıştı. Öte yandan, ülke geniş toprak kazanımlarıyla büyüyor, ancak halkın beklentilerinin ne olacağı da henüz belli olmuyordu. Parti kapılarını kapadı.

Britanya ile savaş 1814'de Amerikan zaferiyle sona erdi. Buna karşın, Madison başkanın iki dönem görev yapması geleneğini bozmadı ve yerini Senato üyesi olmuş, Paris'te elçilik yapmış ve dışişleriyle savaş bakanlıklarına bakmış James Monroe'ya bıraktı. Dağınık Federalist küme gene bir aday çıkarmadı ve Rufus King adlı birinin adaylığını desteklemekle yetindi. King bile seçim daha sürerken "günümüz Federalistleri geçmişle yetinsinler" demişti. 183 oy Monroe'ya, 34 de King'e çıktı.[7]

Geçen yıllar Kuzeyi nüfus yönünden büyütmüş, ekonomi ve siya-

[7] Monroe'nun Amerika için ulusal kimlik arayışı: Harry Ammon, **James Monroe: The Quest for National Identity**, New York, McGraw-Hill, 1971. Monroe'nun özyaşamı: Stuart Jerry Brown, ed., **The Autobiography of James Monroe**, Syracuse, NY, Syracuse University Press, 1959.

sal varlık açısından da güçlendirmişti. Güney geriden geliyordu. Bu çelişki bir süre sonra Güney'in ayrılma girişimine ve İç Savaşa yol açacaktı. Bu durumda, Cumhuriyetçi Parti ve Monroe ülke yönetiminde rakipsiz kaldılar. O denli ki, bir sonraki seçime yalnız bu partiyle onun tek adayı Monroe katıldı. Böylece, Amerikan tarihinde bir başkan üçüncü kez rakipsiz aday oluyordu. Bir tek oy dışında, geri kalan tüm oyları aldı. Seçicilerden bir kişi tek oyunu Monroe'nun dışişlerine bakan sekreteri John Quincy Adams'a[8] vermişti.

Başkan Monroe kendi adından türetilen ve "Monroe Doktrini"[9] denen tarihsel kuramıyla bilinir. Bu kuram Amerika'dan başka her hangi bir devletin, kuzeyde Kanada'dan başlayarak Orta ve Güney Amerika'yı en aşağıda Patagonya'ya değin içine alan tüm Batı Yarı Küresine müdahalesini yasaklıyordu. Bu açıklama yaklaşık elli yıl önce kurulmuş olan ABD'nin kürenin yarısında egemen olduğunu ve bunu sürdürme kararlılığı içinde bulunduğunu kanıtlamaktadır.

Monroe'nun sekiz yılının önemli bir olayı 1819 iş yaşamı bunalımıdır. Bu olay sermayeci düzenin temellerini zorlayan ilk büyük sarsıntıdır. Gene bu dönemde Amerikan birliğine güneyde köleci bir birlikteş devlet olarak Missouri ve kuzeyde köleciliğin uygulanmadığı Maine katılmışlardı. O yıllardaki sınırları geniş olan Louisiana da özgür ve köleci diye ikiye ayrılıp birliğin iki başlı parçası oldu. Onları gene güneyde Florida'nın eklenmesi izledi.

Monroe bir yıl sonraki seçimlere katılmayınca, ortaya bu kez on yedi aday çıktı. Amerikan seçim biçimi kendi kendine değişiyordu. Örneğin, "New Orleans kahramanı" diye anılan, Yeni Dünya'nın ger-

---

[8] John Quincy Adams'ın kamu ve özel yaşamı: Paul C. Nagel, John Quincy Adams: A Public Life, A Private Life, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1997.

[9] Monroe Kuramının hazırlanışı ve ortaya çıkışı: Ernest R. May, The Making of the Monroe Doctrine, Boston, Harvard University Press, 1975.

çek yerli halkını öldürüp sağ kalanları da önüne katıp süren ve Batı'yı böylece yeni göçmen Amerikalılara açan General Andrew Jackson adaylığını koydu. Savaş Sekreteri John C. Calhoun, Maliye Sekreteri William Crawford, Dışişleri Sekreteri J.Q. Adams, Temsilciler Meclisi başkanlarından Henry Clay ve başkaları da. Bu arada, Tennessee Birlikteş Devleti başına şapka diye hayvan derisi geçiren ve yarım okur-yazar Davy Crokett'i de Kongre'ye yollamıştı.

İçlerinden J.Q. Adams daha önceki başkanlardan John Adams'ın oğluydu. 1812 Savaşını Amerika'ya kazandırarak sona erdirmiş olmakla öğünüyordu. O da çok ufak boylu, ayrıca başı çıplak ve gözleri sürekli akıntılı kişi olarak çoğu gösterişli rakiplerinin yanında çekiciliği olmayan biriydi. Örneğin, General Jackson İngilizleri New Orleans'da yenilgiye uğratmış, ulusal kahraman düzeyine çıkmış, yakışıklı biriydi. Fakat Adams generali gereksiz yere adam öldüren bir katil diye suçlamış, Clay'i alkolik ilân etmişti. Onlar da Adams için "babası oy karşılığında atamalar yapmış başkanın oğlu" söylencesini yaydılar.

Oy sayıldığında Jackson'un 99, Adams'ın 84, Crawford'un 41 ve Clay'in 37 kişinin desteğini aldıkları anlaşıldı. En çok oyu Jackson kazanmıştı, ama kimse çoğunluğu elde edememişti. Karar Temsilciler Meclisine geldi. Yarıştan çekilen Clay Adams'ı destekledi ve böylece Adams kazandı. Sıranın böyle değişmesi bugün de perde arkasında türlü dalaverelerin döndüğü biçiminde yorumlanmaktadır. Ailenin gelirleriyle Harvard'da ve Avrupa'da okumuş, dört Avrupa ülkesinde elçilik görevlerinde bulunmuştu, ama ülkede yaygın biçimde tanınmıyordu. Türlü pazarlıklarla kazanan Adams kendine destek olan Clay'e kabinede bir yer verdi. Dört yıl Adams ve ülke için tam bir başarısızlık süresiydi. Bu durumda, Virginia Senatörü John Randolph Clay'e seçimden çekilip ikinci sıradaki Adams'ı kazandırdığı için "hileci kumarbaz" deyince, bu hakaret tabanca düellosuna değin gitti. Ancak,

ölen olmadı.

Başarısız dönemi izleyen bir sonraki seçimde Adams kazanacağa benzemiyordu. Zaten, Cumhuriyetçi Parti de bu beceriksizliğin ağırlığı altında ikiye bölünmüştü. Hâlâ Adams'ı tutanların bölüntüsü varlıklı tüccarı ve toprağı olan soyluları temsil ediyordu. Adams'ın karşısına geçen emekli General Andrew Jackson kendini Batı'ya yerleşmiş olan küçük çiftçiyi ve Doğu'nun az kazananlarını simgelediği inancındaydı. Bunlar kendilerine "Demokrat" adım taktılar. Sonraki yılların Demokrat Partisi bu bölüntüden ortaya çıkacaktır.

Altmış bir yaşına ulaşmış olan Jackson Beyaz Saray'a girme hakkının önceki seçimlerde kendinden çalınmış olduğu düşüncesindeydi. Dahası, kendini sıradan yurttaşın temsilcisi gibi görüyordu. Ondan önceki başkanların tümü paralı çevrelerdendi. Kendi ise, yoksul bir çiftçinin oğluydu. Küçükken öksüz kalmış, eriştiği bugünkü yere yetenekleri, yumruğu ve tabancalarıyla gelmişti. Hele Amerikan yerlileriyle ortak sınırların olduğu yörelerde adı korku saçıyordu. Beyninde düşünce adına ancak saçma sapan birtakım şeyler vardı. Ama bu yollardan bir servet edinmiş ve çok sayıda köle sahibi olmuştu.

J.Q. Adams gene öteki partiden aday oldu. Kazanma kararında olan Jackson rakibi Adams'ı yalnız zenginlerin sözcüsü olmakla değil, kralcı olmakla da suçluyor, "kutsal dinlenme günü" olan Pazar günlerinde ülkede dolaştığından, onun dinsiz olduğunu da yayıyordu. Adams yanlıları da Jackson'u basit sözcükleri bile doğru yazamayacak denli kültürsüz ve buyurgan kişilikli olmakla suçladılar. Hele "General Jackson'un 23-60 Yaşları Arasında Yaptıkları" başlıklı bir kitapçık onu kadınlara karşı saldırgan, kumar düşkünü, düellocu, kavgacı, horoz dövüşçüsü, köle tüccarı, alkolik, hırsız, yalancı ve aşırı şişman bir eşin kocası diye tanımlıyordu. Ayrıca, Jackson'un eşinin gerçekte "yabancı" bir kadın olduğunu da söyleyince, o da Adams'ı eşinin

hizmetçisini Rus Çarı Birinci Aleksander'e sunmuş olmakla suçladı. Bu sırada, devletin egemenliği özellikle Batı yönünde genişliyor olmasına karşın, gerekli bayındırlık işleri üstüne bir tartışma yer almıyordu.

1828 oylaması çeşitli birlikteş devletlerde iki ay kadar sürdü. Seçicilerin temsil ettiği oylara göre, Jackson 650.000'e yakın oy almıştı; Adams ise 500.000'i biraz geçiyordu. Karşılıklı atışmaların yüzeyi öylesine düşüktü ki, sonuç belli olduğunda kazananı incelik gereği kutlama diye bir şey olmadı ve Adams ardılının göreve başlama törenine katılmadı. Babası da aynı şeyi yapmıştı.

Jackson'un seçilmesiyle onun sözüne inanıp onu sıradan yurttaşın temsilcisi gibi görenler birkaç yüz kilometre uzaktan gelip Saray Saray'ın çevresine doluştular. Birçoğu içeri girip dilediği gibi yiyip içti, kimi çini tabakları ve pahalı bardakları kırdı. Eşyaları kapışırken kavga edenler de oldu ve kadınlar saldırıya uğramamak için kaçıp saklanacak delik aradılar. Yeni seçilmiş Başkan Andrew Jackson da arka kapıdan sıvışarak uyumak için bir hana kendini zor attı.

V. Jackson, van Buren

General Jackson'un[10] başkan seçilmesiyle öteki partinin ilk işi ağza zor alınan tanımlamalarla eşine saldırmak oldu. Jackson'un eşi (Rachel) önceden evliydi. Boşanmak için gerekli işlemlerin tamamlandığını sanarak evlenmişlerdi. Ancak, kısa bir süre sonra, nikâhın boşanmanın hukukça sonuçlanmasından önce yapıldığı ortaya çıktı. Adams yanlıları bunu fırsat bilerek, eşinden "fahişe" diye söz etmeğe başladılar. Jackson aynı kişiyle ikinci kez nikâhlanmak zorunda kaldı. Ancak, bu olay ayrıca çok kilolu ve sağlığı bozuk eşinin Beyaz Saray'a adım attıktan pek kısa süre sonra kalpten göçmesiyle sonuçlandı.

Benzer bir olay Jackson kabinesini daha ilk günlerde sarstı. Savaş Sekreteri (Bakanı) John Henry Eaton başkentte içkili bir han işleten birinin güzel fakat adı "erdemsiz"e çıkmış kızı Peg O'Neale ile evlenmişti. Yalnız muhalifleri saldırmakla kalmıyor, kabinenin öteki

[10] Andrew Jackson'un yaşamı ve zamanı: H.W. Brands, **Andrew Jackson: His Life and Times**, New York, Doubleday, 2005.

üyelerinin eşleri de güzel Peg'e sırt çeviriyorlardı. Kendi eşi Rachel'le ilgili dedikodulardan kurtulmağa çabalayan başkan, sekreterinin karısı için "evlendiğinde Meryem Ana kadar bakireydi" gibi sözler etmek zorunda kalmıştı. Kocasının ölümüyle tek başına büyük bir varlığa kavuşan Peg Eaton yaşlılığında genç bir İtalyan bale ustasına gönlünü kaptırmış, ancak o sanatçı da Peg'in torununu ayartarak birlikte kaçmışlardı.

Muhalefetin sonraki saldırısı yeni başkanın altı eski askerin idamını onaylaması nedeniyleydi. İngilizlerle 1812 Savaşı sırasında yaklaşık 200 Amerikan milis askeri hizmet sürelerinin dolduğunu sanarak görevi bırakmışlardı. Ancak, ardından tümü yargılandılar ve başı çeken altısına idam, geri kalanlara para cezası verildi. Cezayı Jackson onaylamış, o tarihte pek az kişi buna karşı çıkmıştı. Öte yandan, generalin başkanlığı söz konusu olunca, bu olay da gündeme geldi, Jackson'a karşı hazırlanan yazıların üstüne tabut resimleri çizildi ve onun için "acımasız, kana susamış" yakıştırmaları yapıldı. Hakkındaki bir kitapçıkta şunlar yazılıydı: "Jackson hukuk bilmez, devlet adamı değil, siyasetten anlamaz. Tarih, sayılama gibi şeylerden habersizdir. İngilizce sözcükleri bile yanlış yazar. Dayançsızdır. Hayvanlara özgü yabanıllığından başka bir özelliği yoktur. Eğitimine, alışkanlıklarına ve kızgın yaradılışına bakarak ondan başkan olmaz diyebiliriz."

Ancak, Jackson başkanlığa seçildi. Bir sınır ilçesinde, ağaç kütüklerinin üst üste çivilenmesiyle yapılan tek odalı evlerin birinde doğan ilk başkandı. Bu yüzden, kendini sıradan yurttaşın temsilcisi gibi görürdü. Öte yandan, düşmanları onu "buyurgan" diye nitelediler. Resmî konutuna geçince ilk yaptığı iş yandaşları köylülerin yapıya verdikleri zararı cebinden karşılamak oldu. Ardında da, yürütme işinde bir iskemle kapıp bu yeri yaşam boyu sahiplenmelerine karşın bir şey yapmayanların atılacaklarını açıkladı. Bu sözleri başkanlığı boyunca tüm görevlileri korkutmuştur. Muhalefet her çıkardığının yerine Demokrat

Partiden birini aldığı yolunda yorum yapmışsa da, işlerine son verdiği gerçekte çok az kişi oldu.

Bu seçimin getirdiği bir yenilik partilerin ulusal çapta genel kurul toplantıları yapmağa başlamalarıydı. Kendine bu yüzden "Ulusal Cumhuriyetçiler" diyen muhalefet adını (1834-55 yılları için geçerli olmak üzere) "Whigs"e çevirdi ve bir sonraki seçim için Henry Clay'i aday gösterdi. Demokratlar gene Jackson'u öne sürdüler. Başkalarının karşısında soğuk, geri adım atmayan ve kızgınlık nöbetleri geçiren bir tavrı vardı. Kişiliğinin bu yanından ürkenler gene onu aday gösterdiler. Rakibi Clay'in de ondan aşağı kalır yanı pek yoktu. Her ikisi de düellolarıyla ün yapmışlardı. Doğru olmasa bile, yaygın söylenti Jackson'un yüzden fazla kişiyi düelloda karşısına çağırdığıydı.

Amerikan halkı 1832 seçimiyle ilgilenmiyordu. Önce, doğuda başlayan bir kolera salgını ülkeyi kasıp kavurmağa başlamıştı. İkincisi, Başkan Jackson eski sekreter Hamilton'un kurduğu Devlet Bankasına, daha doğrusu onun kâğıt para basmasına cephe almıştı. Jackson bu bankayı "zenginleri daha zengin ve güçlüleri daha güçlü yapan bir kurum" olarak görüyor, onun yerine madeni para öneriyor, gittiği yerlerde cebindekileri şıngırdatarak aynı görüşlerini yineliyordu. Hele bankanın başındaki (Nicholas Biddle adlı) kişiye "Çar Nick" adını takmış, bankanın yeni tüzüğünü de veto etmişti. Muhalifleri de ondan "Kral Birinci Andrew" diye söz etmekteydiler. Sözlükleriyle ünlü Webster onun On Dördüncü Louis gibi "devlet benim!" demek istediğini savunuyordu. Bu arada, ona "dengesiz" diyenler ve Pazar günleri sokağa çıktığından ötürü Hıristiyanlıktan ayrıldığını söyleyenler de çıktı.

Oylar daha verilmeden, Jackson'a karşı olanlar şöylesine çizimler dağıtıp duvarlara asıyorlardı. Başkanı poker oynayan bir domuz biçiminde çiziyor, elindeki kartların üstüne de "Dalavere, Çürümüşlük ve Geri Zekâlılık" yazıyorlardı. Kimi başka çizimlerde de başı taçlı ve

kral giysileri içindeydi, ayaklarıyla da Anayasanın ve banka tüzüğünün üstüne basıyordu.

Ne var ki, Jackson rakibinin geldiği yer olan Kentucky'de bile kazandı. Seçildiği anlaşılınca New York'ta düzenlenen fener alayı birbuçuk kilometre uzunluğundaydı. Jackson bu zaferini banka bağlamında "çürümüş soylulara karşı cephe alanların zaferi" diye niteledi. Bu yargı bir ölçüde doğruydu da. Ancak, kimi Amerikalılar da ileride başkanların bu yollardan kendilerinde çok büyük yetkiler toplayacağından rahatsız olmaktaydılar.

Jackson ikinci kez başkan seçildikten sonra da, devlet bankasıyla uğraşmasını sürdürdü. O denli ki, devletin vergi gelirlerini o bankaya değil, (kendi yandaşlarının kurduğu) başka bankalara yatırdı. Bu yoldan tanıdıklara borç diye verilen kimi kamu parası havaya uçtu. Para işlerine bakan ilk iki sekreteri bu uygulamaya karşı çıkınca ikisini de görevden aldı ve istediğini gene kendi seçtiği, ama sesi çıkmayan üçüncüye yaptırdı.

Jackson da, o güne değin yerleşmiş olan iki dönem başkanlık geleneğine uydu ve sekiz yıl sonunda görevden ayrılacağını açıklayarak yerine Martin Van Buren'ı[11] önerdi. Jackson'un düşmanları olan eski Cumhuriyetçiler bu partiden arta kalanları ve Demokrat Parti içinde Jackson'dan hoşnut olmayanları "Whig" adını verdikleri bir yapının içinde topladılar. Bu yeni adı Britanya'da krala karşı Parlâmentonun üstünlüğünü savunan kuruluştan alıyorlardı. Jackson'a karşın üç aday çıkardılar. İçlerinde en güçlü olanı (daha sonraki yılların kurnaz siyasetçileri John Fitzgerald Kennedy, Lyndon Baines Johnson ve George Herbert Walker Bush gibi) bir dizi İngiliz adı olan William Henry Harrison'du.

---

[11] Edward M. Shephard, **Martin Van Buren**, New York ve Boston, Houghton, Mifflin and Co., 1899.

Martin Van Buren New York valiliği ve senatörlük yapmış, dışişlerine bakmış, Britanya'ya elçi olmuş, Jackson'un ikinci döneminde yardımcılığında bulunmuştu. Babası otel sahibi olduğundan orta sınıftandı, ama soylu özentisi vardı. O gün için geçerli olan en belirgin özelliği Jackson'a bağlılığıydı. Başkan yardımcısı olarak ona hizmet vermişti. Ek olarak, pek becerikli bir yanı da vardı; bu yüzden, takma adı "küçük büyücü"ydü. Rakibi Harrison Ohio'lu bir Kongre üyesi ve Senatördü. Bağımsızlık Bildirisini imzalamış olan birinin oğluydu. Kendi başına da 1812 Savaşının "kahramanlarındandı". Shawnee yerlilerini toptan ortadan kaldırmış, onların topraklarını beyaz göçmenlere açmıştı.

Van Buren yanlıları Harrison'un çevresini "bankacılar" diye karaladılar. Ancak, bu 1836 seçimi gerçekte Van Buren ve Harrison arasında olmadı; Jackson'u tutanlar Demokrat Partiye oy verdiler. Van Buren tüm öteki Whig adaylarının toplam oylarından daha fazla destek gördü. Jackson yeni başkanın yemin töreninde mutlu görünüyordu. Ancak, iki pişmanlığı olduğunu söylüyordu: Rakiplerinden Henry Clay'i düelloya çağırıp öldürmeli, gene düşmanlarından Calhoun'u astırmalıydı.

Bu seçimle ilgili olarak buraya Amerikan halk oyunlarına ve sonraki filmlere konu olmuş kırsal bölge adamı Davy Crockett'e ilişkin bir bilgi eklemek gerekir. Varlıklıların partisi, yaşamını doğayla baş başa geçirmiş ve daha çok göstermelik olarak Kongre'ye yollanmış olan bu kişiyi Demokratlara karşı "halktan yana olmayı taslıyorlar" diye kullanmayı denedi ve bunu başardı. Giderek, bir siyaset maşası olarak ona "saldırılan köpek" benzetmesini yapanlar da oldu. Örneğin, onun kaleme almış gibi göründüğü bir kitapçıkta Van Buren'in evde özel yaşamında kadınlar gibi korse kullandığı yazılmıştı. Crockett'in bunu nasıl bilebileceğini soran olmadı. Ancak, Crockett'in kendi de bir Meksikalının bıçaklı saldırısıyla can verdi.

VI. Harrison, Tyler, Polk, Taylor, Fillmore, Pierce

Yeni seçilen Başkan Harrison, o zaman soğuk kışa rastlayan Mart ayında görevi kabul töreninde yaptığı konuşması sırasında paltosu ve şapkası olmadığından, hastalandı ve kısa sürede öldü. Muhaliflerinden Demokratlar öylesine sevindiler ki, seçilmiş ama yitirdikleri başkan için usulden diye yapılan bir dakikalık saygı duruşuna bile katılmadılar. Yalnız "ölümüyle yeteneksizliğini kanıtlayacak vakit kalmadığı için üzüldüklerini" söylemekle yetindiler. Çevresindekiler Harrison'un daha ilk gün bile her hangi bir konuda ağzını açmaması için birtakım önlemler almışlardı. Eski başkan Jackson da "her şeyin iyisini Tanrı bilir" demekle yetindi.

Anayasaya göre Beyaz Saray'a girme sırası böylece Başkan Yardımcısı John Tyler'a gelmiş oluyordu.[12] Bir yardımcı ilk kez başkanlık

[12] Tyler üstüne kitaplar dizelgesi: Harold D. Moser, der., John Tyler: A Bibliography. Westport, Conn., Greenwood Press, 2001. Yaşamı için Oliver

koltuğuna oturacaktı. William ve Mary Kolejinin rektörlüğünü de yapmış, ama o günün ölçülerine göre bile tutucu biriydi. Yeni baş yönetici tek dönemlik varlığını Kongre'de her iki partiyle de çatışmakla geçirdi. Devlet bankası için hazırlanan yeni yasayı da veto etti. Ama Britanya ile kuzey-doğudaki Kanada sınırını belirleyen antlaşmayı yaptı ve Uzak Doğu'da Çin limanlarını ticarete açtırdı. Yeni bir köleci toplum olan Teksas'ın birliğe katılımını sağlayacak kararı imzaladı. Öylesine bir tutum sergiledi ki, kabinesinin (biri dışında) tüm üyeleri görevi sırayla bıraktılar. Başkan Tyler'ı çevresindekiler de tutmuyordu. Bu nedenle, bir sonraki dönemde (1844) aday olması söz konusu değildi. Seçimden önce köle düzenine dayalı Teksas'ı ülkeye katmak için imzaladığı antlaşma kimini sevindirdi, köleliğe kendi çıkarları gereği karşı olanların muhalefetini ateşledi. Partisi Tyler'ı kaba tavırlarla 1844 seçimlerinin dışına itti. O da Virginia'ya döndü ve merkezî yönetime karşı yerel siyasetin haklarını savunmağa başladı. Birkaç yıl sonra, Güney ile Kuzey arasında İç Savaş başladığında, başkaldıranların Kongresine üye seçilmişti. Birliğin başkentinde başkan olarak bulunmuş birinin, bu kez, Güney meclisinde Kuzey'e karşı siyasete atılması şaşılası bir çelişiydi. Yakın görünen ölüm onu alıp götürmeseydi, daha da çelişkilere gömülecek ve onu yitirilmiş davaların öncüsü durumuna sokacaktı.

Seçim de bu olaylar ekseninde döndü dolaştı. Demokrat Parti toplantılarında tam sekiz kez oy verildi ve sonunda Jackson'un kolladığı James K. Polk[13] aday seçildi. Polk Tennessee valiliği yapmış, Temsil-

---

Perry Chitwood (**John Tyler: Champion of the Old South**) ile Robert Seager'a (**And Tyler Too: A Biography of John and Julia Gardiner Tyler**), onun başkanlık yıllarında siyaset için Robert J. Morgan'a (**A Whig Embattled: The Presidency under John Tyler**) ve 1840 seçimleri için de Robert G. Gunderson'a (**The Log-cabin Campaign**) bakılabilir.

[13] W.H. Harrison, J. Tyler ve J. K. Polk üstüne yazılmış kitapların dizelgesi: John W. Cronin ve W. Harvey Wise, Jr., **A Bibliography of William Henry**

ciler Meclisi başkanlığında bulunmuştu. Buradaki son gününde, Whig Partisinden aday olan Henry Clay üyesi olduğu Senato'dan öteki toplantı yerine geçerek Polk'a "Tanrı'nın cezası adam, geldiğin yere dön ve bizi rahat bırak!" diye bağırmıştı. Clay üç kezdir başkan adayı oluyor, bir türlü kazanamıyordu.

Bu seçimde de çirkin saldırılar oldu. Clay kumar oynuyor ve çok içki içiyordu. Bu nedenle, gündüzlerini kumarhanede, gecelerini de genelevlerde geçirdiğine ilişkin suçlamalar oldu. Polk için de kırk siyah kölesinin sırtına kendi adının ilk harfleri olan "JKP"yi dağlattığını yaydılar. Bu suçlama doğru değilse de, her iki aday da çok sayıda köle sahibiydiler. Polk İskoç-İrlanda kökenliydi. O sırada binlerce İrlandalı göçmen Amerika'ya ayak basmıştı. Onların desteğini de alabilmek için tümünü hemen yurttaşlığa aldılar. Buna karşılık, Whig'ler de kendi adayları Clay'ın gerçek adının "O'Clay", yani onun da İrlanda kökenli olduğunu yaydılar. Gene oy toplamak için, New Orleans'da kurnaz bir Demokrat bir sürü yandaşını bir gemiye doldurarak Mississippi Nehri üstünden dolaştırıp aynı kişilere üç ayrı yerde oy kullandırdı. Seçim sırasında konuşulan konulardan biri Amerika'nın toprak yönünden genişlemesiydi. Amerika'nın büyümesine ilişkin New York'lu yazarlardan John L. O'Sullivan'ın "Açık Yazgı" sözcükleri henüz ortaya atılmamıştı, ama Başkan Polk Teksas'tan başka Oregon bölgesini de ülkeye katmak istiyordu. Polk'un seçim tekerlemesi de (coğrafya enlemlerini çağrıştırarak) "54'e 50 ya da Savaş!" olmuştu.

Polk 170 oy aldı, Clay 105'de kaldı. Bu oran halk oylamasına yansıtılınca, aradaki fark 39.000'e iniyordu. Bu seçimde bir yenilik ol-

---

Harrison, John Tyler, James K. Polk, Washington, D.C., Riverford Publishers, 1935. Yalnız Polk üstüne yeni kitap: John Seigenthaler, James K. Polk, New York, Henry Holt, 2003.

muş, üçüncü bir parti de oylamalara katılmıştı. Bunlar da köleliğin kaldırılmasını isteyen New York'lu bir topluluktu. Onları destekleyenlerin 62.000 kişiye ulaştıkları anlaşılıyor.

Polk eski başkanlara oranla en genç olanıydı. Günde on saatten fazla çalışır, haftada iki kabine toplantısı yapardı. "İşini gereği gibi yapan kişinin boş vakti olmaz!" derdi. Başkanlığı sırasında gümrük vergilerini indirdi, devlet parasını onu çarçur etmiş olan özel bankaların elinden bir ölçüde kurtardı ve güney komşu Meksika ile savaşa tutuşarak ülke sınırlarını büyüttü. Bir önceki Başkan Tyler Teksas'ı birliğe kattığından, ondan geri kalmamak için Meksika ile yeni bir savaşa koyuldu. Meksika 1848'de sona eren bu savaşta topraklarının üçtebirini yitirdi ve Amerika böylece güneyde büyümüş oldu. Britanya'yı da yeni bir savaşla korkutarak Oregon sınırını Amerika yararına değiştirdi.

Meksika ile savaşın generallerinden Zachary Taylor[14] siyasette ister istemez öne çıktı. "Bueno Vista Savaşının kahramanı" diye anılıyordu. Whig partisi onu hemen aday gösterdi. Yardımcısı da New York Birlikteş Devletinin denetçisi Millard Fillmore olacaktı. Demokratlar uygun bir aday bulmakta zorlandılar. Polk ikinci kez aday olmak istemiyordu. Adaylığı kazanamayacağını anlamıştı. Onun yerine eski Michigan Valisi Lewis Cass'da karar kıldılar. Polk Tennessee'ye yerleşti ve birkaç ay sonra da öldü.

General Taylor'da iyi aday nitelikleri var sayılırdı. Güneyliydi, ama çok sayıda kölesi yoktu. Savaş kahramanıydı, ama savaşı o çıkarmamış, görevi kabul edip hizmet vermişti. Babası da subaydı, ken-

[14] Taylor üstüne en iyi üç kitap Holman Hamilton'un (iki ciltlik **Zachary Taylor: Soldier of the Republic** ve **Zachary Taylor: Soldier in the White House**), Brainerd Dyer'in (**Zachary Taylor**) ve Silas B. McKinley ile Silas Bent'in (**Old Rough and Ready**) çalışmalarıdır.

di de. Ayrıca, savaş kahramanıydı, ama yerel ya da federal başka hiç bir görevde bulunmamıştı. Güney'de Louisiana'da babadan kalma çiftliği ve köleleri vardı. Ancak, diş bileyen düşmanları yoktu. Whig adayı oldu, ama aşırı zenginlerin adamı diye bilinmiyordu. Öteki aday Cass'ın adı İngilizce "eşek" *(ass)* ve "gaz" *(gas)* sözcükleriyle uyaklıydı. Bu nedenle, alaylı çizimlere konu oldu. Birkaç beyaz yurttaşını köle diye sattığı ve denetçilik işinde epeyi rüşvet aldığı söylendi, ama bunlarda yalan payı yüksekti.

Seçimi Whig Partisinden Taylor kazandı. Fark azdı. İlginç bir sonuç Demokratlar'ın atadığı (sonradan ünlü) yazar Nathaniel Hawthorne'un gümrük işinden çıkarılması oldu. İşini böylece yitiren bu yazar Amerika'nın kuzey-doğusunda Salem denilen bölgedeki tutuculuğu konu edinen büyük yapıtı "Kızıl Harf" başlıklı romanını yazmağa başladı.

Görev başında ilk ölen başkan Harrison ise, ikincisi de Taylor oldu. Bozuk meyve yemek ve buzlu süt içmekten (birkaç ay içinde) öldüğü söylendi. Arsenikle zehirlenme savı varsa da, 1991'de mezarı açılarak bedeninden alınan saç ve tırnak örnekleri bu suçlamayı doğrulamadı. Taylor zamanının bir önemli olayı 1849'da "Altına Hücum", ikincisi de California ile (o tarihte Utah ve Arizona'yı da içeren) New Mexico'nun Amerikan birliğine katılmaları olasılığıydı. Amerika'nın (düşük de olsa) ücretli işçiye dayalı endüstrileşmekte olan kuzey bölgesi yeni toprak katılmalarıyla köleciliğin daha da yaygınlaşacağını düşünüyor, güneydekiler de zaten birlikten ayrılma yönünde düşünceler ileri sürüyorlardı. Yeni katılmalar bir sonuca bağlanamadan Başkan Taylor öldü.

Yerini geçici olarak yardımcısı Millard Fillmore aldı. O da Batı'daki ağaç kütüklerinden yapılma tek odalı sınır evlerinin birinde doğmuştu. Az eğitim görmüş, köleciliğe karşı genelde cephe almıştı.

Öte yandan, kaçak kölelerin yakalandıklarında sahiplerine geri verilmesi yöntemini desteklemişti. Bu nedenle, Kuzey'de bir ölçüde destek yitirdi. Güneyliler ona omuz verdilerse de, Kuzeylilerden yeterince onay alamadı. Amerikan büyük sermayesine bir büyük desteği Komodor Matthew C. Perry'nin Japon limanlarını ilk kez ticarete açmasına arka çıkışıydı. Ona 1852'de Japonya'ya gidip bu ülke limanlarını gemisindeki güçlü toplarıyla göz dağı vererek açtırmasını isteyen Başkan Fillmore'du.

Whig Partisi uzun toplantılardan ve elli iki oylamadan sonra Meksika Savaşı kahramanlarından General Winfield Scott'u aday gösterme kararını aldı. Benzer karışıklığın yaşandığı Demokratlar da az tanınan Franklin Pierce'i seçtiler. Pierce de Meksika Savaşında yer almış, ancak savaş alanında bir ara bayılmıştı. Nedeni bir diz yarasıysa da, rakipleri bunu korkaklığına vererek "ödlek başkan istemiyoruz!" diye tutturdular. Ayrıca, kendi ülkelerinden patates kıtlığından ötürü kaçmak zorunda kalan Katolik İrlandalıların Amerika'ya göçü sürdürmeleri karşısında, onların Pierce'i desteklemelerini önlemek için New Hampshire Birlikteş Devleti yasasında Katolikleri oy vermekten alıkoyan maddenin Pierce tarafından kaleme alındığını yaymışlardı. Bu suçlama da doğru değildi. Pierce Kuzey'dendi, ama Güney'in ilkelerini daha fazla benimsemişti.

O tarihte oy veren birlikteş devletlerin sayısı 34'e çıkmıştı. Pierce dördü dışında geri kalanın desteğine kavuştu.[15] Ancak, yeni başkanın önemli bir zayıf yanı vardı. Alkolikti ve kısa sürede sirozdan öldü. Ölümünden önce, bir önceki Whig iktidarınca işinden atılmış yazar Nathaniel Hawthorne'u Britanya'da Liverpool'a konsolos olarak atadı. Gençliklerinde ikisi de aynı okula gitmişlerdi ve oradan tanışı-

[15] Başkan Pierce üstüne kitaplar kılavuzu: Wilfred J. Bisson, **Franklin Pierce: A Bibliography**, Westport, Conn., Greenwood Press, 1993.

yorlardı. Seçimler sırasında eski okul arkadaşının yaşam öyküsünü anlatan küçük bir parça da yazmıştı. Bir siyasetçi için böylesine seçkin bir yazarın desteğini kazanmak başlı başına önemli sayılmalıdır. Ancak, Hawthorne, o güzel anlatım biçimiyle de olsa, böyle şeyleri yazmak için biçilmiş kaftan olmadığını uzun uzun anlatarak okuyucudan bir tür af diliyordu ki, bunun Pierce'e pek yararlı olduğu söylenemez.

VII. Buchanan, Lincoln

Pierce, Amerikan tarihinde bu göreve seçilip de başkanlık andını içerken, elini İncil'in üstüne koymayan tek kişidir. Bu törenden bir hafta önce de ailesiyle birlikte bir tren kazası geçirmiş, on bir yaşındaki tek çocuğu gözünün önünde ölmüştü. Törene acısı nedeniyle eşi de katılamadı. O sırada yeni seçilmiş ve verem olan Başkan Yardımcısı William King de. O da bir ay içinde öldü. Daha önce çok alkôl tüketme alışkanlığı bulunan, ama seçimler nedeniyle ara verdiği bu bağımlılığına gene başladı. Bir ölçüde bu nedenle, görevinde başarı sayılacak bir şey yoktur. Kendi partisini bile bir arada tutamamış ve ikinci dönem onu gene aday yapmak isteyen çıkmamıştır.

Ancak, ilgiye değer bir gelişme olarak, o zamanlarda çok yaygın olan Missouri'den Kansas ve Nebraska adlı iki birim daha çıkarılmış, bunların köleci mi, özgürlükçü mü olacakları kendilerine bırakılmıştı. İşte, bu olay Amerikan partilerini ve siyaset yapanları köleci olan ve olmayan diye ikiye böldü. Önce, Whig'ler parçalandı ve ortadan kalktı. Onlardan köleliğe karşı olanlar Demokratlarla 1854'de birleşip

(Jefferson'un eski partisi) Cumhuriyetçiler'in adını aldılar. Başkan adayı olarak da, Batı'da toprak kazanmanın öncülerinden John C. Frémont'u seçtiler. Yerlileri sürüp Batı'yı yeni beyaz göçmenlere açan subaylardan biriydi. Bu yüzden, kimileri ona "Yol Bulan" takma adını vermişti. Enerjik bir görünümü vardı ve yakışıklıydı. Amerikan ozanlarından John Greenleaf Whittier onu öven dizeler bile yazmıştı. Öte yandan, Demokratlar'ın çarpıcı sözü ise şuydu: "Pierce olmasın da, kim olursa olsun!" Sonunda dışişlerine bakan James Buchanan üstünde anlaştılar. Bu kişi daha önceki üç seçimde aday olmak istemiş, olamamıştı.

1856 seçim tartışması kölelik sorunu ekseninde dolaştı. Ondan önce de, sonra da başkanlık tartışmaları (iki örnek dışında) tek bir konu üstünde böylesine yoğunlaşmamıştı. İki örnek Vietnam'la bağlantılı olarak Lyndon B. Johnson ve Afganistan-Irak Savaşları nedeniyle George W. Bush seçimleridir.

1856'da kölelik konusu öylesine önemliydi ki, şu ya da bu yanı tutanlar arasında sık sık döğüşler oluyor, kan akıyordu. Örneğin, kölelikten yana olanlar Kansas'da bir gazeteyi basmış, beş yazarı siyahlardan yana çıkıyorlar diye öldürmüşlerdi. John Brown ve yandaşları ise köleliği savunan bir beyaz ilçesine saldırmış, onlar da arkalarında beş ceset bırakıp gitmişlerdi. Ancak, bu ikinciler yakalanıp asıldılar. Ozanlardan R. W. Emerson ve H. W. Longfellow, kimi kuzey aydınlarıyla, köleliğe karşı geniş alan toplantılarına ön ayak olmuşlar, bunlara sonra köleliği hukuk açısından ortadan kaldıracak yasayı imzalayan on altıncı Başkan Abraham Lincoln da katılmıştı.

Frémont'a karşı olan Demokratlar onun içkici ve köleci olduğunu yayıyorlardı. İkisi de doğruydu. Daha önemlisi, aşırı bir biçimde köle düzeni yanlısıydı. Ayrıca, Batı'daki yerli halka, özellikle California çevresindekilere acımasız davranmıştı. Ona karşı bir de "Katolik" suç-

laması vardı. Ancak, kendi değil, eşi Katolikti. Gençliklerinde evlenirken uygun bir din görevlisini hemen bulamamışlar, bu nedenle ikisini Katolik bir papaz birleştirmişti. O yıllarda bu türlü suçlamalar çok ciddiye alınıyordu. Frémont'a karşı dağıtılan bir kitapçıkta onun Beyaz Saray'a girer girmez, ülkeyi Vatikan'da oturan Papa'ya armağan edeceğine ilişkin sözcükler yer aldı.

Öteki aday James Buchanan'ın da başı sürekli sola eğik dururdu. O yanı sanki doğuştan inmeliydi. Frémont'u tutanlar Buchanan'ın kendini bir kez asmak istediğini ve boynunun da o günden bu yana eğik kaldığını yaydılar ve kendini bile dik tutamayan bir adamın ülke sorunlarını çözemeyeceği savında bulundular.

Ancak, seçimde katılım yüksekti ve başkanlığı Buchanan kazandı. Hiç evlenmediğinden ve bir ara başkentte odasını Alabama Senatörü William Rufus King ile paylaştığından, adı eşcinsele çıktı. Kimileri ondan "Bayan Nancy" diye söz etmeğe başladılar. Bu yakıştırma yapıştı, kaldı. Onu kendi başkanlığı sırasında Rusya'ya elçi diye göndermiş olan emekli Jackson "onu gözüm görmesin diye yanımdan uzaklaştırmıştım!" biçiminde açıklamalarda bulundu. Bunlara karşın, Buchanan da şu tepkiyi göstermişti. "Keşke daha kadın gibi tavırlar sergileyebilseydim!"

1860 başı nüfusu 31 milyona ulaşmış olan Amerika'da neredeyse herkesin bir iç savaş korkusuyla yaşadığı süreç olmuştu. Buchanan'ın başkanlık dönemi kölelik üstüne sert tartışmaların ve zorlamaların görüldüğü kısır bir döngüydü. Önce, sözde "Güçler Dengesi"nin bir kolu olan Yüce Mahkeme kötü ünlü "Dred Scott" örnek olayında[16] Amerika'yı uzun yıllar çembere alacak bir karar vermişti. Özgürlüğüne kavuşmuş olan bir eski köle önceki topraklarına, örneğin köleliğin güney

[16] Paul C. Bartholomew, Summaries of Leading Cases on the Constitution, Ames, Iowa, Littlefield, Adams and Co., 1958, s. 245-247.

kalelerinden Missouri'ye gelecek olursa, hukuksal açıdan gene köle konumuna girmiş olacaktı. Özgürlük ve halk egemenliği gibi kavramlar Anayasanın yazıldığı kâğıtta kalmıştı. Her isteyen köle sahibi olabiliyor, ancak özgürlüğünü kazanmış olan bu siyah derili kişi eski toprağına ayak basar basmaz gene zincire vurulabiliyordu.

Bu gidişe türlü nedenlerle karşı çıkanlar, bu arada birçok kuzeyli kuşkusuz oldu. Fabrikalaşan kuzey ekonomisinin yarı aç, yarı tok çalışacak tutsaklara değil, saat ya da iş başına ücret alacak işçilere gereksinimi vardı. Ancak, bu ikinciler endüstri ekonomisi çerçevesinde üretici olabilirlerdi. Ayrıca, köleliği aktöre açısından yanlış bulan bir azınlık da vardı. Demokrat Partinin Güney Carolina'daki toplantısında halk egemenliği kavramını anımsatan konuşmacılar da çıktı. Ancak, ırkçı kitle kölecilikten yanaydı. Bu uygulamayı "doğru" buluyor ve üstelik yayılmasını istiyorlardı. Alabama, Mississippi, Florida ve Teksas gibi güneylilerle daha dört birlikteş devletten birçok temsilci, bu arada Delaware gibi kuzey bölgesinden de birkaç kişi toplantıdan ayrıldı. Üçte-iki çoğunluk kalmadığından, sonraki seçim için aday da belirleyemeyip dağıldılar. Birkaç ay sonra kuzeyde Baltimore'da toplandıklarında, ılımlılardan Senatör Stephen A. Douglas'ı ileri sürdüler ve yardımcı olarak da yanına bir güneyliyi kattılar.

Öte yandan, Cumhuriyetçiler'in Chicago'da toplandıkları bina, içine on bin kişi alabilecek iki katlı bir yapıydı. Bu türlü siyasal toplantılar için özellikle yapılmıştı. Bu yapı bile başkanlık yarışına girecek olan iki partiden hangisinin daha güçlü olduğuna ilişkin somut bir kanıttı. Cumhuriyetçiler kazanacakları düşüncesindeydiler. Ağızlarda dolaşan ilk aday New York'un eski valisi ve kölecilik-karşıtlığıyla ün yapmış olan William Seward'dı. Üstelik, New York'ta güçlü bir baskı örgütü olan Thurlow Weed adlı bir para babasının da desteğini kazanmıştı. Adaylığı alacağından öyle emindi ki, bu yörenin başkenti Albany kentinde başarısını kutlayacak top bile ateşe hazır duruma ge-

tirilmişti.

Ancak, kimi Cumhuriyetçi Partililer bu denli ateşli köle-karşıtlığının türlü nedenlerle tehlikeli olabileceğini düşünüyorlardı. Toplantıya katılanlar arasında boyu iki metre olan ve kölelikten yana olmasa da "ılımlı" açıklamalarıyla daha fazla yandaş toplayan biri vardı: Abraham Lincoln.[17] Partililer daha çok böyle birini istiyorlardı. Ona karşı Seward'ı tutan Weed Lincoln'dan cayan Illinois ve Indiana temsilcilerine 100.000 dolar sözü verdiyse de, bu çekici öneri para etmedi. Gerçek nedeni de şuydu: Seward ve Weed yanlısı temsilciler bir ara toplu biçimde sokağa çıkıp yürüyüş tasarladılar. O sırada, içeride kalanlar sokakta bekleyen yandaşlarına sahte davetiyeler verip onları içeri aldılar ve oyu diledikleri dengede tuttular. İçeride on bin kişiyle oylama başladığında yirmi bin partili de dışarıda marşlar söyleyip yürüyorlardı. Sonuçta Lincoln'un kazandığı açıklandı. Kazanan aday o sırada orada değildi. Oyuna geldiklerini düşünenlerin saldırılarından korktuklarından, gelmesini de istemiyorlardı. Seward yanlıları bağırıp çağırıyor, içlerinde kızgınlıktan ağlayanlar oluyordu.

Abraham Lincoln gerçekten bir sınır köyünde tek odalı bir evde doğmuştu. Kendi istencine dayanarak okumuş, siyasete girmiş, önce Illinois Meclisine, sonra da başkentte Kongre'ye seçilmişti. Bir köşeye çekilip Aesop'un masallarını, Robert Burns'ün dizelerini ve Shakespeare'in oyunlarını okurdu. Siyasetten çok iyi anladığına ilişkin bir kanı uyandırıyordu. Rakibi Douglas bedenen onun yarısı kadardı. İkide bir "bırakın, halk kendi kendini yönetsin!" diyordu. Ancak, bu sözcüklerden de amaç şuydu: Köleliği sürdürmek isteyenler sürdürsün! Lincoln'un şu sözleri az bilinir: "Eğer bir adam başkasını köle

[17] Genel: David Herbert Donald, **Lincoln**, New York, Simon & Schuster, 1995. Lincoln'un siyasal dehası üstüne: Doris Kearns Goodwin, **Team of Rivals: The Political Genius of Abraham Lincoln**, New York, Simon & Schuster, 2005.

yapmak istiyorsa, ne o kişinin ne de başkasının buna karşı çıkma hakkı vardır!" Siyaset savaşımları sırasında başkalarından gizlemek istediği gerçekler arasında eşinin üstünde kölelerin çalıştığı büyük topraklara sahip olduğu da bulunuyordu.

Lincoln'un Cumhuriyetçi Partisi ona "Namuslu Abe" adını taktı. Birliği o koruyacak ve dağılmaktan kurtaracaktı. Demokratlar Lincoln'un onaylamadığı Meksika Savaşında savaşan birliklere para ayrılmasına karşı çıktığına ve Jefferson'un siyah kölesinden olan kendi çocuklarını bile sattığına ilişkin dedikodular yaydılar. Lincoln bunları halk önünde tartışmayacak denli siyasetten anlayan biriydi. Rakibi Douglas ilk kez trenle dolaşıp ülke düzeyinde konuşmalar yapan kişi oldu. Bu yoldan oy toplamayı aşırı bulanlara karşı da "annemi görüp hatırını sormağa gidiyorum" diyordu. Bu nedenle, ona ilişkin olarak "Kayıp Aranıyor" diye bir yayın da çıktı. Diyordu ki: "Anasını görmek için Temmuzda başkentten ayrıldı. Her yere uğraya uğraya hâlâ yolda olduğu söyleniyor. Anası 'kayboldu mu?' diye merak içinde..." Aday Douglas'ın şöyle bir sözü var: "Timsaha karşı zenciyi tutarım; ama siyaha karşı da beyaz adamı!"

Oylar sayıldığında Cumhuriyetçi Lincoln kazanmıştı. Ancak, güneydeki birlikteş devletlerin hiçbirinden ona tek bir oy bile çıkmadı.

VIII. Lincoln, İç Savaş, Johnson

Abraham Lincoln'un başkanlık andından bir ay sonra, Güney Carolina'da Sumter Kalesinde toplar patladı ve Amerikan İç Savaşı başladı. Dört yıl (1861-65) süren bu savaş daha önceki başkanların görev yıllarındaki silâhlı çatışmalara benzemiyordu. Zaten, yalnız Madison başkanken 1812 Meksika Savaşı olmuştu. Bu kez, ABD Cumhuriyeti'ni ortadan kaldıracak kanlı ve uzun bir çatışma söz konusuydu. Hele çatışmalar sürüp gider, ölü ve yaralı sayıları tırmanırken, başkanın eleştirilmemesi söz konusu olamazdı. Kuzeyde bile sık sık "geçici ateş-kes"den söz ediliyordu.

Onu en çok eleştirenlerin başında Kuzey ordularının başkomutanı General George G. McClellan geliyordu. Meksika Savaşı kahramanlarından olan eski komutan Winfield Scott hem çok yaşlanmıştı, hem de önemli çatışmalar sırasında yatıp uyumak gibi kötü bir huyu vardı. Yeni komutan da sürekli olarak Güney'in gücünü abartıyor, ikide bir geri çekiliyordu. Başkan Lincoln bu nedenle komutanına şu notu yollamak zorunda kaldı: "Orduyu kullanmaktan kaçınıyorsan, onu bir ara

ödünç almak istiyorum."

Bir yenilgiden sonra McClellan'ı görevden aldı. Rakip parti Demokratlar görevi son verildiği için küskün olan bu generalin kendi adayları olabileceğini düşünmeğe başladılar. Lincoln'un partisinde de baş kaldıran çoğalıyordu. Bir kere, kimseyi dinlemeyen, yalnız kendi istediğini yapan bir buyurgan olduğu inancındaydılar. Bir senatöre göre, "kendi elinde sanki Tanrıymış gibi güç toplamıştı, ama onu Tanrı gibi kullanmıyordu." İkinci dört yıl için başka bir aday göstermek gibi düşünceler yayılmaktaydı. Gettsburg ile Vicksburg'da iki Kuzey zaferi bile bu eleştirileri yapanları yollarından çevirmeğe yetmedi. Jackson'dan sonra her başkanın görevde yalnız bir dönem kaldığını söyleyerek, Lincoln'u da bir yana koymayı düşünüyorlardı. Partiden kopma bile oldu ve ayrılanlar "Radikal Demokrasi" diye bir parti kurup 1856 adayı Frémont'u kendilerine önder yaptılar. Bu yeni kuruluş başkanlık süresini herkes için dört yılla sınırlamak görüşündeydi.

Cumhuriyetçi Partinin genel kurulu Baltimore'da oldu ve Lincoln gene aday seçildi. O sırada çatışmalar Güney'in yararına gelişiyordu. Bu nedenle, adaylığı bir yana, Lincoln'a kendiliğinden çekilmesini önerenler de çıktı. Kimileri "Lincoln daha şimdiden yenilmiş durumda; kazanması olanaksız" diyorlardı. Lincoln Güneyli ve eski Demokrat Partili birini (Andrew Johnson) yardımcı aday olarak seçti. Chicago'da toplanan Demokratlar da görevden alınmış olan General McClellan'ı aday gösterdiler.

Lincoln gerçek yaşı olan elli beşten daha çökmüş gözüküyordu. Çocuk yaştaki oğlunun ölümü bir yana, kanlı savaşlar, yenilgiler ve ülkenin parçalanma olasılığı onu yıpratmıştı. Öteki partinin adayı otuz dört yaşında başkomutan olduğunda, karısına yazdığı bir mektupta şöyle diyordu: "Kendimi yeni bir konumda görüyorum. Başkan, Kabine üyeleri ve herkes bana bakıyor. Anlaşılan ülkede tüm güç bende.

Birkaç başarı kazansam, buyurgan olabilirim." Ancak, kendine ilişkin bu değerlendirmesi gerçeğe uymuyordu. Dirençsiz bir askerdi, orduda birliği sağlayamıyordu ve nefret ettiği başkana olur olmaz zamanlarda karşı çıkmaktaydı.

Seçim eylemi başladığında, Demokrat aday başkanın "Habeş maymunu ya da goril" olduğunu söyleyecek denli ileri gitti. Böyle adamdan başkan olamayacağını yineliyordu. Bir gazete Lincoln'u çürümüşlükle suçladı. Ayrıca, bilinenden başka türlü yaşamı olduğunu öne süren ufak bir kitapçık da basıldı. Ona göre, Lincoln "yalnız parayı seviyordu." Başkanlığı da yılda 25.000 dolar gelir getirdiğinden ötürü istemişti. Çok uzun boyuyla da alay ediyor, bedenini petrol vinçine ve yel değirmenine benzetiyorlardı. Köleliğe karşı olduğu ve 1862'de köleliği ortadan kaldırmağa yönelik bir açıklama yaptığı için, ona "Birinci Abraham Afrikanus" diye göndermeler de eksik olmuyordu. Bu eleştirilerin olduğu sırada, Güney'in orduları Beyaz Saray'ın beş kilometre yakınına gelmişlerdi. Vızıldayan kurşunlar çevredekilerden kimilerini yaraladı da.

Ancak, Kuzey'in Amirali Farragut Mobile Körfezini ele geçirip General Sherman da Atlanta'ya girince savaşın talihi döndü. Savaşın yönüyle birlikte seçim umudu da değişti. Oylar sayıldığında, Lincoln'un kazandığı ortaya çıktı. McClellan'ın komuta ettiği ordunun askerleri bile Demokrat adaya oy vermemişlerdi.

Savaşın gelişme çizgisi bir yana, Lincoln oy toplamak için birtakım perde arkası anlaşmalar da yaptı. Amerikan okullarında okutulan tarih kitapları Lincoln'u bir Güneylinin şehit ettiği bir tür aziz gibi sunarlar. Gerçek kişiliği başka türlüdür. Örneğin, Frémont'un üçüncü partiden adaylığının Cumhuriyetçi oyların bir bölümünü alıp götüreceğini bildiğinden, araya bir senatörü sokarak rakibinin adaylığını çekmesini sağlamış, karşılığında onu sevmeyen bakanlarından birini

durup dururken görevden almıştır. New York ve çevresindeki güçlü Weed'in de istediklerini yapmış, devlet dairelerindeki kimi görevlileri çıkarıp yerine Weed'in adamlarını yerleştirmiştir. Oy verme gününde de Mississippi Nehri'ne devlete ait bir gemiyi yollayıp geçtiği yerlerdeki gemicilerin oylarını toplamış ve aynı gün federal görevlilere sıla izni çıkartmıştır. Rakibi General McCellan için de şu yakıştırmanın yayılmasını kolaylaştırdı: "McClellan yaşamı boyunca yalnız bir kez cephede en önde gitti—o da ordusu geri kaçarken!"

Lincoln 1865'te bir tiyatroda locasından oyun izlerken arkadan vurularak öldürüldü.[18] Amerikan tarihinin en karışık dönemiydi. Kuzey'in zaferi sonra geldi. Güney ordularının başındaki General Lee'nin federal silâhlı kuvvetlerine komuta eden General Grant'a teslim olmasıyla savaş bitti.

Bu durumda, Lincoln'la birlikte onun yardımcılığına seçilmiş olan Andrew Johnson[19] başkan oldu. Bir hamalın oğlu olarak doğmuş, on yaşındayken terzi çırağı olmuş ve okuma ile yazmayı eşinden öğrenmişti. Kendi toprağını işleyen küçük çiftçilerden yanaydı ve büyük sermayeyi simgeleyen ABD Bankasına karşı görünüyordu. Ülke "Yeniden Yapılanma" diye bir dönem için adımlar atmağa hazırlandığın-

---

[18] Lincoln üstüne yazılanlardan özenli ve çok yeni bir seçki: Harold Holzer, der., The Lincoln Anthology: Great Writers on His Life and Legacy from 1860 to Now, Library of America, 2009. 20'nci yüzyılın sonundan Lincoln'a geriye bakış: Barry Schwartz, Abraham Lincoln in the Post-Heroic Era: History and Memory in Late Twentieth Century America, Chicago, 2009.

[19] Johnson'u destekleyen yazarlar: Robert W. Winston (Andrew Johnson), Lloyd Paul Stryker (Andrew Johnson), George F. Milton (The Age of Hate: Andrew Jackson and the Radicals) ve Howard K. Beale (The Critical Year: A Study of Andrew Johnson and Reconstruction). Eleştirenler: Eric L. McKitrick (Andrew Johnson and Reconstruction), LaWanda Cox ve John H. Cox (Politics, Principle, and Prejudice) ve William R. Brock (An American Crisis: Congress and Reconstruction, 1865-1867). Göreceli olarak dengeli bir yazılar toplamının yayımcısı: Eric L. McKitrick (Andrew Johnson: A Profile).

dan, Johnson'un ilk işi Güney'de başkaldırmış olanları affetmek oldu ve ayrılmış olan eski Güney birlikteş devletlerin gene birliğe alınmaları yolunu açtı. Siyahlara çok sınırlı özgürlükler veren birkaç yeni uygulamaya da imza attı. Ancak, eski köleler gene de oy veremeyecek ve mülk sahibi olamayacaklardı. Öte yandan, iktidar partisi olan Cumhuriyetçiler'de siyahların da oy vermelerini isteyenler vardı. Başkan Johnson Güneyli beyazları Kuzey süngüleriyle yerlerine mıhlamayı denedi. Kongre de Cumhuriyetçiler'in elindeydi. Yeni başkanın biçimsel özgürlükte diretmesi üzerine onun görevden alınması gündeme geldi. Ancak, bunun için üçte-iki çoğunluğa gerek vardı. Oylandı ve bir oy eksik geldi, başkan böylece yerinde kaldı, ama saygınlığını yitirmişti.

Bundan sonra gözler İç Savaşın muzaffer komutanı Ulysses S. Grant'a çevrildi. Konumu İkinci Dünya Savaşından sonra başkanlığa getirilen General D. D. Eisenhower'e benziyordu. Bir önemli ayrıntı Grant'ın alkolik olmasıydı. Johnson'u görevden almayla ilgili başarısız oylamadan dört gün sonra, Grant'ın adaylığı onaylandı. Johnson'u düşürüp yerine Grant'ı getirmek isteyenler siyah kölelere daha geniş özgürlük verilmesinden yana olduklarını söylüyorlarsa da, oy hakkı sorununun her birlikteş devletin kendi içinde kararlaştırılmasını bir koşul olarak ileri sürmüş, böylece ilk direnmelerinden geriye adım atmışlardı.

Demokrat Parti de, bundan böyle uzun bir süre, Güneyli başkaldıranların partisi olarak bilinecekti. Kendi adaylarını belirlemek için yirmi bir kez oy kullandıktan sonra, New York Valisi Horatio Seymour'da karar kıldılar. Onun da seçildikten sonra ilk açıklaması "ben bu görevi yapamam; acıyın bana, lütfen acıyın bana!" demek oldu. Sonunda, kabullendi.

Kırk altı yaşındaki General Grant halkın büyük çoğunluğunun gö-

zünde bir masal kahramanı olmuştu. West Point askerî okulunu bitirmiş, Meksika Savaşına katılmış ve İç Savaşta da komutanlığa yükselmişti. Bir anlama, öldürülen Başkan Lincoln'un sanki bir de "general" olan benzeriydi. Öte yandan, Grant'ın Yahudi düşmanlığı da vardı. 1862'de yaydığı 11 Sayılı Buyruk şöyle diyordu: "Maliye Bakanlığının koyduğu ticaret kurallarını çiğnemiş olan Yahudileri tümden görevden uzaklaştırıyorum." Bu buyruğu o zamanki Başkan Lincoln hemen geçersiz saymıştı.

Demokratlar'dan Seymour ise bir zamanlar var olan, sonra neredeyse kimsenin bilmediği silik biriydi. Seçim tartışmasına ağlayarak başladı ve ardından yanlış üstüne yanlış yaptı ve bunların tümü basına yansıdı. Öyle ki, kimileri ailesinde genlerle gelen bir delilik olduğunu bile söylediler. Yardımcısı Francis Blair'in de geceliği on dolara bir otelde kaldığını, ama her gün viskiye ortalama altmış beş dolar ödediği yazıldı. Kuşkusuz, Grant'ın içkiciliği de günlük yayınlara geçti. Bu yüzden, "Ipıslak" diye bir takma adı da vardı.

Beklendiği gibi, kazanan Grant oldu. Demokratlar son dakikada adaylarını değiştirmeyi bile düşündüler. İkisinin oyu arasında beklendiği oranda büyük fark yoktu, ama Amerikan tarihinde ilk kez yaklaşık yarım milyon siyah oy kullandı. Seçimden hemen sonra Anayasaya eklenen On Beşinci Değiştirge "hiç kimsenin ırk, renk ve daha önceki köleliğinden ötürü oy vermesinin engellenemeyeceği"ni yazdıysa da, Güney'deki oy sınırlaması ancak 1965'deki Oy Hakkı Yasasına değin sürdü.

Siyahların oyu konusunda Kuzey ile Güney'in birlikte çevirdikleri bir oyunun da sözünü etmek gerekir. Gerçek şu ki, siyah oylar o zamanki 37 birlikteş devletin yalnız 16'sında dikkate alındı. Önce, kimileri bu yeni hakkı tanımadılar. Bunların içinde Kuzey devletlerinden Connecticut bile vardı. New York'ta ise, siyahın oy kullanabil-

mesi için en az 250 dolarlık bir mülk sahibi olduğunu belgelemesi gerekiyordu. Daha kötüsü, Mississippi, Teksas ve Virginia'da siyahlara oy hakkı verildi, ama bu üçü de birliğe henüz dönmemiş olduğundan oyları sayılmadı.

IX. Grant, Hayes

Yeni Başkan Grant'ın[20] çevresini, emekli generalin konumundan yararlanmak isteyen fırsatçılar doldurmakta gecikmedi. Bunların içinde ülkedeki tüm altın pazarını ellerine geçirmek isteyen Jay Gould ile Jim Fisk adlı iki para büyücüsü vardı. Eşinin erkek kardeşi ve Maliye Sekreteri Daniel Butterfield'den yararlanarak başkana sokuldular. Kısa sürede ortaya bir "altın çemberi" ve onunla bağlantılı bir dizi acılı dedikodular çıktı. "Çember" sözcüğü bugünkü "mafya" karşılığı gibiydi. Yani, bir çete açık kapılardan yararlanarak birtakım olanaklara el koyuyordu. Bunlar öylesine çeşitlendi ki, "viski çemberi" ve "yerliler çemberi" gibi sözcükler halkın ağzına yerleşti.

Grant'ın kendi Cumhuriyetçi Partisinde de birçok üye bu ardı arkası kesilmeyen ve birkaç kişiye çıkar dağıtan düzenden bıkmışlardı. Çürümüşlük birçoğunu bezdirdi. İş Savaşı Kuzey kazanmıştı, ama o

[20] Grant'ın yaşamı: William S. McFeely, Grant: A Biography, New York ve London. W.W. Norton. 1981.

yengin orduların eski komutanı ve şimdiki başkan "Yeniden Yapılanma" siyasetini yaşama geçirmiyor, yanına yaklaşanları daha da zengin etmekle yetiniyordu. O denli ki, kalabalık bir Cumhuriyetçiler kümesi partiden ayrılıp Liberal Cumhuriyetçiler adlı yeni bir parti kurdular. Söylediklerine bakılırsa, "erdemli yurttaşları" ayaklandırıp Grant'ı devireceklerdi. Ancak, bunun için halka inmeyi göze alamadılar. Zaten, ülkeyi "birkaç aydın"ın yönetmesi gerektiğine inanıyorlardı. Genel kurullarında ünlü gazete yayımcısı Horace Greeley'yi aday gösterme kararı aldılar. Demokratlar da aynı adayı destekleyeceklerini açıkladılar. Greeley etkili biriydi. Örneğin, o tarihte, New York Tribune adlı günlüğün başındaydı. Yazılarında da sürekli olarak, gençlere "Batı'ya gidip orada yerleşin!" düşüncesini aşılamağa çalışmıştı. Ancak, "Tanrı tanımaz" ve ağzına et koymaz diye bilinirdi.

Eski Cumhuriyetçi Partide kalanlar gene Grant üstünde anlaştılar. O da yardımcısı olarak sonra fabrika sahibi olan eski bir ayakkabıcıyı, Greeley'i seçti. Grant'ın babası derici olduğundan, bu ikiliye rakipleri ve gazeteciler "dericiyle ayakkabıcı" tanımını yakıştırdılar. Greeley için de Cumhuriyetçilerin güçlü işverenlerinden Thurlow Weed "bir kaç hafta önce, başkan adayı diye Greeley'yi önerenlerin ancak tımarhanelik olduklarını düşünürdüm" demişti. Ama Grant'ın karşısına Greeley'yi çıkardılar. Sonuçta, Grant 37 birlikteş devletin 31'inde kazandı. Hem de arayı açarak. Üstelik, Greeley oylamadan bir gün önce, eşini yitirmişti ve büyük üzüntü içindeydi. O denli ki, hastahaneye kaldırdılar. Birkaç gün içinde de orada öldü. Amerikan tarihinde, kuşkusuz o güne değin böylesine kafası boş iki kişi ülkenin en büyük karar-verme koltuğuna sorumsuzca elini uzatmamıştı. Bu rekoru sonra kıranlar çıktı.

Bundan sonraki başkanlık seçimi 1876 yılındaydı. Bu tarih, aynı zamanda, ABD'nin kuruluşunun yüzüncü yılıydı. Çamur içindeki başkent ve İç Savaş geride kalmış, bu toprakların binlerce yıllık yerlileri

verimi düşük ufak toprak parçalarına doğru sürülmüşlerdi. Beyaz Amerika'nın Philadelphia'da açtığı Yüzüncü Yıl Sergisinde bu ülkenin teknik atılımları herkesin gözünü kamaştırıyordu. Her yan elektrikle aydınlanmış, dolaşanları inerçıkarlar aşağıya ve yukarıya taşıyorlardı. Masaların üstünde telefonlar, daktilolar ve telgraf çekmeğe yarayan araçlar dizilmişti. Çağrılı devlet başkanlarından ve kendine "İmparator" önadını vermiş olan Brezilyalı Don Pedro eline Alexander Graham Bell'in icadı telefonu almış, "aman Tanrım, bu elimdeki şey konuşuyor!" diye şaşkınlıkla bağırmıştı.

Yeni Amerikan seçimi bu teknik ilerlemenin bezemi içinde yer aldı. Hemen belirtmek gerekir ki, o yüzyılın en kirli seçimi de bu oldu. Önce, Grant adının çürümüşe çıktığına bakmadan, üçüncü dönem başkanlığa oynamaya kalkıştı. Ancak, adam kayırma, hırsızlık ve Beyaz Saray desteğiyle zengin olma uygulamalarını duymayan kalmamıştı. Kendi partisi, bu kez, kesin bir "hayır!" çekti. Cumhuriyetçi Parti onun yerine Ohio Valisi Rutherford B. Hayes'i seçti. Bu siyaset adamı tekelleşmekte olan büyük sermayenin başkente yollamak istediği ilk adaydı. Kapitalizm artık küçük bir azınlığa hizmet vermek için ülkenin en yüksek karar yerini ele geçirmeğe hazırdı.

Başkan Lincoln İç Savaş'ın tam ortasına rastlayan 1863 yılında Amerikan yönetim biçimini Gettysburg'daki o ünlü konuşmasında şöyle tanımlamıştı: "Bu, halkın, halk tarafından ve halk için hükûmetidir." Amerikan okul çocukları bu tanımı bilirler. Yurttaş olmak için başvuran göçmenlerin de sorgulamaları sırasında "Amerikan demokrasisi" denen kavramı böyle anlatmaları beklenir. Bir düzineden de az bu sözcükleri Lincoln gibi art arda dizenlerin o ülke yönetimini kavradıkları düşünülür. Bunun doğru mu, yoksa yanlış mı olduğu tartışmasını şimdilik bir yana koyalım.

Ancak, sıradan Amerikalının bilmediği başka bir tanım daha var-

dır. Onu da Cumhuriyetçi Partinin, daha doğrusu tekelci büyük sermayenin 1876'daki adayı Hayes'in Lincoln'dan yalnızca on üç yıl sonraki seçim konuşmasında yaptığı ve ona hiç benzemeyen başka bir tanımdır. Hayes'inki şöyle diyor: "Bu, artık halkın, halk tarafından ve halk için hükûmeti değildir. Şirketlerin, şirketler tarafından ve şirketler için bir hükûmetidir." Böylece, ABD'nin 19'uncu başkanı olacak olan kişinin bu yeni tanımı, Amerikan geçmişinin bu yönüne uzun yıllarını veren uzmanlar içinde birkaçının dışında, yaygın biçimde bilinmez. Çocukların ve gençlerin gittikleri Amerikan okullarında ve göçmen dairelerinde Hayes'in bu tanımı işitilmez.

Para babalarının adayı Hayes'in karşısına on altı yıldır yürütme erkinden uzak kalmış olan Demokrat Parti de bir aday çıkardı. Cumhuriyetçi iktidarın kayırmalar, çalıp çırpmalar ve birilerinin banka hesaplarını büyütmekle halkın gözünden düştüğüne inanmak istiyorlardı. Kaç yıldır Grant yönetimi çalkantılı bir okyanusta ha devrildi, ha devrilecek bir yaşam geçirmişti. Demokratlar umutluydu ve New York Valisi Samuel I. Tilden'i aday olarak seçtiler. Üstelik, bu vali savcıyken Tweed'in güçlü ama çürümüşlük örneği mafyasını dağıtmış, başındakini de tutuklatıp içeri tıktırmıştı.

Hayes'in büyük sermayenin adamı olduğu doğruydu. Ama halkın gözünde bir İç Savaş kahramanıydı; örneğin, dört kez yaralanmıştı. Yedi çocuğuyla mutlu bir aile babası simgesiydi. Her sabah ailesiyle toplanır, birlikte dua ederler, akşamları da evde gene bir ağızdan ilâhiler okurlardı. Öteki partiden Tilden'in böylesine bir savaş geçmişi yoktu. İç Savaşa katılmamıştı bile. Bu çatışmadan yararlanarak demiryolları ve maden işlerinden milyonları vurmakla yetinmişti. Üstelik, hem hasta, hem de hastalık hastasıydı. Asık suratıyla sürekli sağlıksız görünümlüydü. Soğuk yüzlü bir bekârdı. Yüzünden düşen bin parça olacak gibiydi. Bu nedenle, kimsenin onun çocuğunu öpmesini bile istemeyeceği türden bir yaratıktı.

Ama Tilden (ve çevresi) halkın gözünde soğuk biri olduğunun bilincindeydi. Kendini sevdirmek için çevresine parayla topladığı yazarlara ve sanatçılara yazı ve resim görevleri verdi. Sıcak bir Tilden simgesi yaratmağa çalışarak yazıp çizdiklerini basına dağıttılar. Rakibi Hayes için de 750 sayfalık bir kitap bastırdılar. Yazdıklarına göre, Hayes de Grant'ın çürümüşlüğüne katılmış ve payını almıştı. Üstelik, Kuzeyli bir asker kaçağının kurşuna dizilmeden önce cebinden 400 doları alacak derecede kendini aşağılamıştı. Hayes'in bu parayı aldığı doğruydu, ama idam olunanın ailesine vermek içindi ve vermişti de.

Daha önemlisi, Demokratlar ülke güneyindeki birçok yerde oy vermek isteyen siyahları döğmüş ve öldürmüşlerdi. Ayrıca, her iki partiden birçok kişi birkaç kez oy kullanmıştı. Parti yöneticileri oy sandıklarının başına dikilmişler, öteki adaya verilen oyları yırtıp atıyorlardı.

Seçin günü sona ererken, Tilden'in seçicilerin 184 oyunu aldığı ve Hayes'in de 165'de kaldığı, böylece Demokrat adayın arayı 250.000 oyla açtığı belirlendi. O denli ki, Tilden zaferden güvenliyken, Hayes nasıl olsa kazanamadığını düşünerek erkenden yattı. Ancak, henüz sonuç alınmayan dört bölge daha vardı, ama Hayes bunların ancak tümünü eksiksiz alacak olursa, Tilden'in 184'üne karşı 185'e ulaşabilecekti. Bu aşamada seçim ve sayım sahnesine Cumhuriyetçileri tutan General Daniel E. Sickles diye biri girdi. Partinin ulusal merkezine son dakikalarda uğrayıp oyları sormuştu. Yıllar önce birini öldürüp "geçici delilik" nedeniyle suçsuz bulunan biriydi. Seçimlere umulmadık bir anda karışıp sonuçların henüz belli olmadığı bölgeleri arayarak şu iletiyi yolladı: "Kendi devletinizi Hayes için güvenliğe alırsanız, Cumhuriyetçi aday başkan seçilir. Elinizden geleni yapın!"

Bu yirmi oy için savaşım dört ayı geçti. Oy sandıklarında Cumhuriyetçiler egemen oldular. Demokrat oylar geldikçe yırtılıp atıldı. Ki-

min kazandığını saptamak için de on beş kişilik bir Seçim Kurulu oluşturuldu. Başkan dışında oylar 7-7 bölünmüştü. Kazanacak partiyi belirleyecek olan başkan da oy kullanmadan kuruldan ayrıldı ve onun yerine Cumhuriyetçi biri girdi. Açıklanan sonuca göre, Hayes 185, Tilden de 184 seçici kurul oylarını almışlardı.[21] Bu sonuç, yıllar sonra (2000'de), George W. Bush'un kardeşinin vali olduğu Florida'daki oylar üstünde etkili oluşuyla oğul Bush'un Beyaz Saray'a girişini anımsatıyor. Her iki olayda da öteki aday kazanmış görünüyordu, özel kurullar oluşturuldu, karşılıklı savaşım uzun süre aldı ve ortaya başka bir başkan çıktı. İkisi de tekelci büyük sermayenin istedikleri kişilerdi.

Böyle olmayıp da hakça bir seçim yer alsaydı, Tilden (ve Al Gore) kazanır mıydı? Büyük olasılıkla, evet. Günümüz tarihçileri Tilden'in en azından Florida ile Louisiana'da kazanmış olduğu kanısındalar. Ancak, Güneyli Demokratlar'ın Hayes Kuzey ordularını Güney'den çeker ve kabinesine Güneylilerden kimilerini alırsa, seçim sonucuna karşı çıkmayacaklarını ilettikleri anlaşılıyor. Hayes bu koşullara ses çıkarmadı, ama Yeniden Yapılanma diye bir şey kalmadı ve Amerika'da insan haklarının gelişmesi yıllarca geriye itildi. Bu dalavereler o tarihlerde bile pek gizli kalmamış olacak ki, birileri Hayes'in evine ateş ettiler ve yeni başkan ant içme törenini bir yerde gizlice yapmak zorunda kaldı.

Seçim zaferinin ellerinden zorla alınmış olduğunu düşünen Demokratlar Hayes'in bir hayli içki aldıktan sonra ve bir delilik anında, kendi annesine bile silâh çekerek onu kolundan vurduğu dedikodu-

[21] "Çalınmış bir seçim" olarak 1876 oylaması: Lloyd Robinson, **The Stolen Election: Hayes versus Tilden – 1876**, Garden City, New York, Doubleday, 1968. Hayes'in biçimlendirdiği Amerika: Harry Barnard, **Rutherford B. Hayes and His America**, Indianapolis, Bobbs-Merrill, 1954. Hayes'in başkanlığı üstüne: Ari Hoogenboom, **The Presidency of Rutherford B. Hayes**, Lawrence, University Press of Kansas, 1968.

sunu yaydılar. O da belki bu yaymacanın etkisiyle, tüm devlet yemek, davet ve törenlerinde alkôllu içkileri yasakladı. Bu türlü yaymacalara Cumhuriyetçiler de tepkisiz kalmadılar ve bekâr olan Tilden'in kimileri evli olan kadınlarla gönül serüvenleri yaşadığını, hattâ İrlandalı bir fahişeden frengi kaptığını söylediler. Oysa, üşütmeden öldü ve böyle bir cinsel ilişkiden oluşacak hiçbir hastalığın kanıtı o zaman da yoktu, sonra da ortaya çıkmadı.

X. Garfield, Arthur, Cleveland

Dalavereyle başkanlığa getirilen Hayes'in görev sürecinde halk kimi özel girişimcileri "soyguncu baronlar" sözcükleriyle tanımladı. John Rockefeller ve Andrew Carnegie gibileri bunlardandı. Hayes'i soygunları kolaylaştırsın diye Beyaz Saray'a sokanlar da onlardı. Giderek, zenginler daha zengin, yoksullar da daha yoksun oldular. Sanki oy hakkının yaygınlaşması çağı açılmıştı, ama oy veremeyenlerin sayısı azalacağına türlü nedenlerle artmaktaydı.

Hayes yıllarının Amerikan tarihçileri onu "ha-var, ha-yok üçüncü sınıf bir siyasetçi" diye tanımlıyor. Devlet görevlileri arasında kayırmacılık ve aşırı çürümüşlüğü önlemeğe çabaladıysa da, seçim sonuçları henüz açıklanmadan ileriye ilişkin olarak giriştiği pazarlıklar elini kolunu bağlamıştı. Önce, Güney'den askeri çekti ve alan bu yörenin ırkçı ve gerici Demokratlarına kaldı. Gerçekte, askerin oradaki daha önceki varlığı da benzer biçimde çürümüş Cumhuriyetçileri iktidarda tutmaktan başka bir işe yaramıyordu.

Bu durumda, Hayes kendi için doğru bir karar verdi: İkinci dönem

aday olmayacaktı. Cumhuriyetçiler de ikiye bölündüler. Bir bölümünün çevresini Grant ve kimi yandaşları sararak eski generali yeniden yönetimin başına getirmek ve ülkeyi onun eliyle sağmak istiyorlardı. Grant'a bir dört yıl daha katlanamayacak olanlar "ılımlılar" diye biliniyorlardı. Partinin genel kurulu Chicago'nun görkemli sergi yapısında 1880'de toplandığında, ilk başında iki ad öne çıktı. New Yorklu Senatör Roscoe Conkling diye biri, geçmişindeki olumsuzlukları unutturup kendine özlemi arttırmak için tam iki-buçuk yıl sürecek bir dünya gezisine çıkmış olan Grant'ın seçilmesi için altyapıyı düzenlemeğe çalışıyordu. Ilımlılar da Conkling'in baş-düşmanı Maine Senatörü James G. Blaine'e yöneldiler.

İktidarı bırakmak istemeyen Cumhuriyetçiler Beyaz Saray'a yıllardır sanki bir filin ağırlığıyla çöküp oturmuşlardı. Partiyi bu güçlü yaratığa benzeten Thomas Nast'ın bir çiziminden sonra, Cumhuriyetçi Partinin belirtkesi fil oldu. Dışarıda gösteriler olurken büyük toplantı odasını dolduran temsilciler ya Grant ya da Blaine için iyi sözler söyleme yarışı içindeydiler. Uyuşacağa da benzemiyorlardı. Derken, birbirine sırt dönmüş bu iki kalabalığı birleştiren biri çıktı: Ohio'dan yeni Senatör James A. Garfield. Otuz altı kez oylamadan sonra Cumhuriyetçi aday o oldu. Bunca gürültüden sonra Demokratların genel kurulu solda sıfır kalıyordu. Onlar da eski İç Savaş kahramanlarından General Winfield Scott Hancock adlı birini aday olarak seçtiler.

Garfield kırsal bölgenin tek odalı bir evinde doğmuş son başkan adayıydı. Delikanlılığında Ohio suyolu kıyısında katır sürmüş, kendi kendine okula gidip Yunanca ve Lâtince öğrenmiş, İç Savaş çıkınca gönüllü yazılmış, savaşlarda öne çıkarak generalliğe yükselmiş, ardından Kongre'ye seçilmişti. Rakibi Hancock da İç Savaş generallerinden biriydi, ama siyasete hiç girmemiş, ordu dışında başka hizmette çalışmamıştı. Onun birikiminin kısıtlı oluşundan yararlanacak olan Cumhuriyetçiler'in ayrıntılı parti örgütü Demokrat adayı kıyma makine-

sinden geçirmeğe hazırlanıyordu.

Amerikan toplumu yirminci yüzyıla doğru ilerlemekteydi. Ele alınması gereken bir sürü sorun vardı. Örneğin, çok kazananın daha fazla vergi ödemesi, kadın haklarının sağlanması, işçinin günlük çalışma saatlerinin indirilmesi ve siyahların acınacak durumlarının düzeltilmesi gibi. Ancak, adaylar bu yaşamsal sorunları dile getirmiyorlardı. Parti belgelerinde de bunlara dişe dokunur göndermeler yoktu. Bunların yerine devlet hizmetine almada ufak tefek değişiklikler yapılması, kilise okullarına yardımın azaltılması ve Çinli göçmenlere sınırlar getirilmesi söz konusu oldu. Özellikle Cumhuriyetçiler ülkeyi çekik gözlü Çinlilerin doldurmasını yadırgıyorlar, ayrıca birden fazla kadınla evliliğe sert biçimde karşı çıkıyorlardı.

Gerçekte, her iki parti de sanki İç Savaşı hâlâ başka biçimlerde sürdürüyorlardı. Güney, yenilgiyi içine sindirememişti. Bu çatışma ve Güney'in bir anlama Kuzey'i ele geçirişi özellikle George W. Bush'un sekiz yılı içinde birkaç yönden daha belirgin olmuştur. Ama 1880 seçimlerinde gene iki general karşı karşıyaydı. Aday Garfield'i eski Başkan Grant'a özgü dedikodulara bulaştırmak isteyen Demokratlar onun Pasifik Demiryolu yapımı sırasında rüşvet aldığı savını ortaya attılar. Garfield buna inandırıcı biçimde karşı çıkınca, bu kez, geçmişte bir gün Troy ilçesinde bir yerden elbise alıp bedelini ödemediğini yaydılar. Garfield'i destekleyen Grant öteki aday Hancock için savaş sırasında "büyüleyici bir asker" biçimindeki övgüsünü unutarak, bu kez, "delinin biri, açgözlü, benliğine düşkün ve zayıf kişilikli" diye suçlamalarda bulundu.

Her iki aday da parayla oy toplamağa çalıştı. Ancak, rüşvetler partilerin gerçek sahipleri olan varlıklıların cebinden çıkıyordu. Onlar da ileriye bakarak bağışladıklarından daha fazlasını kazanma umudundaydılar. Büyük sermayenin toplandığı "Wall Street" denen sokağın

egemen güçleri Cumhuriyetçiler arasında yoğunlaşmışlardı. Korkulan bölgelerden Indiana'da (her biri iki dolarlık) 400.000 dolar Cumhuriyetçi Stephen Dorsey adlı bir aracı eliyle böylece dağıtıldı. Bu arada, kimi seçmenler bir sandıktan ötekine sekip birden fazla oy kullandılar. Bu hileler daha çok Garfield'e yaradı.

Öte yandan, New York Truth (Gerçeği) adlı bir gazetede Garfield imzasını taşıyan ve Kuzey'de Lynn kentinde kurulduğu ileri sürülen bir İşverenler Birliği'nin Başkanı H.L. Morey'ye yollanmış bir mektup yayınlandı. Aday Garfield işverene "sermaye nerede daha ucuz işçi bulursa onu çalıştırır" diyordu. Bunun anlamı ülkeyi tartışmalı Çinli göçmenlere açmağa hazırlandığıydı. Özellikle Pasifik'e kıyısı olan ve Çinlilerin ilk durağı konumundaki California halkı ucuza çalışan işçilerin gelmelerini istemiyordu. Bu nedenle, Garfield bu birlikteş devletin oylarını yitirdi. Başkanlık da neredeyse düş olup uçacaktı. Öte yandan, gerçekte Morey diye biri yoktu. Lynn kentinde böylesine bir işverenler birliği de oluşmamıştı. Garfield, olmayan başkana bu türlü bir mektup da yazmamıştı. Ama gerçeği California halkına ve onların seçici temsilcilerine anlatma olanağı da bulunamadı. Mektubu o gazetede çalışan Kenward Philip adlı biri yazmış ve ele geçirmiş gibi yaparak yayımlatmıştı.

Gene de, Garfield, çok az farkla da olsa, kazandı.[22] Çocukluğunda katırları yularlarından tutup dolaştırmış olan kişi şimdi Washington yönüne doğru yürüyordu. Ne var ki, ant içtikten tam dört ay sonra, öldürülen ikinci Amerikan başkanı oldu. Birçok tarihçiye göre, istediği göreve bir türlü atanmayan biri art arda gelen siyaset saçmalıklarının üstüne bir de böyle bir tüy dikmişti. Ama başka bir neden New

[22] Şaşırtıcı bir seçim ve Başkan Garfield'in siyaseten öldürülmesi: Kenneth D. Ackerman, Dark Horse: The Surprising Election and Political Murder of President James A. Garfield, New York, Carroll & Graff, 2003.

York'ta siyaset çarkını çeviren Stalwart'un kışkırtmasıyla yardımcı Arthur'u Beyaz Saray'a sokmaktı. Nitekim, tutuklandığında "ben Stalwart'un adamıyım; Arthur başkan olacak!" diye bağırmıştı. Garfield'in kendi de daha ilk günlerinde "gökten inen yıldırımla silâhlı saldırıya karşı yapacak bir şey yoktur" demişti. Bu durumda, başkanlık silik yardımcısı Chester A. Arthur (1881-85)[23] diye birine kaldı. O da New York'ta siyaset makinesinin başındaki Stalwart'un buyruğu altındaydı.

Başkanlığında işe yarar hiç bir şey yapmadı. Bu nedenle, bir daha aday da gösterilmedi. Cumhuriyetçiler bu kez Garfield'in dışişlerine bakmış olan James G. Blaine'i seçtiler. Kendinin namuslu olduğunu söyleyenler ilk başlarda çoğunluktaydı; ancak, yardımcı olarak seçtiği John Logan, çevirdiği karanlık işlerden ötürü, iskambil kâğıtlarındaki "Maça Oğlanı" önadıyla anılıyordu. Demokratların adayı eski Buffalo Belediye Başkanı ve New York valisi Grover Cleveland'dı.[24]

Seçim tartışmaları başladığında, Blaine'le ilgili namus sözlerinin yerini onun hızla gelişen demiryolculukta vurgun yaptığı suçlamaları aldı. Bu bağlamda yazılmış ve sonuna "bu mektubu okuduktan sonra yırtın" eklemesi Demokratlara iyi kullanacakları bir silâh verdi. O yılların ünlü Amerikalı gülmece yazarı Mark Twain, Blaine Cumhuriyetçiler'in adayı olur olmaz bu partiden ayrılacak denli ileri gitmişti.

Öteki adayın halk arasındaki adı da "İyi Grover"dı. Ancak, onun doğup büyüdüğü kentte yayınlanmakta olan **Buffalo Evening Telegraph** adlı (21 Temmuz 1884 tarihli) bir gazetede "Maria

---

[23] Garfield'le Arthur üstüne: Justus D. Doenecke, **The Presidencies of James A. Garfield and Chester A. Arthur**, Lawrence, Regents Press of Kansas, 1981. Yalnız Arthur üstüne: Thomas C. Reeves, **Gentleman Boss: The Life of Chester Alan Arthur**, New York, NY, Knopf, 1975.

[24] Cleveland'a ilişkin kitap kaynakçası: John F. Marszalek, ed., **Grover Cleveland: A Bibliography**, Westport, Conn., Meckler, 1988.

Halpin'in Acıklı Olayı ve Vali Cleveland'ın Oğlu" başlıklı bir haber çıktı. 1874'de bekâr Cleveland'ın dul Maria ile yakınlığı olmuştu. Cleveland kimi yakınlarına doğan çocuğun kendinden olmayabileceğini söylüyorsa da, bakımını üstlenmişti. Cumhuriyetçiler de bu olayın üstüne yürüyerek halkın ağzına şöyle bir tekerleme verdiler: "Ana, ana; hani baba?" Günlüklere yansıyan çizimler kundakta bir çocuğu taşıyan ana Maria'nın Cleveland'ı aradığını gösteriyordu. Gerçekte, o tarihte on yaşında olan çocuğun kundaklık durumu da yoktu; Cleveland da sorumluluğu üstlenmişti. Halk rüşvetçi ve hırsız biriyle dul kadın ayartan öteki aday arasında kalmıştı. Ancak, Cleveland'ın sonraki yılların Clinton'undan farkı vardı. Yalan söylemedi ve seçildi. Buchanan'ın Beyaz Saray'a girdiği 1856'dan bu yana, ilk kez, bir Demokrat aday başkan oluyordu. Kazananlar sokaklarda şöyle yürüdüler: "Ana, ana; hani baba? Beyaz Saray'da; Ha, ha, ha!"

XI. Harrison, Cleveland, McKinley, Th. Roosevelt

1888 başkanlık seçimleri gelip çattığında, yürütme erkinin başındaki Demokrat Cleveland dışarıdan gelecek ürünler için yüksek gümrük vergilerine arka çıktığından, yerli para babaları ceplerini adam akıllı doldurmuşlardı. Cumhuriyetçiler'in başını çeken (ve 1840'da Beyaz Saray'da ancak bir ay oturduktan sonra ölüp giden eski Başkan William Harrison'un torunu) Benjamin Harrison da sürekli olarak varlıklı iş adamlarından yana çıkıyordu. Senato'da Cumhuriyetçi, Temsilciler Meclisi'nde de Demokrat çoğunluk vardı. Bu durumdan iki siyasetçi de, paralı azınlık da sonuna dek yararlandılar.

Cleveland'ın ilk dönem başkanlığında Maria Halpin'den olan çocuk olayı unutuldu gitti. Ancak, bu kez de, eski ortağının kendinden yirmi sekiz yaş küçük kızı Frances Folsom'la evliliği ve ona yakın zamanlara değin "Cleve Amca" diyen kızı dövdüğüne ilişkin yazılanlar halkın ağzına düştü. Başkanın adı "Buffalo Ayısı"na çıktı. 1888'de Cleveland'ın yardımcı adayı seçim konuşmalarında ne diyeceğini unu-

tup romatizmasından söz açan Allen G. Thurman adlı silik biriydi.

Yarışı gençliği babasının çiftliğinde geçmiş olan ve İç Savaş generallerinden Harrison kazandı.[25] Ne de olsa, daha önce başkan olmuş olan W.H. Harrison'un torunuydu. Oyların daha çoğunu Cleveland almıştı, ama Seçici Kurul Harrison'u 168'e karşı 233'le Beyaz Saray'a yolladı. Kazanan, ötekine göre daha fazla para harcamıştı. Cumhuriyetçi Harrison 36 seçici kurul oyu getirecek olan New York'un (Demokrat Partili) valisiyle gizli bir anlaşma da yapmıştı. İkisi de birbirilerine New York'tan oy sağlayacaklardı. Öte yandan, Amerikan işçisinin gümrük duvarları indirilirse daha ucuz yabancı mallar tüketilip yerli ürünlerin satılmadan kalmalarıyla onların da işlerinden olacaklarına ilişkin korkusu sürüp gidiyordu. Ama yerli ürünlerin ederleri de işçi ailelerinin ellerini yakmaktaydı.

Harrison'un dört yılı onu Beyaz Saray'a seçtiren Cumhuriyetçi büyük işverenlerin buyruklarına "evet" demekle geçti. En büyük para babalarından Andrew Carnegie çelik fabrikalarındaki işçilerin ücretlerini yüzde 20 indirdi ve karşı çıkanlara (o dönemin ünlü özel polisi Allan Pinkerton'un adamlarını kiralayarak) ateş açtırdı. Adı demiryolu soyguncularını yakalamakla öne çıkan Pinkerton mesleğinin sonraki aşamasında kendini işverenlerin buyruğuyla işçi sendikalarına boyun eğdirmeğe adadı. Ünlü işçi önderi Eugene V. Debs yaşamının birçok yılını geçireceği zindanı boyladı. Anılarını **Duvarlar ve Demir Parmaklıklar** adlı kitabında anlatır.[26] Halk ise, geçen seçimde daha fazla oy almış olan Cleveland'ı hâlâ tutuyordu. Üstelik, ülke hızla değiş-

---

[25] 23'üncü Başkan B. Harrison'un Amerika'yı değerlendiren kitabı: Benjamin Harrison, **This Country of Ours**, New York, Charles Scribner's Sons, 1897. Harrison üstüne yeni bir kitap: Charles W. Calhoun, **Benjamin Harrison**, New York, Henry Holt, 2003.

[26] Bir Amerikan sosyalistinin kaleminden sözde "özgürlük ülkesi"nde tutukluluk ve zindanlar: Eugene V. Debs, **Walls and Bars: Prisons and Prson Life in the "Land of the Free"**, Chicago, H. Kerr, 2000.

mekteydi. Örneğin, nüfusu 62 milyon olmuş, Thomas Edison ilk film makinesini yapmıştı. Cleveland üçüncü kez aday ve ikinci kez de başkan olma yollarını araştırıyordu. Yardımcılığına (yıllar sonra Demokrat aday olacak ve aynı adı taşıyan kişinin büyük babası) Adlai E. Stevenson'u seçti. Sonunda, seçildi de. Araya bir dönem boşluk koyarak sekiz yıl Beyaz Saray'da oturan tek başkandır.

Ancak, ülkede bir değişiklik rüzgârı da esiyordu. Öylesine ki, "Halk Partisi" adında yeni bir örgütlenme de oldu. Başı çeken çiftçiler ve yapımevleri (fabrika) işçileri hakça ücret ödenmesini, demiryolu, telgraf ve telefon gibi hizmetlerde kamu sahipliği olmasını ve yönetimin yurttaşların gerçek temsilcilerine verilmesini istiyorlardı. Bu partinin adayı James B. Weaver bir milyon oy da aldı. Ona destek olan ve adı çok az bilinen Mary Elizabeth Lease diye bir kadın şöyle bir şey de söylemişti: "Amerikan Hükûmeti Wall Street'in, Wall Street için ve Wall Street tarafından yönetilen bir hükûmettir."

1893-97 yılları Amerikan ve dünya kapitalizmi için derin bunalım dönemi oldu. 15.000 iş yeri kapandı, dört milyon işçi atıldı, 500.000'i de çok düşük ücretlerden ötürü gösteriler yaptılar. Bir işsizler ve açlar ordusu başkente doğru yürümeğe başladığında karşısında güvenlik güçleriyle askerleri buldu. Buna benzer bir durum bir de 1930'larda oldu. Belki 2009'u izleyen yıllarda da olacak.

Cleveland bunu durduracak hiçbir şey yapamadı. Onun yerine Cumhuriyetçi William McKinley[27] Amerika'ya içte toplumu temellerinden sarsacak bir devrimi önlemek için dışta çok geniş ölçüde yayılmayı öneriyordu. Kolalı yakalı, yelekli ve yakasında kırmızı karanfilli bir siyasetçiydi. Kongre üyesi olmuş, Ohio valiliği yapmıştı. Büyük sermayenin dışarıya adam akıllı taşarak bunalıma emperyalist ya-

[27] Margaret Leech, **In the Days of McKinley**, New York, Harper & Brothers, 1959; Kevin Phillips, **William McKinley**, New York, Henry Holt & Co., 2003.

yılmayla çözüm bulmasından yanaydı. Çağdaş seçim çatışmalarında başvurulan yöntemlerin ilk büyük ustası Marcus A. Hanna baş danışmanıydı. Amerika için güçlü bir donanmaya inanıyor, yabancı mallara karşı yüksek gümrük vergileri istiyor ve Küba'ya müdahaleyi destekliyordu.

Demokrat rakibi, evanjelik Hıristiyan yanı çok ağır basan William J. Bryan adında Nebraska'lı bir gençti. Ona gelinceye değin, ancak otuz altı yaşında biri iki büyük partiden başkan adayı hiç olmamıştı. Kimi günler yirmi dört saatte trenle 18.000 mil yol alarak otuz altı konuşma yaptı. Daha fazla kâğıt ve ayrıca gümüş madenî para basmaktan yanaydı. Genelde büyük para babalarına karşı cephe alıyor kanısını uyandırdığından, onu Halk Partisi de destekledi. Cumhuriyetçiler ise, "anarşist" damgasını vurdular.

Rakibi McKinley baş danışmanı Hanna'nın yöntem öğütlerini dinleyerek Ohio'daki evinde oturuyor, seçilmiş çiftçi, işçi, tüccar, öğrenci ve eski asker kümeleri onu evinde görüyor, yazılı sorular soruyorlar ve yardımcılarının bir gün içinde hazırladıkları yanıtları dinliyorlardı. Bu metinler birkaç milyon basılıp yurt düzeyinde dağıtılıyordu. Hanna öyle bir "seçim kazandırma ustası" olmuştu ki, kimileri onun istediği sonucu almak için adam öldürtmekten bile çekinmeyeceği inancındaydılar. Hanna dilediğini başa geçirecek örgütlenmeyi beceren biriydi. McKinley de rakibi Bryan'ın harcadığının üç katı para dağıttı. Özellikle New York Demiryolu ve Standard Petrol kuruluşları McKinley'nin seçim kasasına çok para akıttılar.

Bryan Batı'dan epeyi destek aldı. Kilit bölgelerde 18.000 oy daha kazansaydı, başkan olurdu. Seçici Kurul'da 271'e karşı 176'da kaldı. Sanki "halk adına" bir yarışa girmişti. Ama **New York Times** gazetesi onun için "kazansaydı Beyaz Saray'a bir deli girmiş olacaktı" diye yazdı. Kimi doktorlar ona büyüklük taslama ve sürekli yakınma has-

talığı tanıları koydular.

Yeni Başkan McKinley o yıllarda İspanyol sömürgesi olan Küba'nın başkenti Havana'da Amerikan savaş gemisi "Maine"in patlayarak batmasını neden gösterip artık dağılmakta olan İspanyol İmparatorluğuna karşı 1898'de kısa süren bir savaş açtı ve sonunda Filipinler, Puerto Riko, Guam, Hawaii ve Küba gibi deniz-aşırı yerlere el koydu. Bu olay ABD'nin Monroe Doktrinin sınırlarını da aşarak dünya imparatorluğuna doğru ilk büyük adımı atışıdır. Lâtin Amerika'ya başka hiçbir büyük devletin elini sürdürmedikten başka, kendi iki okyanusta ve Asya anakarasında yer kapmada ön sıraya geçmiştir. ABD McKinley sayesinde gitgide sömürgeleşen Çin'de "Boxer ayaklanması"nı bastıran devletlerden biri oldu.

Para bunalımı da bu nedenle atlatıldı ya da ertelendi. Ayrıca, Alaska, Avustralya ve Güney Afrika'da bulunan altınlar Amerika'daki toplumsal üçgenin doruğunda oturan çok küçük bir azınlığın elinde toplandıkça kâğıt para basılabiliyor, bu emperyalist açılımdan ülke emekçisi de ufak bir pay alıyor ve devrimci coşkusu sönüyordu. Bu durumda, gümüş paranın sözünü eden pek yoktu.

McKinley'nin 1900 seçimlerinde de aday olması kaçınılmazdı. Yardımcı olarak, Küba'ya el konurken Amerikan atlılarına komuta edip "kahraman" olmuş (ve sonra New York Valisi) Theodore Roosevelt'i seçti. Demokratlar gene Bryan'ı istiyorlardı. Onun da adı "halkçı"ya çıkmıştı, ama gümüş para önerisinin çekiciliğini yitirdiği bu yeni koşullarda Bryan'ın adaylığı umutsuz bir yarıştı. Özel kişilerin tekellerine ve emperyalist yayılmaya karşı çıktı, ama halkın anladığı yoktu. Halka göre, bunalım atlatılmıştı. Dış sömürüden Amerikan işçisi de payını alıyordu. McKinley bir önceki seçimde evine küme küme kotarılan sözde yurttaş ziyaretlerine, bu kez, gerek bile duymadı. Gezen, yardımcısı Theodore Roosevelt oldu. Bundan sonra ya-

pacakları için deneyim kazandığı söylenebilir.

Burada Hanna'nın düzmecesi bir resim kurgusunun da sözünü etmekte yarar var. Bu türlü düzmecilikler Amerikan siyasetinde sonraları sık sık yinelendi. McKinley 1899'da New Jersey'li çok ünlü bir iş adamı olan Garret A. Hobart'la yanyana bir resim çektirmişti. Bu resim çok yayılmış ve başkan ile iş çevresinin birliğini göstermede çok işe yaramıştı. Ne var ki, Hobart birkaç ay içinde öldü gitti. Tutulan bu resimde bir değişiklik yapılarak Hobart'ın yerine yardımcısı Roosevelt kondu. Aynı McKinley aynı giysilerle ve aynı duruşla aynı iskemlede oturuyordu, ama bu kez yanında Roosevelt vardı.

Bu ve benzeri oyunlardan yararlanan McKinley rakibini gerçekte "emperyalizm düzlüğünde" ezip geçti. Halkın önemli bölümü dış soygundan küçük ama birkaç yıl önce düşünde bile görmediği bir pay almıştı. Öte yandan, Bryan'ı tutanlar azaldıkça azalıyordu. Ancak, Demokrat aday yarışa bir kez daha atılmadan çekilmekten yana değildi.

Yeniden başkan olan McKinley bir "Tüm-Amerikan Sergisi"ni açmağa Buffalo'ya gittiğinde, kendi adını "Nieman" (Almancadan "Hiç kimse") diye değiştiren, ama gerçek adı Leon Czolgosz olan biri tarafından silâhlı saldırıyla öldürüldü. Otuz beş yıl içinde (Lincoln ve Garfield'den sonra) öldürülen üçüncü ABD başkanıydı. Öldüren kişi elektrikli iskemlede can veren ellinci suçlu olurken, Theodore Roosevelt[28] Beyaz Saray'daki yeni yerine çoktan oturmuştu. Harvard mezunuydu, yarışımcı yapılıydı, doğduğu New York kentinde polis müdürü oldu, o kentin meclisine seçildi, kabinede deniz işlerine baktı ve büyük denizlere açılan beyaz bir donanma kurdu. İnanılması zor bir doğal erki vardı. Zamanın yazarlarından Henry James onun için "dev bir gürültü" diyor.

---

[28] Louis Auchincloss, Theodore Roosevelt, New York, Henry Holt & Co., 2001; Edmund Morris, Theodore Rex, New York. Random House. 2001.

Cumhuriyetçi Roosevelt 1904 seçimleri sırasında Venezuela Cumhurbaşkanı için "çirkin küçük maymun" benzetmesini yapmıştı. Seçimde Wall Street'teki para babalarının olanaklarından yararlandı, ama halkta tekelleşmeye karşı olduğu kanısını da uyandırdı. Demokrat rakibi New York'lu yargıç Alton B. Parker adında silik biriydi. Seçim konuşmaları yapamayan bir hukukçuydu. Vaktinin çoğunu Hudson Vadisindeki çiftliğinde geçiriyordu. Bu gidişle seçilemedi. Kimilerinin değerlendirmesine göre, eğer seçilmiş olsaydı, yürütme erkinin zorla el koyduğu yasama ve yargı haklarını Beyaz Saray'dan alıp yerlerine geri verecekti. Yetki kendi eline geçince bunu yapar mıydı bilinmez. Ancak, yargıç New York'tan olduğu için, Roosevelt bu önemli birlikteş devletteki seçici kurul oylarını kazanma dürtüsüyle Wall Street'e başvurup dağıtılacak kese kese parayı sağladı.

Roosevelt seçilmesiyle birlikte sonradan pişman olacağı bir sözü görevinin başında söyledi. İkinci bir dönem için aday olmayacaktı. 1904-05 Rus-Japon Savaşı sonunda arabuluculuk yaptı diye Nobel Barış Ödülünü aldı, Amerikan ticaret ve savaş gemilerini bir okyanustan ötekine kolayca geçirebilmek için Panama Kanalı'nı açtırma işini başlattı ve büyük sermayenin kimi aşırılıklarına karşı çıktı.

Kendinden sonraki adayı da eliyle seçti: Savaş Sekreteri William Howard Taft. Onun karşısına gene daha önce iki kez aday olan Demokrat Bryan çıkarıldı. Roosevelt'in kuyruğundan ayrılmadığından aday olan Taft'ın 165 kilo oluşu dışında göze çarpan bir yanı yoktu. Örneğin, iyi konuşamıyordu. Roosevelt'e benzer yanı yoktu. Yale'dendi, ama çok ağırdı, hareketsizdi ve düşüncede tutucuydu. Ne var ki, o günün koşullarında Roosevelt'in desteklediği birinin karşısında başarılı olmak zordu. Roosevelt ona ikide-bir mektup yazarak öğütler veriyordu: "Halk balık tutup golf oynadığını öğrenmesin. Halkın önünde sürekli gülümse. Hiç ata binme; bu ağırlığınla senin için tehlikeli ve hayvana da acımasızlık olur..."

Özel kişilerin elinde olan New York demiryolu kuruluşu, seçim sırasında ekonominin iyi olduğu kanısını halkta uyandırmak için, 2.500 vagonun onarımını ileri sürerek birkaç bin kişiyi geçici olarak işe aldı. Gene özel ellerde bir sigorta kuruluşu 2.000 görevlisini kapı kapı dolaştırıp içine girdiği her evde sözlerine Taft için güzel bir çift söz eklemeyi unutmamalarını sağladı. Bir çelik kuruluşu seçim günü 400 kişiyi işe aldı ve birkaç gün sonra da atıverdi.

Bryan'ın üçüncü kez yenilgisi kaçınılmazdı. Ancak, siyasetten çekilmedi. Yıllar sonra Başkan Woodrow Wilson'un kabinesinde dışişlerine baktı. Halkın onu bir daha anımsayışı 1925'de John T. Scopes (1900-70) adlı bir öğretmenin sınıfta Darwin'in evrim kuramını anlattı diye yargılanması sırasında savcı görevini yaparak onu cezaya çarptırmasıdır. Amerika'nın Darwin'i yargıladığı o yılların genç Türkiye Cumhuriyeti'nde "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" diyen bir Atatürk vardı. Bryan İncil'in her sözcüğüne yazıldığı gibi inanan biriydi. Rakibi Başkan Taft için "İsa'nın Tanrı'nın oğlu olduğuna inanmaz" eleştirisi yapılmıştı. Roosevelt, onu bu nedenle, yanına katıp herkesin önünde kiliseye götürdü ve "dini bütün" görünümünü yaydı.

XII. Taft, Wilson

Cumhuriyetçi Parti, Demokrat Cleveland'ın birbirini art arda izlemeyen iki dönemi dışta tutulursa, Beyaz Saray'da 1860'dan sonra tam 44 yıl egemen olmuştu. Taft da Roosevelt sayesinde kazandığı 1908 seçim zaferiyle bu geleneği sürdürmeğe başladı. İkinci dönem başkanlık istemediğini daha başında açıklamış olan Theodore Roosevelt'e gelince, o da av araç ve gereçlerini toplayıp Afrika'ya gitti. Orada 20 zebra, 9 aslan, 8 fil, 7 zürafa ve 6 yaban sığırı öldürdü ve avdan sonra tüfeğiyle üstlerine basarak resimler de çektirdi.

Amerika'ya iki yıl sonra bir de döndü ki, kollayıp yerine bıraktığı Taft[29] büyük sermayeye bütünüyle teslim olmuştu ve ufak bir azınlığın halka karşı tüm istediklerini duraksamadan yapıyordu. Öte yandan, Cumhuriyetçilerin içinde bir bölük ise, bu denli umursamazlıktan yana değillerdi. Bu nedenle, Roosevelt'ten bundan sonraki seçimlere

[29] Henry F. Pringle, **The Life and Times of Howard Taft: A Biography**, New York ve Toronto, Farrar & Rinehart, 1939.

girmesini istediler. Roosevelt ardılı Taft'ın çizgisini eleştirmekle işe başladı. Taft ustasından gene de "sayın başkanım" diye söz ediyorsa da, büyük sermaye bildiğini okumayı sürdürüyordu. Bu durumda, Roosevelt, daha önceki sözüne karşın, 1912 seçimlerinde partisinden başkan adayı olmak istediğini açıklamak zorunda kaldı. "Şapkamı savaş alanına artık fırlatıp attım!" diyerek siyasete geri döndüğünü açıkladı. Taft da buna şöyle bir yanıt verdi: "Theodore Roosevelt'le savaşmak istemem; ancak, yumrukoyununda köşeye sıkıştırılan kişi ister istemez karşı saldırıya geçer. Uzun süredir kuru ottan biriydim, ama artık yeter. Bedeninde kan taşıyan herkes savaşmak zorundadır." Roosevelt'in eskiden koruduğu Başkan Taft için söylediği de şu oldu: "O, köşeye sıkışmış bir faredir; o kadar!"

Roosevelt siyaset alanına yeniden çıktığında ağzında koca bir püro ve başında geniş kenarlı bir Panama şapkasıyla eskiden olduğu gibi güçlü görünüyordu. İlk seçim aşamalarında birkaç bölgede önde gitmeğe başlamıştı; Taft'ın kendi kenti olan Ohio'da bile. Ancak, bütün bu destek ona partisinin ulusal kapsamı içinde çoğunluğu vermiyordu. Partiye artık tutucu para babalarının kurdukları mafya örgütleri ve onların bıçkın görevlileri egemendi. Bunlar Güney birlikteş devletlerinden gelen birkaç yüz temsilcinin oyunu da satın aldılar. Bunların içinde Demokrat Parti'yi destekleyecek olanlar bile oylarını para ya da altın karşılığında Cumhuriyetçi Taft'a çevireceklerini belli ettiler.

Gerilim ve çatışmalar o düzeye tırmandı ki, konuşmak isteyen kimilerine saldırıları önlemek için birkaç takım güvenlik görevlisi çağırmak ve sahne çevresini dikenli telle çevirmek zorunda kaldılar. Bu koşullarda adaylık yarışında Taft 561 oy aldı ve Roosevelt de 107'de kaldı. Yenik Roosevelt ve yakın çevresi toplantıdan öfkeyle ayrıldılar. Partinin gidişini beğenmeyenler İlerici Partiyi kurdular ve başa Theodore Roosevelt geçti. Bu yeni partinin adı halk arasında "Boynuzlu Geyik" Partisiydi. Cumhuriyetçiler'in tam seçim ortamında böy-

lesine ikiye bölünmeleri yenilgiye çağrı yapmaktan başka bir şey değildi.

Bu ortamda, Demokrat Parti de Prof. Woodrow Wilson'u aday diye gösterdi. Bu kişi Princeton Üniversitesinin eski rektörü ve New Jersey valisiydi. Demokrat Parti yanlılarına başka türlü bir siyasetçi gibi göründü. Örneğin, Güney devletlerinden Missouri'den gelen Temsilciler Meclisi Başkanı "Şampiyon" önadlı Clark'a benzemiyordu. Bryan gibi sanki "halkçı" bir sunumu vardı. Hoşgörülü ve ilerici bir Demokrat izlenimi bırakıyordu. Ancak, adaylığı kırk altıncı oylamada kazanabilmesinin bir nedeni rakibi Clark'ın bir ilâç tanıtımında yer almasıydı. "Bedenimde hiçbir yer çalışmıyordu, ama bu ilâçtan üç kutu içtim; şimdi çok iyiyim" deyince, adaylığı Wilson kazandı. Yardımcısı da Indiana Valisi Thomas Marshall diye biriydi. Bu da, Roosevelt'in pahalı pürolar içmesine gönderme yaparak, yalnız "bu ülkenin gereksinimi beş sentlik pürolardır" tümcesiyle anımsanır.

Siyasal yaşamını Roosevelt'e borçlu olan Taft büyük sermayenin komutası altına koşulsuz girince, eski ustası için "yıkıcı adam", "aşırıdan başka bir şey değil" ve "kafadan kontak" gibi benzetmeler yaptı. Ancak, eşine yazdığı mektupta da kendi için şunu demişti: "Beni sevmeyen o denli çok kişi var ki, kimi zaman adaylıktan çekilmeyi düşünüyorum." Gene de yardımcısı olarak James Sherman diye birini seçti. O da seçimden birkaç gün önce öldü. Yerini Columbia Üniversitesi Rektörü Nicholas Murray Butler aldı. Ancak, bir koşulu vardı: Taft'ın kazanmaması; yani, adını dostlar alış-verişte görsün diye veriyordu.

Üçüncü aday Roosevelt'ti. 1904'de ikinci dönem adaylığını koymayacağına ilişkin açıklaması kendinin geleceği için iyi olmamıştı. Ancak, "çevir kazı yanmasın" yönlemini uygulayarak sözüne "benim demek istediğim art arda üç dönem başkanlık istemediğimi anlatmaktı" diye yeni yorumlar getirdiyse de, sonucu değiştiremedi. Gerçekte,

halkın önemli bir bölümü onu tutuyordu. Cumhuriyetçi Partiden aday olabilseydi, seçimi de büyük olasılıkla kazanırdı. Ama o partinin oyları zaten başında bölünmüştü. Yardımcılığına Kaliforniya Valisi Hiram Johnson'u seçmişti.

Bu kez, başkan adayı olarak iki değil, üç aday vardı: Büyük sermayenin kulu etkisiz Taft, kabına sığamayan Roosevelt ve yeni bir seçenek gibi görünen Wilson.[30] 435 oy Wilson'a, 88 Roosevelt'e ve yalnız 8 de Taft'a çıktı. Amerikan tarihinde hiçbir başkanlık seçiminde üçüncü parti geleneksel olarak yerleşmiş ilk iki partinin adayından daha fazla oy almamıştır. Roosevelt bu genel kuralı çiğnemiş ve başarılı olmuştu. Ancak, başkanlığı yeniden kazanacak denli başarılı değildi.

Dayanma gücüne bir örnek olarak şu olayı aktarmakta yarar var: Bir seçim konuşması sırasında, Shrank adlı biri tabancasını çekerek ateş etti ve attığı kurşun Roosevelt'in göğsüne girdi. Yakalandığında, daha önce öldürülmüş olan Başkan McKinley'yi düşünde gördüğünü ve ona seçime bir daha katılmakta olan Roosevelt'i öldürmesini istediğini söyledi. Shrank hemen orada yakalanırken, Roosevelt konuşmasını kesmedi bile. Göğsünden kanlar fışkırırken, elini cebine atıp kızıla boyanmış konuşma metnini çıkardı ve söyleyeceklerini bitirmeden aşağıya inmedi. Bu arada, "benim gibi boynuzlu geyik bir kurşunla ölmez" demişti. Ama bedeninde bir kurşun vardı ve kaburgası kırılmıştı. Konuşmadan sonra hastahaneye gittiğinde, doktorlar cebindeki kâğıtlar, gözlük kılıfı ve sert kasları sayesinde ölümden kurtulduğunu söylediler. İki hafta yatakta yatmak zorunda kaldı.

Wilson'un başından da buna benzer, ama daha hafifinden bir olay

---

[30] Genel ve göreceli olarak yeni: Arthur Walworth, Woodrow Wilson, New York, W.W. Norton, 1978. Wilson'un çok tartışmalı olan "yenilikçi" yanı üstüne: Alfred B. Rollins, Jr., Woodrow Wilson and the New America, New York, Dell, 1965.

geçti. O da bir Pullman vagonunun arka bölümünde ayakta durup çevresinde toplanan halka konuşma yapıyordu. Arkadan çarpan bir yük treni konuşma yerini alıp götürdü. Doktorlar Wilson'un yarılan kafasına dikişler attılar. Ayrıca, başka türlü bir fırtına daha geçirdi. Wilson evliydi, ama eşinden boşanmış Mary Allen Peck adlı bir kadınla herkesin (doğru ya da yanlış) bildiği çok yakın ilişkisi olduğu söyleniyordu. Seçim konuşmaları sırasında özel bavulu birdenbire yok oldu ve bir türlü bulunamadı. Büyük olasılıkla nedeni şuydu: Rakibi Cumhuriyetçiler bavulu çaldırmış ve içinde onu zor duruma sokacak aşk mektupları gibi kanıtlar aramışlardı. Bu olaylarla bağlantılı olarak, Roosevelt ise şunu söylemişti: "Bavuldan işe yarar bir şey çıkmış olsaydı bile, onun gibi çırak yüzlü birinin Romeo olamayacağını herkes kestireceğinden, pek işe yaramazdı."

Virginia'lı bir papazın oğlu olan ve adı sonra "idealist"e çıkan Wilson tutucu diye biliniyordu. Örneğin, senatörlerin halkoyuyla seçilmelerine ve kadınlara oy hakkı verilmesine karşıydı. İlk döneminde ülke çapında gelir vergisini getiren 16'ncı Değiştirge Kongre'den geçti. Çocuk İşçiler Yasası on dört yaştan daha ufak olanların yapımevlerinde çalışmalarını yasakladı. Tüm dünya için önemli olan olay Birinci Dünya Savaşının başlamış ve sürmekte oluşuydu. Wilson halka onları savaşa sokmayacağı sözünü vermişti. Bu sözü tutmak gitgide zorlaşıyordu. Özellikle 1915'de Atlantik'deki Alman denizaltıları *"Lusitania"* adlı İngiliz yolcu gemisini batırdığında içindeki 124 Amerikalı yolcu da boğulup gitmişti. Hemen belirtmek gerekir ki, Amerikan ekonomisinin tıkırında gidiyor görünmesinin önemli nedeni bu ülke özel girişimcilerinin savaştan nefes alamayan Avrupalılara ürünlerini pahalıdan satıp çok para kazanmalarıydı. Bu nedenle, sermaye sahibi de, işçi de "Wilson bizi savaşa sokmadı" diyerek sevinçliydi. 1916 başkanlık seçimlerini Demokrat aday olarak gene kazandığında, alkışlar yeri göğü inletti. Cumhuriyetçiler de ona denk bir "aydın"

arayıp Yüce Mahkeme yargıçlarından Charles Evans Hughes'da karar kılmışlardı.

Wilson elindeki olanakları iyi kullandı. Anayasaya eklenen 19'uncu Değiştirge (uygulama 1920'de başladıysa da) kadınlara ilk kez oy hakkı tanımıştı. Umut verdiği kadınlardan da yararlanarak Batı bölgelerindeki desteğini arttırdı. Öte yandan, Cumhuriyetçiler onun ülkeyi savaşa sokmamakla birlikte, çatışmalara gereği gibi hazırlamadığını söylüyorlardı. Bu arada, eşi ölünce hemen ardından evlenerek yurttaşları şaşırttı ve biraz oy bu yüzden kaçıp gitti. Seçici Kurul oylarının hemen hemen tamamına yakını toplandığında, çok kimse rakibi Hughes'ın kazandığı inancındaydı. Seçilmiş başkan olarak onu açıkladılar bile. Yalnız Kaliforniya sonuçları başkente henüz ulaşmamıştı. Ancak, onlar da gelince Wilson'un kazandığı anlaşıldı.

Wilson'u ikinci dönemde birtakım sarsıntılar bekliyordu. Atlantik Okyanusu'na denizaltılarıyla egemen olan Almanlar, Meksika'ya, kendilerini destekleyecek olursa, Amerika'nın alıp kendine katmış olduğu toprakların en azından bir bölümünü geri verdirteceklerini gizlice söylemişlerdi. Denizaltıların ticaret gemilerine saldırıları da sürüyordu. Ancak, bu teknelerden kimilerinin Almanya ile savaşan devletlere silâh taşımakta olduklarını düşünenler de vardı. Yorumların doğruluk derecesi bir yana, Wilson Almanya'ya 1917'de savaş ilân etti. Amerika'nın savaşa katılma katkısı yalnız bir-buçuk yıl sürdü. Ölüleri de göreceli olarak azdı: Yüz binin altında.

Gene 1917'de Rusya'da bir devrim olmuştu, oradaki yeni yönetim kendine "işçi iktidarı" diyor, içlerinden kimileri "Dünya İhtilâli" sözünü ediyor ve yeni bir dünya düzeninin kurulabileceğine ilişkin görüşler, kuramlar ve uygulamalar beliriyordu. Başkan Wilson da, birtakım girişimleri uluslararası rakiplerine ve hele sınıf düşmanı Sovyetler'e kaptırmamak için, Kongre'de yaptığı bir konuşmayla ortaya top-

luca "On Dört Nokta" diye adlandırılan bir dizi ilke sürdü. İçinde "açık görüşmelerle açık antlaşmalar yapılması" (yani, gizli antlaşmalara son verilmesi), "tüm ticaret engellerinin kaldırılması", "yeni bir dünya örgütü kurulması" ve "ulusların kendi geleceklerini kendilerinin saptaması" gibi öneriler vardı. Bunların içinde gerçekçi olmayan, Amerikan yayılmasına yeni kılıf getiren, Wilson'un başka eylemleriyle çelişen ve Kongre'nin onaylamayacakları da vardı.

Örneğin, Osmanlı devletiyle İran'ın ve Orta Doğu'nun başka bölgelerinin emperyalist Avrupa devletlerince bölüşülmesini öngören gizli antlaşmaları yasaklamaya diyecek yoktu. Zaten, bu gizli antlaşmaların varlığını açıklayan da Rusya'daki Bolşevik yönetimi olmuştu. Ama görüşmelerin de baştan sona açık olması diplomasinin işleyişine, giderek doğasına karşı bir şeydi. Görüşmeleri sürdürmekle görevli olan temsilcilerin ellerindeki yönergeyi daha başından açıklayarak hangi noktaya değin ödüne baş eğeceklerini karşılarındakilere bildirmeleri düşünülemezdi bile. Dünya ticaretini "engelleyen her şeyin kaldırılması" sözcükleri Wilson için sanki pek özgürlükçüymüş gibi bir kanı yaratıyorsa da, gerçekte istediği günümüz küreselleşmesini andıran türden bir "özgürlük"tü ki, bu ancak Amerika gücündeki bir devlete yarayabilir, ama geri kalanını ona bağımlı kılardı. Her ulusun kendi geleceğini kendi başına saptamasını ileri süren Wilson üç Lâtin Amerikan ülkesine askerî müdahalede bulunmuştu. Ermenilerin hiçbir yerde çoğunlukta olmadıkları Doğu Anadolu'da da büyük bir Ermenistan haritası çizmeğe hazırlanıyor, ileri sürdüğü ilkesini kendi bir daha çiğniyordu. "Milletler Cemiyeti" diye bir uluslararası örgüt kurulmuştu, ama Kongre'de özellikle Cumhuriyetçiler bunun Amerikan eylemlerine sınırlar getireceğini ileri sürerek karşı çıktılar. Wilson bir kalp krizi geçirdi ve mutsuz bir adam olarak bir köşeye çekildi. ABD

Milletler Cemiyeti'ne üye olmadı.[31]

Öte yandan, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Birleşmiş Milletler'e girdi, ama bağlayıcı kararları alabilen Güvenlik Kurulu'nda "veto" sahibi olarak. Yani, onun katılmadığı hiçbir karar, onun dışında oybirliğiyle bile alınmış olsa, alınmış sayılmayacaktı.

[31] Wilson'dan on altı yıl sonra başkan olan Hoover onun Paris'teki varlığından ve savaşımından övgüyle söz eden bir kitap yayımladı: Herbert Hoover, **The Ordeal of Woodrow Wilson**, New York, McGraw-Hill, 1958.

XIII. Harding, Coolidge, Hoover

Savaş bitmiş, henüz kısa bir süre önce dünyanın umut bağladığı Demokrat Wilson köşesine çekilmiş, Rusya'daki düzen kapitalizmin karşısına dikilmiş, Amerika'da işsizlik (ürünlerin ederleriyle birlikte) gene tırmanmağa başlamıştı. Bu koşullarda, Cumhuriyetçi Parti kendilerine düzeni kurtarmak için büyük sorumluluk ve iş düştüğü kanısındaydı. Bu parti çok kişinin yakışıklı bulduğu Warren G. Harding'i[32] 1920 seçimleri için aday seçti. Ohio senatörüyken bile siyasetteki varlığına engel olacak birtakım bağlantıları olmuştu. Bu türlü düşkünlüğün yıllar sonra John F. Kennedy ve Bill Clinton'da da görüldüğü söylenebilir. Başkan adaylığı için bir engeli olup olmadığı kendine sorulduğunda, "hayır!" demişti, ama çevresindeki dostlarından birinin eşiyle çok yakın ve uzun ilişkisinden başka, kendinden otuz yaş küçük genç bir hanımdan da evlilik-dışı bir kızı olmuştu. Ayrıca, (çok ciddi engeller olmamakla birlikte) tütün çiğnediği, saatlerce

[32] John W. Dean, Warren G. Harding, New York, Henry Holt & Co., 2005.

poker oynadığı ve içkinin yasak olduğu dönemde çok içtiği bilinirdi. Hiç bir engeli yokmuş gibi aday oldu ve yardımcısı olarak Massachusetts Valisi Calvin Coolidge'ı seçti.

Demokrat Parti güç durumdaydı. Eski Başkan Wilson kalp krizinden ötürü kıpırdayamıyordu bile. Ona sırt çevirmeleri bir önceki önderlerini hasta koşullarda bırakıp unutmaları anlamına geleceği için bundan rahatsızlık duyanlar olduysa da, Wilson'un Milletler Cemiyeti tasarısını sürdüreceğini söyleyen Ohio Valisi James Cox'u aday seçtiler. İlerisi için daha önemlisi, genç ve çekici bir yardımcısı vardı: Franklin Delano Roosevelt. Daha Önce Deniz Bakanlığı Yardımcılığı yapmıştı ve Theodore Roosevelt'le uzaktan kan bağı vardı.

Cumhuriyetçiler başkanlık seçimini çok ciddiye aldılar. Önce, adayları Harding'in metresi konumunda olan ve ayrıca evli Carrie Fulton Phillips'i tüm aile üyeleriyle birlikte, bütün harcamalarını üstlenerek, Asya'ya uzun bir dinlenceye yolladılar. Ayrıca, Harding'in kayınbiraderini de aynı koşullarda Avrupa'ya gönderdiler. O da Katolik biriyle henüz evlenmişti ve kendini daha çok Protestan sayan bu ülkede, özellikle tutucu Batı'da, kimi oylar bu yüzden kaçıp giderdi. O tarihte Katoliklerin her şeyin üstünde Papa'ya bağlı olduklarına inanılıyordu.

Sıradan seçmen gitgide daha tutucu oluyordu. Demokrat Cox 22.000 mil dolaşıp 400 konuşma yaptıysa da, dinleyenleri harekete getiremiyor, o da seçmene uyarak gün geçtikçe tutucu tavırlar benimsiyordu. Rakibi Harding ise, tam bir "lâf ebesi", bir boş konuşma ustasıydı. Seçime yakın günlerde Douglas Fairbanks ve Al Jolson gibi o günlerin Hollywood yıldızlarıyla birlikte görünür, onların yanında gazetecilere açıklamalarda bulunur ve hep birlikte günlüklerin birinci sayfalarına geçerlerdi. Bu yöntemden yıllar sonra Al Gore da yararlandı. Harding-Coolidge ikilisi kazandılar, hem de büyük farkla: 404-

127.

Yeni Başkan Harding Beyaz Saray'da daha çok geç vakitlere değin poker oynamakla zaman geçirirdi. İçkili bir resmi çağrıda genç metreslerinden Nan Britton'u birçoğunun gözleri önünde Beyaz Saray'ın büyük dolaplarından birinin içine sokmuş ve uzun süre orada kalmışlardı. Söylendiğine göre, böyle bir yöntemi yıllar sonra denemeyi düşünen çapkın Kennedy de gene bir törensel çağrıda kendi becerisini sergilemişti. Ancak, Harding'in başını yiyen böylesine hafiflikler değil, öldürücü bir grip virüsü oldu. Alaska'dan dönerken bir otel odasında yere yığıldı ve 1923 yılında Yaz ortasında öldü. Son yaptığı şeylerden biri, yeni oluşturulmuş olan savaş gazileri örgütünün başındaki Charles Forbes'ın kasadan iki milyon dolar çalması üstüne, yakasına sarılıp ona küfürle karışık sert çıkmasıydı.

Böylece, yönetim (ve skandallar birikimi) Yardımcı Coolidge'a kaldı.[33] Örneğin, yeni açılan petrol kuyularının rüşvet karşılığında birtakım kişilere dağıtıldığını bilmeyen yoktu. 1924 seçimlerinde Coolidge Cumhuriyetçi aday oldu. Güney'in güçlü partisi Demokratlar da ırkçı eksene gün geçtikçe daha çok bağlanıyorlardı. Sırtlarında tepeden tırnağa beyaz giysili ve yüzleri kapalı Ku Klux Klan üyeleri özellikle siyahların evlerini basıyor, kimilerini öldürüyor, Yahudi evlerini de oldukça sık darmadağın ediyorlardı. Önemli erekleri görüşlerini Demokrat Parti'nin gündemine aldırmaktı. Parti içinde uzun tartışmalardan sonra bu konuda tam 103 kez oylama yapıldı ve sonunda Ku Klux Klan'ın istediği, hiç değilse dilediği ölçüde, olmadı. Parti John W. Davis adlı bir hukukçuyu aday gösterdi ve yardımcısı da (eski adaylardan W.J. Bryan'ın kardeşi) Nebraska Valisi Charles Bryan oldu.

---

[33] Donald R. McCoy, **Calvin Coolidge: The Quiet President**, New York, Macmillan, 1967.

Coolidge gevezelik etmeyecek denli zekiydi. Ağzından söz kapmak isteyen gazetecilere şunu söyledi: "Fazla konuşmadığı için kendine zarar veren bir başkan adayı tanımadım." Cumhuriyetçi iktidarın yabancı ülkelere büyükelçi diye yolladığı yirmi yedi kişi oradaki görevlerini bir süre bırakarak Coolidge'a yardımcı olmak amacıyla Amerika'ya döndüler. Her eve girmiş olan radyo, seçim savaşımında önemli bir araç olarak siyaset sahnesindeki yerini henüz alıyordu. Ulusal Radyo Birliğinin başkanı Coolidge'e gidip daha önceki yılların adaylarının tüm ülkeyi dolaşmaktan pestillerinin çıktığını, ama artık halka ve seçmene radyodan uzanmanın olasılığını anlattı. Coolidge evinde oturup ulusal radyodan bolca yararlandı. Sonunda da herkese "iyi geceler" diler ve eklerdi: "Vermont'taki çiftliğinde şu sırada beni dinleyen babama da!" Bu seslenmeler Coolidge ile halkı yakınlaştırdı. Sonuçta, rakibinden iki kat fazla oy aldı. Demokrat Davis şöyle bir değerlendirme yapmıştı: "Bir kartopunun cehennemde ne olanağı varsa, benimki de o kadardı."

Kazanan Coolidge 1928 seçimlerine girmedi. Bu kararı belki on altı yaşındaki oğlunun 1924'de ölümüyle ilgiliydi. Gerçek daha çok eşinin şu sözünde olabilir: "Babamız önümüzde derin bir para bunalımının olacağını söylüyor." Onun yerine aday kabinede ticaret işlerine bakan ve kendi de milyoner olan Herbert Hoover oldu.[34] Çok yakında çarpacak olan 1929 ekonomik bunalımında ne olduğunu bile anlamayacak olan başkan da buydu. Ancak, seçime ve Beyaz Saray'a girişi umutlarla doluydu. Kısa süre içinde oradan süklüm püklüm ayrılacaktı. Hoover'ın Demokrat rakibi Al Smith'di. Dört kez New York Valisi olmuştu. Ama halkın gözünde iki sorunu vardı: Önce, Amerika'nın ilk Katolik başkan adayıydı. Böyle birinin seçilmesi için 1960'da

[34] Richard Norton Smith, **An Uncommon Man: The Triumph of Herbert Hoover**, New York, Simon & Schuster, 1985.

Kennedy'yi beklemek gerekiyordu. Smith'in ikinci sorunu içki yasağının kaldırılmasını istemesiydi. Bir küçük sorun da Smith'in İngilizcesinin New York vurgulu olmasıydı. Kırsal bölgedeki Amerikalı kimi söyleyişleri anlayamıyordu. Sonraki adaylar bunu düzeltme yollarını aradılar.

Seçim konuşmalarının en etkili aracı artık radyoydu. Ancak, bir saati için 10.000 dolar ödemek gerekiyordu. Hoover'ın seçim sırasındaki çarpıcı sözü şuydu: "Her tencerede bir tavuk istiyorsan, oyunu Hoover'a ver!" Öte yandan, Ku Klux Klan üyeliği ikiye katlanmış, dört milyona çıkmıştı. Bu çevre Demokrat aday Smith için şunu yaydı: "Katolik Smith Amerika'yı Vatikan'a teslim eder." Protestan papazlar da kiliselerde Smith seçilecek olursa, Katolik olmayanların evliliklerinin geçersiz sayılacağını, böylece evlilik-dışı doğmuş olan çocuklara "piç" deneceğini ve ona oy verenlerin de doğrudan cehenneme gideceklerini söylediler. Kaçak içkiden milyonlar vurdukları için mafya örgütlerinin işine gelen içki yasağının kalkmasını istediği için de, adını "Alkolik Smith" taktılar. Abartma "eski kaçak içki patronlarından birini maliye bakanı yapacağı" suçlamalarına değin vardı. Bundan sonraki adaylar bunu düzeltme yollarını aradılar.

Gerçeğin kimi seçimlerde, özellikle Amerikan seçimlerinde, pek yeri olmadığı anlaşılıyor. Cumhuriyetçi Hoover kazandı. Üstelik, Demokratlar'ın eski kalelerinden beş Güney birlikteş devletinde de. Ağızdan ağza dolaşan bir şakaya göre, seçim sonuçları alınıp Al Smith kazanamadıklarını anlayınca, Vatikan'da Papa'ya şöyle bir telgraf çekmiş: "Bavullarını boşalt; gelmende bir yarar yok!" New York'ta "Hollanda Tüneli" denen bir kazı henüz bitirilmişti ki, Cumhuriyetçiler Al Smith New York Valisiyken yapılan bu yeraltı tünelinin gerçekte Atlantik Okyanusu'nun dibinden 3.500 mil ileriye uzanarak Roma'da Vatikan'ın bodrumuna vardığı suçlamasını yaydılar.

Bundan sonraki birkaç yıl, Amerika'nın değiştiğini gördü. 1929'da pazar ekonomisi büyük gürültüyle çöktü. Yalnız 1931'de 2.300 banka yıkıldı. Bir yıl sonra, 300.000 küçük öğrenci batkınlığa sürüklenmiş okullarını bırakmak zorunda kaldılar. Bunalım gitgide yayıldı ve derinleşti. Milyonlarca işsize yeni milyonlar katıldı. Olmayan işleri arayan on dört milyon kişi pırtı giysiler içinde sokakları arşınlıyordu. Her yerde ekmek kuyruğu vardı. Bolluğun içinde kıtlık yaşanmaktaydı. Beş çocuklu bir aile on çocuklu bir ailenin yanına taşınmak zorundaydı. Her çöp kamyonunun çevresine insanlar doluyordu. Dünyanın en varlıklı ülkesi ekonomisiyle birlikte dibe vurmuştu. Yıkım başka hiç bir ülkede bu denli büyük olmadı. "Amerikan düşü" denilen şey balon gibi sönen bir masala dönüştü. Ederleri sıfırlamış ürünler çiftliklerde çürüyor, makineler çalışmıyor, para pul oluyor, yurttaşlar açlıktan ölüyorlardı. Serbest pazar ve özel girişim düşüncesinin başını çekenler halkın eğlencesi olmuşlardı.

Ne olmuştu? Durmaksızın daha fazla kazanç ve bu yoldan daha büyük sermaye sarmalı öyle bir aşamaya gelmişti ki, kazancı ve parayı büyütmek önce zorlaşmış, ardından olanaksızlaşmıştı. "Suç" üretim düzenindeydi. Batkınlığın o zamanki yorumunu yapanlar tepetaklak çöküşün nedenlerini para dizgesinin özelliği, makinelerin gelişmesi, uygulamadaki ilerlemeler, varlığın dengesiz dağılımı, vurgunculuk, toprak genişlemesinin sona erişi ve Birinci Dünya Savaşının bitişi gibi yollardan anlattılar. Tüm bu göstergeler görülmeyecek gibi değildi. Para düzeni eleştirilebilirdi; vurgun alıp yürümüştü; batı, güney ve kuzey yönlerinde yerlilerden ve komşu devletlerden ele geçirilecek toprak kalmamıştı; savaş bitmiş ve yapımevlerinin hızı yavaşlamıştı. Ama bunların tümü hastalığın nedeni değil, sonuçlarıydı.

Gerçek neden üretim düzeniydi. Temel hastalık bütün bu sonuçları içinde barındıran kapitalizmin kendi, daha açıkçası, onun en gelişmiş, en keskin, en aşırı, en şiddetli, en ağır ve en duyarlı biçimiydi. Yeni

Dünya'nın bu en varlıklı ülkesinde Eski Dünya'nın en yoksul mahallelerini de aşan karanlık bölgeler uzanıyordu. Amerika'nın büyük kentlerinde İngiltere, Fransa ve Almanya'nın endüstri merkezlerindeki açlığa denk fakirlik vardı. İşçi ücretleri artmıyor, düşüyordu. Özgürlüğe kâğıtta kavuşmuş olan siyahların New York ve San Francisco'da durumları güney çiftliklerindeki eski yaşamlarından farklı değildi. Chicago ve Detroit'teki temel hastalık Sheffield, Lyons ve Hesse'dekinin aynıydı.

1929'da (bankacılık alanı dışındaki) 300.000 özel kuruluşun yalnız 200'ü dev boyutlu olup geri kalan 299.800'ün toplamından daha büyük ve güçlüydü. Bu küçük azınlığın mülkü Britanya'nın tüm zenginliğine eşitti. Bir de 50 dev banka vardı. Bu iki güçlü küme birbirine kenetlenmişlerdi. Bunların da başını Morgan, Rockefeller, Kuhn-Loeb, Mellon ve du Pont beşlisi çekiyordu. Örneğin, Morgan tekeli "Birinci Ulusal" bankaya, "General Electric" kuruluşuna, "ABD Çelik"e, "AT&T" adıyla bilinen telefon ve telgraf ağına, "New York Gaz"a, sigorta örgütlenmelerine ve daha birçok şeye egemendi. Bu beş dev birbiriyle örtüşüyordu da. Bir avuç kişi ekonominin büyük bölümüne el koymuştu. Kazançlarını en yüksek düzeyde tutmak için yapmayacakları şey yoktu. Ücretleri indirecek, rakipleri ortadan kaldıracak, yabancı pazarları acımasız yollardan ele geçireceklerdi. Makineler hem ürünü arttırıyor, hem de işçiye gereksinimi azaltıyordu. Ancak, ürün çoğalıp kazanç o oranda artmayınca, sermayeci için çıkar yol daha fazla işçi çıkarıp geri kalanının ücretini daha da düşürmek ve onların yerine daha üretken makineler yapıp koymak oldu. Ama artan ürünleri alacak tüketiciler de yok olmaktaydı. Bir anlama, kazanç dürtüsü kendi kendini yenilgiye uğratan bir süreç oluyordu. Bu yol sonuna dek kazanacak bir denklem değildi.

Üretim türünü düzenleyen serbest pazarcılar "varlığı halka yayıyoruz" yalanıyla pay belgelerini ileri sürdüler. Ancak, bu yoldan da 300

kişiden biri payların yüzde 78'ini alıyor, geri kalan 299 yurttaş da artan 22 senti aralarında bölüşüyorlardı. 1929'da ülkede 504 milyarder vardı. Bunların bir yılda istifledikleri para dünyanın sözde bu en büyük demokrasisinde tüm buğday ve pamuk çiftçilerinin eline geçeni aşıyordu. Oysa, bu türlü bir büyüme çöküş tohumlarını da kendi içinde barındırıyordu. 1929 bunalımının açıklaması ondan bir önceki genişlememedir. "Daha fazla para birikimi, daha artan kazanç, gene sermaye istiflemesi, ardından sürekli kazanç" zinciri er ya da geç kopacaktı. Kapitalist düzen durmadan genişlemeye dayanır. Ancak, bu düzene özgü üretim güçlerinin durmak bilmemesi sonsuz gibi görünen bu büyümenin önüne kendiliğinden engeller de koymaktadır. Bu durumda, genişleyemeyince daralması ve çökmesi kaçınılmazdır. Yoğunlaşan ilk daralmalar son çöküşün belirtileridir.

Avrupa böyle bir bunalıma daha 1919'da girmişti. ABD onu on yıl arkadan izledi, ama bu ikincisinin çöküş gürültüsü çok daha büyük oldu. Çatırdı koptuğunda Hoover başkandı. Desteğini hemen kodamanlara verdi; sanki onlar paçayı kurtarıp sofralarından artanları aşağıdaki büyük kitle yaladıkça yakınmalar durulacaktı. Öyle olmadı. Bütün iğneleri ölmekte olan hastaya yapmanın bir yararı yoktu. Beyaz Saray'a tantanayla girmiş olan "Hoover"ın adı artık yoksullukla eş anlama gelmeğe başladı. İşten çıkarılanlar köşe başlarında elma satmayı deneyince, nelerin olduğunu bir türlü kavrayamayan Hoover, "onlar iş aramıyor, çünkü elma satışı daha kazançlı!" gibi acı değerlendirmeler yaptı. Cumhuriyetçiler bu aymazlık içinde Hoover'ı gene aday seçtiler.

Demokrat aday New York Valisi F.D. Roosevelt'ti. 1921'de çocuk felcine yakalanmıştı. Bacaklarına takılı madenden yapılmış dayanaklar ve koltuk değnekleriyle yürüyebiliyordu. Az bulunur bir istenci vardı. Siyasette başarı için çok önemi olan öteki özelliği halka ne işitmek istiyorsa onu söylemesiydi. Kendi kuzeyden olduğundan güneyli

birini, Teksas'dan Temsilciler Meclisi Başkanı "Kaktüs" takma adlı Jack Garner'i yardımcılığına seçti.

Gerçekte, Hoover'ı her hangi bir rakip 1932 seçimlerinde kolayca yenilgiye uğratabilirdi. Ama kısaca FDR (Ef-di-ar) diye anılan Roosevelt radyo, alan konuşmaları, kitapçıklar ve evlere yollanan mektuplarla Cumhuriyetçilerin "bunalımın teyet geçtiği" ve "zenginliğin kapıda" olduğu palavralarını açığa vurdu. Hoover artık öylesine sevilmiyordu ki, korumaları Beyaz Saray'dan dışarıya adımını atmamasını öğütlediler. Kansas'a konuşma için gittiğinde treni çürük domates yağmuruna tutuldu. Halk kazada "geberip gitsin" diye vagonunun altındaki rayların çivilerini söktü. Yurttaşın gerçek yaşamına sürekli kör ve sağır kalmış olan Hoover ülkenin en varlıklılarından Henry Ford'un kendine armağan ettiği altı kapılı uzun araçla dolaşıyordu. "Açız!" haykırışlarıyla üstüne yürüyenlerin içinden onu "linç edelim!" diye bağıranlar çıktı. Roosevelt ise son konuşmasında bir "Yeni Paylaşım" (*The New Deal*) sözü etti. Bir tür halkla yönetim arasında yeni bir sözleşme, davranış, düzen, bölüşüm ya da çözüm demek istiyordu.

FDR 48 birlikteş devletin 42'sinde kazandı. Hoover yalnız yenilmekle kalmamış, gerçekte siyasetten "aforoz" edilmişti.

XIV. F.D. Roosevelt

Kazanan Roosevelt (FDR),[35] başka hiçbir başkanın görmediği biçimde (ve Anayasa maddesi de geçici olarak değiştirilerek) dört kez seçildi ve ölünceye dek Beyaz Saray'da kaldı. Sürekli koltuk değneklerine yaslandı ya da tekerlekli iskemle kullandı. Bu amansız hastalığını sıradan yurttaş biliyorsa da, konuşma alanlarına erken gelir, aracından özel biçimde çıkarılır, korumalarının yardımıyla sahneye çıkar ve sanki ayaktaymış gibi konuşurdu. Eşi (Eleanor) gözü ve kulağıydı. FDR'ı tutan basın da onu özürlü gösteren resimlerini basmazdı. Bu durumunu belgelemek isteyenlerin elindekileri de korumaları alıp yok ederlerdi.

FDR kimi "devletçi" önlemlerle yaşamı bir ölçüde rahatlattı. Ya-

[35] Bu başkana ilişkin olarak basılmış kitapları kısa notlarla değerlendiren üç ciltlik bir kaynak dizelgesi: Kennethy E. Hendrikson, der., **The Life and Presidency of Franklin Delano Roosevelt: An Annotated Bibliography**, 3 C., Lanham, MD, Scarecrow Press, 2005. Ayrıca, yaşam öyküsü üstüne: Ted Morgan, **FDR: A Biography**, New York, Simon & Schuster, 1985.

pımevlerinin işçilerle dolup makinelerin tank, uçak, top, tüfek ve savaş gemileri yapabilmesi için ABD'nin 1941'de Almanya-Japonya-İtalya üçlüsüne karşı sıcak çatışmaların içine girmesi gerekiyordu. Ekonomiyi "canlandıran" da bu tür ürünler, harcamalar, iş olanakları, gelirler ve paylaşım oldu. Amerikalılara "korkma duygusu dışında başka hiç bir şeyden korkmayınız!" diye ruhsal güven vermekle göreve başladı. Yeni bir iş bulma kurumu (WPA) yarattı, kimi işsizlere ve yaşlılara yarayan Toplumsal Güvenlik Yasası geçirtti, Tennessee Nehrinden elektrik gücü yaratabilmek için yarı-devletçi bir girişim (TVA) oluşturdu ve gençleri örgütleyerek orman yangınlarına karşı savaşmak ve ağaç dikmek için kırsal bölgelere yolladı. Ancak, bu ve benzeri önlemlerin 1929 bunalımını tümüyle ortadan kaldırması düşünülemezdi.

Roosevelt'in yaptığı ekonomide temel bir değişiklik değildi. Üretim araçlarının özel mülkiyetini değiştirmedi. ABD gene de kapitalist bir ülkeydi. Onun çabaları sermayeci düzeni kurtarmak içindi. İşveren ve işçiler eski yerlerindeydiler. Başkan olduktan üç yıl sonra yaptığı ilk televizyon konuşmasında birinci tümcesi şu olmuştu: "Birleşik Devletler'de hiç kimse özel iş, özel mülk ve özel kazanç düzenine benden daha sağlam biçimde inanmıyor." Şunu da ekledi: "Özel kazanç ve özel girişim düzenini, batağa sürüklendikten sonra, kurtaran da bu yönetim olmuştur."

Ancak, sanki batmakta olan gemide fırtınaya karşı koyabilmek için gereksiz yüklerin bir bölümünü atmaktan başka çıkar yol yoktu. Örneğin, işverenin "bize kimse ilişmesin" ilkesinin yanına, karınca kararınca da olsa, "hükûmetin el atma düşüncesi" de gelip oturdu. İşverenin çalışanların sendikalarına savaş açma yöntemleri de savsaklanmak zorundaydı. İşçinin örgütlenmesi doğal ve yasal hakkıydı. Bunalım yılında günde kırk tanesi yıkılmış olan bankaların dilediklerini yapmalarının sakıncaları artık görmezden gelinemezdi. Banka yapılanma-

sının içine bundan böyle kişi hesapları için güvence koymak gerekiyordu. Fakir için de "gönlünden ne kopuyorsa, bir sadaka" yerine federal yönetimin yasal korumasını getirmek düşünüldü. Bunlar FDR'ın ya da danışmanlarının kafalarından çıkmadı. Koşullar onları gerektirdi. Su yüzünde kalmanın başka yolu yoktu. Belirli gereksinimleri karşılamak için ilgili yasaları çıkarmak da kaçınılmaz oldu. İşsizler ordusunun aileleriyle birlikte toplam nüfusları o zamanki Britanya nüfusundan fazlaydı ve Türkiye nüfusunun birkaç katını aşıyordu.

Başkan Roosevelt bankaları ve yatırımları devletleştirebilirdi. Böyle yapmadı ve ivedi önlemlerle yetindi. Mesleği para değiştirmek olanların dalavere olanakları azaldıysa da, yerlerinde kaldılar. Ama işçi ücretlerinin açlık düzeyinin altına inmeyeceği kuralı kondu. Devlet yol, köprü, park, okul, hastahane, hava alanı ve yüzme havuzu gibi yapım işlerini üstlenince, bu yoldan kimilerine de çalışma olanağı bulundu. Okullar boşuna açılmadığına göre, ona kısa sürede yazılanlar oldu. Gene de, en çok gereksinim içinde olanların birçoğuna ulaşılamadı. Yeni devlet anlayışı borç içinde kıvranan ve bu yüzden evlerini yitirmekle karşı karşıya olanlara da el uzattı. Bunlar başkentte Çiftlik Borç Yönetimi ya da Ev Sahipliği Borç Kuruluşu denen yerlere başvurup yardım isteyeceklerdi. Bunlardan birincisi dört yıl içinde yarım milyon çiftçiye toplam iki milyar dolarlık yardımda bulundu.

Bu paralar dünün zengin sömürgenlerinin cebinden mi çıktı? Hayır! FDR ekonomide devrim yapmadı. "Borçtan kurtarma" girişimi yalnız kimi çiftçilere ve ev sahiplerine değil, borçtan batmış olan bankalara ve sigortacılara da yaradı. Almanya yaşlılık sigortasını 1891'de ve Britanya da işsizlik sigortasını 1911'de yaşama geçirmişti. Varlıklı Amerika'ya ikisi de gecike gecike ancak 1935'de ve bunalım sırasında geldi. Özürlüler için de Toplumsal Güvenlik Yasası bu çerçevede gerçekleşti. Ne var ki, bu yasalar herkesi kapsamıyordu. Örneğin, tarım işçileri, evlerdeki hizmetçiler, gemicilikte çalışanlar, öğretmenler gibi

kazanca yönelik olmayan işlerde ömür çürütenler ve tüm hükûmet görevlileri bu yasaların dışında kaldılar. Yararlanan işsizler de gelirlerinin en çok yarısını ve en fazla dört ay için alabileceklerdi. Yeni yönetimin sağladığı "güvenlik" yalnızca bir süre için açlıktan ölmeme güvencesiydi; o kadar. Toplum bedenindeki kanser çıkarılmadı; yalnızca, uykuya yatırıldı.

Halkın ne kadarı devlet desteğinden gerçekten yararlandı? "Çiftçi" deyip geçtiler, ama bunların bir bölümü de bizde "toprak ağası" denen büyük mal sahipleriydi. Devlet yardımının çoğunu işte tarımcılar genel başlığı altında bunlar aldı. Azı da kiracıya, ortakçıya ve tarım işçisine gitti. Ancak, toprağın bir bölümü şu yoldan kurtarıldı: 200 milyon hektar kötü kullanımdan ötürü artık ürün vermiyordu. Devletin parasal desteği yalnız toprağı koruyan ürünlerle gene koruma amacına yönelik ekim-biçimi yapanlara yönlendirildi. Zaten üretim fazlası olan buğday, mısır, pamuk ve tütünün yetiştirilmesi durduruldu.

Tarım endüstriyle bağlantılıydı. Tekelci sermayenin elinde olan yapımevlerinde değişiklik olmazsa, tarımdaki birkaç adım işe yaramazdı. Kapitalist çevre yardımın kendine gelmesi için çalmadık kapı bırakmadı. Örneğin, işveren (kuşkusuz, ancak ve ancak kendi yararına) devletin endüstriye şu yoldan karışmasını istiyordu: Her endüstri dalının başındakiler bir araya gelerek aralarındaki rekabeti durdurmalı, üretimi birlikte kararlar alarak artırmalı ve ürünün ederlerini de gene birlikte saptamalılardı. İşverenin bu isteği kendilerinin 1929 bunalımına değin zaten gizlice yaptıkları şeydi. Kapitalist düzende özgür rekabet çoktan ortadan kalkmıştı. Üretimi ve tüketiciye kaça satılacağını önceden de onlar belirliyorlardı. İstedikleri yeni değişiklik bunu yasallaştırmaktı. Oysa, işini yitiren ya da daha az ücrete daha fazla çalışanlar işçilerdi.

Bu koşullarda, işçiye yönelik birkaç adım atmak zorunluydu. Ör-

neğin, yetişkinlere iş alanı açmak için çocuk işçilik ortadan kaldırıldı; en düşük ücret ve en çok çalışma saati saptandı. Çalışanların sendikaları biraz güçlendi, ama ücretler gene düşük ve haftalık iş saatleri gene çok uzundu. Her endüstri için bir "hakça rekabet kuralı" belirlendi. Bunu uygulamak için bir Kural Yetkesi oluşturulduysa da, üyelerinin tümü işverenlerdi ve ürünle edere gene, eskisi gibi, onlar karışıyorlardı.

Yapılanlar şuna yaradı: Ürkü (panik) yerini umuda bıraktı. Yoksa, işsizlik sorunu çözülmemiş, ancak çalışma olanağı bir oranda artmıştı. İnsan onuruna yaraşır ücret ödenmiyordu, ama ücretler biraz yükselmişti. Sendikaların dedikleri olmuyordu, ama işçilerin yakınmalarını götürecekleri iyi, kötü yerler vardı. Devlet kendi parasıyla kamu yapıları, gecekondu temizliği, sel denetimi, kıyı savunması, köprü yapımı, konut tasarıları, su bentleri, hastahane ve okullar gibi işlere girişmiş, bunun için de çalışacak olanlara olanak sağlamıştı. İkisi de aylak duran işçi ile makine yeniden buluştu. Para dolaşımında artış olunca, tüketim de arttı.

Ekonomi hafif canlanınca, devlet harcamaları 1936-37 yıllarında, büyük sermayenin de baskısıyla, azaldı. Bunalım da o oranda gene baş gösterdi. Varlıklı azınlık devletin ekonomiden elini çekmesi ya da desteğinin büyük sermaye yararına kullanılması durumlarında, bunalımın kapıyı çaldığını o zaman da, göremedi, şimdi de göremiyor. Hoover'ın başkanlığında olduğu gibi, oğul Bush'un döneminde de, cankurtaran simitleri fırtınaya ve batmaya neden olanlara uzatıldı. Bu yöntemin önlenemez sonu, bunalımın daha da yaygınlaşması ve derinleşmesidir. 1929 bunalımıyla onu izleyen uygulamalar bu gerçeği yeterince kanıtladı.

Devlet kamu işlerine harcadığı milyarlarca doları bulabilmek için ödünç para da kullanacaktı. Ödünç alıp harcayacak, ama bu arada dev-

letin kendi de borca girecekti. Bu durum usa hemen "dengesiz bütçe" korkuluğunu getiriyordu. Bu noktadan sonra sürdürülen mantık şöyle özetlenebilir: Bunun korkunç sonu, bu kez, devletin kendinin borca girmesi, ekonomide şişkinliğe (enflâsyon) gidilmesi, alış-verişte saygınlığını yitirmesi ve sonunda devletin de batkınlığıydı. Bu mantık çok kişiyi ürküttü. Her hangi bir yurttaşın aile bütçesinin açık vermesi sonucu beklenecek olan buydu. Kişinin güven duyabilmesi için gelirinin harcamasından fazla olması gerekirdi. Karşıt durumda borçlanma ve batma vardı. Sıradan kişi aynı senaryoyu kendine uygulasa varacağı sonuç buydu. Öyleyse, ulusal hükûmeti de aynı açmaz bekliyordu.

Ne var ki, bu benzetme gerçekçi değil. Yurttaş durumuyla devletin eylem alanı farklıdır. Devletin alacağı ödünç para iktidarın yandaşlarına sızdırılmaz, iktidardakilerin ceplerine aktarılmaz, çarçur edilmez ve son incelemede halk yararına yararlı işlerde kullanılırsa, batkınlık tehlikesi yoktur. Sıradan yurttaşın durumu buna benzemeyebilir. Yapımevleri, su bentleri, köprüler, okullar, hastahaneler, metrolar ve oturulabilir konutların yapımında kullanılacak olan bu paranın önemli bölümü geri dönecektir. Bu, onun bunun cebine konan, yani sokağa atılan para değil, yatırıma yönlendirilen bir araçtır. Bu durumda, halka yayılan gerçek varlık ve sıradan yurttaşın cebindeki para artmaktadır.

Ne var ki, Amerikan tekelci sermaye sahipleri devletin elindeki paranın da kendi ellerinde olmasını istediğinden, Roosevelt'ten tiksiniyorlardı. Kapitalizmi kurtarmak için bir ölçüde devletçi yöntemlere başvurduğundan ötürü, adını "komünist"e çıkardılar. Kamu yararına harcama düşüncesi başarılı olmaktan çok uzaktı. Fazla borç alıp çok harcadıklarından ötürü değil, az alıp yeterli harcama yapmadıklarından dolayı. Bu nedenle, Roosevelt'in başkanlıktaki ilk sekiz yılında gene de çok büyük bir işsizler ordusu vardı. Bu sayı hiç bir yıl sekiz milyonun altına düşmedi. Ailelerindeki eş, çocuk ve bakmakla yükümlü oldukları kişileri katarsak, açların sayısı birkaç katına çıkar ve

elli milyona yaklaşır.

Gerekli olan çok daha geniş ölçüde kamu harcamalarını sağlayacak kalıcı bir devlet siyaseti oluşturup onu uygulamaktı. Bunun için de Amerikan ulusunun tüm insan, doğal ve özdeksel (maddesel) kaynaklarını bu köklü çaba içine katmak gerekiyordu. Bu atılımın ayrılmaz parçası yanıltıcı biçimde "serbest rekabet" denen ve onun ikizi olan tekelcilerin kazanç düzenini temelden yıkmaktı. Başkan Roosevelt ve çevresindekiler yalnızca işsizliği biraz azaltma ve kapitalizmi sürdürme ereğinde birleştiler. 2009'un ABD Başkanı Barack Obama da, FDR gibi, kesin olarak kapitalizmden yanadır. Olmasaydı aday da olamazdı, seçilemezdi de. Seçilip yön değiştirecek olsa, görevinde kalamaz.

FDR yaptıklarıyla başarılı sayılmış ve 1936 seçimlerinde Seçici Kuruldan 8'e karşı 523 oy almıştır. 1940'da da kazandı, 1944'de de. 1945'de beyin kanamasından öldüğünde Amerikan sermayeci düzenine yaptığı iğnelerle onun yaşamını uzatan kişi olarak tarihte yerini almıştı.

XV. Truman

Başkan Franklin D. Roosevelt'in 12 Nisan 1945'de beyin kanaması sonucu birden ölümüyle,[36] Beyaz Saray'a, ABD Anayasası Madde 12/1/5 gereğince, FDR'ın Başkan Yardımcısı Harry S. Truman geçti.[37] Güneyde küçük bir Missouri kentinde doğup bir çiftlikte büyümüştü. Bir önceki başkan ne denli ünlüyse, o da o ölçüde bilinmiyordu. Hele dünya siyasetinde hiç bir deneyimi yoktu. Ancak, 1945 sonrasının uluslararası ilişkilerine damgasını vurdu.

Birinci Dünya Savaşında orduya yazılmış, topçu birliğiyle Avrupa'ya giderken yanına aynı ince çerçeveli gözlüğünden bir düzine sırt çantasına yerleştirmişti. Savaş sonunda yenginin tadını aldı, ama çiftliğine dönünce ailece borç içinde olduklarını gördü. Kansas'da güçlü ve çürümüş siyaset mafyasının bir ölçüde desteğiyle paçayı kurtardı ve gene o yoldan yargıçlığa seçilip kendini siyaset uğraşının

[36] "FDR ölünce": Bernard Asbell, When FDR Died, New York, The New American Library, 1961.

[37] David McCullough, Truman, New York, Simon & Schuster, 1992.

içinde buldu. 1934'de ve 1940'da Missouri'den ABD Senatörlüğüne seçildi. Savunma harcamalarına bakan kurulun başkanı olarak adı öne çıktı ve 1944 başkanlık seçimlerinde FDR'ın yardımcılığı için adaylığa getirildi. Kısa bir süre sonra başkanın ölümüyle savaş sonrasının en güçlü devletinin başına geçmiş oldu.

Önüne dizilen sorunlara ilişkin yeterli bilgisi yoktu. FDR'ın yardımcısı olsa da, yaklaşan seçimleri göz önüne alan Churchill'in muhalefetteki İşçi Partisi Başkanı Clement Atlee'yi yanına alıp savaş yıllarının Yalta gibi toplantılarına katması benzeri girişimlerden pay almamıştı. Başkan Roosevelt de ona sözle bile pek bir şey söylememişti. FDR kendi kabinesinde dışişlerine bakmakla görevli Edward R. Stettinius'u bile dışlamış,[38] onun yerine Harry Hopkins'in danışmanlığını yeterli saymıştı. Bu dışlama ve Hopkins'le işbirliği üstüne Robert E. Sherwood'un iki ciltlik bir incelemesi vardır.[39]

Yeni başkan Truman da karşılaştığı güçlükleri ve yaklaşık yedibuçuk yıl içinde yaptıklarını iki ciltlik anı kitabında anlatır.[40] Orada söylediğine göre, her şeyin sözünü güvenlik nedeniyle etmemiştir. Kendi itirafına bakılırsa, sakladıklarıyla ilgili bilgiler belki daha birkaç kuşak süresi içinde açıklanmayacaktır. Ancak, "görünen köy de kılavuz istemez" diye bir atasözü de var. Amerikan güneyinin Missouri denen ırkçı, tutucu ve silik bir yöresinden gelen Truman yenilgiye uğratılması an sorunu olan Almanya'ya yoğunlaşan Potsdam Konferansına katıldığında Stalin ve Attlee'nin ortasına oturarak kendi ülkesinin yengin devletler içinde en saygın yeri olduğunu kanıtlamıştı.

---

[38] Edward R. Stettinius, Jr., Roosevelt and the Russians: The Yalta Conference, Garden City, NY, Doubleday, 1949.

[39] Robert E. Sherwood, Roosevelt and Hopkins, 2 C., NewYork, Harper & Brothers, 1948.

[40] Harry S. Truman, Year of Decisions, Garden City, NY, Doubleday, 1955; --------, Years of Trial and Hope, 1946-1952, Garden City, NY, Doubleday, 1956.

Yeniklere zorla imzalatılacak antlaşmalar onun başkanlığında kaleme alındı. Yalnız yeniklerin önde gelenlerini savaş suçluları diye yargılayan Nüremberg ve Tokyo mahkemeleri onun zamanında oluşturuldu. İki sivil Japon adası olan Hiroşima ve Nagasaki'ye Amerikan atom bombalarını attıran oydu. Amerika'nın sınıf düşmanı Sovyetler Birliği'ne bu ikincilerin elinde olmayan ve yok etme gücü çok yüksek bir bombanın yalnız Washington'un buyruğu altında olduğunu göstermek istiyordu. Birleşmiş Milletler Örgütü'nü (BM) istediği biçimde o kurdurttu. Onun uygulama aracı olan Güvenlik Kurulunda Amerika'ya veto gibi özel ayrıcalıkları o verdirtti. San Francisco'daki BM toplantısına giderken Truman'la görüşmek isteyen Sovyet Dışişleri Bakanı V. Molotov'u sanki bir Orta Amerika diplomatıymış gibi azarlayan da oydu. Oysa, kendi anı kitabının daha başında bu devletin adını bile doğru yazamamaktadır. Avrupa özel sermayesinin belini doğrultmak için Marshall Plânını o düzenledi. Lâtin Amerikan ülkelerini Çapultepek ve Rio Antlaşmalarıyla Amerikan'ın kuyruğuna o taktı. Yunanistan ve Türkiye'ye yardım görüntüsündeki "Truman Doktrini" onun adını taşıyor. NATO'ya o öncülük etti. Japonya'da Amerikan işgâli onun başkanlığında başladı. Orta Doğu'da İsrail devletinin kurulması kararının uygulayıcısıydı. Çiang Kay-şek'in düşmesi ve yerine Mao'nun gelmesiyle Çin'deki değişikliğin tanığı oydu. Kore'deki savaşı da o başlattı. ABD Kongresine savaş ilânı kararına bile gerek duymadı. Bunun için daha sonraki ABD genişlemesine yeşil ışık yakacak olan askerî harcamaların ilk büyük adımı onun sayesinde atıldı. Kore'de BM Başkomutanı diye görevlendirdiği General Douglas MacArthur'u, Çin'i bombalamak isteyince görevden aldı.

Bunları yaparken, yani 1946 yenileme seçimlerinden sonra, Kongre'de azılı bir Cumhuriyetçi, kısacası muhalif çoğunluk da vardı. Buna karşın, Amerikan yönetiminin bu üst düzey yasama kuruluşunu da zaman zaman peşine taktı. 1948'de yeni başkanlık seçimi gelip çattı-

ğında, Truman Demokrat Partinin adaylığı için kendini ileri sürdü.[41] Ancak, koşullar onun hem parti içinde, hem de yurt çapında kazanabilmesi için elverişli görünmüyordu. Önce, özel demiryolu, kömür madenleri ve petrol arıtma kuruluşlarına devlet müdahalesine izin verdiği için kimi güneyli demokratların desteğini yitirmişti. Onlar daha tutucu J. Strom Thurmond'u destekliyorlardı. Güney Karolina Valisi olan bu kişi Dixiecrat Partisi diye yeni bir parti kurup Demokrat oyları bölmeğe bile hazırlanıyordu. Aynı parti içinde daha solda olanlar da "İlericiler"in adayı Henry A. Wallace'dan yanaydılar. O da birkaç ilericinin, öğrenci kümelerinin, sendikacıların ve Amerikan Komünistlerinin oylarını alacaktı. Ayrıca, Cumhuriyetçi rakibi, New York Valisi Thomas E. Dewey çok güçlü görünüyordu.

Seçim günü, yani 2 Kasım 1948'de, Truman'ın kazanma olasılığını düşünen hiç bir yazar yoktu. Savaş bitmiş ve Amerika'nın dilediği gibi bir Birleşmiş Milletler kurulmuştu, ama ürünler için savaş yıllarında uygulanan ederlerden üst tavan kalkmıştı ve tüketicinin bütçesi bu yaklaşık yüzde 40 artışla zorlanıyordu. Truman'ın kendi de güneyden olmasına karşın, öteki güneyli Demokratlar sendikalar yararına bir kaç çıkışından ötürü onu bağışlamaz görünüyorlardı. Kongre'nin kendinde öteki partinin çoğunluğu vardı ve Truman onları kendi yanına çekmede güçlükler yaşıyordu.

Bu durumda, kamuoyunu ölçen kurumlar, örneğin sonraları daha da ünlenen Gallup, Truman'a yüzde 36 kazanma payı tanımıştı. Demokrat Parti eğilimli günlükler bile "ille de Truman mı?" benzeri başlıklar atıyorlardı. Çok kişinin elinden düşmeyen Life dergisi Cumhuriyetçi aday Dewey yararına uzun bir yazı yayınlamıştı. Truman'ın

[41] Truman'ın zor geçen 1945-48 yılları. Robert J. Donovan, Conflict and Crisis: The Presidency of Harry Truman, 1945-1948, New York, W.W. Norton, 1977.

kendi partisindekiler savaş yıllarında Müttefik orduları başkomutanı olan General Dwight D. Eisenhower'in adaylığını ikide-bir ağızlarına alıyorlardı.

Cumhuriyetçiler 1944'deki adayları Dewey'yi gene ileri sürdüler. Yardımcısı da Kaliforniya Valisi ve sonra Yüce Mahkeme yargıçlığına getirilecek olan Earl Warren olacaktı. Bu koşullarda Truman kazanacağını kendi de düşünüyor muydu? Bir kez, yanına yanaştığı Dewey'ye "sen Beyaz Saray'a girince oradaki su ve boru onarımını ele alıver, n'olur!" bile demişti. Kaynanası "adaylığını bile koyma!" dememiş miydi? Ancak, Truman kişisel istenci güçlü biriydi.

Dewey'nin çevresindeki danışmanları Cumhuriyetçi Partinin kazanacağından kuşku duymuyorlardı. Adaya "seçim nasıl olsa senin; sorun çıkaracak hiçbir şey söyleme. Az konuş ve Beyaz Saray'a tıpış tıpış yürü" demişlerdi. Nasıl olsa Demokrat Parti bölünmüş gidiyordu. Dewey toparlayıcı bir yaklaşım izledi. Daha sonra George Gallup gibi ünlü olacak olan o yılların kamuoyu uzmanı Elmo Roper Dewey'ye yüzde 44, Truman'a yüzde 33 biçti. Haftalık Newsweek dergisi elli yazarın değerlendirmesini aldı; ellisi de "Dewey" diyordu; kısaca, 50'ye sıfır! Günlük **Wall Street** Dewey'nin kabinesini bile yayınladı. Yazarlarından biri "seçimden sonra Truman'ı arayacağız" gibi bir önbilide bulundu. FBI Başkanı J. Edgar Hoover da Dewey'nin kazanmasını ve kendini Adalet Bakanı yapmasını istiyor ve bekliyordu. Yardımcılarına Truman'ın komünistlere yumuşak davrandığına ilişkin yazılar yazdırıp basına dağıttı.

Öte yandan, Truman trene atlayıp seçim konuşmalarına çıktı. 31.000 mil dolaştı, 350 konuşma yaptı. Halktan biri gibi konuştu. Ara sıra ağzını hafiften bozdu da. Sıradan kişi onda sanki kendini görüyordu. Yiyecek ve konut ederlerinin artışından o da yakındı. Eşi **Bess'i** de sürekli yanına aldı; o "Bess"in evde *"Boss"*, yani "patron"

olduğunu söylüyor, iyi bir aile simgesi çiziyordu. Her eve yeni yeni girmeğe başlamış olan televizyonları da ihmal etmedi, onlara paralı ilânlar verdi ve verdirdi.

Oy verildiği günün gecesi Dewey'nin kazanacağından hiç kuşku yoktu. Truman da yatağa girerken yenik aday görünümündeydi. Ertesi sabah uyandıklarında Truman'ın kazandığı ortaya çıktı. Chicago Tribune günlüğünü eline alıp başlığındaki boydan boya "Dewey Truman'ı yendi" yazısını halka kahkahalar atarak gösterişi ünlüdür.

Truman nasıl olup da kazanmıştı? Dewey'ye sorarsanız, Cumhuriyetçiler "nasıl olsa kazanacağız" diyerek sandığa gitmemişler, ancak yüzde 51'i oy kullanmıştı. Thurmond'un Dixiecrat'ları Truman'ın olduğundan daha fazla "ilerici" olduğunu göstermeğe yaramışlardı. Wallace'ın komünistlere de uzanması Demokratları Truman'ın çevresine daha da yaklaştırmıştı. Demokrat Parti Filadelfiya'da toplantısını yaptığında, Truman'ı destekleyenler katılımcı hanımlara siyah-beyaz televizyona kahverengi dudak boyasının daha iyi yansıdığını söyleyerek kırmızı renk kullanmalarını engellemişlerdi. Hanımların tümü biraz önce çikolata yemiş gibi görünüyorlardı, ama Truman bu yeni teknolojiden yararlanmasını bildi.

Seçimden sonra 1950-53 yıllarım kapsayan Kore Savaşındaki harcamalar vergilerin arttırılmasıyla karşılandı. Savaş için gerekli ihaleler yapılırken dönen dolaplar Amerikan iş dünyasını daha da çürüttü. Dört yıl sonra bir seçime daha girseydi kazanır mıydı? Kendi yedi-buçuk yıl süren başkanlıktan sonra ayrılma kararı aldı. Zaten, Anayasaya 1951'de eklenen Yirmi-ikinci Değiştirgeye göre, hiçbir başkan Beyaz Saray'da on yılı aşkın bir süre kalamazdı. 1953 başında Missouri'deki konutuna geri döndü ve anılarını yazmağa başladı.

XVI. Eisenhower

Harry S. Truman'ın başkanlık yıllarında bir Kore Savaşı yaşayan sıradan Amerikan yurttaşı oldukça pahalıya çıkan bu silâhlı çatışmadan bıkmış görünüyordu. Türkiye NATO'ya henüz üye olmadıysa da bir tür bağlaşık sayıldığından, Türk askeri de Kore'de savaşmış, Amerikan kanı akmasını bir ölçüde engellemiş, yerine kendi kanını akıtmıştı. Sokaktaki Amerikalı bu savaşı Demokrat iktidarın dilediği ölçüde artık desteklemiyordu. Ayrıca, Wisconsin birlikteş devletinden Amerikan Kongresine üye olarak seçilmiş olan Joseph (Joe) McCarthy Dışişleri ve Savunma Bakanlıklarındaki birçok kişiyi komünistlikle suçlayan bir uygulama sürdürmüş, birçoğunun yaşamını da söndürmüştü. Suçlamalarını Truman'dan da geriye götürerek (Franklin D. Roosevelt yıllarını da içine katmasıyla) Demokrat Parti yönetimini "yirmi yıllık aldatma, kötülük ve yurt satma" olarak niteledi.

Dışta savaş ve içte McCarthy'cilik Demokrat iktidarı zayıflattı. Truman önünde belki sonu kendi için belirsiz ve çetin bir seçim çe-

kişmesi gördüğünden ya da, kendi dediği gibi, yedi-buçuk yıl başkanlığı yeterli saydığından, altmış-sekiz yaşındayken siyasetten çekileceğini açıkladı. Gene belki yerine usturuplu bir ardıl seçecek olursa, Demokrat iktidarın kendinden sonra da sürebileceğini düşünüyordu. Cumhuriyetçiler Beyaz Saray'a yirmi yıldır girememişler, 1856'da kurulduklarından bu yana yönetimden hiç bu denli uzak kalmamışlardı. Üstelik, Truman da 1948'de hiç beklenmedik bir zafer sağlamıştı. Başkan Truman bu karmaşık düşünceler içinde güçlü siyaset merkezlerinden Illinois'un Valisi Adlai Stevenson'u ardılı olarak seçti.[42] Bir anlama "veliaht" gibi görülen bu kişi Truman'ı hep desteklemişti. Ayrıca, "al beni"si olan ve tarih boyunca adaylar arasında en zeki ve kitap karıştıran biri olarak da biliniyordu.

Birine beklediği bir şeyi önerdiğinizde, onu çok istiyor olmasına karşın, oldukça sık "bir düşüneyim!" diye yanıt verir. Stevenson'un da tepkisi bu oldu. Bir önemli nedeni Dwight D. Eisenhower[43] diye parlak geçmişi olan bir generalin Cumhuriyetçi Partiden aday olma olasılığıydı. Bir nedeni de adaylığı hemen kabullenirse, sevilgenliği düşmekte olan "Truman'ın adamı" olarak küçümsenme korkusuydu.

Rakibi olarak adı geçen kişi 1915'de West Point askerî akademisini bitirmiş, 1943'de Mihver'e karşı Müttefik Orduları Başkomutanlığına getirilmiş ve Batı Avrupa'da (bir hayli geç de olsa) İkinci Cephe'nin açılmasını tasarlamıştı. Nazi Almanya'sının başkenti Berlin'e ilk kez Sovyet Ordusu girmişti, ama Batı'da adı en çok duyulan yüksek rütbeli asker General Eisenhower'di.[44] Kendine bağlı General Ge-

---

[42] John Bartlow Martin, **Adlai Stevenson of Illinois: The Life of Adlai E. Stevenson**, Garden City, NY, Doubleday, 1976.

[43] Steven E. Ambrose, **Eisenhower: The President**, New York, Simon &Schuster, 1984.

[44] General Eisenhower savaş anılarını yayınladı: **Crusade in Europe**, Baltimore, MD, The Johns Hopkins Press, 1948. "Eisenhower'in ölüm kampları" diye

orge S. Patton (1885-1945) ve Mareşal Bernard Law Montgomery (1887-1976) gibi tutkulu asker dahil, çeşitli uluslardan gelen askerler arasında uyum sağlamak için olağan-dışı sayılan bir yönetim yeteneği gerektiriyordu. Amerikalı Patton da West Point'tandı. Birinci Dünya Savaşına katılmış ve yeni oluşturulan tank birliklerinde savaşmıştı. Amerikan askerine Fas'ta (1942) ve Sicilya'da (1943) korgeneral olarak komutanlık yapmış, Üçüncü Ordusu daha sonra Fransa ve Almanya'yı yararak ilerlemişti. Yaralı bir askeri korkaklıkla suçlayarak tokatlayınca, başkomutan Eisenhower tarafından görevden alındı. İtalyan, Fransız ve Alman kentlerine kim önce girecek diye yarıştığı İngiliz Montgomery de Britanya'nın ünlü harp akademisi Sandhurst çıkışlıydı. Kuzey Afrika'da "Çöl Tilkisi" takma adlı Alman Mareşalı Erwin Rommel'e karşı El Alamein zaferini (1942) kazanmıştı. Eisenhower dahil, her Müttefik komutanını bezdirecek bir doymazlığa sahipti.

Amerikan başkanlığı için adı geçen Eisenhower'in böyle bir geçmişi, yöneticiliği ve uzlaşıcı niteliği vardı. Bu nedenle, Demokrat Parti içinde de ona sahip çıkmak isteyenler de eksik değildi. Üstelik, iç siyasete hiç karışmadığı için, seçim sırasında hesabını vereceği bir kamburu da yoktu. Onu hangi parti kendi yanına çekmeyi başarırsa, geçmişin yanlışları önüne sıra sıra dizilmeyecekti. Savaş bittiğinde askerlikten ayrıldıktan sonra, yönetici olarak yeteneklerine ve birikimine bakarak, New York'un ünlü eğitim kurumu olan Columbia Üniversitesinin rektörlüğüne getirilmişti. Eisenhower Cumhuriyetçi Partiyi

---

az bilinen kirli bir olayın da varlığı yazıldı: James Bacque, "The Last Dirty Secret of World War II," Saturday Night, September 1989, s. 31-37; John Gault, "A Story He Didn't Want to Know," ibid., s. 43-46. İkinci Dünya Savaşı sırasında bir milyon olduğu söylenen Alman savaş tutsaklarının Amerikalıların ve Fransızların elinde ölmeleri olasılığı üstüne: James Bacque, Other Losses: An Investigation into the Mass Deaths of German Prisoners at the Hands of the French and Americans after World War II, Canada, Stoddard Publishing, 1989; New York, NY, Random House, Value Publishing, 1992.

seçti. Stevenson da Demokrat Partinin bu amaçla yapılan toplantısında adaylığı kabul ettiğini açıkladı.

Eisenhower uzun yıllar sürekli olarak yardımcılarıyla birlikte çalışmıştı. Orduda birçok işini başkaları yapardı. Sabahları bile onu giydiren bir emir eri vardı. Erkek oda hizmetçisi John Moaney'nin her sabah kilotuyla fanilasını sıyırdığı yazılmıştır. Cephede de biri kahvaltısını hazırlarken, biri traşım yapar, öteki telefonunu çevirirdi. Ama karar vermesini bilir, gülümsemesi güven verir, sıradan yurttaş onu kendine yakın sayardı. Bu nedenle, adı kısaca "Ike"a (Ayk) çıktı ve iç siyasette (ses yönünden uyaklı) "*I like Ike*" (Ike'ı seviyorum) çarpıcı sözü yayıldı. Eisenhower Kaliforniya'dan Richard M. Nixon adlı genç bir senatörü başkan yardımcısı adayı olarak seçti.

Öteki aday Stevenson'un büyükbabası gene Demokrat Partiden 1892'de eski başkanlardan Grover Cleveland'ın yardımcılığını yapmış, 1900 seçimlerinde de William Jennings Bryan'ın yardımcısı olarak aday olmuştu. Stevenson'un kendi İkinci Dünya Savaşı sırasında Deniz Kuvvetleri Bakan Yardımcısı görevinde bulunmuş, daha sonra Illinois Valiliğine seçilmişti. Demokrat Parti içinde büyükbabasına değin geri giden sağlam bir yeri vardı, ama zayıf iki yanı da bulunuyordu. Birincisi, konuşurken çok uzun cümleler kuruyor ve sıradan Amerikalının alışmadığı bir düzey tutturuyordu. Generalliği sırasında belki ayakkabısını bile emir erine bağlatan Eisenhower "halktan biri" yanlış simgesini yaratırken, Stevenson'u "fildişi kule" aydını sananlar vardı. Belki de bir ölçüde öyleydi. İkincisi, Demokrat aday eşinden boşanmıştı. Amerikan tarihinde (Ronald Reagan'a gelinceye değin) eşinden boşanan aday Beyaz Saray'a girmeyi başaramamıştı. Eisenhower de başkanlığa adaylığı söz konusu olmasaydı boşanmak üzereydi, ancak siyasete atılmasıyla, bu olasılık kendiliğinden ortadan kalktı. Stevenson güneyden Alabamalı bir senatör olan John Sparkman'ı yardımcısı olarak seçti.

Halkın saydığı ve sevdiği birine karşı yarışmak zordu. Stevenson'ın dolaşmaktan ayakkabısının köselesi delinmişti, ama iyi bir kampanya yürütmedi. Geçmiş seçimleri iyi incelemiş olan günümüzün Obama'sı da, altmış yıl önce başka bir Demokrat adayın yaptığı gibi, altı delik pabucuyla resmini çektirip "görüyorsunuz, ne denli uğraşıyorum!" gibisinden yayınlatmıştı. Ancak, Stevenson kampanyasını Amerikan seçimlerinden kazançlı çıkacak biçimde düşünüp uygulamadı. Önce, seçmen önünde kararsız ve bu yüzden zayıf göründü. Adaylığı istediğini daha işin başında kesin olarak belirtmemişti. Bu tavrıyla halkın gözünde "kararsız Hamlet" benzeri bir simge çizmişti. 1952'deki günlüklerinden: "Bana başkanlık önerilirse kabul etmeyeceğim...Başkanlık hiç bir Amerikalının kabul etmeyeceği bir şey olamaz...Kaç kez söyledim ki, benim tek istediğim şey Illinois valiliğidir. Yeteneğim de zaten bununla sınırlı...Demokrat Parti adaylığını üstlenir miyim? Evet!" Sokaktaki adam onu Amerika'yı Kore Savaşından çekip çıkaracak ve Komünizme karşı duracak bir adam olarak göremiyordu. Oysa, savaşın ne olduğunu bilen "Ike" seçilirse görevi üstüne almadan önce Kore'ye gidip her şeyi yerinde göreceğine söz vermişti. Bu tavrı oy verecekleri etkiledi.

Stevenson'un kavrayamadığı başka önemli bir olay olarak, Ike'ın danışmanları televizyonu ona daha akıllı biçimde kullandırdılar. Yeni çıkan ve yaygınlaşan televizyonun siyasette ne denli işe yarayabileceği artık anlaşılıyordu. İlk kez 1952 başkanlık seçimlerinde denendi. O tarihte Amerikan evlerinin yüzde 40'ında, yani 18 milyon konutta televizyon vardı. Üstelik, günde yirmi bin kişi televizyon satın alıyordu. Ike da, Stevenson da bundan yararlanmayı tasarladılar. Ancak, Demokrat aday ekranda görünüp her seferinde upuzun tümcelerle tam yarım saat konuşuyordu. Sonuna geldiğinde söylediklerini bitiremediği kanısını da uyandırmaktaydı. Amerika'da oy toplamak isteyen birinin yarım saat "konferans" dinletmesi zordur. Konuşmanın yarısında

düğmeyi çevirirler. Ike ise, "Eisenhower ulusa yanıt veriyor" programıyla sürekli yirmişer saniyelik konuşmalar yaptı. Televizyon kamerası herhalde önceden seçilmiş çekici bir hanıma ya da evli bir çifte gidiyor ve "Ike, bu pahalılık ne olacak?" sorusunu alıyordu. Cumhuriyetçi adayın kısa yanıtı şuydu: "Benim eşim Mamie de aynı endişeleri taşıyor." İzleyicinin duygusu da şu oluyordu: "İşte, halk adamı dediğin böyle olur!" Öte yandan, Ike iyi bir konuşmacı değildi. Onun başkanlığı sırasında ben de Amerika'da öğrenci olduğumdan, basın toplantılarını izledim. Kendi başına bırakılırsa, başladığı tümceyi zor bitirir, söz uzayınca başındaki özneyi unutur, "yani, demek istiyorum ki" diye konuyu değiştirmek zorunda kalır, ama ipin ucunu gene kaçırırdı. 1952 seçim konuşmaları sırasında ise, televizyonda söyleyeceği kısa tümceler koca harflerle önünde yazılıydı. Stevenson'un her iki ayakkabısının altı delinmiş olsa da, bu koşullardaki televizyon yarışını Ike kazandı; seçimi de.

Stevenson o zamanki 48 birlikteş devletten yalnız dokuzunda öne geçebilmişti. Ike'ın danışmanları rakip adayın karın altına vurmayı da denediler. Stevenson'un eski eşi Ellen ile görevine fazla zaman ayırıp geçinemeyip ayrıldığı için "eşcinsel" olduğunu yaydılar. Ayrıldıktan sonra, Stevenson'un olağan-dışı kadın merakı doğdu ve bunu yeterince sergiledi de. Cumhuriyetçiler Demokrat adayın Bill Blair adlı bir yakını ve danışmanının kısa bir süre Illinois vali evinde kalışından bu yönde yararlanmışlardı. Bir ara, FBI ajanı görünümünde biri de ortaya çıkmış, ileri sürülen eşcinselliği incelemekle görevli olduğu kuşkusunu yaymıştı. Kim olduğu anlaşılamayan bu kişi geldiği gibi birden yok oldu gitti. Belki bir Cumhuriyetçi Parti "hafiyesiydi". Eski eşi Ellen bile biraz kişisel kızgınlıktan, biraz da Cumhuriyetçi dürtüsüyle "Yumurta Kafa ve Ben" başlıklı bir anı kitabı korkutmasıyla Stevenson'a epeyi ter döktürdü. Siyaseti iyi bilen koruyucusu eski Başkan Truman bile konuyu araştırmak için güvendiği birini Illinois'a

yollamış, onun "adamımız sağlam; bu bir siyaset oyunu" değerlendirmesini yeterli bulmuştu.

Stevenson'a "katil" yakıştırması da yapıldı. Bir kıskançlık bunalımı sırasında bir kızı öldürdüğü ileri sürüldü. Bir ölüm olayı gerçekten vardı. 1912'de, kendi on üç yaşındayken, içi dolu bir tüfekle arkadaşlarıyla birlikte oynadıktan sonra yerine götürürken, silâh patlamış ve kurşun Ruth Merwin adlı küçük bir kızın beynine girmişti. O zamanki polis araştırması olayı bir kaza diye kapatmıştı. Ancak, bu olaydan ötürü şu ya da bu biçimde bir suç duygusu Stevenson'a hiç bırakmadı. Eşine ve en yakınlarına bile bunun sözünü edemedi. Çok az bilinen bu olayın Cumhuriyetçilerin dosyalarına nasıl sızdığı da ayrı bir konudur.

Eisehower seçildi, ama o da hiç yanlış yapmadı değil. Örneğin, Senatör McCarthy ile el sıkışırken resmi günlüklerde yayınlandı. Oysa, 1952'de o adamın adı artık "ulusal ayıp" hanesindeydi. Her hangi bir parti yanlısı McCarthy'nin gölgesini bile istemiyordu. Gözden düşen senatör evine kapanıp ömrünün geri kalan kısa dönemini televizyonun karşısında sürekli içerek geçirdi ve 1957'de sirozdan öldü.

Truman görevden ayrılmadan önce yeni başkanı ve bilinen yardımcılarını Beyaz Saray'a çağırarak onu nelerin beklediğinden haberdar etti. Bu çağrı Amerikan tarihinde bir ilkti. Aynı şeyi Eisenhower de sekiz yıl sonra ayrılırken Demokrat başkana yaptı.

Cumhuriyetçi Parti, 20 Ocak 1953'de, yirmi yıldan bu yana ilk kez Beyaz Saray'a giriyordu. Ancak, Eisenhower Demokratlardan kalanları değiştirmedi. Öncelinin "Truman Doktrini" diye bilinen dış siyaset kuramına dört elle sarıldı, daha da ileri götürdü. Dışişlerini John Foster Dulles gibi bir "şahin"in eline bıraktı. Onun kardeşi de CIA'nın başındaydı. Yaptıklarını, doğru ya da yanlış, eskilerden Demokrat Başkan Woodrow Wilson gibi, "adalet" ve "uluslararası aktöre"yle ta-

nımlıyordu. Gene Demokrat FDR'ı örnek alarak, öteki belli başlı ülkelerin önderleriyle, Sovyet-Britanyalı-Fransız ileri gelenleriyle Cenevre'de buluştu. Komünist dünyayı çevreleyen ülkelerle ikili antlaşmaları sürdürdü. Bağlaşıklarının ülkelerine gitti. Kiminde karşı gösteriler oldu. Ama Beyaz Saray'a ikinci seçilişinden sonra Ankara'ya geldiğinde, herkesin sokağa nasıl döküldüğünün tanığıyım. Amerikan Büyükelçilik görevlilerine "evinde kimse kalmamış; sizi kutlarım" dediğini o zamanki basınımız yazmıştı.

Sovyet füzeleriyle yarış da onun başkanlığında başladı. Atom başlıklı Amerikan füzeleri artık birkaç dakika içinde binlerce kilometre ötesindeki bir toprağı vurabiliyorlardı. Bunlardan birçoğu Türkiye gibi yandaşlarda kurulan üslere yerleştirildi. Ben de yedek subaylığımı o üslerden birinin Türk destek taburunda yaptım. Nükleer güçte füzeleri taşıyan Amerikan denizaltısı da onun görev süresinde denize indirildi. Eisenhower "yığınsal tepki" denen yeni bir savaş kavramını da onayladı. "Komünist düşman" yeryüzüne yayılmış çok sayıda Amerikan askerî üslerinden atılacak nükleer bombalarla yerle-bir edilecekti. Ancak, Eisenhower böylesine bir saldırı ya da tepkiden sonra arta kalanların ilkel toplulukları oluşturacağını ve bu nedenle nükleer savaşın "düşünülmemesi gerektiğini" söylemekten de geri kalmadı.

Her eli (McCarthy'ninkini bile) sıkan uzlaşıcı bir tavrı olduğundan, sürekli "orta yolcu" oldu. Kongre'nin desteği için her iki partinin içindeki kümelerden yeterince kişileri kendine çekebildi. Bu yoldan sosyal güvenlik yasasını birkaç milyon kişiyi içine alabilecek biçimde genişletebildi ve zorda kalan tarımcılara beş milyarlık bir yardım yaptı. Ancak, "orta yolcu" görünümünün yanı sıra, özel girişimcilerin dostu olduğunu da kanıtladı. Kabinesine sermayenin adamlarını aldı ve onların temsil ettiği azınlığa Truman'ın koyduğu vergileri azalttı.

Bunları yaparken elinden golf sobası eksik olmaz ve Yumurta O-

fiste bile bir yandan ciddi bir konuşma yaparken yerdeki düşsel golf topuna vururdu, ama başkanlık uğraşı onu bir kalp kriziyle tanıştırdı. Çok kişi bu durumda ikinci bir dört yıla dayanamayacağını düşündüyse de, Süveyş Kanalı bölgesindeki savaş olasılığı onu 1956 seçimlerinde gene aday konumuna getirdi. Stevenson'a karşı bir kez daha, üstelik 1952'den daha ezici biçimde, kazandı da. Stevenson'a Tennessee Senatörü Estes Kefauver rakip olmaya çalıştıysa da, başaramadı ve başkan yardımcılığına adaylıkla yetindi. Kefauver'in öğrencisi olduğum Syracuse'e geldiğinde toplanan kalabalığa "bu ne güzel üniversite yerleşkesi böyle!" dediğini anımsıyorum. Eisenhower kendi yardımcısı Nixon'u (kabine üyeliği önererek) yakınından uzaklaştırmak istemiş, ama başaramamıştı. Bu birliktelikten kendi torunuyla Nixon'un kızı evlenerek yararlandılar. 1956 seçim sonuçları aşağı yukarı belli olduğunda, yenik rakibin kazanmadığını açıklaması orada bir gelenektir. Stevenson'un son dakikaya değin susuşuna bakarak, Eisenhower'in şu sözünü de anımsıyorum: "Bu maymun daha ne bekliyor? Uzun cümlesini yazmayı daha bitiremedi mi?"[45]

Öte yandan, Eisenhower'in ikinci dört yılında, Kongre'nin her iki alt-kurumunda da Demokrat bir çoğunluk vardı. İstediklerini yaptırmakta güçlüklerle karşılaştı. Üstelik, Sovyet hava alanında U-2 casus uçağı düşürülmüş, pilotu da tutsak edilmişti. Görevden ayrılırken yaptığı veda konuşmasında "büyük bir askerî-endüstrel karmaşanın özgürlükler ve demokratik süreç üstünde bir tehlike oluşturduğuna" ilgiyi çekmekten geri kalmadı. O şapkasını alıp çıkma aşamasındayken, güneyden Lyndon B. Johnson ve kuzeyden John F. Kennedy ile aralarında Hubert Humphrey Demokratların öcünü almağa hazırlanıyorlardı.

---

[45] Beyaz Saray anılarını da yayımladı: Dwight D. Eisenhower, **The White House Years; A Personal Account; 1953-1956, Mandate for Change**, Garden City, NY, Doubleday, 1963.

XVII. Kennedy

Cumhuriyetçi Partiden General Eisenhower 1961'de dörder yıllık iki dönemi sona erip başkanlığı bıraktığında yetmişinde olduğundan, Amerikan tarihinde bu görevi yapmış en yaşlı kişiydi. Yerini gene o ülke tarihinin en gencine bıraktı. Beyaz Saray'a ondan sonra giren John F. Kennedy (JFK) kırk üçündeydi.[46] Üstelik, o dönemin belli başlı ülkelerinde hiçbir devlet başkanı ondan daha genç değildi. Canlı tavırları, ülkücü görünümü, hanımları büyüleyen mavi gözleriyle Hollywood oyuncularıyla aşık atacak yakışıklılığı, çok kişiye çekici gelen eşi Jackie'yle ve halk önünde zaman zaman iyi konuşmasıyla birçok yurttaşını duygusal yönden kendine bağlamıştı. Örneğin, öldürüldüğü gün Ankara'da Kızılay'da (şimdi GAMA İş Merkezinin oldu-

[46] Kennedy'nin kişiliğini öven bir yapıt: Thomas C. Reeves, **A Question of Character: A Life of John F. Kennedy**, New York, The Free Press, 1991.

ğu yerdeki) Amerikan Haberler Bürosunun o yıllarda korumalara gerek duyulmayan, açık kapısından içeri girip ne olduğunu sormak istediğimde, bir sürü mutsuz yüzün yanı başında hıçkırarak ağlayan hanım sekreterler görmüştüm. Ancak, Kennedy'nin üç yıl süren başkanlık dönemi mafya ilişkileri, cinsel skandallar ve Küba'da Domuz Körfezi çıkarması gibi başarısızlıklarla doluydu.

Öte yandan, çok ünlü, varlıklı ve siyasette tutkulu (muhteris) bir aileden geliyordu. Baba Joseph P. Kennedy İrlanda kökenli bir Katolikti. Protestan Amerikan toplumunda Papa'nın buyruğu altında oldukları varsayılan Katoliklere ve bu yoldan İrlandalılara karşı önyargılar vardı. Ailesi İtalyan kökenli ama kendi New York doğumlu, renkli kişilikli, tok sözlü ve becerikli siyaset adamı Fiorello H. La Guardia (1882-1947), New York Belediye Başkanlığı (1933-45) gibi bir konuma seçilmeyi başaran ilk Katolikti. Ön yargılarla boğuşup yirmi beşinde banka genel yöneticisi ve otuzunda milyoner olarak kendini kabul ettiren Baba Kennedy çocuklarını iyi okullara yollamış, onlara tüm güçlüklere karşın başarılı olma dersleri vermiş ve (aynı tutkuları paylaşan eşi Rose ile birlikte) oğullarının sırayla Beyaz Saray'a girmeleri düşlerini görmüştü. Öte yandan, Amerikan toplumunun başkan olma düşlerini görmüş olan son Katolik Al Smith'i bir çarmıha germediği kalmıştı. Kendinin en büyük resmî görevi Amerika'nın Londra'daki büyükelçiliğiydi ki (1937-40), oradan bakanlığına yolladığı mektuplarda (bir ölçüde İrlanda kökenliliği ve dolayısıyla İngiliz düşmanlığından olacak) ABD'nin Hitler Almanyasına yakınlaşması önerisinde ayak diretiyordu.

Büyük oğul İkinci Dünya Savaşında şehit oldu, ikinci oğul John (Jack) bir Pasifik karayıkımında soğukkanlılığını yitirmeyişinden ötürü madalya almıştı. John Kennedy de, babası gibi, büyük iş adamlarının çocuklarını okuttukları Harvard'ı bitirdi; hem de parlak bir dereceyle. Ailesinin desteğiyle doğduğu Boston çevresinden, önce

Massachusetts Birlikteş Devleti'nin milletvekili (1947-53), ardından senatörü (1953-60) seçildi. O yıllarda, kişi hakları konusunda öne çıkmayı ve 1956'da başkan yardımcısı adayı olmayı denediyse de, başarılı olamadı. Ardında yalnız on dört yıllık siyaset adamı deneyimi vardı.

Ancak, 1960'da Demokrat Partinin başkan adayı oldu. Cumhuriyetçilerin adayı Richard Nixon'a karşı kazandı ve Beyaz Saray'a seçilen ilk Katolik başkan konumuna oturdu. Genç seçmenlerin ona yöneldiği anlaşılıyordu. Katolik azınlığın simgesi durumuna gelirken ırksal ve dinsel tutuculuğu da kınadığından, öteki azınlıkların sevgisini de kazanmıştı. Bu arada, etkili çoğunluğun kimi hoşgörülü önde gelenlerinin de desteğinden yararlandı. Ne var ki, Amerika'daki iki dereceli başkanlık seçimini halkoyuna yansıttığımızda toplam oyun ancak yüzde birinin onda-ikisinden biraz azını alarak, yani ufak bir farkla, Beyaz Saray'a girdi.

Ona başkanlığı getiren bu farkı da, önemli ölçüde, Şikago mafyasıyla yaptığı bir anlaşmaya borçludur. Gerçekte, İrlanda mafyasıyla da bir bağlantısı vardı, ama daha belirgini Şikago yeraltı dünyasının azılı yöneticisi Sam Giancana ve onun Kaliforniya'daki sağ kolu John Roselli ile Florida'daki kanlı işler pazarlayıcısı Santo Trafficante kazanmasında başlıca etken olmuşlardı. Arada çekici yapılı, kuzgunî saçlı ve mavi gözlü bir oyuncu özentisi hanımla İtalyan kökenli ve adı ağızlardan düşmeyen ünlü bir şarkıcı da vardı. Hollywood'da başarılı olamamış Judith Campbell (Exner) üst düzey içkili partilerin 26 yaşında ve boşanmış gediklisiydi. Geçmişte Frank Sinatra ile içiçeliği olmuş, ama bu ünlü şarkıcı eliyle Kennedy'ye aktarılmıştı. Sinatra'nın otel odalarında başlayan bu birliktelik, seçim çalışmaları sırasında New York, Washington, Los Angeles, Şikago ve Las Vegas gibi kentlerin otel, motel, giderek (eşi Jackie Florida'ya tatile gittiğinde) Jack ailesinin kendi konutlarında da sürmüş, daha çok "Exner" diye çağrı-

lan bu hatuna, başka şeylerin yanı başında, pırlantalı ve yakutlu bir gerdanlık ile âlâsından siyah bir kürk de kazandırmıştı. Exner bu ilişkilerini (kimi zaman çelişkili biçimde de olsa) **Benim Hikâyem** başlıklı anı kitabında (1977) ve **People** dergisi yazarı Kitty Kelly'ye (1988) anlattıklarında açıklamıştı. Ünlü sahne ve film yöneticisi (İzmir doğumlu) Elia Kazan'ın **Bir Yaşam**[47] adlı özyaşamına varıncaya değin, birçok başka yayında da bu konuya ilişkin (en azından) kıyıdan, köşeden bilgiler bulunabilir.

Konumuz yönünden önemli olan Exner'in (Kennedy'ye desteğin zayıf olduğu) Şikago'da tuttuğunu koparan mafya babalarıyla yakın ilişkileri ve Kennedy'nin bundan seçilme amaçlı olarak yararlanmasıydı. Exner hem Giancana, hem Roselli'ye birkaç kez "görevli" gitmiş, kapalı zarflar götürmüş ve Kennedy ile bu kişilerin tek-tek konuşmalarını da sağlamıştı. En az bir keresinde, Exner de bu birliktelikte yerini almıştı. Bu işbirliği Kennedy'nin Illinois, Teksas ve Batı Virginia'da kazanmasını sağladı. Kimi yayınlardan yeraltı dünyasının, bu hizmete karşılık, Kennedy'den başkan seçildikten sonra birtakım isteklerinin olacağının da gündeme geldiği anlaşılıyor. Bir önemli nokta daha şu ki, bu mafya babalarıyla söz konusu tanışıklık, daha sonra, Castro'yu öldürme tasarılarında da işe yaramış, Kennedy ayrıca benzer türden Meyer Lansky ve Joe Fischetti ile de "iş görüşmeleri" yapmaktan çekinmemiştir.

Kennedy'nin başkan yardımcısı Senato'da çoğunluk partisi önderi olan Lyndon B. Johnson'du. Bu ikisi birbirinden nefret ediyorlardı, ama kendi Kuzey'den olan Kennedy'nin seçimi dengeleyecek, yani Güney'den birine gereksinimi vardı. Johnson adaylığı kabul ederken bir Demokrat yandaşına şöyle demişti: "Dört Amerikan başkanından

[47] Elia Kazan, **A Life**, London, Sydney ve Auckland, Pan Books, 1988, s. 718-723, 727, 729.

biri görevdeyken öldü. Ben siyasette kumar oynayan biriyim; şansımı denemek istiyorum. Başka yoldan başkan olmam da zaten olası değil."

Cumhuriyetçi Parti'nin adayı Richard M. Nixon'a gelince: Siyaset merdivenlerini o da genç yaşında tırmanmış, kabinesinde sekiz milyoner olan Eisenhower'in sekiz yıl yardımcılığını yapmıştı. Bu konumda hiçbir başarısı olmadı. Eisenhower'e yardımcısı Nixon'un herhangi bir önemli kararın alınmasında bir katkısı olup olmadığı sorulduğunda, başkan şöyle bir yanıt vermiş: "Bir hafta düşüneyim; söyleyecek bir şey belki bulabilirim." Zaten, Eisenhower döneminde Sovyetler küre yörüngesine "Sputnik"i yerleştirmeyi başarmış ve Amerika'yı uzay yarışında geride bırakmışlardı. Eisenhower'in Arkansas Birlikteş Devleti'ne bağlı Little Rock kentinde siyahların da beyaz okullarına gidebilmeleri için federal güvenlik güçlerini oraya yollamasının da sözünü etmek gerekir. Gene o yıllarda, ABD Vietnam'a çok sayıda danışman ve uzman yollamasıyla savaşın içine daha çok çekiliyordu. Bu olayların ortasında Nixon'un önemli bir varlığı olmadı. Yalnız 1959'da Moskova'daki ticaret fuarında Sovyet Parti Genel Sekreteri ve Başbakanı olan Nikita S. Hruşçov ile herkesin ve televizyon kameralarının önünde ("halkımızı hangimiz daha iyi doyuruyor?" gibilerinden) bir "mutfak tartışması" vardır. Bu tartışma Nixon'un adını Amerikan seçmeni gözünde biraz öne çıkarmışsa da, seçimi kazanmasını sağlayamadı.

1960 seçim yarışı hızlı ve olaylı geçti. Adaylar, eskiden farklı olarak, treni değil uçağı kullandılar ve televizyondan yararlanmayı denediler. Eski Demokrat Başkan Truman "Nixon'a oy veren cehennemde yaşamayı kabullenmiş demektir" diye bir değerlendirme yaptı. Özellikle Amerikan tarım bölgesinde yaşayanlar da Kennedy'nin "zengin çocuğu" görüntüsünü onaylamıyorlardı. Onlarla Güney Dakota devlet fuarında konuşan Kennedy kimseyi kendi yanına çekemediğini görünce sözünü şöyle bir gafla bitirmişti: "Diyeceklerim bu kadar. Çift-

çiler s...tir olup istedikleri yere gidebilirler." Ancak, üstündeki Katolik damgasını silebilmek için Teksas'ın Houston kentinde Protestan din adamlarıyla özel bir toplantı yapmaktan geri kalmadı. Ayrıca, Nixon rakibiyle dört kez televizyon tartışmasına çıkma yanlış kararını verdi. Güler yüzlü ve kendine güveni olan Kennedy'nin yanında ekrana uygun düşmeyen yüz boyaması Nixon'u yorgun ve umutsuz biri olarak göstermeğe yetti. Geri kalan üç tartışmayı bir yana koyan seçmen daha birincisinde oyunu Demokrat adaya vermişti bile. Kennedy'nin baştan sona gülümsemesine şöyle bir yorum da getirenler oldu: İlk tartışma başlamadan bir-buçuk saat önce, Kennedy kendini bekleyen bir genç kızın bulunduğu bir odaya giriyor ve oradan sırıtarak doğruca kameraların karşısına çıkıyor.

Seçmenin yüzde 60'ından biraz fazlası ikinci aşamadaki gerçek seçiciler için oy kullandı. Bu sayı en yüksek katılımlardan biridir. Sonuçta Kennedy 219'a karşılık 303 oy almıştı. Bu durum gerideki yurttaş kitlesine uyarlanınca, Demokrat aday 116.450 oyla öne geçmiş sayıldı. Söz konusu oylar, aradaki farka karşın, birbirine çok yakın sayılır. Böylesine bir yakınlık 1888'de Harrison-Cleveland yarışında da yaşanmıştı. Çok daha sonra, 2000 seçimlerinde Demokrat Al Gore Cumhuriyetçi George W. Bush toplam oylarını yarım milyon kadar aşmış, ancak ikinci derecedeki oylamada geri kalmış görünmüştü.

1960 seçimlerinde oy verenlerin aldatıldıkları da öne sürüldü. New York Herald Tribune gazetesinden Earl Mazo bir dizi yazısında Johnson'un doğduğu yer olan Teksas ile Demokrat Belediye Başkanı Richard Daley'nin görev yaptığı Şikago'da usulsüzlükler sergiledi. Örneğin, Teksas'ta oy kâğıtları çalınmış, ölmüş kişiler adına oy kullanılmış ve yasaları çiğneyen seçim dizelgeleri düzenlenmişti. Kimi oy sandıklarında o çevrede yaşayanlardan daha fazla sayıda oy kullanılmıştı. Şikago'daki belediye başkanı seçim sonuçlarını açıklamayı bilerek geciktirmiş, önce Kennedy'nin kazanmak için kaç oya gereksinimi

olduğunu belirlemek istemişti. Oysa, Nixon o kentte 102 seçim bölgesinden 93'ünde kazanmış, ama, nasıl oluyorsa, seçmeni çok olan ve Daley'nin sıkı denetimi altındaki Cook bölgesinde Kennedy birden 450.000 oy kazanmış görünüyordu. Böylece, Nixon oradaki 4.5 milyon toplam oydan yalnız yaklaşık 8.000'ini alamayarak tüm birlikteş devletin 27 oyunu birden elden kaçırıyordu. Zaten, Dailey daha kesin sonuç belli olmadan Kennedy'ye telefon edip, "Sayın Başkan, biraz şans ve biraz da yakın dostlarımız sayesinde, Illinois sizin olacak" demişti. Orada da ölüler oy vermiş, kimileri çift oy kullanmış ve oyları sayan kimi makineler Demokratlar için atılan her oyu "üç" olarak belirlemişti. Bu hesaplara göre, Teksas ile Illinois'da Nixon kazansaydı, elli bir oy eklemesiyle başkan o olacaktı.

Kennedy'nin dış siyasetteki ilk girişimi, yabancı ülkelerdeki (Amerikan işbirlikçisi rolünü kabullenmeyen) iktidarları demokratik olmayan yollardan düşürmekte uzmanlık kazanmak isteyen CIA'nın yardımıyla, Küba'ya müdahalesiydi. CIA Başkanı Allen Dulles yeni seçilen başkan görevi daha devralmadan, 29 Kasım 1960'da, ona Küba'ya silâhlı bir müdahale tasarısı sundu. Kennedy dikkatle dinleyip, ama girişimin sonuçlarını kestirmeğe daha olanak bulamadan, "işe devam!" buyruğunu verdi. Kennedy Genel Kurmayı simgeleyen General Lyman M. Lemnitzer ve Amiral Arleigh Burke'un yazılı ve en ilgili bakanlarından Dean Rusk ve Robert McNamara'nın da sözlü onaylarını almıştı. CIA yönetimindeki girişim tasarısı daha Eisenhower zamanında kotarılmış, iş geri dönülmez bir noktaya zaten varmıştı.

Başkanlık görevine başladığı andan henüz yaklaşık üç ay geçmişti ki, kendilerine "*Batistianos*" diye ad takan (ve Amerikalıların "Komünizm-karşıtı değiller mi; yeter!" dedikleri) Kübalı göçmenlerden silâh, eğitim, para ve danışmanlık katkısıyla kurdukları derme çatma küçük bir ordunun Domuzlar Körfezi çıkarması ABD, Kennedy ve

CIA için tam bir fiyasko oldu. Batista'nın kuyruğu olmakla övünen yaklaşık 1400 göçmen "Zapata bataklıkları" adıyla da anılan yerde üç gün içinde ezildiler. Amerika'nın sözde erişilmez gücü uzaktan bakakaldı. Bu olay, "yenilgi kabul etmem" diye direten babanın oğlu Kennedy'nin en büyük yenilgisiydi. Oysa, başkanlığı kabul konuşmasında, yurttaşlarına "'ülkem bana ne yardımda bulunur'" deme; 'ben ülkem için ne yapabilirim?' de" diye öğütler vermişti. Kendinin ilk yaptığı iş ise, herkes için zararlı olmuştu.

Yitirdiği bu saygınlığı Batı Berlin'in Sovyet desteğindeki Doğu Almanya'nın kuşatmasında sert durmakla yeniden kazanmayı umdu. İkinci Dünya Savaşı sonunda Almanya'nın tümü gibi bölünmüş olan eski başkent Berlin'in batısı Demokratik Alman Cumhuriyeti denen devletin sınırları içinde kalmış ve dış dünyayla ilişkisi bir ölçüde kesilmişti. Amerikan uçakları bu kent halkını havadan attıkları yiyecek ve giyeceklerle korudular. Bu çerçevede Batı Berlin'e giden Kennedy'nin orada halka hitaben yaptığı konuşmada "ben de bir Berlinliyim" anlamına "*Ich bin ein Berliner*" demesi belgesellerde bugün bile gösterilir.[48]

Ancak, Sovyetler Birliği bir süredir Küba'daki ormanların bir noktasına nükleer harp başlığı da taşıyabilecek füzelerini yerleştirmeğe başlamıştı. Çok yakın bir geçmişte böylesine bir saldırıya hedef olmuş olan Küba'nın da kendi güvenliğini düşünerek gereken onayı verdiği anlaşılıyor. Ne var ki, çok yüksekten uçup çektikleri fotoğrafları büyüterek inceleyen Amerikalılar bu füzeleri saptadılar ve onların kaldırılmalarını istemeleriyle, Türkiye'deki kimi Amerikan füzelerinin de kaldırılmaları gündeme geldi. Bu bunalımda dünya, Küba ve Türkiye birkaç hafta büyük güçler arasında patlayacak savaş korkulu bir kara-

[48] Başkan Kennedy'nin Nutukları, çev. Altan Uslu, C. II, İstanbul, Menteş Kitabevi, 1966, s. 139-141.

basan yaşadı.

Eisenhower'den farklı olarak, kabinesine gençleri aldı. Bunlardan biri de adalet işlerini yürütecek olan kendi kardeşi Robert F. Kennedy idi. Bunların da önerisiyle tüm dünyaya yayılan bir "Barış Gönüllüleri" ordusu kurdu. Adlarındaki "barış" sözcüğü bir yana, kimileri gittikleri ülkelerde kamuoyunu ölçmeğe yarayacak araştırmalar yaptılar; bulguları eninde sonunda Amerika'daki haber alma örgütlerine ulaştı. Daha az sayıda kimileri de gittikleri ülkeleri daha iyi anlamağa yarayacak olumlu değerlendirmelerle döndüler. Kennedy'nin Lâtin Amerikan ülkeleriyle ilişkileri yeni bir temele oturtma açıklamasıyla ileri sürdüğü "İlerleme İçin Bağlaşma" girişimi hiç bir yenilik getirmedi. Öte yandan, 1963'de katıldığı Nükleer Denemeleri Yasaklama Antlaşması barış uğruna genel bir adım sayılır. Ancak, bu adım da Amerikan dış siyasetine kalıcı bir değişim getirmedi. Örneğin, "Nükleer Savaşı Önleme Uluslararası Bilim Adamları Kurulu" adıyla ve bu amaçla seçilmiş yedi kişilik bir küme olarak Moskova'da başvurduğumuz Sovyet Devlet Başkanı Mikhail S. Gorbaçov yer altı denemelerini (Kazakistan'da Semipalatinsk'de) tek yanlı olarak durdurmağa razı olmuş, ancak aynı öneri aynı kurulca sonraki ABD Başkanı Ronald Reagan'a yapıldığında, "onlar durdurmuş olabilir; denemeleri biz sürdüreceğiz" diye bir yanıt vermişti. JFK imzasını taşıyan **Cesaret Profilleri**[49] başlığını taşıyan bir kitap da var. Ancak, bunu Kennedy'nin yazmadığına ilişkin yaygın bir yorum da bulunuyor.

Kennedy iç siyasette önemli bir başarı elde edemedi. Çok az farkla

---

[49] John F. Kennedy, **Profiles in Courage**, New York, Pocket Books, Inc., 1957. Yazar bu kitapta Amerikan tarihinden John Quincy Adams, Daniel Webster, Thomas Hart Benton, Sam Houston, Edmund G. Ross, Lucius Quintus Cincinnatus Lamar, George W. Norris ve Robert A. Taft'ın yaşamlarından belirli sayfaları alarak sözünü ettiği anlarda kendine göre yüreklilik örnekleri görür. Türkçesi: John F. Kennedy, **Fazilet Mücadelesi**, çev. Arif H. Özbilen, İstanbul, Işık Kitapları, 1963.

kazandığından, Kongre'ye ağırlığını koyamadı. Çalışanlar için asgarî ücreti biraz yükseltmişse de, yaşlılara sağlık yardımını genişletemedi. Yaklaşan 1964 seçimlerinde halkın karşısına yeni atılımlarla çıkmak istediğinden, Güney'e Teksas'a gitmeyi denedi. 22 Kasım 1963'de Dallas'ta vuruldu.[50] Aynı gün, CIA Castro'yu öldürme girişiminin sekizincisini uyguluyordu. Castro kurtuldu, ama Kennedy'nin kafatasından fışkıran kanlarla beyin parçaları yanında oturan eşinin şapkasına yapışıp kaldılar. Genel kanı şu ki, Kennedy'yi ortadan kaldıran tek bir kişi değildi. Olaya adı karışanlar teker teker ve art arda öldürüldüler. Başkanın ailesi de kapsamlı bir araştırma istemedi. Yoksa, Kennedy'nin CIA ve mafya ile olan ilişkileri de ortaya dökülecekti. Bu yüzden eksik olan Warren Kurulunun dosyası rafa kaldırıldı. Suikast günü doğanlar altmış yaşını geçince açılabilir.[51]

Başkan Kennedy'nin kalıtımla gelen bir yanı da başının belâsıydı.[52] Eski Britanya başbakanlarından (1957-63) Harold Macmillan'a açıkladığı gibi, hastalık derecesinde bir "hiperseks" özel-

---

[50] ABD Başkanı J.F. Kennedy'nin "devlet içinde devlet"in gizdüzeniyle öldürüldüğüne ilişkin: Jim Garrison, **JFK in the Trail of the Assassins**, New York, Warner Books, 1988. Yazar Lee Harvey Oswald'ın CIA görevlisi olduğunu, onu öldüren Jack Ruby'nin FBI bağlantısı bulunduğunu ve ABD güvenlik örgütlerinin Kennedy'yi öldüren kurşunun arkadan atılıp başının gerisine vurduğuna ilişkin yanlış yönlendirme yaparak gerçek suçluları gizlediğini ileri sürüyor ve görgü tanıklarıyla kuşku doğuran rastlantıların bir gizdüzeni gösterdiğini savunuyor.

[51] Kennedy bin gün başkanlıkta kaldı. O süre içinde Beyaz Saray'da olanlar üstüne: Arthur M. Schlesinger, Jr., **A Thousand Days: John F. Kennedy in the White House**, New York, Fawcett Publications Inc., 1965. Kennedy'nin özel danışmanından: Theodore C. Sorenson, **Kennedy**, New York, Harper & Row Publishers, 1965. Kısa Türkçesi: Theodore C. Sorenson, **Kennedy**, çev. Şekip Engineri, Mersin, Kişisel Kitaplar, 1967.

[52] Başkan Kennedy'nin eşi Jacqueline Bouvier üstüne: C. David Heymann, **A Woman Named Jackie**, New York, A Lyle Stuart Book, 1989. Bu kitapta J.F. Kennedy'nin kadın düşkünlüğüne ilişkin olarak: s. 89, 122-123, 134-136, 144-145, 148-164, 179-185, 190, 225-236, 242, 245-246, 260-261, 291-292, 370-375, 380, 383, 385, 395-396, 652.

liği vardı ki, bunun için belki ayrı bir yazı gerekebilir. Bir yanıyla hele o konumda az görülür bir çapkınlığı ve öbür yanıyla da komşu bir devletin başındaki kişiyi öldürtmek için türlü girişimlere onay vermesi dışında kendinden sonraki yıllara kalacak pek bir şey bırakmamış olan Kennedy'nin, ABD gibi bir devletin başkanı olduğundan dolayı, cenaze törenine neredeyse tüm devlet ve hükûmet başkanları katıldılar; üstelik, yan yana ve art arda arabasının ardından yürüyerek. Bizden de o sırada başbakan olan İsmet İnönü katıldı. (Özel doktoru Prof. Dr. Zafer Paykoç da bu yolculukta onunla birlikteydi.) Ne var ki, o daha Washington'dayken İnönü kabinesi Ankara'da düştü. Kennedy'nin yerine aceleyle geçen yardımcısı Johnson İnönü'yle başbakanlıktan düşmüşse de, "tarihsel kişiliği" nedeniyle kabul edip konuştuğunu açıkladı.

XVIII. L. B. Johnson

Kennedy Teksas'ta vurulduğunda, Başkan Yardımcısı Lyndon B. Johnson (1908-73)[53] onu iki otomobil geriden izliyordu. Dürbünlü tüfekle yapılmış atışları işitmişti. Gün sona ermeden, başkanlık özel uçağı başkente yaklaşırken çarçabuk yapılan bir yemin töreniyle ülkenin yönetimini ele aldı. Daha seçimden önce başkan yardımcısı adayı olurken, Amerikan başkanlarından kimilerinin görevdeyken öldürüldüklerini ve kendinin bu yoldan bir şansı olduğunu söylemişti. Bu kısa törende, öldürülen Kennedy'nin anası gibi tutkulu bir kadın olan eşi (Lady Bird), kocası ile yargıç arasında durup burnundan derin derin soluyarak Beyaz Saray'ın yeni "Birinci Kadın"ı olmaya ilk adımını atıyordu.

---

[53] Yaşamı: Booth Mooney, The Lyndon Johnson Story, New York, Farrar, Straus & Co., 1963. Bir "kusurlu dev" olarak gördüğü Johnson ve onun zamanı: Robert Dallak, Flawed Giant: Lyndon Johnson and His Times: 1961-1973, New York, Oxford University Press, 1998. Ayrıca: Akdes Nimet Kurat, Başkan Lyndon B. Johnson ve Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanlığı, Ankara, Dost Yayınları, 1964.

Johnson Teksas doğumlu, 1.90'ı aşan boyuyla sıradan bir sığır çobanı görünümünü çiziyordu. Kendine büyük bir çiftlik kurmuş, bu yoldan milyoner olmuştu. Kazanç merdivenlerini tırmanırken uyguladığı yöntemler arasında rakiplerinin kollarını bükmek de vardı. Houston'da kısa süre öğretmenlik de yaptı, ama bir Kongre üyesinin yardımcılığı sayesinde kapağı başkente attı. Siyasal yaşamı deneyimli siyasetçilerden Sam Rayburn'un koruyucu kanatları altında gelişti. Temsilciler Meclisi'ndeki ilk sandalyesini 1937'de kazandı, o zamanki Başkan F.D. Roosevelt'in güvenine erişti ve Senato'ya da 1949'da girdi. Altı yıl sonra da, Demokrat Partinin çoğunluk önderi seçildi.

Böylece, başında sık görülen geniş kenarlı şapkası ve Teksaslılara özgü gümüş boyun kordonuyla, "kovboy havası" eski başkanlardan Theodore Roosevelt'ten bu yana, Kongre'de ilk kez egemen oluyordu. Kendi partisi içindeki ve dışındaki kimi bölünmeleri ortak paydalarda birleştirmede bir becerisi vardı. Sırt sıvazlayan, dost canlısı görünümlü ve çenesi düşük biri gibi yaygın simgesine karşın, her şeyden daha çok siyasal güç sahibi olma peşindeydi ve bunun için neler yapılması gerektiğini Kongre'deki yirmi yıllık deneyimleriyle öğrenmişti. 1960'da başkanlık için tek başına Demokrat aday olmak bile istemiş, ancak Kennedy ailesinin güçlü fırtınasına karşı koyamamış, yardımcılıkla yetinmek zorunda kalmıştı.

Kennedy'nin kurşunlanmasıyla istediğine başka bir yoldan kavuşmuş oldu. Öldürülen başkanın geri kalan bir yılını tamamladıktan sonra kendi başına ilk kez seçime katıldı, büyük farkla kazandı, ama özellikle Vietnam Savaşından ötürü öylesine destek yitirdi ki, bir sonraki hakkını kullanmaktan çekindi ve çiftliğine çekildi. İç siyasette vergi indirimi sağlayıp daha çok tutucu kümelere hizmet ettiyse de, insan hakları konusunda Afrika kökenlilere yarayan adımlarıyla bir tür "siyasal intihar" denemiş oldu. Ama Vietnam'da savaşı tırmandırmasına

doğan tepki siyasetten çekilmesini zorunlu kıldı. Tonkin Körfezi'nde Amerikan savaş gemilerine saldırı olmadığını öğrenmiş olmasına karşın, çatışmaları sürdürebilmek için bu gerçeği halktan saklaması ve bir saldırı olmuş gibi açıklamada bulunarak karşılığında Kongre'den büyük bir para desteği koparması kendi geleceğini de yokuşa sürdü ve kuruttu.

Oysa, 1964 seçimini kazanmıştı. Cumhuriyetçi rakibi Barry M. Goldwater Yahudi bir baba ve (yaşlılar meclisince yönetilen bir kilise örgütü olan) Presbiteryen (*Presbyterian*) bir anadan olma elli beş yaşında Arizona'lı bir siyasetçiydi. Komutanlara kendi kararlarıyla nükleer silâh kullanma yetkisi vermek isteyen aşırı ve tehlikeli bir tutucuydu. 1964'de Cumhuriyetçi Parti bu çizgideki tutucuların büyük etkisi altındaydı. Sonuç Goldwater gibi birinin adaylığı olmuştu. Yardımcısı olarak William E. Miller adlı hiç bilinmeyen birini seçti.

Johnson'un kazanacağı daha başından belliydi. Hubert Humphrey diye birini yardımcılığına seçti. Ona şunu demişti: "Bir ay sonra, Amerikan Başkan Yardımcısı olacağını daha şimdiden bilmiyorsan, bu konumu hak etmedin demektir!" Ama Johnson sıradan bir zaferle yetinmek istemiyordu. Ezici bir fark yaratıp bir sonraki seçimi de etkilemek ve aradaki yılları istedikleri doğrultusunda daha kolay kullanmaktan yanaydı. Goldwater'ı, salt kendine karşı çıktığından ötürü, ezip geçmek istiyordu.

Bu amaçla, on altı kişilik gizli bir kurul oluşturdu. İki çok yakın adamı bu kurulun başına geçip toplantıları ve konuşmaların akışını yönlendirdiler. Önce, Barry Goldwater'a karşı, onun adını taşıyan ve alt başlığında "Sağın Aşırısı" yazan bir kitap çıkardılar. Basında çok okunan köşe yazarlarından Ann Landers'e kendileri sanki sıradan yurttaşlarmış gibi Goldwater'ı kötüleyen çok sayıda mektup yolladılar. Rakibin seçim konuşmalarına kendi adamlarını sokup onu zor du-

ruma sokacak sorular sordurttular. Dahası, Goldwater'ın seçim merkezine CIA gizli görevlisi E. Howard Hunt'ı yerleştirip rakibin konuşma metinlerini önceden ele geçirdikten sonra yanıtları hazırlayarak Johnson'un eline tutuşturdular.

Danışmanları Cumhuriyetçi aday için eli silâh tetiğinde, nükleer bomba savurup atma delisi bir dengesiz olduğu görünümü yaratmasını öğütlediler. Seçim konuşmaları sırasında, oy verecek olanları sık sık "Kennedy'nin ruhu yukarıdan bizi izliyor!" diye uyarılarda bulunuyordu. Ya da şöyle buyuruyordu: "Nükleer silâhları ateşleyecek düğmelerin üstünde kimin parmağının olmasını istersiniz? Benim mi, Goldwater'ın mı?...Kırmızı hattaki doğrudan telefon çalıp uzak uçtaki kişi 'burası Moskova' dediğinde, onun karşısında ben mi olmalıyım, Goldwater mı?"

Johnson bu sözleriyle ılımlı ve barışçı biri olduğu kanısını da uyandırabilir. Ancak, yakınlarına söylediği başka şeyler de var. Kremlin'e adam sızdırmaktan söz ettikten başka, yükselen ırkçı gerilimler karşısındaki şu tepkileri de biliniyor: "Herkes eşit yaratılmıştır, ama doğduğu anda bu eşitlik biter...Hanımlar, analar ve genç kızlar, ırza geçmeler üstüne yayınlanan sayılardan haberiniz var. (Zencilere gönderme yaparak) Kimlerin suçlu olduğunu sizden iyi bilen yok..."

Newsweek süreli yayını Goldwater'ı "en hızlı silâh çeken adam" diye tanımlamıştı. Ulusal çapta yapılan bir kamuoyu yoklaması Amerikan halkının Goldwater'ı hastahaneye yatırılması gereken ve gerçeklerle orantısız derecede kuruntulu bir deli (paranoyak) olduğuna inandığını gösteriyordu. Ancak, Cumhuriyetçi aday da benzer biçimde saldırılardan geri kalmadı. Önce, Johnson'a ilişkin olarak "Bir Teksaslı Lyndon'a Bakıyor: Yasaya Aykırı Bir İktidar İncelemesi" adlı bir kitap bastırdı. Bu yayın oyları nasıl satın aldığını, daha ötesi, iş arkadaşlarını, giderek Başkan Kennedy'yi nasıl öldürttüğünü anlatı-

yordu. İlk basıldığı yıl Teksas'ta İncil'den daha fazla sattı. Johnson'un yardımcısı Humphrey için de "asker kaçağı" suçlamasında bulundu. Humphrey'nin askerlik yapmadığı doğruydu, fakat erteleme kararı almayı başararak gitmemişti.

Günlüklere ve köşe yazarlarına art arda yazılar yollayarak Johnson'un milyonlarca doları yasa-dışı yollardan cebine nasıl indirdiğinin bilinen ve bilinmeyen hikâyelerini anlattılar. Eşi Lady Bird'ün radyo istasyonu sahipliği ve Johnson'un armağan diye tapularını istiflediği mülkler sıralandı. Johnson'un böbrek kanseri olduğu ve çok yaşamayacağı da dolaştırılan dedikodulardandı. Bu arada, "Kamuoyu Araştırması" adlı bir örgüt de ortaya çıkıp Goldwater yararına eğilimin artmakta olduğunu açıkladı. Sanki yansızmış gibi görülen bu kuruluş, gerçekte, bir Goldwater oyunuydu; üstelik, kamu oyu yoklamaları sürekli Johnson yararına çıkıyordu. Benzer biçimde, "Aktöresel Amerika İçin Analar" gibi çekici adlı bir başka örgütlenme de Goldwater yanlısı bir film yapmıştı ve Johnson'u "kötü", Goldwater'ı da "iyi" gösteriyordu. Film Amerikan bayrakları ve Özgürlük Anıtı eşliğinde konuşmalar yapan bir Goldwater sunuyor, Johnson'u da göğüslükleri olmayan mayolu yarı-çıplak kızlar, taş atan zenci çocuklar ve pencerelerinden boş bira şişeleri atılan altı kapılı otomobillerle birlikte gösteriyordu. (Johnson'un Teksas'tayken aracında bira içip boş şişeleri sokağa fırlatıp atmak gibi bir adeti vardı.) Bu filmi yapanlar da Goldwater'ın adamlarıydı ve film ırkçı içeriğinden ötürü gösterilmedi.

Goldwater'ın çabaları hiç umulmadık bir anda neredeyse havadan bir armağan kazandı. Johnson'un Walter Jenkins adlı üst düzey yardımcılarından biri başkentteki YMCA otelinin erkekler ayakyolunda başka bir erkekle uygunsuz biçimde yakalandı ve olay kamu törel bilincini zarara uğratan bir dava konusu oldu. Johnson'a yıllarca hizmet etmiş olan Jenkins evli ve altı çocuk babasıydı. Ancak, beş martini kadehini yuvarladıktan sonra ayakyoluna gitmiş, orada bir erkekle

gerçekten uygunsuz biçimdeyken bu türlü olayları izlemekle görevli olup değişik giyimlerle dolaşan üç sivil polisi karşısında bulmuştu. Johnson bu olayı rakipleri Cumhuriyetçi Partinin kotardığını savunurken, aynı Jenkins'in beş yıl önce aynı yerde başka biriyle aynı nedenden ötürü tutuklandığı açıklandı. "Bu olay eşimin papayı öldürdüğünün söylenmesi gibi inanılmaz" bir yorum diyen Johnson olayın duyulmasını engellemek için elinden geleni yaptıysa da, işin hikâye yanı haber kuruluşlarına ve günlüklere çoktan ulaşmıştı. Jenkins görevden ayrıldı. O haftalarda, Çin Halk Cumhuriyeti de ilk atom bombasını patlatmayı başarıp Amerika'nın saygınlığına bir darbe vurmuştu. Hava Kuvvetlerinde Jenkins'le birlikte bir ara görev yapmış olan Goldwater, "yani, bir Amerikan başkanlık seçimini bir eşcinsel ve komünistler sayesinde mi kazanacağız?" demiş, ama gene de kazanamamıştı.

Jenkins olayının FBI ile ilişkiler açısından da beklenmedik bir yansıması oldu. Johnson danışmanı Jenkins olayını Federal Haber Alma Bürosu Başkanı J. Edgar Hoover'la konuşurken, "ne olduğunu anlamadım; bana bir şeyler öğretmen gerek; eşcinsel görünce böyle olduğunu ben bilemem; sen bilirsin" demişti. Bu sözlerin hedefi olan Hoover'ın da eşcinsel olduğu söyleniyordu. Bu söylentinin Johnson'un kulağına gelmediğini düşünmek olası değildi. Hoover deneyimi olmayan genç birini FBI'ın başkan yardımcılığına getirmiş, kendi geniş yöneticilik odası yanında ona da büyük bir yer ayırmıştı. Sonra anılarını yazan resmî araç sürücüsü gibi ilk-elden tanıklar (Amerikan kültürüyle çatışmasına karşın) bu iki kişinin birbiriyle el ele tutuştuklarını ve başkanın özel konutunda zaman zaman kadın iç giysileriyle göründüğünü ileri sürmüşlerdi. Hoover, ABD başkanları dahil, bir çok kişinin özellikle cinsel ilişkileri konusunda dosyalar tutmuş ve herhalde bu sayede görevinde 48 yıl kalabilmişti.

Johnson seçimi arayı çok açarak kazandı. O ana değin, hiç kimse

bu denli yüksek yüzde (61.1) tutturamamıştı. Bu oranı daha sonra Nixon ve Reagan aşacaklardır. Ancak, Johnson'un bundan sonraki yılları Vietnam sorununa bir tür tutsaklık biçiminde geçti. Bu Güneydoğu Asya toprağında yarım milyon Amerikan askeri vardı, günlük harcama Amerikan halkına 80 milyon dolara patlıyordu ve o tarihte 16.000'i savaş alanlarında yitip gitmişti. 1968'de ikinci dönem yılı gelip çattığında, her ay ortalama bin Amerikan askeri ölmekteydi. Amerikan gençlerinin ağzındaki o günlere özgü tekerleme şuydu: "Hey Başkan, bugün kaç kişinin kanıdır akan?" İnsan haklarına ilişkin birkaç adım atmış ve bu da daha çok Amerikan siyahlarına yaramıştı, ama hemen hemen her kentte gösteri yapanlar da Afrika kökenli yurttaşlardı.

Johnson 31 Mart 1968'de seçimlerde aday olmayacağını açıkladı ve siyaset alanını öteki partiden Richard M. Nixon'a bırakmış oldu.

XIX. Nixon

Demokrat Partili Başkan Johnson'un aday olmayacağını açıklamasıyla, Cumhuriyetçi Richard Nixon'a[54] gün doğmuştu. 1962'de Kaliforniya Valiliğine aday olduğunda bile kazanamamıştı. O günlerdeki şu açıklaması ünlüdür: "Sayın basın üyeleri, bundan böyle bendeniz Nixon ortalıkta görünmeyecek. Bu toplantımız günlüklerde yazan sizlerle son buluşmam olacak!" Nixon avukatlık yapmak üzere New York'un yolunu tuttuğunda, ABC televizyonu haberi şu başlıkla vermişti: "Richard Nixon'un Siyasal Ölümü."

Ne var ki, siyasetten fazla uzak kalamadı. Goldwater fiyaskosundan sonra, Nixon kimi Cumhuriyetçilerin gözünde gene oy verenler açısından ılımlı ve bu yüzden çekici görünmeğe başladı. Çok geçme-

[54] Yaşamı: Jonathan Aitken, **Nixon: A Life**, Washington, D.C., Regnery Publishing, Inc., 1993. Nixon'u sıradan bir Amerikalı gibi gören övücü bir yapıt: Tom Wicker, **One of Us: Richard Nixon and the American Dream**, New York, Random House, 1991. Övücü başka bir yapıt: Konrad Black, **Richard M. Nixon: A Life in Full**, Canada, McClelland and Stewart, Ltd.; US, Public Affairs, 2007.

den adaylık için para toplama yollarını buldu, kendine bağlı bir yardımcılar kümesi kurdu ve halk önünde olumlu bir görünüm çizecek olan iletişim uzmanlarını toplamağa koyuldu. Cumhuriyetçi Partinin ilk elemelerine katıldı ve partinin adaylığını 1968'deki daha ilk oylamada kazandı.

Yansız kişiler açısından herhalde ilk yanlışı Başkan Yardımcısı adayı olarak Maryland Birlikteş Devleti Valisi (Baltimore doğumlu, ama Yunan kökenli) Spiro Agnew'yu (1918-96) seçmesiydi. Özel kuruluş yöneticiliğinden valiliğe geçmiş, daha sonra mafya yöntemleriyle para sızdırmak, rüşvet almak ve vergi kaçırmak suçları saptanmış, Beyaz Saray yardımcılığına seçildikten bir yıl sonra görevi bırakmak zorunda kalmıştı. Başkan Yardımcısıyken ayrılmaktan başka çıkar yol bulamayan tek Amerikan siyasetçisi odur. On bin dolar para cezası yemiş, "hafif suçlu tanımıyla üç yıl denetimsiz gözaltı" denemesine çarptırılmıştı. Öte yandan, böyle birini yardımcılığa seçmek Nixon açısından belki başarı umutları veren bir girişimdi, çünkü bilindiği gibi, Nixon'un kendi de çok geçmeden yasaları çiğnediğinden ötürü "başkanlık görevinden alınma" olasılığı karşısında Beyaz Saray'dan bir an önce ayrılmak zorunda kalacaktı.

Eski Başkan Johnson'un adaylık hakkını kullanacak yürekliliği bile göstermemesi Demokrat Partiyi yıpratmış ve gücünü azaltmıştı. Onun yerine yardımcısı Hubert Humphrey Demokrat aday oldu. Sesi pek çıkmamış, gölgede sinmiş ve böylece Beyaz Saray'ı dolduracak biri yerine "aday taslağı" birini andırıyordu. Bu yüzden, seçim konuşmalarının birinde şöyle demek zorunda kalmıştı: "Ben başkanın ne kölesi, ne de boynu bükük hizmetlisiyim."

Üstelik, Humphrey'nin parti içinde iki güçlü rakibi vardı. Biri, öldürülen Başkan Kennedy'nin küçük kardeşi ve Massachusetts Senatörü Robert F. Kennedy, öteki de Minnesota Senatörü Eugene

McCarthy. Kennedy 1968'de Los Angeles'de öldürülmemiş olsaydı, Demokrat adaylığı kesinlikle o kazanacak ve Beyaz Saray'a da büyük olasılıkla o girecekti. Minnesotalı da sözde "komünist avcısı" olarak kötü bir ün yapmış olan Senatör Joseph McCarthy değil, Vietnam Savaşını eleştirmiş olan kişiydi. Partisinin birinci dereceli seçimlerinde iyi sonuçlara ulaşması Başkan Johnson'un aday olmama kararında etkili olmuştu. Ne var ki, McCarthy adaylığı ele geçiremedi ve ardından (1971) senatörlüğü de bıraktı, deneyimli bir siyasetçi olarak konuşmalara ve bir kolejde öğretmenliğe yöneldi.

Sonuçta, Demokratlar Humphrey'i aday seçtiler. İşçi sınıfı içinde bir yeri yoktu. Savaş-karşıtı yöneticiler de ona ısınamamışlardı. Partisindeki para babaları da kazanamayacak birine fazla yatırım yapmak istemiyorlardı. Bu nedenle, yeterli para da bulamadı. Öte yandan, öbür partiden rakibi Nixon özel uçağı Boeing 727 ile bir seçim alanından ötekine koşuyordu. Uçağına en küçük kızının adı olan "Tricia"yı vermişti. Nixon çağdaş seçim yöntemlerini uygulamanın ustası olmağa başlamıştı. Humphrey ise, daldan dala atlayan bir gevezeydi. Bir kez, yazarlardan birinin sorusunu yanıtlayan Demokrat aday sözü uzattıkça uzatınca, soruyu soran bile yanındakine, "ne sorduğumu ben de unuttum!" demişti. Humphrey dinleyeni uyutmak için birebirdi.

Ancak, iktidarın beklenmedik bir atılımı oldu. Başkanlık koltuğunda oturmayı daha birkaç ay sürdürecek olan Johnson Amerikan bombardımanı duracak olursa, Kuzey Vietnam'ın Paris'te barış görüşmelerine oturmaya niyetli olduklarını ileri sürdü. Nixon bu adımı Demokrat iktidarın aday Humphrey'i son anda güçlendirme girişimi olarak yorumladı. Kimi kamuoyu ölçümlerine göre, Demokrat adayın saygınlığında artış da vardı. Ancak, Güney Vietnam Cumhurbaşkanı Nguyen Van Thieu düşünülen barış görüşmelerine katılmayacaklarını açıklayınca pişmekte olan aşa soğuk su katılmış oldu ve barış umuduyla birlikte Humphrey'e destek de düştü.

Nixon 191'e karşı 301'le, ya da (bu sayı halk oyuna yansıtıldığında) yaklaşık yarım milyon oy farkıyla kazandı. Nixon Amerikan siyaset sahnesine inanılmaz bir biçimde geri dönmüştü. Seçildiği belli olur olmaz yaptığı "zafer" konuşmasında dinleyicilerinden bir genç kızın elinde tuttuğu şu yazıyı başkanlık yıllarının ilkesi yapacağını söyledi: "Bizi birleştir!" Nixon küçük bir Ohio ilçesinde Methodist bir papazın kızı olan Vicki Cole'u bulup Beyaz Saray'a çağırdı ve ağırladı. Kızın orada söylediğine göre, konuşmayı dinlemeğe başında "Johnson'un yaptıklarına bakarak bize şunu öğrettiğini gördük: Cumhuriyetçileri seçin" diye bir el duyurumluğuyla (pankart) gelmiş, ancak onu elinden düşürüp yitirmiş, ararken de "bizi birleştir" yazanı yerde bulup almıştı. Bir de şunu ekledi: "Öldürülen Senatör Robert F. Kennedy benim gerçekten desteklediğim kişiydi, Nixon değil!"

Genç yurttaş Vicki Cole sonra ne derse desin, Nixon başkanlık koltuğuna yan gelip oturdu. Vietnam'la ilgili o beklenmedik barış sözlerine gelince, şu yorumu da altını çizerek eklemek gerekir. Johnson Vietnam'da barış umudu balonunu tam seçim günlerinde şişirip ortaya salıverince, Nixon da, büyük olasılıkla, en üst düzey danışmanlarından John Mitchell'i Güney Vietnam sorumlularıyla temas ettirmiş, Johnson önerisinin bir seçim dalaveresi olduğunu, kendi seçilince Güney Vietnam'ın çıkarlarını daha iyi koruyacak ödünler vereceğini ve Thieu'nün Paris toplantılarına katılmayacağını tam oy kullanılacak günde açıklamasını istemişti. Thieu de Johnson'un açıklamasını bir oy avcılığı biçiminde yorumlamıştı. Bu seçim oyununda işe yarayan John Mitchell Nixon'un kabinesinde adalet bakanlığına getirildi.

Nixon'un düzmecelik yönünde becerilerine en azından şu iki olayı daha eklemek gerekir ki, Beyaz Saray'a yerleşen bir siyasetçinin ne türlü dalavere eğitiminden geçtiği biraz daha iyi anlaşılmış olsun. Kaliforniya valiliğini Demokrat Pat Brown'a kaptırınca, sonra başkentte özel kalem müdürü yaptığı H. R. Haldeman ile şöyle bir şey kotar-

mışlardı. Rakipleri olan "Demokrat Partiyi Koruma Kurumu" adlı düzmece bir örgüt kurmuşlar, onun adına yarım milyon kart bastırarak Demokrat Partinin üyelerine yollamışlar ve bu kartta o partiyi "azınlık sol kanadın ele geçirdiğini", ayrıca bu işgâlcilerin içinde (valiliği kazanan) Pat Brown'un da bulunduğunu ileri sürmüşlerdi. Demokratlar bu palavranın izini seçim çalışmaları sırasında bulmuşlar, yargıya başvurarak Nixon'un kart dağıtımını durdurmuş ve Cumhuriyetçi Partiyi ödence vermek zorunda bıraktırmışlardı.

Nixon'un karın boşluğuna yumrukları bununla da kalmamış, Brown'un bir resminde töre-dışı bir foto-kurgu da yapmışlardı. Vali Brown'u Laos'lu küçük bir göçmen kızın önünde diz çökmüş gösteren bir resim vardı. Nixon'la (sonra onun Adalet Bakanı olan) Haldeman bu resimde küçük kızı çıkarıp yerine Sovyet Komünist Partisi Genel Sekreteri ve SSCB Başbakanı Nikita S. Hruşçov'u yerleştirerek Amerika'da üst düzey yöneticiliğe soyunmuş bir Demokrat Partiliyi ulusun "en büyük düşmanı" karşısında yere kapaklanmış durumda gösteriyordu.

Yardımcısı Agnew düzmeceliği, hırsızlığı ve ırkçılığıyla çok geçmeden öne çıktı. Gerçekten, daha seçim haftalarında bağışlanmaz yanlışlar yapıyor, ancak bu yoldan kendinin de, Nixon'un da gerçek kişiliklerini sergiliyordu. Bu denli yüksek konuma oturmuş ilk Yunan kökenli Amerikalıydı. Oy avcılığı için uçakla bir yere giderken, uçakta gördüğü Uzak Doğu kökenli, şişman görünümlü Amerikalı bir gazeteci için "bu dobiçko Japon burada ne arıyor?" diye bağırmıştı. Polonya kökenli Amerikalılar için de İngilizcede bir aşağılama sıfatı olan "*Pollack*" sözcüğünü kullanırdı. Öyle potlar kırdı ki, televizyon kuruluşlarından biri onu şöyle sunmayı yeterli buldu: "Başkan Yardımcısı Spiro Agnew." Hemen ardından ekranda ses alma gerecinden patlayan uzun bir kahkaha tufanı...

Nixon'un ilk dört yıllık döneminin sonlarına gelindiğinde, Vietnam Savaşı seçim sırasında verdiği sözlere karşın sürüyordu. Ohio'da Kent Devlet Kolejinde savaşa karşı çıkan dört öğrenci güvenlik görevlilerince öldürülmüştü. Ama 200.000 kişi başkentte yürüyüş yaptı. Amerikalılar erdemli ve yetenekli bir başkan arayışı içindeyken, karşılarında Johnson dönemini anımsatan elleri kirli ve kanlı bir siyaset adamını bulmuşlardı. 1972 seçimleri geldiğinde, içte değil, dıştaki kimi girişimlerinin bedellerinden yararlanmak istedi. İçte başkaldırmalar güçlendikçe, Çin'e ve Sovyetler'e gitmek gibi yollardan başarı hanesini dolgun göstermek istiyordu. Ama tüm bu girişimlerinde danışmanları sürekli olarak varlıklı kişiler ya da onların uzman hizmetlileriydi.

Karşısındaki Demokrat aday bu seçimde de, bundan sonrakinde de Kennedy ailesinin en küçük oğlu Teddy Kennedy olabilirdi. Ancak, 1969'da kullandığı arabayla köprüden uçup alttaki nehre düşünce içindeki kız arkadaşını öylesine bırakıp kendi yüzüp çıkarak boğulmasına neden olan, üstelik bir süre görevlilere haber bile vermeyen de oydu. Onun yerine Demokrat aday eski mesleği tarih ve siyasal bilgiler öğretmenliği olan, sonra Güney Dakota'dan senatör seçilen George McGovern'di. İkinci Dünya Savaşına katılmış ve Kuzey Afrika ile İtalya'da bombardıman uçakları pilotu olarak yaptıklarından ötürü Seçkin Hava Haçı diye bir madalya da almıştı. Ancak, ondan önceki Humphrey gibi, onun da tanıyanı pek yoktu; adı kimsenin dikkatini çekmiyordu. O denli ki, Florida'da bir toplantıda bir gözlemci, biraz da alaycı biçimde, "Kim bu adam? Guam Adasından mı geldi?" diye sormuştu. Yardımcısı olarak da Güney'de Missouri Senatörü Thomas Eagleton'u seçti.

Bu seçimde de Nixon ve çevresinin oy toplamak için yürüttükleri seçim oyunlarının sözünü etmek gerek. Seçim çatışmaları sırasında Cumhuriyetçiler Eagleton'un 1960-66 yıllarında ruhsal çöküntüden

yatırıldığı hastahanede elektrik şokundan geçtiğini ve geçmişte alkolik olduğunu da öğrenmişlerdi. Bu durumda, McGovern baskılara dayanamayarak onun yerine R. Sargent Shriver'i seçmek zorunda kaldı. Bu kez de, kararsızlıkla ve dostlarına sırtım dönmekle suçlandı. Günlük The New York Times'da Kuzey Vietnam'ın Haiphong Limanının Amerika tarafından mayınlandığı ileri sürülünce, hemen ertesi gün "sorumlu yurttaşlar" imzasıyla Nixon'u savunan paralı bir duyuru yer aldı. Ama bu kişiler "sorumlu yurttaşlar" değil, Nixon'un adamlarıydı. Gene o limanın mayınlanması konusunda sanki sıradan kişilerin posta kartlarıymış gibi yollanıp Nixon'a arka çıkanlar da Cumhuriyetçi Partinin becerikli kişileriydi. Ayrıca, Nixon kendini eleştirenlerin vergi durumlarını izlemeye aldı. İki yüz kişinin içinde ünlü oyuncu Paul Newman gibileri de vardı. Eski CIA görevlileri E. Howard Hunt ve G. Gordon Liddy'nin de bulundukları Beyaz Saray kümesi buradan günlüklere belirli amaçlar doğrultusunda sızdırılacak bilgilerin değerlendirmesini yapacaklardı.

Kuşkusuz, asıl büyük oyun daha sonra "Watergate skandalı"[55] olarak anılacak, giderek bundan sonraki kimi benzeri olaylar aynı addan türetilip anılacaktı. Başkent Washington'da "Watergate" konutlar ve işyerleri toplancasındaki (kompleksindeki) Demokrat Ulusal Konvansiyonu resmî başlıklı yapısına 17 Haziran 1972 günü beş sözde su boruları onarımcısı girmiş, ellerine hekimlere özgü işlemce (ameliyat) eldivenleri geçirerek gerekli yerlere içeride konuşulanları yansıtacak küçük alıcılar, sesbüyütürler, kırk tane film ve kağıt paraların üstündeki sayıların birbirini izlediği her biri yüzer dolarlık toplam 3.500 dolar yerleştirmişlerdi. Bir gece bekçisi bu olayın farkına vardı ve iki gazeteci de türlü tehlikeleri göze alarak bu kirli oyunun peşini bırak-

[55] Stanley I. Kutler, The Wars of Watergate: The Last Crisis of Richard Nixon, New York, W.W. Norton & Co.; 1990.

madılar. Soruları yanıtlamak zorunda kalan Beyaz Saray basın sözcüsü Ron Ziegler bunu "sıradan bir hırsızlık" diye geçiştirmek istediyse de, bu olay, biraz geç de olsa, başkanın bu görevden alınması girişimine ve Nixon'un ivedi yoldan istifasına yol açtı.[56]

Olayın başında Amerikan halkı skandalın farkına varmadı ve Nixon da istifini bozmadı. Rakibini, halkın zayıf noktalarıyla oynamayı sürdürerek, "tehlikeli bir aşırı" olarak nitelemeyi de sürdürdü. Gerçek şu ki, seçimi Amerikan tarihindeki en büyük destek oranıyla kazandı. Başkanı seçmekle görevli olanlardan 17'ye karşılık tam 520 oy aldı. Başka bir deyişle, sıradan seçmene yansıyan sayılarla rakibinden 17 milyon fazla oy kazanmıştı.

Nixon bu olayı önceden biliyor muydu? Ya da bunun için gereken buyruğu kendi vermiş miydi? Bu sorulara Nixon'un ilk yanıtı şu olmuştu: "Kesinlikle, hayır!" Ne var ki, 1974 ortasında Beyaz Saray'dan apar topar çıkıp köşesine sinip oturduktan sonra yayımladığı anı kitabında, ondan önce Kennedy ve Johnson'un da yaptıkları gibi, rakiplerine karşı birtakım oyunlar oynamak için görevlilerine buyruklar verdiğini kabul etti.

Bu bağlamda kişisel bir deneyimimi eklemeyi yersiz bulmuyorum. Amerikan başkentindeki Kongre'ye iki kez gittim. Biri 1950'li yılların ikinci yarısında oradaki öğrenciliğimde, ikincisi de 1990'larda. İlkinden en çok anımsadığım (Kongre'de yasalar yapılıyor olması nedeniyle) tarihte yasa yapmış ünlülerin büstleri arasında Kanunî Sultan Süleyman'ınkinin de bulunmasıydı. İkinci gidişimde bir de şunu gördüm. Eskiden yönetimi destekleyenlerle muhaliflerin birlikte oturdukları büyük bir toplantı odasında muhaliflerin oturduğu yer başkan tarafından dinlenebiliyordu. Odanın yapıya dayalı ses düzeni, yani

[56] Theodore H. White, Breach of Faith: The Fall of Richard Nixon, New York, Atheneum, 1975.

yankılanma ve yansıma öylesineydi ki, iki muhalif temsilci kendi aralarında fısıltı biçiminde bile konuşsalar, söyledikleri yalnız başkanın oturduğu yerde çok açık biçimde işitilebiliyordu. Aynı yansıma başka sıralar ya da iskemleler için söz konusu değildi. Dileyen Kongre'ye gittiğinde bu durumu bugün de görebilir.

Richard Nixon'ın istifasıyla boşalan yere Başkan Yardımcısı Gerald Ford dört yılın geri kalan süresini doldurmak için geçerek eski başkanı için "af" yetkisini hemen kullanmasaydı, Nixon başkanlıktan büyük olasılıkla zaten atılacaktı. Buna, eski deyimle, "azil" denmektedir.[57]

ABD Anayasasına göre, "azil" yetkisi Kongre'nin bir parçası olan Temsilciler Meclisindedir. Söz konusu kişinin görevden alınıp alınmayacağına da Kongre'nin öteki parçası olan Senato karar verir. Önce, Meclis konuyu ya ilgili kurula ya da bu iş için özel bir araştırma kuruluna gönderir. Bu yönden bir karar Meclis'te alınabilirse, Senato bundan resmen haberdar edilir. O zaman, Senato'nun oluşturacağı başka bir kurul da olayı bir yargı konusu gibi hazırlar. Sanık durumundaki kişi Senato'da yerini alıp kendini savunur. Başkanın gerçekten "azli" konuşuluyorsa, oturumlara ABD Yüce Mahkeme Başkanı başkanlık eder.

Amerikan tarihinde yüksek rütbelilerin "azli" konusu on iki kez gündeme geldi. Bunların dokuzu yargıçlarla ilgiliydi; dördü suçlu bulundu ve görevden alındılar. Onlardan biri saldırılara dayanamayarak kendiliğinden işini bıraktı. 1798'de bir senatörle ilgili olarak böyle bir karar alındı, ama ayrıntıda kalan bir hukuk nedeniyle uygulanamadı.

---

[57] Nixon'un kendi anı kitabı: **The Memoirs of Richard Nixon**, New York, Grosset and Dunlap, 1978. Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku dağıldıktan sonra Amerika'nın "tek en üstün güç" olarak bu fırsatı değerlendirmesi gerektiğine ilişkin kitabı: **Seize the Moment: America's Challenge in a One-Superpower World**, New York, NY, Simon and Schuster, 1992.

Eski başkanlardan Grant'ın Savaş Bakanı için oylama yapıldıysa da, karar alınamadı. Başkanlardan yalnız Andrew Jackson'un oylaması yapıldı, ama (üçte-iki yeterli sayı bulunamadığından) o da aklandı. Bir ABD Başkanının gündeme geldiği ikinci olay Nixon'un, üçüncüsü de daha sonra (ulusa yalan söylediği için) Clinton'undur.

XX. Ford, Carter, Reagan

Nixon'un görevden atılacağı korkusuyla istifa etmesi nedeniyle Beyaz Saray'daki koltuğa oturabilen yardımcısı Gerald Ford'u Amerikan halkı "Hava Kuvvetleri Bir" adını taşıyan başkanlık özel uçağının merdivenlerinden inerken paldır kültür aşağı yuvarlanmasıyla daha iyi anımsayabilir. Kısa görev süresinde olumlu hiçbir şey yapmamıştır. Amerikan parasının değeriyle alım gücü balıklama düşmüş, işsizler çoğalmış ve Vietnam Savaşının sona ermesiyle ABD yurttaşları bu uzak topraklardan kaçar gibi uzaklaşmışlardı. Nixon ile Ford bu yenilgi döneminin gözleri yere çakılmış başkanlarıydılar.

Çok geçmeden seçim yılı gelip çattı. Üstelik, "1996" bağımsız devletin iki yüzüncü yıldönümüydü. Ford Cumhuriyetçiler'in ilk elemelerinde Kaliforniya Valisi Ronald Reagan'ı ufacık bir farkla geride bırakarak partisinin başkan adayı olmuştu. Yardımcısı olarak da, Kansas Senatörü Robert J. Dole'u seçti. Yardımcısı İkinci Dünya Savaşında ciddî olarak yaralanmıştı ve inmeliydi. Sağ kolunu hiç kullanamıyordu. "Ermeni sorunu"nu ona ilk bakan Ermeni-kökenli Ameri-

kalı bir doktordan işitmiş, 1996'da Senato'dan ayrılıp kendi başkanlık yarışına giriştiğinde bu olayı birkaç kez anlatarak Türklere karşı bir "soykırım" kararını Kongre'den geçirme sözü vermişti. Dole'un adaylığı sırasında yumurtladığı bu düşünce biçimi başka ülkelerin tarihlerinin Amerika'da ne denli öznel "yazılmak" istendiğine bir örnek oluşturuyor.

Demokrat Partinin adayı ise, Güney'in birlikteş devletlerinden Georgia'nm eski valisi James Earl Carter[58] oldu. Yalnız bir dönem valilik yapmıştı ve gerçekte daha çok fıstık satıcısı olarak biliniyordu. Uzun adı yerine, sanki halk adamıymış gibi, yalnız "Jimmy" diye anılmayı yeğliyordu. Güneyliydi ve oralardan gelen birçok kişi gibi o da kendini "yeniden doğmuş" (*born again*), yani Hıristiyan inancını tazelemiş, kısaca Tanrı yoluna doğru dürüst girmiş biri sayıyordu. Öte yandan, her türlü konuşması can sıkıcıydı. Senatörlerden Eugene McCarthy onun için "dinleyeni kalpten öbür dünyaya yollar" benzeri bir değerlendirme yapmıştı.

Ne var ki, seçim yönteminde bir değişiklik, daha doğrusu, adaylara belirli koşullara bağlı olarak devletten parasal destek, ona da yardımcı oldu. Yeni bir yasayla kişilerin adaylara yapabilecekleri para yardımı önemli ölçüde kısıtlandı. Federal devlet on beş birlikteş devlette 100.000 dolar toplayabilen herhangi bir adaya bir o kadar para desteği verecekti. Adaylar oy toplayabilmek için diledikleri ölçüde para harcayabilirlerdi, ama böyle bir durumda, bir de devlet kesesinden yararlanmaları olanaksızdı. ABD Yüce Mahkemesinin kararına göre, bir ki-

---

[58] Virginia'da fıstıkçılıktan Beyaz Saray'a ve sonrası: Peter G. Bourne, **Jimmy Carter: A Comprehensive Biography from Plains to Postpresidency**, New York, Oxford University Press, 2004. Yaşamı üstüne kendi kitabı: Jimmy Carter, **Why Not the Best?** New York, Bantam Books, 1975. Carter'ın başka bir kitabı: Jimmy Carter, **Keeping Faith**, New York, Bantam Books, 1982. Carter'in daha çok Filistin üstüne son yayını: **We Can Have Peace in the Holy Land: A Plan That Will Work**, New York, NY, Simon and Schuster, 2009.

şinin kendini seçtirmek için oy verenlere para dökmesi "ifade özgürlüğü"nün bir parçasıydı ve bu yoldan Anayasanın Birinci Değiştirgesi kapsamına giriyordu. Ne var ki, bir aday özel yollardan yaptığı yüksek harcamalar oranında bir de devletten destek göremeyecekti. Adaya başka kişilerden tek tek akacak paranın ise bir üst sınırı konmuştu. Parası yetersiz olan aday bu yeni koşullarda devletten de yardım bekleyebilirdi.

Bu yenilik çok geniş olanakları olmayan adaylardan yanaydı. İlk elemeler de artık uzadıkça uzuyordu. Ayrıca, birinci sırada kazanan kişi seçicilerin tüm oylarına sahip çıkmıyor, ardından gelenler de birkaç delege oyunu simgeliyorlardı. "Fıstıkçı" Carter bütün bunlardan yararlandı. Bir destekçisi de her şeyden önce Demokrat Parti adına hareket eden, özel kaleminin başındaki Hamilton Jordan adlı becerikli kamu ilişkileri uzmanıydı. Carter bir tür "adam yokluğunda" birden parlamış ve ilk elemelerde başı çekince basında gerçekte hak etmediği bir ilgiyle karşılanmıştı. Iowa yerel parti kurulu toplantısında ilk sıraya oturunca, günlükler ondan "Demokratlar'ın birinci adamı" diye söz etmeğe başladılar. O da başkan yardımcısı adayı olarak Minnesota Senatörü Walter F. Mondale'i seçti. Bu kişi meslekten hukukçuydu. Daha sonra, 1984'de, partisinin Reagan'a karşı başkan adayı olacak, seçilmeyip avukatlığa dönecekti.

Ancak, Carter adaylık yarışında bir güçlükle de karşılaştı. Çıplak kadın resimleriyle ün yapmış olan (ama ara sıra ilgi çekici ciddî yazılar yayımlamaktan da geri kalmayan) Playboy dergisinde onunla bir konuşma yayımlanmıştı. Aday Carter şöyle demişti: "Birçok kadına şehvetle baktım; kalbimde kaç kez zina yaptım." Dudaklarından birkaç yıl önce dökülmüş olan bu sözcükler "yeniden doğma" bir adaya yakışmıyordu. Üstelik, kendi partisinden eski Başkan Johnson için "yalan söylemede, dalaverede ve gerçeği kıvırtmada" Nixon ölçüsünde suçlu olduğunu da ileri sürmekten kaçınmamıştı.

Ne var ki, Carter'ın karşısında Ford gibi silik bir zavallı vardı. Ona karşı kim olsa kazanırdı da denebilir. Artık gelenekleşen bir uygulamaya ister istemez uyarak, birlikte televizyona çıkıp sözde tartıştılar da. Bu tartışmalarda Carter'dan da bilgisiz olan Ford'un Doğu Avrupa'da o yıllarda sözde Sovyet kümesinde yer almış olan komünist devletlerin bulunduğunu bile bilmediği ortaya çıktı. Bu kişi Amerika'yı ve o yoldan dünyayı yönetmeğe istekli görünüyordu ve partisi de onu seçip siyaset sahnesine salıvermişti.

Daha fazla çam devirmeden, kendinden bir milim daha bilgili Carter seçildi. Yüzde (yalnız) "2" oy farkıyla. Ama Demokrat Parti öylece Beyaz Saray'a girmiş oluyordu. Ayrıca, Kongre'nin her iki altkurulları olan Meclis ve Senato'ya da. 20 Ocak 1977'de başkanlık yemini etme töreninde, Carter (alışılmışlığın dışına çıkarak) siyah başkanlık arabasına binmeyerek yürümeyi yeğledi. Nedenini sorduklarında "kemerleri sıkmalıyız" yanıtını vermişti. O kısa yolda harcanacak yakıtla Amerika'nın günümüz savaş harcamalarını karşılaştırmakta yarar var! Carter'ınki gönül alıcı bir çift sözdü, ama seçmen ve yurttaş bundan çok daha fazlasını bekliyordu. Bugün de bekliyor. Siyasetçilerin yaptıklarına bakarak herhalde şöyle söylenebilir: "Bekleyedursunlar!"

Amerikan halkı Carter yıllarında başkanın kendi resmî dinlenme konutunda küreklere asılıp balık tutarken, "enflâsyon" sözcüğüyle bilinen, yani para değerinde yan yana iki sayılı şişkinlik yaşadı. Herkes için daha önemlisi, İran'da Şah devrildi, Humeynî ve çevresinin İslâmcı anlayışı iktidara taşındı, Tahran'da öğrenciler ABD Büyükelçiliğini basıp içindekileri tutsak ettiler ve Carter yönetimi hiç bir şey yapamadı. Sovyetler'in Afganistan'a girmesinde Carter'ın dış ilişkiler baş danışmanı Zbigniew Brzezinski Ruslara bir gizdüzen (komplo) kurmuş ve (aralarında Osama bin Lâdin'in de bulunduğu) İslâmcıları örgütleyip ellerine gelişmiş silâhlar tutuşturmada büyük rolü olmuştu,

ama Afgan savaşı bu yüzden alevlenmiş ve Carter bu ağırlıkların altında ezilmişti. Üstelik, Panama ile de oradaki kanalla ilgili olarak kimi Amerikan yetkililerinin hiç de hoşuna gitmeyen yeni bir antlaşma yapmıştı.

Ülke yeni seçimlere doğru yol alırken, 1980 yılında karşısına ikinci sınıf bir Hollywood oyuncusu ve varlıklı Kaliforniya'nın eski valisi Ronald Reagan çıktı. Bu bağlamda şunu anımsamamak elde değil. Eski başkan adaylarından Adlai Stevenson seçim yarışının bir tür "tiyatora"ya dönüşmüş olmasına bakarak, "bu türlü çekişmelere yakında meslekten oyuncuların katılacağını söyleyebilirim!" demişti, Dediği çıktı ve sürekli gülümseyen, halkın birtakım filmlerden tanıdığı ve ayrıca Amerikan düzeninde Tanrısal yönler görüp dinleyene güven veren Reagan ortaya atılıverdi. Daha sona CIA başkanlığına getirilecek olan William Casey seçim çalışmalarından sorumluydu ve CIA eski başkanı George H. W. Bush da yardımcısı olarak adaydı.

Beyaz Saray'da oturmakta olan Carter'ın başarı gündeminde sözünü etmeğe değer bir olay yoktu. Siyonizmin eski terörist önderlerinden (o zamanki İsrail Başbakanı) Menachem Begin (1913-92) ile Mısır Cumhurbaşkanı Enver el-Sedat'ı (1918-81) 1978'de başkanlık yazlığı olan Camp David'te buluşturup Filistin haklarını hep birlikte çiğnemesi Amerika adına belki bir "başarı" sayılabilirdi, ama bunun ne olduğunu oy verenlerin pek anladığı yoktu. Onların Camp David adı geçince anımsayacakları, aynı başkanın beden eğitimi türünden (ve ekranlara da yansıyan) bir koşu sırasında yalpalayıp neredeyse yere serilmesi ve korumasının kucağında sanki can verecekmiş gibi solumasıydı. Kısaca, Carter işe yaramayan ve artık taşınmaz duruma gelmiş olan bir yük gibiydi.

Reagan ise seçmene şunu soruyordu: "Bugün dört yıl öncesinden daha iyi durumda mısınız?" Yanıt ancak "hayır!" olabilirdi. Sıradan

yurttaş bir değişiklik istiyordu – sanki her hangi bir değişiklik onu güzel günlere götürecekmiş gibi! Üstelik, Amerika'nın dışarıdaki saygınlığı da en alt düzeydeydi. Bir avuç İranlı öğrencinin 4 Kasım 1979'da 53 Amerikalıyı tutsak ettiği sırada Washington yönetimi güçsüzlük ve yeteneksizlik sergiliyordu. Onları bir baskınla kurtarma tasarısı da kazalar ve Amerikan uçaklarının yanması gibi bir dizi beceriksizliklerle Beyaz Saray'ın yüzüne, gözüne bulaşmıştı. Carter'ın saygınlığı Nixon'un son günlerindeki düşük güven oranını anımsatıyordu. "Harris Poll" adlı bir kuruluşun ölçümüne göre, %22'ye inmişti. Üstelik, Illinois Milletvekili John Anderson Ulusal Birlik Partisi diye yeni bir yapılanmayla seçmenin ilgisini hem Carter'dan, hem Reagan'dan yer yer daha fazla çeker duruma gelmişti. Cumhuriyetçi Parti içinde Hıristiyan köktendinciler daha da güçlenmeğe başlamış ve "yeniden doğmuş" olduğunu söyleyip duran Carter'ın dinciliğini de ciddiye almıyorlardı.

Carter'la Reagan da 28 Ekim 1979'da televizyonlarda karşı karşıya geldiler. Ancak, Cumhuriyetçiler'in bir casusu Carter'ın gizli nitelikteki tartışma not defterini iki aday karşı karşıya gelmeden önce çaldı ve Reagan'a götürüp verdi. Bu kişi kimdi? Carter, 2005'de yaptığı bir radyo konuşmasında, tutucu yazarlardan George Will'den kuşkulandığını söyledi. Reagan da bu çalma olayının doğru olmadığını hiçbir zaman ağzına almadı. Sonuçta, televizyon alıcılarının karşısına dersini çalışmış olarak gelen Reagan konuşmalarda ağır bastı. Carter'ın tek kazanma umudu seçimlerden önce İran'daki Amerikalıları özgürlüklerine kavuşturmak olabilirdi. Ne var ki, neyi denediyse, bomba gibi elinde patladı. Üstelik, İranlılar ABD Büyükelçiliğinde makinelerde doğranmış eski gizli belgeleri de ele geçirip birbirine yapıştırarak ciltlerce kitap yayınladılar ve yabancı bir temsilciliğin ülkeyi ne denli ele geçirmiş ve ne türlü haber alma işlemlerine batmış durumda olduklarını kanıtladılar.

Cumhuriyetçi Reagan beşi dışında birlikteş devletlerin tümünde kazandı.[59] Böylece, Carter ilk dönemde iktidarda olup da konumunu ikincisinde korumayan (Cleveland'dan sonraki) ikinci başkan oluyordu. Oysa, Cleveland bile bir sonraki denemesinde başarılı olmuştu. İran'daki tutsaklara gelince: Onlar Reagan kırkıncı başkan olarak yeminini ettikten birkaç dakika sonra salıverildiler.

Bu noktada bilinmesi gereken önemli bir ayrıntı daha var. Carter'in Ulusal Güvenlik Kurulundaki eski görevlisi Gary Sick **Ekim Sürprizi: İran'da Amerikan Tutsakları ve Ronald Reagan'ın Seçilmesi**[60] başlıklı kitabında Reagan'ın seçim yönetmeni ve sonra CIA başkanı olacak olan kişinin Carter'ın seçilmesini önlemek için Amerikalıların özgürlüklerine kavuşmalarına ne denli oyunlarla engel olduğunu anlatmaktadır. Demek ki, sapına dek Amerikancı gibi bir simge yaratmağa çalışan Reagan bu konuda yurttaşlarını değil, kendini düşünmüştür. O sırada, Cumhuriyetçiler İranlıların Carter yönetiminin çevrede oluşturduğu ekonomik baskıyı azaltmak için görüşme yanlısı olduklarını anlamışlar ve bundan yararlanmışlardı. CIA'nın ilerideki başkanı Casey ile eski başkanı Bush'un "arka kapı" oyunlarını deneyerek İran'lı Mehdi Karroubî ile Madrit'de gizlice buluşma yoluyla bu ülkeye askerî yardım sözü vermişlerdi. Irak'ın herhalde 1980 başında kendine saldıracağından korkan İran Reagan takımının isteği üzerine tutsakları koyvermeyip (ve bunun için Ayetullah Humeynî'nin onayını da alarak) tam 20 Ocak 1981 günü, yani Reagan'ın yemin töreninden hemen sonra, özgürlüklerine kavuşturdular. Böylece, Carter'ın bu olaydan hiçbir kazancı olmadı. Casey'nin yakını olan emekli birtakım

---

[59] Lou Cannon, **President Reagan: The Role of a Lifetime**, New York, Simon & Schuster, 1991. Reagan'ın anı defterinden: Douglas Brinkley, ed., **The Reagan Diaries**, HarperCollins, 2007.

[60] Gary Sick, **October Surprise: American Hostages in Iran and the Election of Ronald Reagan**, New York, Times Books, 1991.

haber alma subayları da ABD hava kuvvetleri üslerini sürekli olarak ve yasa-dışı yöntemlerle dinleyerek Carter'in İran'da herhangi bir başka siyasal çevreyle anlaşma yapıp yapmadığını araştırıp durdular ve topladıkları bilgileri aktardılar.

Bu ayrıntının önemli bir gerçeği de şu ki, o Amerikalı 53 kişi 20 Ocak sabahı uçağın içine konduktan sonra bile Tahran hava alanında bekletilmiş ve ancak Reagan'ın yemin etmekte olduğu haberi İran'a ulaşınca, uçak havalanmış ve yolcularını Almanya'da Wiesbaden'e götürüp bırakmıştı. Amerikan yurttaşı bu olayla Carter ile Reagan arasında ve seçim çerçevesinde hiçbir bağlantı kurmadı. Ama birkaç gün sonra, Amerikan uçakları İran'a Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak'a karşı kullanılmak üzere silâh taşımağa başlamışlardı bile.

Bir yıl sonra Reagan'a bu türlü gizli işlerden haberli olup olmadığı sorulunca, konunun olumlu görünen yanını vurgulayarak "o tutsakları kurtarmak için birtakım şeyler yaptım" demekle yetinmiş ve "bu yanıtınız İran yönetimiyle temas ettiğiniz anlamına gelir mi?" sorusuna da şunu söylemişti: "Hayır, ben temas etmedim. Hayır. Ama ayrıntıya giremem. Bununla ilgili birtakım bilgiler bugün de gizlidir."

Amerikan başkanları ve başkan adayları, genelde oy kaygılarını öne alarak, yurttaş ve seçmen üstünde sağlam, hattâ örnek bir aile kanısı uyandırmağa çalışırlar. Bu nedenle, o sıralarda eşlerinden boşanmayı düşünüyor olsalar bile, böylesine tasarılarını rafa kaldırırlar. Bu yüzden, önceleri boşanmış olmak bile bir engeldir. Ancak, Reagan'ın sonraki eşi (Nancy) bir önceki (Jane Wyman) gibi sahne ve perde oyuncusuydu. Reagan önceden boşanmış olmasına karşın, seçilen ilk başkandı. Son zamanlara gelinceye değin, Beyaz Saray'ın "Birinci Hanımları" eşlerinin yanında sürekli gülümseyen bir süs gibi dururlar, siyasete pek karışmaz kanısını uyandırmağa dikkat ederlerdi. 1980'de Nancy Reagan bu geleneği bozdu ve Carter'ın bir eleştirisine hırlaya-

rak şöyle tepki gösterdi: "Carter eşimi bir savaş yanlısı ve yaşlıları sokağa fırlatıp onların sosyal güvenlik haklarını ortadan kaldıracak biri gibi tanıtıyor. Bunları böylesine korkutmak halka ve kocama karşı acımasız bir tavırdır. Eş, ana ve kadın olarak, derinden kızgınım..." Önceki eşi Wyman da seçimden sonra demişti ki: "Ronald aptalın biridir."

Carter'ın eleştirisi, en azından bir ölçüde, doğru çıktı. İşsizlerin sayısı biraz azaldı, ama bütçe açığı gökdelenlerin doruğunu aştı; vergiler adamakıllı düştü, ama bundan yalnız çok varlıklı olanlar kazançlı çıktılar; Reagan yönetimi sıkça aktöre sözünü ediyordu, ama bunun nedeni Hıristiyan köktendincilerinin Cumhuriyetçi Partiyi ve o yoldan ülkeyi ele geçirmekte oluşlarıydı. Öyle ki, daha sonra aşırı dincilerin sözcülerinden Jerry Falwell adlı biri Reagan ile Bush'a "Amerika'yı yeni baştan kurmada Tanrı'nın elçileri" tanımını yapmıştı.

1984 seçimlerine sıra geldiğinde, Cumhuriyetçiler'in çarpıcı sözleri şuydu: "Biliyorsunuz ki, oturduğunuz evin yakınlarında genç bir çift yeni konutlarına taşındılar. Gene yakınlarınızda bir yerde eskiden durmuş olan bir yapımevi gene tıkır tıkır çalışmağa başladı...Yaşam bugün daha iyi. Amerika kendine geldi ve bize geri döndü."

Yukarıda sözü edilen "Tanrı'nın iki elçisi"nin karşısına Jimmy Carter'ın Başkan Yardımcısı Walter Mondale ile ilk kadın aday olan New York'dan Kongre üyesi Geraldine Ferraro çıktılar. Ancak, seçim yarışı tatsız ve can sıkıcıydı. Mondale'in kendi bile yaşamlarını kuzey kutbunun soğukluğuna benzetiyordu. 1981'de bir öldürme girişiminden kurtulmuş olan Reagan, oyunculuğundan da yararlanarak, kendini sevdirmişti, ama daha sonra hızla ciddileşecek olan hastalığı ilk belirtilerini veriyordu. Örneğin, daha 1981'de Beyaz Saray'da yer alan bir belediye başkanları toplantısında kendi kabinesinde Konut ve Şehircilik Bakanı olan Samuel Pierce'e "Sayın Belediye Başkanı" diye ses-

lenmiş, ulusal güvenlik başdanışmanı Bud McFarlane'in adını olduğu gibi unutmuş ve şu biçimde anlamsız tümceler sıralar duruma gelmişti: "İşsizliğin artması için elimizden geleni yapıyoruz; başaracağız da!"

Ne var ki, Mondale'de Reagan'ın Amerikan halkını peşinden sürükleyecek çekicilik yoktu. Kimsenin düş gücünü tetikleyemeyecek derecede "donuk nevâle" denen biriydi. Reagan dar sayılı seçmenler kurulunda 13'e karşı 525 oyla kazandı. 1936'da F.D. Roosevelt'in Alf Landon'u ezip geçmesi gibi, Reagan da Mondale'in doğduğu yer olan Minnesota dışında her yerde öne geçti.

İkinci dönem ekonomiyi Reagan damgasıyla daha da özelleştirince, ülke tam sekiz yıl "*Reaganomics*" diye bilinecek olan uzun bir "zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapan" dönem yaşadı. Britanya'da ilk kadın Başbakan (sonra Barones) Margaret Thatcher'in açtığı devletin elindeki endüstri kuruluşlarını özelleştirme, işçi sendikalarına karşı savaş sağlıkla eğitimi resmî denetimden çıkarma fırtınasını hemen ardından Amerika'ya uyguladı. Devlet gelirini askere yatırarak Sovyetler'i iflâsa yöneltmiş ve Soğuk Savaşı Amerika yararına sona erdirmişti, ama bütçe ve ticaret açıkları görülmemiş ölçüde uzaya tırmanmış ve Amerikan sokaklarını evsizler doldurmuştu. Ronald Reagan'ın kendi de hızla artan hastalığı nedeniyle basın toplantılarında bile dinleyenlerin yarısının gördüğü Hollywood filmlerinin konusunu başından geçen olaylar gibi anlatmağa başlamıştı. Görevi bittiği sıralarda, eşini bile tanımıyordu. Ama başkanlığı bu durumda sürdürmesine izin verilmiş, açıklamalar yapmış ve yasalar imzalamıştı.

Bir sonraki seçimler gelip çattığında, böylesine bir Amerika bırakmış oluyordu. Biraz da bu nedenle, 1988 seçimleri ülke tarihinin en kirli oy verme örneklerinin kapısını ardına dek açtı.

XXI. George H.W. Bush

Reagan sekiz yıllık iki dönemini (son zamanlarını kendini bilmez, hattâ başkanlığını bile anımsamaz biçimde olsa da) bitirince, Cumhuriyetçi Parti'nin 1988 başkanlık seçimi için adayı gene sekiz yıllık Başkan Yardımcısı George H.W. Bush oldu. Teksas'a sonradan yerleşmiş bir petrol adamıydı. Gerçekte, kuzey-doğuda Massachusetts'de doğmuştu. Yale Üniversitesini bitirmiş, Cumhuriyetçi milletvekili (1966-70) olmuş, Birleşmiş Milletler'in New York'taki merkezinde Amerikan Heyeti Başkanı olarak büyükelçilik (1971-72) yapmış, Çin Halk Cumhuriyeti'yle ilişkileri iki yıl (1974-76) yönetmiş, CIA'nin başına (1976-77) getirilmiş ve 1980 seçimleri sırasında Cumhuriyetçi Parti'den başkan adayı olmak istemişse de, Reagan'ı alt edemeyince ikinciliğe razı olarak iki dönem (1981-88) ABD Başkan Yardımcılığında bulunmuştu.[61] 1988'de Demokrat aday

[61] George H.W. Bush'un mafya ve CIA ile ilişkileri: Pete Brewton, **The Mafia, the CIA, and George Bush**, New York, SPI Press, 1992. CIA'nın Amerika'ya getirdiği yıkım: Rhodri Jeffreys-Jones, **The CIA and American**

Michael Dukakis'i geride bırakarak dört yıllığına Beyaz Saray'a taşındı. İki oğlundan büyüğü George W. Bush Teksas'ta (1994), ikincisi Jeb Bush da Florida'da (1998) vali oldular. Büyük oğul daha sonra iki dönem (2000-08) başkanlık da yapınca bir "Bush hanedanı"nın sözü edilir oldu.

Ancak, söz konusu "hanedan" baba-oğul iki Bush'tan da geriye gidiyor. Yalnız bu ikisi değil, dede Bush ve onun babası da soyluluk özentili, karanlık para işlerini de kapsayan bir varlık sahibi ve siyasette çirkinlikte en öne geçmiş kişilerdi. Amerikalı araştırmacı Kevin Philips **Amerikan Hanedanı**[62] adlı kitabında bu dörtlüyü iyi inceler. Bush ailesi yalnız babalar değil, analar yönünden de, iş bağlantılarıyla başlayıp yeni askerî-endüstri karmaşasını ve gitgide palazlanan güvenlik kurumlarını da kapsayan doymazlıkları nedeniyle ulusal çapta bir güç peşinde oldular. İki Bush'un görev süresi siyasal, bankacılık ve silâh ticareti skandallarıyla geçti. Bunların her biri onları görevden almaya yetebilirdi. Ancak, bu yolu tıkayacak güç de onlarda oluşmuştu.

Bu yolsuzluklardan dem vuranlar onların iş aktöresini ara sıra çiğnediklerinden ya da parasal çürümüşlükten paylarına düşeni almış olmaktan söz etmiyorlar. Kimi başka başkanlar ve aileleri de birtakım küçüklüklerin tutsağı olmuşlardı. Amerikan yurttaşı bu ölçüde yolsuzluklara alışıktı da. Öte yandan, dört kuşak Bush ve Walker ailelerinin az rastlanır kötü alışkanlıklarının kaynağı, cumhuriyet geleneklerini hiçe saymayı iş yaşamının doğal parçası gören ve böylece gemi

---

Democracy, Binghamton, NY, Vail-Ballou Press, 1989; New Haven, CT, Yale University Press, 1989.

[62] **Varlık ve Demokrasi, Saldırgan Sermaye, Kaynama Noktası, Varlıklı ve Yoksul Siyaseti, Tutuculuk-Sonrası Amerika, Seçim Reformu ve Seçmen Katılımı, Yükselen Cumhuriyetçi Çoğunluk** başlıklı kitapların yazarı tarafından: Kevin Phillips, **American Dynasty: Aristocracy, Fortune, and the Politics of Deceit in the House of Bush**, New York, Penguin Group, 2004.

azıya almış sermayeci düzendi. Konu yalnız iki siyasetçinin birkaç yıllık Beyaz Saray yaşamı ve Amerikan yurttaşıyla dünya halklarına çektirdikleri değil, Bush soyunun, evlilik nedeniyle Walter sopuyla birlikte, Yale'in gizli öğrenci "Kafatası ve Kemikler" örgütündeki ne idüğü belirsiz "eğitimin" eklenmesiyle, uzun yılları kapsayan ve nitelikleri türlü yollardan can alıcı bilgi toplama, gerçekleri çarpıtma, kanıtları rafa kaldırma, ulusu yanıltma ve kendi varlıklarına varlık katma olan büyük çapta bir fırsatçılık yumağıydı.

Hanedanların geçmişinde, genelde, kendileri başta olmak üzere, birileri yararına sürekli bir ön yargı siyaseti izleme alışkanlığı vardır. Bush ailesinde bu huy enerji dünyasına, savaş endüstrisine, Pentagon'a ve CIA'ya yakınlık ve toplum piramidinin doruğuna oturmuş olan küçük azınlığı vergiden korumak gibi ayrıcalıklı davranmaktır. Aynı ailenin serpile büyüye güçlenmesi Amerika'nın küreselleşmesine koşuttur. Kökü ülkede olan tekelci sermayenin uluslararası boyutlara taşınması, askerî-endüstri birlikteliğinin giderek devleşmesi, CIA'nın eylemlerini tüm dünyaya yayarak iktidarlar devirmesi ya da oluşturması, küresel petrol kaynaklarının çok büyük ölçüde ABD denetimine geçmesi ve ülkenin özellikle İngilizce konuşan ve Hıristiyan inançlı ulus-devletlerle yakın ilişkileri hem Amerika'ya, hem Bush ailesine yaramıştır.

Bu nedenle, Bush'ları tek tek ele almak bir aile olarak toplumdaki yerlerini ve daha genelde Amerikan düzenini göz ardı etmek olur. Oysa, 1776'daki Amerikan başkaldırması İngiliz hanedanına karşı olmuştu. Devleti o yıllarda kuranlar hanedana dayalı yöneticilerden korkuyorlardı. Ama krallarının 1640'larda kafasını kesen İngilizlerle, gene krallarını 1790'larda giyotine yollayan Fransızlar öldürdüklerinin soyundan gelen birilerini, birkaç yıl içinde, bu kez kendi elleriyle tah-

ta oturtup baş tacı etmişlerdi.[63] Bush'ların serüveni bu geri dönüşleri anımsatıyor.

Bush'ların savaşlarla ilgisi 1990-91 Körfez Savaşından sonra Baba Bush'un "Vietnam belirtisini yurttaşımın bilincinden silip attım" demesiyle başlamamıştır. Dede Prescott Bush[64] 1942'de kendi ülkesi Nazi Almanya'sı ile çarpışırken, düşmana silâh satmış kişidir.[65] Bu gerçek yıllar sonra yerel bir günlükte yayınlanınca, Bush ailesi ne yapıp yaptı, bu bilginin yayılmasını engelledi. Ama Connecticut Senatörü olarak Kongre'ye girmiş olan Prescott Bush soyunu İngiliz Kralı Üçüncü Henry'ye bağlamaktan da geri kalmıyordu. Amerikalıların kendi yarattıkları "soylulara" bir tür "aşkı" giderek artıyor.[66] Öyle ki, sanki "başkan" değil, "kral" için aday arıyorlar.[67] Cumhuriyetçi başkanlar Eisenhower ve Nixon'un en yakın golf arkadaşlarından biriydi. Onun babası Samuel P. Bush da Birinci Dünya Savaşında silâhlı çatışmalardan ötürü para istiflemişti.

---

[63] İngiliz Kralı Charles I'in kafası 1649'da kesildikten sonra, oğlu Charles II 1660'da tahta oturtuldu. İkinci oğlu Kral James II 1688 "Görkemli Devrim" nedeniyle tahtı bırakıp kaçmak zorunda kaldı. Fransa'da başı giyotinle kesilen Louis XVI'nın kardeşi Louis XVIII'e taht 1815'de geri verildi. Aynı ailenin taçlı konumu on beş yıl daha sürdü ve baskıcı kardeşi Charles X 1830 Devrimi kapıyı çalınca kaçmak zorunda kaldı.

[64] Prescott Bush geleneği üstüne olan bu kitap dede Bush'u "görevine, onuruna ve ülkesine bağlı" gösteriyor: Mickey Herskowitz, **Duty, Honor, Country: The Life and Legacy of Prescott Bush**, Nashville, Rutledge Hill Press, 2003. Bush ailesi ve dede Bush üstüne: Nicholas King, **George Bush: A Biography**, New York, Dodd, Mead, 1980; Herbert Parmet, **George Bush: The Life of a Lone Star Yankee**, New York, Scribner's, 1997; Fitzhugh Green, **George Bush: An Intimate Portrait**, New York, Hippocrene, 1989.

[65] Amerikan para babalarının toplandığı Wall Street ile Hitler'in yükselişi arasındaki bağı gösteren az sayıda çalışmalardan biri: Antony Sutton, **Wall Street and the Rise of Hitler**, Seal Beach, CA, '76 Press, 1976.

[66] Seçmende bu "soylu aşkı" üstüne: Daniel Gross, "America's Growing Love Affair with Its Own Aristocracy," **Los Angeles Times**, 18 February 2001.

[67] Bir Amerikalının "Kralımızı Seçiyoruz" başlıklı şu kitabı var: Michael Novak, **Choosing Our King**, New York, Macmillan, 1974.

George H.W. Bush CIA Başkanı olmadan önce de, ailenin önceki erkeklerinin Amerikan gizli haber alma örgütleriyle ilişkileri vardı. O güne değin, hiçbir yönetici ailenin CIA benzeri örgütlerle bu denli yakın ve özel ilişkisi olmamıştı. Bush'ların tümü petrol işine de girdiler, vergi sığınaklarından yararlandılar ve kazançlarına kazanç kattılar. Ohio'da çelik üreticiliğiyle işe başlayan Samuel Bush'un Standart Oil'a kanca atışı yüz yıl öncesine gider. Bu nedenle, Bush'lar petrolcülerin (ve kendilerinin) çıkarlarını sürekli olarak kolladılar. Aile Hıristiyan köktendinciliğine artan ölçüde yaklaştı. Oğul Bush zamanla Amerikan Dinci Sağının önderliğini ele geçirdi ve küreyi Tanrı'nın "iyi" ve "kötü" kulları diye ikiye ayırdı.

Dedelerden Samuel Bush Ohio'da zengin bir demiryolu malzeme üreticisiydi ve nikâh bağlantılı George Herbert Walker da St. Louis'de kökleri olan bir para babasıydı. Bu nedenle, Bush'lar başlangıçtaki desteklerini aynı zamanda Walker ailesinden de aldılar. Sonra başkan olan ardılların adlarındaki "George" ve "H.W." bu bağlantının simgesiydi. Dört kuşak Bush ve Walter ailelerinin iş olanakları Teksas'a gelip yerleşmeleriyle genişledi. Baba Bush Enron diye bilinen petrol kuruluşunu kolluyor,[68] sonraki yıllarda önce kendi kabinesinde bakan ve ardından oğlunun da yardımcısı olacak olan Dick Cheney de "özel ordu" Halliburton'un merdivenlerinden tırmanıyordu.[69] Bush'lar, daha başından beri, "asker-endüstri-güvenlik" üçlüsüne temelden yaman-

[68] Bush'lara akan paranın en büyüğünün Enron'dan geldiği Hint basınına bile yansıdı. Örneğin: Hank Gutman, "Bush's Biggest Donors Had Links to Enron," Statesman of Calcutta, 15 February 2002.

[69] Cheney'nin eski yöneticisi olan özel sermaye kuruluşuna Afganistan'daki sözleşmelerin kazandırılması üstüne: "Cheney's Former Company Wins Afghanistan Contracts," CorpWatch, 2 May 2002. Ayrıca, Cheney'nin özel savaş kuruluşu Halliburton'la bağlantısı: Knut Royce ve Nathaniel Heller, "Cheney Led Halliburton to Feast at Federal Trough," Center for Public Integrity, www.publicintegrity.com, August 2000, s. 1.

dılar. Babasıyla golf arkadaşlığı olan Nixon onu partisinin Ulusal Kuruluna ve yakın çevresine getirdi. Ford da böylesine tutulan birini CIA'nın başına yerleştirdi.

Teksaslı üç başkan (Johnson ve Bush'lar) Vietnam, 1991'de Basra Körfezi ve 2003'te Irak Savaşlarını çıkarmışlardı. Günümüz küreselleşmesinin başlangıcı olan "*Reaganomics*"den önce de onun altyapısını oluşturan bir "*Texanomics*" vardı. Bu yollar büyüye büyüye dünyayı küresel özelleştirmeye hazırlıyordu. Amerikan ve dünya tarihinde bu denli büyük değişikliklere damgasını vuran George H.W. Bush'un bir önderlik niteliği ya da düşünür özelliği var mıydı? Gerçek şu ki, o da, eski Başkan Eisenhower gibi, iki sözcüğü bir araya getirip ağzından doğru dürüst bir tümce çıkaramıyordu. Daha ötesi, anlaşılmaz bir şeyler geveliyor, söylediğinde de mantık olmuyordu. Örneğin, şu dediğine bir bakalım: "İşi olan herkesin iş istemesi için elimden geleni yapacağım (!)"

Ama Baba Bush Amerikalıların bayıldığı ince ve uzun yapılı biriydi; Demokrat aday (Yunan kökenli) Michael Dukakis ise kısa ve toparlaktı. Bir çarpıcı Amerikan sözü var: "Bastı bacak bir züppenin Beyaz Saray'a girmesi bir devenin iğne deliğinden geçmesinden daha zordur." Dukakis'in geçmişinde övünebileceği bir kaç şey yok değildi. Örneğin, Massachusetts'de valilik yapmış, bu görevdeyken kimi yüksek teknoloji kullanan büyük özel kuruluşları oraya çekme yollarını bulup o yörenin sarsılan ekonomisini düzeltmiş, en az kazananlar yararına olan birtakım halkçı girişimlere de imza atmıştı. Bunda (sonraki yıllarda Oğul Bush'a karşı başkan adayı olan) o zamanki Vali Yardımcısı John Kerry'nin öğütlerinin de bir payı vardı. Ancak, Dukakis konuşurken can sıkan biriydi. Nixon'un televizyona çıkıp izleyeni ürkütmesi gibi, Dukakis de asık yüzüyle bakanın içini karartıyordu.

Ancak, Baba Bush'un seçim işlerini yürüten baş danışmanı Lee

Atwater rakip Dukakis'i sıradan yurttaşın rahatını bozan suçlara karşı yumuşak ve savunma konusunda zayıf kaldığını vurgulamayı önerdi. Dukakis karşı-saldırıya geçme yollarını aradı, ama bulamadı. Seçmeni kendi yanına çekmek için neler söyleyebilirdi ki? Silâhlara bunca yatırım yapmak yerine biraz indirim mi? Bu parayla yoksul kesimin yardımına koşmak mı? Amerika'nın o yıllarında bir yumrukta on adam deviren "Rambo" rüzgârı esiyor, halk Hollywood yıldızlarının yaşamlarını izlemekle oyalanıp duruyordu. Bu çerçevede Dukakis'in cinsel çekiciliği olan ya da vurduğu yerden ses çıkaran biri olmadığını bilmeyen yoktu.

Demokratlar "ne yapmalıyız?" diye düşünedursunlar, Cumhuriyetçiler aşağılık bir hile buldular. Seçmeni yanıltma oyununun başyapıtı sayılabilecek olay şuydu: Dukakis vali olduğu sırada, otuz altı yaşında William Horton adlı Afrika kökenli bir tutuklu Massachusett'teki bir suçlular evinden bir hafta sonu koşullu olarak salıverilmiş, ancak izninin sonunda yerine geri gideceğine komşu Maryland'a kaçmış, orada beyaz bir kadının ırzına geçmiş ve hanımın gene beyaz nişanlısını bıçaklamıştı. Cumhuriyetçiler bu olayı alıp Dukakis'e bulaştırdılar. Söz konusu kişinin siyah derili olduğunun altını çizmeleri bu partinin son yılların en ırkçı gösterilerinin merkezi olduğunu göstermesi açısından da önemlidir.

Önce, ailesi, arkadaşları ve suçlu evi yetkililerinin "Williams" diye bildikleri bu kişiye kısaca "Willie" dediler ve sonra şunları yaptılar. Teksaslı seçmenlerden 400.000'ine dağıttıkları kartın üstüne "Michael Dukakis katillerin en iyi dostu ve namuslu yurttaşların da en kötü düşmanıdır" yazdılar. Maryland bölgesinde yaydıkları fotoğraf Dukakis ile "Willie"yi yan yana gösteriyor ve altında şu okunuyordu: "1988'de aile kurumunu koruyacak olanlar bunlar mı?" Altmış saniyelik bir televizyon gösterisinde de, karartılmış ve saçları dağınık bir Dukakis resmiyle darmadağın suratlı "Willie" yan yana getirilmişti.

Bu iki resim de birbirine olabildiğince benziyordu. Bir de kısa film yapmışlardı. Tutuklu giysileri içinde art arda yürüyen ve yüzleri traşsız kişiler bir suçlu evi kapısından giriyorlar ve arkadan çıktıktan sonra da kaçıp gidiyorlardı. Bu filmde rol alanlar Cumhuriyetçi Parti üyesiydiler ve sakallarını birkaç gün kesmemeleri kendilerine özellikle söylenmişti. Bush çevresinin söylemek istediği şuydu: Dukakis'i seçerseniz, suçlular bir kapıdan girip ötekinden çıkacak ve içinize karışıp yapmadıklarını bırakmayacaklar.

Demokratlar da Bush'un evlilik-dışı ilişikleri ve savunulamaz petrol bağlantıları olduğunu yaymak istedilerse de, seçmen bu sözlere kulak asmadı. Gerçekte, kendine karşı gülünç bir suçlamanın kaynağı gene Bush'tu. Detroit'te konuşma yaparken demişti ki: "Başkan Reagan'la çalıştığım ve onun bir tür ortağı olduğum için gururluyum. Başarılarımız da oldu, kimi yanlışlarımız da. Bu arada, ('sekteye uğradık' diyeceğine) sekse uğrayıp çok çalıştık."

Bush çevresinin günlüklere yolladığı bir duyuru şuydu: Eğer Dukakis seçilecek olursa, Şikago'nun bir dizi insan öldürmüş olan ünlü katili John Wayne Gacy'ye özgürlüğünü verip sokağın ortasına koyuverecekmiş. Günlüklerde okunan bu sözlere tepki olarak, Gacy gibi acımasız kan dökmüş biri bile kendi tutuklu bulunduğu yerden Amerika'nın bir sonraki başkanına şöyle bir yanıt yolladı: "Seçmeni korkutup George Bush'a oy vermelerini sağlamak için John Wayne Gacy adını kullanmak yurttaşa hakarettir."

Bu saldırılara bir yanıt vermek ve kendini askerlikten anlar gibi göstermek isteyen Dukakis bir General Dynamics yapımevine giderek tanklardan birinin üstüne çıkmayı denedi. Ama gömleğinin üstünde bir boyun bağı vardı ve başına geçirdiği miğfer de kafasına tam oturmuyor, bakanı güldürüyordu. Cumhuriyetçiler'in tepkisi şu oldu: "Bundan ABD Başkomutanı olur mu?" "Olur!" diyecek kişileri bul-

mak zor olmalıydı.

Demokratlar Baba Bush'un seçtiği yardımcısı J. Danforth (Dan) Quayle'e aynı biçimde saldırmadan edemediler. Önce belirtmeli ki, Bush'un Quayle'i seçmesinin birkaç yüzeysel nedeni vardı. Aynı ulusal erkek yurdu üyesiydiler. Her ikisi de Ulusal Koruyucular denen bir tür milis gücünde kısa görev yapmışlardı. İkisi de aynı çevrelerin parçası olarak büyümüş ve olgun yaşa ulaşmışlardı. Golf arkadaşlıkları da vardı. Dukakis çevresi Quayle'in askerlik yapmadığını duyurdu. Gerçekte demek istedikleri şuydu: "Beş Amerikan Başkanından biri görevi yardımcısına bırakmak zorunda kaldı. Askere bile gitmekten kaçınmış olan Dan Quayle'e ulusun başkomutanlığı bırakılır mı?" Sonunda, Quayle dostu Bush'la birlikte seçildi, ama bir ilkokulda İngilizce "patatesler" sözcüğünü karatahtaya yanlış yazınca, tüm sınıf yanlışını düzeltmiş, ama ABD Başkan Yardımcısı olan bu kişi diretip duracak denli anadilindeki imlâdan habersiz olduğunu kanıtlamıştı.[70]

Oylamaya katılım 1924'den bu yana en düşük olanıydı. Bush 112'ye karşı 426 oyla seçildi. Gerçekte, Dukakis seçicilerden tam 111 oy almıştı, çünkü Batı Virginia birlikteş devletinden gelen Demokrat seçicinin Dukakis'e oy vermesi gerekirken onun adını pusulaya yazmak içinden gelmemiş, yerine yalnız yardımcı adayı Lloyd Bentsen'i işaretlemekle yetinmişti.

Baba Bush Reagan'ın çizgisinden ayrılmadı. Bir yıl içinde Panama'yı askerle işgâl ederek bu ülke Cumhurbaşkanı General Morena Noriega'yı kaçırıp Amerika'da uyuşturucu kaçaklığından içeri tıktırdı. Oysa, Amerikan yetkilileri Panamalının bu tür ticaret alışkanlıklarını, giderek hırsızlıklarını çoktandır biliyor ve kendilerine sorun çıkarmadıkça bir sürü uygunsuzluklarına destek bile oluyorlardı. Bu kez, ufak

[70] Doğrusu "*potatoes*", Dan Quayle'in yazdığı gibi "*potatos*" değil.

bir başkaldırması Panama'nın saldırıya uğramasına ve başkentte gereksiz yerli kanı dökülmesine neden oldu. Bush Irak'ın 1990'da Kuveyt'e saldırısına karşı Birleşmiş Milletler'de Saddam Hüseyin yönetimine bir engelleyim (ambargo) kararı alınmasına önayak oldu. Ardından, hava saldırısı buyruğunu vermesiyle Amerika'nın ilk Basra Körfezi Savaşı başladı. Çarçabuk biten bu savaşın kesin zafer getirmesiyle, Bush'un halk gözündeki desteği de %90'lara tırmandı. O sıralarda, çok kişi sözde muhalif Demokrat Parti'nin eylemsizliğine ve yetersizliğine bakarak onun geçmişte Whig Partisi ya da Federalistler gibi ortadan kalkma olasılığını bile düşünüyorlardı.

Ancak, Bush yönetimi sürdükçe, Bush'a destek de azaldı. Irak Savaşı bu başkanı "kahraman" yapmıştı, ama onun ardında Ronald Reagan'ı izleyen bağnaz bir kitle desteği yoktu. 1988'deki seçimlerden önce "dudaklarımı okuyun; yeni vergiler yok" çarpıcı sözü onu sonra zor durumlarda bıraktı. Reagan ayrılırken gitgide yükselecek olan 4 trilyon dolarlık bir ulusal borç bırakıp gitmişti. Reagan-Bush ikilisinin yol göstericiliğiyle Amerikan nüfusunun en üst %1'den daha da azı bolluk içinde gününü gün ediyordu, ama on kişiden biri yoksulluk sınırının aşağısına inmişti.

Demokratlar'ın uyuşukluğu o ölçülerdeydi ki, Cleveland, Wilson, F. D. Roosevelt, Truman ve Kennedy adlarıyla birlikte anılan bu partinin 1992 seçimi aday adayları ulusun tanımadığı kişilerdi. Örneğin: Iowa Senatörü Tom Harkin, Nebraska Senatörü Bob Kerry, Massachusetts Senatörü Paul Tsongas ve bir de Arkansas Valisi Bill Clinton. Ne var ki, başkanlık yarışını kazanan Demokrat Parti'den William (Bill) Jefferson Clinton oldu. Arkansas'da 1946'da yoksul bir aileye doğmuştu. Daha üç aylıkken babası bir kazada yaşamını yitirdi. Üvey babası çevresine saldıran bir alkol bağımlısıydı. Genç Clinton bu engelleri aştı, Yale Hukuk Fakültesini bursla bitirdi ve otuz iki yaşında doğduğu birlikteş devletin valisi oldu. Okuldayken tanıyıp ev-

lendiği Hillary Rodham kendi gibi siyaset ve her türlü tutkusu olan biriydi. Uzun boyu ve yakışıklılığı yanında, "acını ben de kendi benliğimde duyuyorum" diyebilen bir duygusallık sunumu vardı. İki zayıf yanı, Cumhuriyetçilere göre, asker kaçağı ve kadın tutkunu olmasıydı. Yanına yardımcı olarak başka bir Güney'liyi, Tennessee Senatörü Al Gore'u seçti. Gore'un çocuğu o haftalarda çok ciddî bir hastalığa yakalanmış olmasaydı, kendini parti-içi çalışmaya daha fazla verebilecek ve Beyaz Saray'a sonuçta Clinton yerine belki de o girecekti.

Clinton Bush'dan yirmi bir yaş daha küçüktü. "Bunlar dış siyaset bilmez" sözüne aldıran olmadı. Suçlamalarını Clinton'un kadınlara olan ilgisine çevirdiler. Bush'un altmış kişilik seçim kurulu Clinton'nun yaşadığı kente gidip onun yalnız seks yaşamıyla ilgili sözde belgeleri otuz bir kutuya doldurup getirdiler. Dedikoduya göre, siyah birinden çocuğu olmuş ve düğününde bile konuklardan birini banyoya sokmuştu; giderek, zorla saldırdığını yayanlar da çıktı. Belki doğru, belki de değildiler. Ama Gennifer Flowers diye bir şarkıcı basın toplantısı yaparak aralarındaki telefon konuşmalarını ses alma makinesinden dinletti. Bill eşi Hillary ile televizyona çıkıp yalnızca "evliliklerinde kimi acılar yaşadıklarını", askerden kaçmayıp okumayı sürdürdüğünü ve marihuana içtiyse de "içine çekmediğini" söyledi. Cumhuriyetçiler Clinton'la başa çıkamayacaklarını anlayınca, benzer ekonomik baskılar altında olan Britanya Başbakanı John Major'la görüşüp ondan öğüt istediler. O da şunu önerdi: "Dansöz Gennifer'in büyük boy resimlerini tüm kentlerde duvarlara yapıştırın. Altına da 'Clinton şimdi de ülkeyi becermek istiyor' diye yazın." Bush "bunlar Tanrı tanımaz" kozunu da kullandı. "Eski Demokrat Başkan Truman sağ olsaydı, o da Cumhuriyetçilere oy verirdi" sözü de kızı Margaret'ten "hayır, vermezdi" tepkisini doğurdu.

Sonuçta, kırk altı yaşındaki Clinton açık farkla kazandı.[71] Bush takımı bu yenilginin suçluları olarak ilk seçmelere giren Cumhuriyetçi Patrick Buchanan'ı ve bağımsız aday bilgisayar milyarderi (Amerika'da en zengin on dördüncü kişi) Ross Perot'yu gösterdi. Buchanan Bush'un gittiği zengin kulüplerinin üyesi değildi. Perot da Bush için "tavşan gibi korkak" yakıştırmasını yapmıştı. Devlet yardımına avuç açmayıp tüm harcamaları kendi yaptı ve Teddy Roosevelt'in 1912'deki üçüncü parti denemesinde aldığı (19 milyon) oy kadar desteği kendine çekmeyi başardı. Gerçekte, Clinton'la birlikte oyların %62'sini alıp %37'yi Bush'a bırakmışlardı. Bu sonuç Taft'tan bu yana iktidardaki bir başkan için en kötü görünümdü. Hoover bile 1940'da %40'lardaydı. Bush'un 1991 başlarında %90'larda dolaşan desteği bir yıl içinde %35'lere inmişti. Bush'un eşi Barbara'ya destek bile kendinden fazlaydı. Amerikan halkı Bush ailesinin köpeği Millie'yi bile Bush'lar kadar seviyordu. Hiçbir başkan bu denli kısa sürede böyle bir iniş yaşamamıştı. Nedeni temelde ekonomikti.

[71] 1992 seçimi ve Baba Bush'un yenilgisiyle Bill Clinton'un seçilmesi üstüne: Gerald Pomper, **The Election of 1992**, Chatham, NJ, Chatham House, 1993.

XXII. Bill Clinton

Kimliğindeki gerçek adı William (kısaca, Bill) Jefferson Clinton olan 42'nci Amerikan Başkanı (1993-2001)[72] daha çok kendi babası eliyle savsaklanmış bir çocukluk geçirip önce doğduğu birlikteş devletin valiliğine (1979-81, 1983-92), sonra Beyaz Saray'a yerleşti. Görevi skandallarla başladı ve öyle bitti. İlk işi orada yıllardır çalışmış olan bir sürü kişiyi çıkarmak ve yerlerine kendini tutanları yerleştirmek oldu. Ama Clinton'un yakını ve danışman yardımcısı Vince Foster 1993'de intihar etti. Altı ay sonra, Arkansas'dan Paula Corbin Jones eski valinin bir gün kendini bir odada sıkıştırıp pantolonunu indirdiğini söyleyerek yargıya başvurdu. Bu suçlamalarda rakiplerinin oynadıkları birtakım oyunlar da kuşkusuz vardı. Örneğin, tutucu para babalarından biri bu işler için kendi kesesinden tam iki milyon harca-

[72] Clinton'un yaşam öyküsü: David Maraniss, **First in His Class: A Biography of Bill Clinton**, New York, Simon & Schuster, 1995. Clinton yıllarında Beyaz Saray: Bob Woodward, **The Agenda: Inside the Clinton White House**. New York, Simpon & Schuster, 1994.

mıştı. Öte yandan, Clinton kendi partisi olan Demokratlar'ın 1994 ara seçimlerinde ABD Kongresi'nin her iki alt meclisinde de çoğunluğu 1954'den bu yana ilk kez yitirmiş olmalarına karşın, 1996'da başkanlığa ikinci kez seçilmeyi başardı.

Çağdaş Amerikan siyasetinde en karmaşık kişilerden biridir. Bir yandan ülkesinin yapısına ve kendine uygun ilkeleri bulunan, göreceli olarak (hiç değilse Pazar günleri) kitap okuyan, iyimser ve inançlı bir yönetici, ama öte yandan genel düzen bağıyla birlikte uçkuru da çözük, kendi yaşamıyla da bir tür kumar oynayan ve duyarsız biridir. Oscar Wilde'ın (1854-1900) yaşamını 1916'da yazmış olan (ve ayrıca onun çok yakın arkadaşı) Frank Harris'in bu ünlü İrlanda kökenli ozan için söylediğini anımsayalım: "Kişi bir düşkünlüğünün sürekli olarak tutsağı olursa, bir gün bu yönde gitmeyi göze aldığından çok daha ileri noktalara doğru ister istemez yol alır ve bu yüzden hak ettiğinden daha fazla ceza görür." Clinton'da sıra-dışı başarılar ve olağanüstü yıkım birbirini izliyor. Britanyalı romancı, küçük öykü yazarı ve ozanı Rudyard Kipling'in (1865-1936) de "Eğer" başlıklı ünlü dizelerinde şöyle bir çift mısra var: "Eğer bir gün Zafer ve öbür gün Karayıkımla karşılaşıp her ikisini de sanki seni yoldan çıkaracak bir çift dalavereci gibi görürsen...işte, o zaman, Adam olacaksın demektir, oğlum!"

Kipling'i okumuş olan Clinton onun bu öğüdünü tutamadı. Oscar Wilde gibi kimseye benzemeyen baştan aşağıya ilginç yanları da yoktu. Kendine (cinsel düşkünlükleriyle birlikte) örnek aldığı kişi Teksas'da öldürülen Başkan Kennedy idi. Sonunda, ABD Anayasasına göre "görevden alma" (azil) işleminin uygulanması istenen üçüncü başkan oldu. Monica Lewinsky[73] ile ilişkisinden ötürü değil, halka ya-

[73] Bir başkanı neredeyse alaşağı edecek olan cinsel dedikoduyu "koca bir düzenleme" olarak gören kitap: Jeffrey Toobin, **A Vast Conspiracy: The Real Story of the Sex Scandal That Nearly Brought Down a President**, New York, Random House, 1999.

lan söylediği için. Amerikalıların çoğu kişisel düzeyde kalan böyle bir birlikteliğin üstünde durmaz; bağışlanamaz olan onunla birlikte gelen ve kamuyu yanıltma amaçlı yalanlar dizisidir. Yoksa, birçok eski başkanın, (örneğin, FDR, Eisenhower, Kennedy ve Johnson'un) bu türlü ilişkileri olmuştu. Clinton Kennedy'den şu noktada ayrılıyordu: Kennedy çekici Jackie ile evlenmişti; Clinton'ların eş bağlantılarının yan yana oturan iki buz dağı olduğu yakınlarınca yeterince yazıldı. Bill aynı okuldan Hillary Rodham'la aşırı tutkulu ve kurnaz olduğu için evlenmişti. FDR da nikâhı Eleanor'la kıymış, ama son nefesini Lucy Mercer'in kucağında vermişti. Hillary de, Bill gibi, (para ve mal-mülk işlerinde) skandallar örneğiydi. İkisi de birbirinin uygunsuz eylemlerine ilişkin soru sormuyor, doğru yanıtlar aramıyordu. Evlilikleri ve meslekleri bu çarpık temelde sürüp gitti. Her ikisi de yalan-dolanla nerelere değin uzanabileceklerini birlikte öğrendiler. Bu yolda biri seks, öbürü para ve bu karşılıklı destek sayesinde birlikte üst düzey siyaset yaptılar. Beyaz Saray'da geçen sekiz yıldan sonra, Hillary de ikinci başkanlık yollarını denedi, henüz başaramadı, ama ona giden büyük adımı (sıranın Obama'dan sonra kendine geleceğini hesaplayarak) attı.

Arkansas doğumlu Bill Clinton ile eşi Hillary'yi onların yirmi iki yıl baş danışmanlığını yapan Dick Morris şu iki ayrı kitapta anlatıyor: "Yumurta Ofisin Gerisinde"[74] ve "Tarihi Yeni Baştan Yazarken."[75] İlk elden bilgileri olan bu yazara göre, Clinton "her şey üstüne sürekli yalan söylemenin artan ölçüde önemli olduğunu" siyaset yaşamında öğrenmişti. Güç merdivenlerinden tırmandıkça, yalanlara yenileri ek-

[74] Dick Morris, **Behind the Oval Office**, Los Angeles, Renaissance Books, 1999.

[75] Dick Morris, with Eileen McGann, **Rewriting History**, New York, Regan Books, 2004. Morris'in bu kitabı Hillary Clinton'un şu yayınına tepkiydi: Hillary Clinton, **Living History**, New York, Simon & Schuster, 2003.

lendi. Bir atasözü var: "Tanrı yok etmek istediklerini önce iktidar delisi yaparmış."

Bill başı belâya çattıkça (örneğin Arkansas valiliğini bir ara 1980'de elden kaçırdığında), yardım için Hillary'ye koşma alışkanlığındaydı. O konumu iki yıl sonra yeniden ele geçirince, eşi kendi hukukçuluk işine döndü, ama kocasının (ve bu yoldan, kendinin de) geleceğiyle ilgisi azalmadı. O denli ki, Hillary valinin özel kalem yöneticisi olan Bayan Betsey Wright'ı eşine el atından göz kulak olmakla görevlendirdi. Bu denetçinin Bill'i birkaç kez yatak odalarından çekip çıkardığı sıkça yazıldı. Vali de bu hanımı Arkansas'da Demokrat Parti başkanı yaparak yanından uzaklaştırdı. Yıllar sonra, David Maraniss'in Clinton'a ilişkin yaşam öyküsü kitabında, orada başkanın valilik yıllarında Arkansas güvenlik görevlilerini kullanarak özel odalara birtakım kadınları kapattığı bilgisinin kaynağı gene Betsey Wright'tı. Bir yandan Betsey'ye bunu yadsıması için baskı yapılıyor, öte yandan da Clinton beysbol dünyasındaki iş bırakışım (grev) olayının içine kendiliğinden girerek kamunun ilgisini başka yönlere çekmeğe çabalıyordu. Beysbol olayına karışması bir işe yaramadı, ama basın bir önceki olayı hasır-altı etmek zorunda kaldı.

Öte yandan, Maraniss kitabının öne sürdüğü bu olay Hillary ile ilişkilerin acılara bürünmesine neden oldu. Dostu Betsy'ye güvenen Hillary ona inandı. Ama tam 1992 başkanlık seçimi sırasında ortaya Gennifer Flowers diye bir kadın çıkıp Clinton'la on iki yıl süren birlikteliğini açıklayınca, kocasına gene eşi sahip çıkacak, o da karşılığında Hillary'ye Beyaz Saray'da çok büyük çalışma ve olayları etkileme olanağı tanıyacaktı. Kocasının zayıf durumlarda kendine döneceğini biliyor, belki bunu bekliyor, giderek istiyor ve ardından yalnız kendi çıkarı için bir atılım yapma olanağı buluyordu.

Ne var ki, Hillary neredeyse her yaptığı işi yüzüne, gözüne bulaş-

tırdı. Üstelik, Arkansas yıllarındaki para ve mal-mülk peşinde yaptıklarındaki uygunsuz işler de önüne dikildi. O zaman da, Bill onun savunmasına koştu. Bu olaylar bir karşılıklı yardımlaşma dokusuydu. Bunun için bir koruma takımı da oluşmuştu. Saldırıları önce bu takım karşılıyor, suçlamaları tersyüz ediyor ve sonra karşı-saldırıya geçiyordu. Sonunda, ikisi de kazançlı çıkıyorlardı.

Özellikle Cumhuriyetçiler'in "gizli polisi" de rahat durmuyordu. En başta 1990 seçiminde vali adayı Sheffield Nelson'un girişimleriyle Clinton ailesinin geçmişinde ve bugününde açıklar arıyordu.[76] Bunlara karşı bir savunma yöntemi olarak, yukarıda adı geçen Betsey Wright devletten alınan parasal seçim desteğinin bir bölümüyle San Francisco'nun ünlü özel güvenlik uzmanlarından Jack Palladino'yu kiralayarak Bill Clinton'a çamur atmağa çalışan kadınların yaşamlarını inceletip tanıklıklarını boşa çıkarma görevini üstlenmişti.[77] Bu çaba içinde türlü yıldırma yolları da vardı. Örneğin, Clinton'un Yumurta Ofiste kendine saldırmak istediğini ileri süren Kathleen Willey'nin çok sevdiği kedisi kaçırılmış, arabasının lâstikleri bıçaklanmıştı. Aynı hanıma tanımadığı bir adam yaklaşıp, kedisinden başka, bir gün çocuklarının da ortadan yitip gidebileceklerini gözdağı verircesine söylemişti. Bir yılın Amerika güzellik kraliçesi de, New York Post dergisine yaptığı açıklamada evine birilerinin girip odaları altüst ettiklerini, ama ortada duran iki bin dolarla çok değerli bir saati bile almadıklarını, ancak Clinton'la daha önceki cinsel ilişkilerini anlatan bir ses

---

[76] Clinton'un yolsuzlukları ve kimi suçları: Ann Coulter, **High Crimes and Misdemeanors: The Case against Bill Clinton**, Washington, D.C., Regnery, 1998.

[77] Sheehy, op.cit., s. 201. Ayrıca, "Pellicano ile görüşmelerin saklandığı ses kutucuklarının Clinton'ların başlarını ağrıtacağına ilişkin kaynak: Carl Limbacher, "Pellicano Tapes Could Spell Trouble for Bill and Hillary," Newsmax.com, 12 November 2003.

bantını aradıklarını söylemişti.[78]

Clinton ekonominin sanki düzelmiş gibi görünmesiyle 1996 seçimlerini de aldı. İki seçimde de yardımcısı Al Gore, Cumhuriyetçi rakibi de Kansas Senatörü Robert (Bob) Dole adlı ve 1976 seçimlerinde Ford'un yardımcısı görünen yetmiş iki yaşında eski bir siyaset adamıydı. Birlikteş devletlerin otuz-birini Clinton, on birini de Dole aldı. Bağımsız aday olan Ross Perot'ya sekiz milyon oy verilmişti.

Baş danışmanın yazdığına göre, Bill Clinton hem tek başına yaşayan bir yalnız, hem de içi boş bir yalnızdı. Başkanlığı sırasında da, koltuğunda, öğleden sonra ikiye değin oturur, sonra konutuna çekilirdi. Orada da içindeki boşluğa katlanamazdı. Biraz sonra, çalışanlar ayrılır, basından gelenler çekip giderler ve Beyaz Saray bomboş kalırdı. Bir süre kendi başına ses çıkarmadan oturur, günlüklerdeki bulmacaları çözmeğe çalışır, kitap bile okusa can sıkıntısından sayfaları hızlı hızlı çevirir, televizyon izlemez, pek az müzik dinlerdi. Golften başka da oyun türünden alışkanlığı yoktu. Yüreğini oynatan tek şeyin "gizli cinsellik oyunları" olduğu söylenebilir.

Yakınları Hillary'ye gerçek bir sevgi göstermediği, elini tutup sarılmasının yalnız kamuoyu için olduğu düşüncesindeler. Beyaz Saray'da film gösterilen gecelerde yan yana oturduklarında (sanki iki yabancı gibi) hiç konuşmadıkları, hattâ birbirlerine bir kez bile bakmadıkları söylenip yazıldı. Hillary'nin gerçekte kendi türüyle ilgili olduğu (anlaşılan yanlış) yakıştırması varsa da, bu soğukluğun kaynağının erkek Clinton olduğu yorumu ağır basıyor. Siyasal gücünün kocasına bağlı olduğunu bilen Bayan Clinton ondan uzak durmak da iste-

[78] Söz konusu güzellik kraliçesiyle konuşan gazetecinin yazısı (hanımın ağzından özet: "Ben Clinton terör yönetiminin kurbanı oldum."): Steve Dunleavy, "I Was Victim of Clinton Reign of Terror," **New York Post**, 27 September 1998, s. 10.

miyor. Başkan olan kocası (1995 Yazında yer alan birtakım olayların kanıtladığı gibi) onu işlerin dışında tutmak istediğinde hiçbir yetkisi olmayacağını biliyordu. Öyle ki, çok iyi anlaştığı Ann Lewis adlı bir hanım arkadaşını Beyaz Saray'ın iletişim yönetmenliğine getirmek istediğinde, bunu kendi eşine bir türlü söyleyememiş, ancak baş danışmanından rica etmişti. İleride başkanlığa en az bir kez daha oynamayı düşündüğü anlaşılan Hillary Rodham Clinton üstüne, daha doğrusu onun yalan-dolanla dolu tutkulu siyaset yaşamına ayrı bir bölüm ayırmak gerekir.

Bill Clinton'a gelince: Kimi yazarlar onu bir numaralı yönetici olarak başarılı bulur. Onlara kalırsa, onun başkanlık yıllarında, örneğin Amerikan ekonomisi dibe vurmamıştır; bütçe daha dengelidir; uyuşturucu alma ve içkili araç kullanma gibi suçlarda bir azalma söz konusudur; küçük kızlarda gebelik olayları da aşağıya inmiştir; vergilerde azalma işçi sınıfını da bir ölçüde içine almıştır; en alt düzeydeki ücretler biraz daha yükselmiştir; bir tür saldırı silâhları yasaklanmıştır; yerel yönetimler gençliğin sokak çatışmalarını engelleme yolundadır; AIDS hastalarında bir düşüş görülmektedir; ulusal parklar büyümüş, çevrede temizlik başlamıştır; dış siyasette ABD'ni Kanada ve Meksika'yla birleştiren NAFTA kararı alınmıştır; Amerikan etkisi Çin Halk Cumhuriyeti'ne daha çok girmiştir; eski Yugoslavya, Haiti, Somali ve Kosova gibi yerlerde sessizlik egemendir; İran ve Kuzey Kore'de koşullar eskisine göre daha iyidir...

Gerçekte, "başarı" diye dizilen bu olayların büyük bölümünün başarı kavramıyla bağlantısı yoktur; büyük çoğunluğunda koşullar hele sonraki yıllarda eskisinden daha kötü olmuştur. Her şeyden önce, olayların kimlere yaradığına bakmak gerekir. Ekonomi daha sonra dibe tam anlamıyla vurmuş, bütçede açık rekor düzeye ulaşmıştır. Yasadışı eylemlerin belli başlılarında Amerika bugün de dünya birincisidir. Çevrede geçici temizlik günümüz küresel ısınmanın doğurduğu so-

nuçlar yönünden devede kulaktan da ufaktır. ABD'nin kuzey ve güneydeki iki sınır komşusuyla birleşip NAFTA'yı kurması ancak bu ikisini de daha güçlü bir sıkmacaya (mengeneye) alması yolunda bir "başarı"dır. Amerika'nın anakaradaki Çin toprağına girdiği doğrudur, ama Balkanlar'da gerçekten yaptığı şey kendi öncülüğünde NATO gücünü kullanarak Amerikan etki alanının güney-doğu Avrupa'da da egemen olduğunu göstermektir. Egemen devlet Sırbistan'a saldırmasına "insancıl" bir kılıf giydirmişse de, o yöredeki budunsal temizliği daha da tetiklemiştir. Bu askerî eylemin gerçek amacı NATO'ya "yeni bir ülkü" kazandırmak ve kırbacı da Amerika'nın elinde tutmaktı. Haiti'ye "barış" geldiğinden söz etmek oraya Amerikan askerî müdahalesini gizlemek içindir. Korkusu şuydu: NATO ya genişleyecek ya da ölecekti. Öyle bir durumda, Amerikan askerlerini anayurda çekmek gerekebilirdi. Clinton Kuzey Kore'de de sözde "önleyici savaş" düşüncesindeydi.

Kısaca, eski imparatorlukların eylemi dünyanın belirli bölgelerine müdahalelerden oluşuyordu. Amerika'nınki sınırsız dünya jandarmalığına dönüşüyordu. Clinton'ın bu yolda kendine düşeni fazlasıyla yaptığı ve altyapıyı kendinden sonrakilere adım adım oluşturduğu bilinmelidir. Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki Amerikan Başkanı Wilson gibi tüm dünyayı "serbest ticarete inanan ABD biçiminde demokrat" yapmaya kararlıydı; kendi yıllarında sık başvurduğu yöntem askerî müdahaleler oldu. Clinton'un dış tutumunun Oğul Bush'tan temelde farkı yoktu. Ancak, Clinton yaptığı müdahaleleri hem "Wilson ülkücülüğü"ne göndermeler yaparak süslüyor, hem de "ortakların onayı" görüntüsünü verebiliyordu. Hele Kosova'da bir işgâl ordusunu yabancı bir topraktan çıkarmıyor, Yugoslav ordusunu Yugoslavya'nın parçası olan bölgeden kendi komutasındaki NATO'yu kullanarak atıyordu. Bunu yaparken de, Baba Bush'un Kuveyt'te yaptığını başaramamış, Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulunun destek kararını ala-

mamıştı.

Gelişmiş kentlerimizin birinde benim de konuşmacı olarak katıldığım (birkaç yıl önceki) uluslararası bir toplantıda, Türkiye'den başka bir konuşmacı kendine dünyanın geleceği için ne önereceği sorulduğunda, Clinton gibi birinin tüm kürede başkanlığa atanması gibi bir düşünce ileri sürmüştü. Böylesine bir önerme dedikodu düzeyinde yüzeysel yaymacanın perde gerisindeki gerçeği nasıl gizlediğinin bir örneğidir.

Önce, Amerika'nın Clinton yıllarında ekonomik düzelme içinde olduğu savı düşsel ve aldatıcıdır. Yanıltan sayılar para aktarmalarına dayalı olup temelde üretimi, yani ekonomik gelişmeyi göstermez, onun yerine tam karşıtını, bağlantılı olduğu ortak ekonomilerin durgunlaştığını simgeler. Böylece, Clinton döneminde Amerika'daki sözde kalan büyüme Avrupa'dakinden daha iyi değildi. Clinton'un başarısı, hattâ "Amerikan mucizesi" diye sunulan olay, artmakta olan toplumsal eşitsizliğin ortaya yapay biçimde çıkardığı, malî ve görevli hizmetleri ya da özel korumalar ve hukukçular ordusu benzeri harcamalarla ete, kemiğe bürünüyor, yakın incelemede yıkıma götürecek olan katkıyı gizlemeğe yarıyordu. Öyle ki, "Clinton liberalizmi" gerici dalgalara ve Oğul Bush'un zaferine gerekli altyapıyı hazırladı. Clinton yıllarını öven, başka bir deyişle, Amerikan kesintisiz ulusal üretimine (GSMH) aldatmaca yaklaşım bir zamanlar Sovyetler Birliği'nde şişirilen yapay kalkınma sayıları gibi yanlış yorumlara sürükleyicidir. Clinton'un bu zararlı gidişine (Dünya Ticaret Örgütüne karşı gösteriler örneğinde görüldüğü gibi) sendikalardan bir tepki doğduysa da, aynı dönemin işçi siyaseti onları temsil etmeyen iki parti dışında bağımsız bir akım olamadığından, aynı Clinton'un küreselleşme çizgisine karşı tutum süreklilik kazanamadı.

Bu genel eleştiriden sonra kimi alt konulara özet olarak bakalım.

Baş danışmanı Morris'in yayımladığı kitapta belirttiğine göre, Başkan Clinton bu uzmanına Haiti'yi işgâl etmeyi aklına koyduğunu, oradan göçmen akımını durdurmak istediğini ve bunun için de Amerikan halkının kabul edebileceği yasal görünümlü bir neden bularak kendine kısa bir konuşma metni yazmasını ister. Danışmanın askerî saldırı yerine (eski başkanlardan T. Roosevelt'in geliştirdiği ve özellikle Karayip bölgesinde Amerika'ya çok yararlı olan) "gambot diplomasisi"nin çağdaş bir uygulaması denebilecek başka yolların denenmesini, örneğin deniz açığında asker toplayıp ve bir tür kuşatma sonucu Haiti yönetimini görüşmeye zorlamayı önerir. İşgâlde kararlı olan Clinton'u inandıramaz ve Amerikan halkının "değerlere dayalı bir dış siyaset" anlayışını yeğlediğini düşünerek, "askerî müdahale olmazsa, Haitili kadınlarla çocukların mutsuz olacaklarını" ileri süren kısa konuşmayı yazar, başkana ulaştırır, Clinton da bu martavalı eline alıp halkına okur. Morris'in basılmış kitabındaki ilk elden bilgileri bile okumayarak, Clinton'u "dünya başkanlığı"na önermenin yüzeyi bellidir.

Günümüz Amerika'sı "küreselleşme" görünümü altında tüm anakaralarda egemen olma uygulamasının ortasındadır. Ancak, petrolü bol Basra Körfezi ve Hazer Denizi çevresinde komşularımız Azerbeycan ile Gürcistan ve Türkî cumhuriyetlerden Kazakistan'la Özbekistan'da askerî bağları ilk kuran Clinton'dur. Amerika'nın Irak'ı işgâlinde ilk ışığı yakan sonraki yılların baş danışmanları Wolfowitz ve Rumsfeld değil, gene Clinton'dur. Ona kalırsa, karşılıklı ekonomik bağımlılık savaşları ortadan kaldırır. "Clinton'un çarpıcı sözü" diye sık göndermeler yapılan şu tümceye bakalım: "McDonald's aş evinin bulunduğu herhangi iki ülke birbiriyle hiç savaşmamıştır!" Tüm Lâtin Amerika'da çok McDonald's aş evleri var, ama o koca anakaraya ikide-bir silâhlı müdahalede bulunan da Amerika'dan başkası değildir. Ama anlaşılan, ABD'nin askerî saldırısı "savaş" sayılmıyor(!).

Clinton yönetimi yabancı topraklardaki Amerikan üslerinin sayısını azaltma sözünü ondan önceki Baba Bush yıllarından daha fazla etmişse de, bu yönde temelde gerçek adımı yoktur. Gerçi, dışarıda "sürekli" olarak kalacak Amerikan askerlerinin sayısı azalmış, ama onun yerine "daha kısa süreler" için daha sık asker yollama uygulamasına geçilmiştir; o kadar. Üstelik, 11 Eylül 2001 saldırısından yaklaşık üç yıl önce, 1998'de Osama bin Lâdin'i hedef alarak Afganistan'a "*cruise*" füzelerini yollayan da Clinton'du. Irak'a Oğul Bush'un saldırısını yasal göstermeğe yarayacak koşullar henüz oluşmadığından, Clinton dönemi sonraki yılları kapsayacak olan Irak işgâline yeşil ışık yakamadı. Ama Kuzey ve Güney Irak'ta hava egemenliği bütünüyle ABD savaş uçaklarının sultası altındaydı ve Clinton kabul edilebilir hukuk kurallarına dayanmadan bu Orta Doğu ülkesinin göklerini dilediği gibi kullandı.

Küresel ısınmaya karşı olan Kyoto Prokolünü onay için Senato'ya yollamayıp kendinden sonraki Oğul Bush iktidarına da aynı öğüdü veren de oydu. ABD gene Clinton yıllarında, 1998 Roma Statüsüyle ilk önemli adımı atılan ve yeterli sayıda imzacı devletlerin anayasalarına uygun biçimde onaylamalarıyla ancak 1 Temmuz 2002'de yürürlüğe giren Uluslararası Ceza Mahkemesine karşı ilk muhalefet siyasetini uygulayan ve böylece sanık olabilecek asker ve sivil Amerikan görevlilerini yansız biçimde yargılanmaktan "kurtaran" da Clinton'du.[79]

Bill Clinton başkanlığının son gününde çok önemli bir şey daha yaptı. Son 24 saatinde, ABD Anayasası Madde II/2'deki yetkisinden yararlanarak, tam 140 suçluyu bağışladı ve 36'sının da cezalarını kı-

[79] Amerikan sivil ve asker görevlilerinin cezadan kurtulmaları amacıyla Clinton-Bush ikilisinin yaptıklarına ve yapmadıklarına göndermeler için: Hans Köchler, Küresel Adalet mi, Küresel İntikam mı? çev. Funda Keskin-Erdem Denk, sunuş ve ed., Türkkaya Ataöv, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2004.

saltti.[80] Çok kısa bir süreye sıkıştırılan bu toplu eylem ilk bakışta bir acıma, iyilikseverlik, yufka yüreklilik ya da hoşgörüden kaynaklanan sıradan bir "af" olayı gibi görünebilir. Ne var ki, öyle değil. Affa uğrayanlar ve onların bağlantıları bambaşka bir görünüm sunuyor.

Bill Clinton o son gün başkanlık uçağı "Hava Kuvvetleri Bir" (*Air Force One*) adlı Boeing 747 ile daha önce vali olduğu Little Rock'a (Arkansas) gidip döndü. Anlamlı af kararlarını da bu araya sıkıştırdı. Beyaz Saray'da "Koca Adam" (*The Big Guy*) denen Bill Clinton'un söz konusu uçağın ön yanında banyolu ve geniş yataklı odası vardı. Çevresindekilere gün boyunca sıcak yiyecek, taze meyve, televizyon ve sıradan seyirciye daha çıkmamış son filmler sunuluyordu. Suçluları bağışlama dizisini burada gerçekleştirdi. Bu yetkisini başkanlığının ilk yıllarında hiç kullanmamıştı.

Bu kez, elinde upuzun bir dizelge tutuyordu. İçinde uyuşturucu satıcıları, her türlü düzenbazlar, yargılanıp hapis yatanlar ve demir parmaklıklardan henüz kurtulmuş olup başları gene belâda olanlar sıralanmışlardı. Little Rock'a varır varmaz, eski destekçileri eline bir dizelge daha sıkıştırdılar. Daha önce başkanlık yarışına girmeyi denemiş olan Afrika kökenli papaz Jesse Jackson'un, eski başkanlardan Gerald Ford ile Jimmy Carter'in, ünlü tarihçi Arthur Schlesinger'in ve "*rock*" şarkıcısı Don Henley'nin de "rica"ları eksik olmadı.

Ama daha önemli (ve Bill Clinton'un kıramayacağı) "ricacılar" başka türlü olanlardı. Örneğin, Dennis Rich hele son günlerde Beyaz Saray'ın kapısını aşındırmıştı. Bu hanımın boşandığı, ama para ilişkilerini sürdürmekten geri kalmadığı eski eşi Marc Rich Amerika'ya dönemeyen kaçaklardandı. Ama sırtını iyi yere dayamış olan bu hanımın öylesine bir havası vardı ki, Clinton'ıun "Koca Adam" diye do-

[80] Olson, op. cit., s. 1-10.

laştığı Beyaz Saray'ın sanki sahiplerindendi. Beth Dozoretz de Demokrat Parti için öylesine paralar bulup aktarmıştı ki, gülümsediğinde yüzünde sanki dolarlardan çiçek açmış sanılırdı. Başkanın eşi Hillary Rodham Clinton'un iki erkek kardeşi Hugh ile Tony'nin art arda istekleri oluyordu. Bill'in ana-baba aynı olmayan kardeşi Roger de uyuşturucu ticareti yaptığı yargı kararıyla saptanmış olan biriydi. Öyle ki, haber alma kuruluşlarının dosyalarındaki takma adı "Başağrısıydı" (*Headache*). Ama Clinton çiftiyle kan bağları olan bu kişilere "dur!" denemiyordu.

Bill'in eski kız arkadaşlarından (ve Clinton'ların Arkansas'da yasallığı kuşkulu dolambaçlı oyunlarıyla bağlantılı) Susan McDougal'ın banka dolandırıcılığı ve benzeri olaylar toplandığında birçok kişi suçlarından bağışlandı ve birçoğunun da cezası indi. Bastille zindanının kapıları 1789'da açıldığından bu yana, bu denli kalabalık bir küme bir gün gibi kısa sürede özgürlüğüne kavuşmamıştı.

Daha önceki birkaç başkan da çok az sayıda yurttaşı bağışlamıştı, ama hiçbirininki Clinton'un son saatlerindeki becerisine benzemiyordu. Örneğin, George Washington 1794'de federal vergiye karşı ayaklananlardan iki kişinin cezasını kaldırmıştı. James Madison 1812 Savaşından sonra rütbesiz askerlerden Jean LaFitte diye birini affetmişti. Andrew Jackson İç Savaşın 1865'de son bulmasıyla ABD'ne bağlılık andı içen Güneylileri bağışlamada bir yarar gördü. Theodore Roosevelt Amerika'nın Filipinler'i işgâline karşı silâh kullanan yerlilere bağışlandıklarını 1902'de açıkladı. Gerald Ford 1974'de Richard Nixon'u yargının elinden kurtardı. Jimmy Carter Vietnam Savaşı'nın asker kaçaklarını yıllar sonra affetti. George H.W. Bush da 1992'de Savunma Bakanı Caspar Weinberger ile İran-Kontra olayına ve Nikaragua müdahalelerine karışmış olanları bağışlamakla tepkiler almıştı.

Bill Clinton'un "bağışlama" uygulaması son güne sıkıştırılan, çok

sayıda kişiyi kapsayan ve çoğu yüz kızartıcı suçları ilgilendiren bir olaydı. Ancak, hukuk açısından bağlayıcıydı. Başkan, eğer isterse, önüne çıkanı öldürmüş birinin birikmiş tüm cezalarını da ortadan kaldırabilirdi. Kararını ne sonraki başkanın, ne de bir yargı kurumunun değiştirme yetkisi vardı. Konu bir yargı önüne gitse de, gitmese de, durum değişmeyecekti. Başkandan kaynaklanan bağışlamaya kimse karşı çıkamaz. Bill Clinton'un son gün yaptığı budur.

Clinton çifti Beyaz Saray'dan ayrılmadan önce, anı kitaplarını yazma sözü karşılığında 18 milyon dolar aldılar. Ayrılıp giderken de, özel eşyalarını almak için gelen koca taşıta Beyaz Saray kütüğüne yazılmış kimi nesneler de yüklenip kendi özel konutlarına yollandı. Görevliler önce ne diyeceklerini bilemedilerse de, çok ufak bir bölümü sonra geri verildi.

XXIII. Hillary Clinton

Sekiz yıl Beyaz Saray'da oturmuş ve bu yoldan yalnız "Birinci Hanım" (*First Lady*) olmakla kalmayıp zaman zaman sanki eş-başkanlık da yapmış, 2008 başkanlık yarışına New York Senatörü olduğu sırada katılmış, Barack Obama'nın ardına düşünce şimdilik dışişlerine bakan Devlet Sekreteri (yani, Bakanı) görevini yürüten, ama gözü sonraki seçimlerde gene Beyaz Saray'da olan Hillary Clinton'dan başlı başına söz etmek gerekir.[81] Özellikle sürekli gülümseyen, kahkaha atan, dostça tavırlı, dengeli ve ılımlı görünümlü bu siyasetçi kadının öbür yüzüne de, bilinenler ve yazılanlar yardımıyla, ışık tutmak fazla

[81] Hillary Clinton'un Beyaz Saray'da "Tarihle Yaşamak" başlıklı kitabına bir önceki bölümde gönderme yaptım. Eşinin başkanlıkta ikinci dönemi bitince bastırdığı bir kitabı daha var: Hillary Clinton, **An Invitation to the White House**, New York, Simon & Schuster, 2000. Hillary üstüne kitaplardan: Joyce Milton, **The First Partner: Hillary Rodham Clinton**, New York, William Morrow & Co., 1999. Bu kitap Hillary'nin başkanlığa ortak olduğu kanısındadır. Hillary'nin seçtiği yöne ve yola ilişkin: Gail Sheehy, **Hillary's Choice**, New York, Random House, 1999.

bir uğraş gerektirmez. Hemen eklemekte yarar var ki, Hillary Clinton gökteki aya benzer: Görünen yüzü aydınlık, öbür yarısı da karanlık. "İlk Bayan Başkan" olma ve bu yoldan ününe ün, malına mülk katma tutkusunu sürdürdüğüne kuşku yok. Bakalım, öbür yüzde neler var?

Bn. Clinton eşiyle birlikte sekiz yılı Beyaz Saray'da tamamladıktan sonra, "Tarihle Yaşamak" diye bir anı kitabı çıkardı. Basılmadan önce yayımcıdan sekiz milyon dolar aldı ve kitabı basılır basılmaz bir milyon sattı. Türkçeye de hemen çevrildi. Kuşkusuz, daha birçok dillere de. Ancak, bu kitapta yazdıkları tarih değil. Hillary'nin geçmişinin önemli bölümü de bunun içinde yok. Kimi gerçekler çarpıtılmış, kimileri de yok sayılmış. Bu sayfalardaki yazım sanki gizlenenlere ışık tutma amacını taşıyor. Oldukça yüksek bir olasılıkla sonraki ABD başkanlarından biri olacak olan bu hanımın gerçekte neler yaptığını şimdiden bilmekte yarar var, çünkü seçilmesi en azından çoğunluğun onu desteklediği anlamını taşıyacak ve ağzı kulaklarına varan yüzü tüm dünya yayınlarının kapaklarını süsleyecek ve uydurduğu yalanlar da iç sayfaları dolduracak.

Eski başkan adaylarından Bob Dole'un eşi Elizabeth Kuzey Karolina'yı temsilen Kongre'ye girmedi mi? Louisiana'dan Mary Landrieu, Alaska'dan Lisa Murkowski ve ötekiler? Tennessee senatörü olarak Al Gore'un eşi Tipper'in adı da geçmedi mi? Bush'lar da bir hanedan kurmadı mı? Eski Alaska Valisi olan Bayan Sarah Palin 2008 başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçilerden başkan yardımcısı adayı olmadı mı? Ya da Nancy Pelosi Temsilciler Meclisi Başkanlığına gelip oturmadı mı? Aynı kuş, hattâ daha büyüğü, Hillary'nin başına niye konmasın?[82]

---

[82] Bayan Pelosi'yi göklere çıkaran bir kitap: Vincent Bzdek, **Woman of the House: The Rise of Nancy Pelosi**, New York, Palgrave, Macmillan, 2008. Yazar, örneğin, Pelosi'nin Amerikan çocuklarının temsilcilerini Meclis'te kabul ettiğini söyleyerek bunu örneği görülmemiş yeni ve demokratik bir yaklaşım olarak

Hillary bastırdığı kitabında kendini tüm olumlu yanlarıyla eşi zor bulunur bir siyaset kadını gibi sunuyor. Gerçekte, her iki Clinton da eksiksiz kandırma ustaları. Amerika'daki siyasetin temeline inersek, bunların her biri aksayan yanlarını gizlemeğe çalıştılar. Siyasette genelde yapılan da zaten bu. Örneğin, çocuk felci olan FDR kötürümlüğünü saklardı. J.F. Kennedy hastalık derecesinde olan rastgele cinsel ilişkilerini belli etmemeğe çalışırdı. Clinton, doğru olmasa da, yüzüne 'eşine bağlı bir koca' maskesi takmıştı. Hillary Clinton da maskeli. Daha önemlisi, bir değil, her adımda üst üste takılmış birkaç maskeli.

Hillary, gerçekten kendini sunduğu gibi, özverili bir eş ve ana, yaşamını ulusuna adamış bir siyaset kişisi, yoksullar ve kadınlar gibi ezilenlerin çalışkan savunucusu, halktan yana bir ülkücü ve insan haklarıyla uluslararası barıştan başka bir şey düşünmeyen gerçek bir demokrat, büyük bir insan ve aydın bir beyinle yararcı bir doğayı birleştirmiş örnek bir yaratık mı? Kuşkusuz, akıllı ve kurnaz. Ama kocasındaki "karizma" onda yok. Okumuş, ama aydın değil; yaratıcılıktan yoksun bir "robot". Kocasının defterinde dostlarının adları yazılı, onunkinde düşmanlarının. Bill doğal tavırlı; Hillary yapmacık. Kocası dinleyenleriyle konuşuyor; o önündekilere yalnız "hitap" ediyor. Hillary'nin gerçek sorunu iris tabakasının üstüne yapıştırdığı camlarla gözlerinin rengini değil, yaşamındaki gerçekleri tepetaklak değiştirmesi.

Kendini sunuş biçimine kanacak olursak, ortaya olduğundan çok farklı bir Hillary resmi çıkıyor. Başkalarının ne görmesini istiyorsa onu yansıtıyor. Kendi yarattığı bu kalıpla belki ABD'nin ilk kadın başkanı olmayı da başarır. Ama olmalı mı? Kitabındaki Hillary bir masal. Okulunda eylemci öğrenci, sonra avukat, derken vali karısı, Beyaz Saray'da Birinci Hanım, ardından senatör, başkan adayı ve

---

alkışlıyor.

şimdi bakan gibi aşamalardan geçerken yaşamı da bir masal. Ne var ki, dinleyene ve okuyana anlattığından değişik bir masal. Başkanlardan Kennedy gençliği ve canlılığıyla, Johnson Vietnam Savaşı gibi saplantılarıyla, Nixon elini yasa-dışı eylemlere uzatan paranoyasıyla, Carter fıstık satıcılığından çok bönlüğüyle, Reagan yüzeysel iyimserliğiyle, Oğul Bush Evangelist Hıristiyanlığa "yeniden doğuş" martavallarıyla bilinir. Hillary'nin ise, birden fazla kişiliği vardır. Yalnız izlediği siyaseti değil, yaşam öyküsünü, dış görünümünü ve gözünün rengini de değiştirir.

Baştan alalım: Ün meraklısı bu kişinin kendinin söylediğine ve yazdığına göre, anası adını dünyanın en yüksek dağı Everest'in tepesine tırmanmayı başaran Sir Edmund Hillary'den etkilenerek koymuş! Oysa, Hillary bu kişiyi Katmandu hava alanında görmüş, aklına böyle bir bağlantı kurmak gelmişti. Ancak, Sir Edmund Everest'e 29 Mayıs 1953'de tırmandı, yani Hillary doğduktan beş-buçuk yıl sonra. Hillary 1948'de dünyaya geldiğinde sonradan ünlenen bu kişi kimsenin tanımadığı sıradan bir Yeni Zelanda balcısıydı.

Wellesley Kolejinden sonra Yale Hukuk Fakültesini bitirip de Bill Clinton'la evlendiğinde, o yıllardaki "feminist" dayatmasıyla okuldaki adından şaşmadı: "Hillary Rodham". Kocasının soyadını kullanmıyor diye, Bill seçmenin bir bölümünün tepkisiyle de 1980'de vali seçilemeyince, bu kez, "Hillary Clinton" oldu. Kocası başkan seçildiğinde de sıra şunu benimsemeye gelmişti: "Hillary Rodham Clinton". Başkanlık sona erip kendi senatör adayı olunca, bir gecede şu kimliğe büründü: "HILLARY!" Benim de Filistin sorunu üstüne birkaç yıl önce konuşma yaptığım New York Üniversitesine bağlı "Purchase" yerleşkesinde adaylık duvar duyuruları her yana asıldığında altında yalnız bir tek ad vardı: Hillary. Hep rüzgâra uymuş, kılıktan kılığa girmiştir. Saçı bile yerine göre, aşağıda, yukarıda, kısa, uzun, düz, kıvırcık, örgülü ya da kuyruklu. Gerçekte koyu kahverengi olan saçı şu sırada sa-

rı. Öteki kadınlardan Golda Meir, Indira Gandhi, Margaret Thatcher, Condoleezza Rice ya da Nancy Pelosi hemen hemen hiç değişmediler. Doğumundan bu yana uydurulmuş yaşam deneyimleriyle olaylar içinde kendine büyük paylar çıkaran[83] ve esen rüzgârla sık değişen Hillary!

Örneğin, Hillary'nin Today süreli yayınına söylediğine bakılırsa, 11 Eylül 2001'de[84] New York'ta İkiz Kulelere uçak saldırıları olduğunda kızı Chelsea de hemen oracıktaymış ve zor kurtulmuş! Oysa, kızı da Talk dergisine bir açıklama yapıp üç mil daha aşağıda New York Üniversitesine yakın bir yerde bir arkadaşının evinde olduğunu açıkladı. Hillary'nin kendi amaçları için savurduğu bu yalan orada ölmüş yaklaşık üç bin yurttaşının anısına bir tür hakaret değil mi? O olayda New York'tan öteki Senatör Chuck Schumer'in kızı gerçekten o çevredeki okuldaydı ve kurtulan oydu, kendi kızı değil. Hillary'nin çabası öteki senatörden geri kalmamak!

Bunu sağlamak için de yöntemi şu: Amerikan ünlülerinden ayrılma. Doğru olmasa da, kendine ilişkin ilginç görünen masallar uydur. Sürekli gülümse ve gül. Yumuşak biri olduğun kanısını yay. Maddesel olan şeylerle ilgilenmiyormuş gibi davran. Seni eleştirenleri bu kez sen suçlamayı unutma. Onların sana değil, gerçekte "kadınlı-

---

[83] Birçok örnek arasından biri şu: Çin, insan hakları savunucularından tutuklu Harry Wu'yu bir gün salıverdi. ("China Releases Human Rights Activist Harry Wu," Los Angeles Times, 25 August 1998.) Hillary Clinton bunu perde arkasından kendi çabasına yordu ve öyle tanıttı. Oysa, Harry Wu'nun "Hillary'nin benim özgürlüğüme kavuşmama ilişkin söyledikleri doğru değildir" başlığında bir açıklaması var: Harry Wu, "Hillary's Account of My Release Untrue," Newsmax.com, 12 October 2003.

[84] ABD'nin "9/11 olayı"na tepki olarak ayrımcılığa gittiğini ve sonunda Amerikan yurttaşlarının haklarını da genelde kısma yanlısı olduğuna ilişkin benim yayınım: Türkkaya Ataöv, 9/11: Discrimination in Response, Geneva, EAFORD, 2004. Türkçesi: Türkkaya Ataöv, 11 Eylül: Terörle Savaş mı, Bahane mi? İstanbul, Alkım, 2003.

ğına, uğraşına ve haklı eylemlerine" saldırdıklarını söyle. Değişen koşullara ve çevreye uymada uzmanlaş! Önemli olan üstte kalmaktır. Bu da sürekli hesap yapmayı zorunlu kılar.

Neden mi birden sarışın oldu? Britanya Başbakanı Thatcher ona "her kadın bir gün olmalı!" demiş de ondan. Kızı Chelsea neden babası bir başkan gibi değil de, sıradan yurttaş gibi davranıyormuş? Kennedy'nin eşi Jacqueline ona kızı öyle yetiştirmesini özel olarak öğütlemiş. Monica olayına nasıl dayanabilmiş? Birçok ünlü ona hiçbirimizin kusursuz olmadığını söylemiş. Kocasını görevden almak için yapılan oylama sırasında, Dalai Lama ona demiş ki: "Adaletsizlikle karşılaşınca kızma, güçlü ol." Başkentteki tartışmaların içinden sıyrılmasını nasıl bilmiş? Güney Afrika'nın ünlü siyah başkanı Nelson Mandela ona örnek olmuş da ondan. Ya ikide bir Camp David'e çekilmelerinin nedeni? Gene Jacqueline ailece orada toplanıp birbirilerine sımsıkı sarılmalarını söylemiş.

Hukuk Fakültesini bitirince başkent Washington'da ve bir de Arkansas'da baro sınavlarına girmiş. Diyor ki: "Ama kalbim beni sürekli Arkansas'ya ('Arkanso' okunur) çekiyordu. Oraya gitmeğe ve orada çalışmağa karar verdim." Söylemediği önemli bir şey var. Washington'daki sınavda başarılı olamadı, Arkansas tek seçeneğiydi. Onu hemen Rose Hukuk Şirketine almışlar. Bulunmaz bir hukukçu olduğundan değil, aynı yıl eşinin orada vali seçilmesinden ötürü. Zaten, topu topu beş davaya baktı, o kadar.[85] New York'lu değildi; Illinois doğumluydu, çocukluğu Pennsylvania'da geçmişti; Massachusetts ve Connecticut'ta okula gitmiş ve Arkansas'ya yerleşmişti. Ama geçip giderken ancak birkaç kez ayak bastığı New

[85] "Vali eşi" konumunu büyük kazanca nasıl çevirdiği üstüne: Jeff Gerth, "Top Arkansas Lawyer Helped Hillary Clinton Turn Big Profit," The New York Times, 18 March 1994, s. A1.

York'tan senatör seçildi. Oysa, konuşmalarında sürekli şöyle diyordu: "Biz New Yorklular..."

Eşinin Demokrat Parti içinde köklü etkinliğinden ötürü, oradaki danışmanlar, karar vericiler, tanıtımcılar, özel detektifler, araştırmacılar, ahçılar, garsonlar ve ücret almadan çalışan devlet jet uçakları Hillary'nin seçilmesi için sürekli çaba gösterdiler. Hillary'de hiç Yahudilik yoktu. Öyle bilinir. Ama New York'a daha çok bir "Yahudi kenti" (*Jew York*) olarak bakarlar. Bu nedenle, Hillary atalarını araştırdı ve büyük annesinin ikinci kocası Max Rosenberg'in Yahudi olduğunu bulup çıkardı. Hiçbir kan bağı olmamasına karşın, sırf oy avcılığı için o sırada "birazcık da Yahudiliğe" soyundu.

Böyle biri hem ABD'ni, hem dünyayı yönetme tutkusu içinde. Oysa, Hillary için siyaset kişinin kendi için yürüttüğü bir uğraştır. Vali ve başkan eşiyken topladığı özel armağanlar da az bilinen bu yanını aydınlatıyor. Siyasette "armağan" denilen şeyden daha tehlikeli bir şey yoktur. Bir yere erişeni armağana boğarlar, oradan düşenin yanından da ilk önce onlar kaçarlar. Siyasette armağan gerçekte rüşvettir ve tümüyle yasaklanmalıdır.

Clinton Arkansas'da valiyken varlıklı biri onun konutunun bahçesine tüm birlikteş devletin en görkemli yüzme havuzunu yapmış, vali de karşılığında tutuklanma tehlikesi olan bu kişiyi yasal yetkilerine dayanarak affetmişti. Bir gazetecinin "helikoptere binip yukarıdan tüm kente bir bakın, kaç kişinin böylesine bir yüzme havuzu var?" diye sorunca, Hillary bu armağanın valiliğe bir katkı olduğunu söylemekle yetinmişti. Oysa, Mark Rich adlı söz konusu kişi Amerika'dan kaçmak zorunda kalmış, yakalanmasını zorlaştırmak için yurttaşlığını geri vermiş ve İsviçre'ye yerleşmişti. Rich'in eşi daha sonra Hillary'nin seçim harcamalarına 70.000 dolarlık bir katkı daha yaptı.

Hillary kendi kitabında bu sözde armağanların hiçbirine dokunmu-

yor, ama Barbara Olson Son Günler[86] başlıklı kitabında Clinton'ların aldıklarının (parantez içinde dolar değerleriyle) birkaç sayfa tutan uzun bir dizelgesini veriyor. Yalnızca birkaç örnek: cam bir heykel (22.000), dört halı (12.282), Keşmir şal (5.767), püro koruyucusu (9.683), koltuk takımları (40.693), çini takımı (22.077), golf arabaları (3.435), tablo (9.510), çatal-bıçak takımı (6.888) ve benzerleri. Ayrıca, Clinton Kitaplığına 450.000 dolar, Clinton'un hukuk bürosuna 10.000 dolar ve Demokrat Parti'ye bir milyon dolar...

Clinton çifti Beyaz Saray'dan ayrılırken başkanlık konutuna ait olan 173.000 dolarlık sanat yapıtını ve kitabı, 69.000 dolar tutarında eşyayı, 26.000 dolar değerinde golf malzemesini ve 24.000 dolar tutan giysiyi yükleyip kendi özel konutlarına taşıdılar. Ayrıca, önde gelen Amerikan sanatçılarının özellikle Beyaz Saray için verdikleri yetmiş parça yapıtı da alıkoydular. Arkada kalan görevlilerin yakınmaları kaçırdıkları değerli parçaları geri vermek istemeyen Hillary'ye zor günler yaşattı, ama sonunda ancak toplam 28.000 dolarlık eşyayı geri gönderdiler. Hillary başkanlık koltuğuna otururşa daha çok "armağan" alacağa ve ağzı sürekli kulaklarında olacağa benzer.

Sanki alçak gönüllü bir ev kadını. "Güzel Ev" (House Beautiful) dergisiyle yaptığı bir söyleşide şöyle demiş: "Kocam her an golften gelebilir. Ona bir-iki bir şey hazırlayayım." Oysa, on iki yıl vali konutunda, sekiz yıl da Beyaz Saray'da kaldılar. Çevrelerinde kalabalık bir ahçı, garson, hizmetçi, temizleyici, çocuk bakıcısı ve her türlü yardımcı ordusu vardı. Hillary'nin eli ne suya değdi, ne sabuna. Vaktini mutfakta değil, Beyaz Saray'ın hem doğu, hem batı kanadındaki iki özel odasında geçiriyordu. Yazar takımıyla da buralarda konuşuyordu.

---

[86] Barbara Olson, The Final Days: The Last, Desperate Abuses of Power by the Clinton White House, Washington, D.C., Regnery, 2001, s. 71-75 ve passim.

Ama onların soracakları soruları da önceden hazırlayıp ellerine tutuşturanlar vardı. 1997 Noel tatilinde Virgin Adalarının kumsalında karı-koca mayolarıyla dans ederlerken fotoğraf çekilmesini ve basma dağıtılmasını da onlar düzenlemişlerdi. Sanki örnek bir aile mutluluğu.

Başkanlığa seçilecek olursa koltukta nasıl kararlar vereceğine gelince: Kocası oldukça esnekti. Siyasette genelde böyleleri kazanır. Bill (düzen değişikliği önerisi dışında) ikinci bir yola, baskıya, hattâ tehdide açıktı; kararını gerekli görürse değiştirirdi. Hillary'nin kendini sürekli haklı gördüğü bir yaradılışta olduğu anlaşılıyor. Ona göre, farklı düşüncede olanların amaçları da başkadır. Aykırı her ses onun sanki kişisel düşmanıdır. Son Cumhuriyetçi başkanlardan Reagan ve Oğul Bush da dünyayı "iyiler" ve "kötüler" diye ikiye ayırıyorlardı. Tutkulu ve saldırgan nitelikli Hillary de bu eğilimde. Bu tavrın Beyaz Saray'da bir kez daha egemen olmasının Amerika'ya ve dünyaya yararı yoktur. Ayrıca, özellikle, Soğuk Savaş yıllarından bu yana gelişen Amerikan siyasetinde abartma, kuşku, düş ve korku egemendir. Yakın geçmişinde özel detektif kiralamak da bulunan Hillary Amerika'ya ve dünyaya daha da zor günler yaşatabilir. Hele Beyaz Saray'ın ona sağlayacağı yeni olanaklarla belki tüm rakip ve düşmanlarının peşlerine adamlar takacak, Yumurta Ofiste ses bandına alınmış olan ve işine gelmeyen kimi konuşmaları sildirmeğe kalkacaktır. Arkansas'dayken çalıştığı Rose Hukuk Şirketinde kendini zor duruma sokacak kimi belgelerin birden yok olmaları gibi.

Daha da öte, parasal skandallar Hillary'nin Birinci Hanım olduğu yıllarını adamakıllı karartmıştı. Grant'ın 1870'lerdeki başkanlığı bu ülke tarihinin en çürümüş yıllarıydı. Başkanın kendi para düşkünü değildi, ama koltuğuna oturunca yanına doluşanlar, özellikle kayınbiraderi (Abel Rathbone Corbin) ortaklarıyla birleşerek, onu gereksiz gösterişe boğdu, huyunu değiştirdi ve ilerisi için de kötü tohumlar atılmış oldu. Öyle anlaşılıyor ki, Hillary'nin ayartılmasına gerek yok.

Sürekli varlıklı dostları oldu ve onlara Beyaz Saray'ı da, Camp David'i de, kaz gelecek yerden tavuğu esirgemeyerek (ve harcamaları da devlet bütçesinden yaparak) bol ikramlarla açtı.[87] Armağanlar getiren ama suç işlemiş kimi yurttaşların, Hillary aracılığıyla, vali ya da başkan tarafından bağışlanması Grant'ın kayınbiraderinin yaptığından çok farklı değil. Bu ve benzeri konumdaki kişilerin "dostlarının" kimler olduğuna dikkat etmeleri gerekir. Ne var ki, Amerikan yönetimi gücünü bu kaynaktan alan ve harcamaların sıradan yurttaşın cebinden çıktığı bir uygulama örgütüdür.

Hillary'nin daha önemli bir düşkünlüğü yalan alışkanlığı, yani uydurma, saklama, değiştirme ve abartmayla gerçekleri karartmasıdır. Beyaz Saray böyle başkanlar görmedi değil. Örneğin, Johnson Kuzey Vietnamlıların Amerikan savaş gemisine saldırmadıklarına ilişkin resmî yazının ona ulaşmış olmasına karşın, halkına yalan söylemiş, savaşı tırmandırmış ve ölümler artarken kendi de görevinden olmuştu. Başka bir büyük yalancı Nixon istifa dışında çıkar yol bulamamıştı. Amerikan halkı, dolaylı yoldan da olsa, seçtikleri başkanlarının kendilerine düpedüz yalan söylediklerini birkaç kez gördü.

Kimilerinin sorusu şu: Hillary öylesine bir geçmişten ders alacak mı, yoksa daha mı kötü olacak? Ve bütün bunlar bizlere daha nelere patlayacak?

---

[87] Örneğin, ikinci başkanlık döneminde uçakla gezi harcamaları 292 milyon doları bulmuştu: Ellen Nakashima. "White House Travel Bill: $292 million, Republican Senator Says Clinton Air Transport Expenses are 'Exorbitant'," **Washington Post**, 18 August 2000, s. A02.

XXIV. George W. Bush: 1

Bill Clinton Beyaz Saray'dan orada kayıtlı yükte hafif pahada ağır nesnelerin bir bölümünü de yüklenip ayrılırken, kamuoyu ölçümlerine göre, halk desteği %68'di. Bu oran sekiz yıl görevden sonra işi bırakan bir başkan için oldukça yüksek sayılmalıdır. Siyasette Hollywood'dakinden daha iyi oyunlar çıkarmış olan Reagan bile son günlerinde bu denli yukarılara tırmanamamıştı. Bu sayı başkanın saray köşelerinde genç hanımların giysilerini kirletmesini Amerikan halkının hoş karşıladığı anlamına gelmez. Önceliği karın doyurmak olan yurttaş her şeyden çok, para göstergelerine ve bu bağlamda kendi günlük yaşamına bakar. Ekonomide batkınlığa doğru gidiş o yıl henüz ortaya çıkmamıştı. Dev yolcu gemisi *Titanik* buz dağının yanından sıyırttığında, yolcular daha bir süre güvertede birbirlerine kartopu atıp oynamışlardı. Bir eşi olmayan koca teknenin bir-buçuk saat içinde okyanusun dibini boylayacağını yalnızca işin birkaç uzmanı biliyordu. Clinton dönemi de kaçınılmaz sona beklenen katkıları yapmaktan geri kalmadı. Acısı bir süre sonra, biriken kalıtı devralan Oğul Bush dö-

neminde çıkacaktı.

Tam 21'inci yüzyıla girerken gelip çatan 2000 başkanlık seçimlerinde her iki partinin ilk işi adaylarını saptamaktı. Demokratların adayı yüksek olasılıkla Başkan Yardımcısı Al Gore olacaktı. Ancak, akıllı ve aktöreli görünen Gore'da Clinton'un kişisel çekiciliği ve siyasal cambazlığı yoktu. Halkın gözünde önemli ölçüde tutulmuş sayılan Clinton'un ardılı olmak bir açıdan iyiydi, ama işin içinde onun zayıf yanlarının bedelini ödemek de vardı. Kuşku yok ki, rakip Cumhuriyetçiler bu çetin yarışta her olanaktan yararlanacaklardı.

Cumhuriyetçi Partinin işi de zordu. Onlar için usa ilk vuran bir ad yoktu. Büyük para babaları kısa sürede eski Başkan George H.W. Bush'un oğluna yöneldiler. Üstelik, o sırada Teksas Valisiydi. Seçim baş danışmanı da bu tür eylemlerin en kurnaz tilkilerinden Karl Rove[88] olacaktı. Babanın danışmanı Lee Atwater ile oğulunki Karl Rove Machiavelli hayranıydılar. Ama bir de Arizona Senatörü John McCain vardı. Eski Vietnam gazisiydi ve yıllar önce düşman elinde savaş tutsağı olarak uzun bir süre geçirmişti. Bu kişinin, 2008 seçiminde, Barack Obama'ya karşı aday olacağı o zaman bilinemezdi. Ama New Hampshire'daki ilk elemeleri kazanmayı başardı, Oğul Bush'u geride bıraktı. Aynı McCain bağımsızların ve Bill Clinton'dan bıkmış olan kimi Demokratlar'ın bile oylarını aldı.

Hemen ileride Güney Carolina elemeleri vardı. Bush adına pusu kuran baş danışmanı seçmenin kulağına şu iletiyi yolladı: "Siyah bir kadından evlilik-dışı bir çocuğu olduğunu öğrenseniz, McCain'e gene oy verir misiniz?" Gerçekten, McCain'in (oldukça güzel) eşiyle bir-

[88] Seçim kazanma uzmanı Karl Rove'un George W. Bush'u nasıl yenilir, yutulur bir başkan adayı yaptığına ilişkin: James Moore ve Wayne Slater, **Bush's Brain: How Karl Rove Made George Bush Presidential**, New York, John Wiley & Sons, 2003.

likte oturduğu evde siyah bir kız çocuğu vardı, ama o evlât edindikleri bir Bangladeşliydi. Karl Rove'un parmak izlerini taşıyan bu yalan işlevini yerine getirdi. McCain Güney Carolina'da destek yitirdi, Bush'un yolu açıldı ve adaylığı kazandı.

Gore'un adaylığının da pürüzsüz olduğu söylenemez. Öteki aday adaylarının en güçlüsü olan eski New Jersey Senatörü Bill Bradley'yi geride bırakması zor olmadı, ama her iki parti dışındaki iki aday daha çok Demokratlar'dan oy alacağa benziyorlardı. Bunlardan biri Yeşiller'in "solcu" diye bilinen adayı Ralph Nader, öteki de yarışa Reform Partisi adına katılan Pat Buchanan'dı. Özellikle solcu adaya Bush'un kazanma olasılığını arttıracağı birkaç kez söylenip yazıldıysa da, belirli bir çizgisi olan bu kişinin tavrı değişmedi.

Cumhuriyetçiler'in adamı olan Oğul Bush'un takma adı, kimilerine göre "*Dubya*" idi. Türkçeye "Salako" diye çevrilebilir. Ancak, bu yakıştırma baştan sona doğru olarak alınmasın. Bilgisizliği onu aydın sınıfının hiç bir aşamasına yerleştirmez, ama neyi niçin ve kimin yararına yaptığını pekiyi bildiğini eklemek gerekir. Bilgisi kıt, anlatımı yavandır, ama dili bir siyaset aracı gibi kullanırken yaptığı vurgularda bir beceri, bir ustalık gözlemlenebilir.[89]

Şöyle ki: Amacı dinleyeni ürkütmek, kendinin düşman saydığından tiksindirmek ve ona sığınmasını sağlamaktı. Bu amaçla bir yöntem de geliştirmişti. Örneğin, boş konuşmak. Öylesine soyut ve anlamsız ki, içinde bir şey olmadığından kimse karşı çıkamasın. Her konuşmasında bunun bol örnekleri var. Ancak, oraya, buraya dinleyeni korkutan tümceler sıkıştırılmış. Amerika'nın demokrasiden payını almamış sinsi düşmanlarla sarılı olduğu ve saldırılarını her an yineleyebilecekleri gibi. Yurttaşın yapacağı iş sırtını Bush'a dayamaktır. Bo-

[89] Renana Brooks, "A Nation of Victims," **The Nation**, 276/25 (30 June 2003), s. 20-22.

yun eğmeyecek, ülkeyi koruyacak ve sonuç alacak tek kişi odur. Koca ulus bir yana, kararlı ve yetenekli olan ondan başkası olamaz. Üstelik, bir savaş değil, art arda birkaç savaş gereklidir. Hem de, bugüne değin görülmemiş türden. Biri çıkar, tek bir teröristin eline Amerika'ya atması için son derece yok edici bir silâh verebilir. Bu durumda tehlikeyle başedecek güç Bush'tadır! Konuşmalarındaki bu korkutma biçimi sıradan yurttaşda sorunu ulusun değil, Beyaz Saray'da oturan savaşçının çözeceği kanısını yaratıyor.

Bu bağlamda eski Başkan F.D. Roosevelt'in şu ünlü sözünü de anımsamalı: "Korkmamız gereken tek şey korkunun kendidir." Amerikan başkanının 1947'de Truman'la başlayan, Vietnam Savaşı yıllarında Johnson'la sürüp giden ve günümüzde Bush'la doruğa tırmanan "Silâhlı Kuvvetler Başkomutanlığı" yetkisi Amerika'nın ve tüm dünyanın geleceğini tehdit eden bir noktaya ulaşmıştır.[90]

Halka "yalnız bana güven!" diyen Oğul Bush varlıklı bir Cumhuriyetçi aileye doğmuştu. Onu tek başına almak güneş düzeninde her uyduyu bu düzenden kopuk biçimde anlamağa çalışmak gibi bir şeydir. Ülkenin "Yeni İngiltere" (*New England*) denen kuzey-doğusundandı. Atalarında yalnız "Bush" değil, onlardan hiç de aşağı kalmayan ve evlilik yoluyla karışmış olan "Walker" ailesi de vardı. İki ailenin de dedeleri özellikle Birinci Dünya Savaşında çok para yapmışlardı. Baba Bush'un Suudî ve Kuveyt sultanlarıyla çok yakın ilişkileri vardı. Her ikisi de "kuzeyli *Yankee*"ydiler, ama petrol ve para ekseninin güneye indiğini görerek ve "İncil Kuşağı"nın (Güney Baptist) incisi özelliğini de tanıyarak gecikmeden ailece Teksas'a taşınmışlardı. Tüm ABD'nde, 21 milyon nüfusuyla en kalabalık ikinci birlikteş devletti.

---

[90] Geoffrey Perret, Commander in Chief: How Truman, Johnson, and Bush Turned a Presidential Power into a Threat to America's Future, New York, NY, Farra, Straus & Giroux, 2007.

Teksas 1964-2000 yılları arasında, üç başkan (L.B. Johnson ve iki Bush), iki başkan yardımcısı (G.H.W. Bush ve Lloyd Bentsen) ve bir de bağımsız başkan adayı (Ross Perot) çıkardı. Birliği oluşturan elli birimden biri olan Teksas ülkenin bütününe göre geri kalanlardan daha "şahin"dir. Ayrıca, Baba Bush büyük sermaye ve askerî güç odaklarına el attıktan başka, CIA başkanlığı da yapmış, desteğine bu gizli örgütü de almıştı.

Oğul Bush'un babayı "örnek" aldığı söylenebilir. Birbirlerine benzedikten başka ikisi de golf meraklısıydı ve doğru dürüst cümle kurmakta güçlük çekiyor, ağızlarından dinleyeni güldürecek ölçüde uydurma sözcükler dökülüyordu. Ama ikisinin de başkalarının adlarını ve yüzlerini unutmamak gibi bir becerileri de vardı. Öldürülen Başkan Kennedy'nin oğlunun çıkardığı George adlı dergide yayın yöneticiliği yapmış olan Elizabeth Mitchell adlı bir kadın yazar Oğul Bush'un Beyaz Saray'a girdikten sonra yaptıklarının "Bush hanedanının aldığı öç" olduğunu bu başlıktaki kitabında ileri sürmüştü. Günlük The New York Times Maureen Dowd adıyla bastığı bir yazıda Bush'u şöyle tanıtıyordu: "Oğulun, babası gibi, şöyle bir iletisi var: Bana güvenin; ben bu iş için yetiştirildim!" Babanın çevresi 1992 seçimindeki yenilgiyi Pat Buchanan ile (bilgisayar milyarderi) Ross Perot'nun Cumhuriyetçi oylarını bölmesine bağlamıştı. Ancak, sonra yaptıklarında babasını da geçti. Güneylilerden Johnson, Carter, Baba Bush ve Clinton hep o yörenin ve büyük sermaye sahibi tutucuların hizmetindeydiler, ama Oğul Bush tümünü geçerek hem büyük sermayenin vergisini aşağıya çekti, hizmetlerini azalttı ve sınıflaşmayı güçlendirdi, hem de dışarıda kendinden sonra da süren büyük savaşlar başlattı.

Oğul Bush Exeter ve Yale'e gitmiş, bu sonuncusunda (babası gibi) ne idiği belirsiz "Kafatası ve Kemikler" öğrenci örgütünde görev almış, sonra (büyük sermayeye yüksek rütbeli yönetici yetiştiren) Harvard'da ticaret okumuştu. Oğul Harvard'a girmek için başvurdu-

ğunda, babanın üniversiteye altı haneli bir bağışta bulunduğu yazılan bilgiler arasındadır. Çalışmaya başladıktan sonra, bir petrol kuruluşunda ve Kongre'ye üyelik yarışında başarısızlıklarını içkili toplantılardaki başarılarıyla dengeliyordu. Daha yirmi altı yaşındayken, üstünde kokainle yakalanmıştı. Babasının yargıçla konuşması sonucu oğula yalnız yerel bir gençlik tasarısında kısa süre çalışma "cezası" verildi. 1980'ler sonları ve 1990'ların başında Harken Enerji Kuruluşunun paylarını satarken en az dört yasayı çiğnediğine ilişkin belgeler var.

Kendini "İncil müjdesini yaymakla görevli" sayan ve bu uğurda büyük ün (ve para) kazanmış olan (Evangelist) Billy Graham'la 1986'da tanıştıktan sonra, "yeniden-doğma Hıristiyan" olmuştu.[91] Bu değişime "pişmanlık getirme, iman tazeleme, hidayete erme" de denebilir. 1994'de Ann Richards'ı geride bırakarak Teksas'a vali olmayı başardı. Aile geçmişine, bağlantılarına ve soyunduğu role bakınca 2000 seçimlerinde Cumhuriyetçiler için biçilmiş kaftandı. 2000 başkanlık seçimlerinde oyların %48'ini aldı, ama kendi gibi Hıristiyan köktendinci Evangelistler'in desteği %84'tü. Bu oran Reagan'ı da, babasını da aşıyordu. Kazandığında babası eski başkan olduğundan siyasette bir "hanedan" da oluşacaktı, ama bu dönüşüm Amerika için yepyeni değildi. Adams ailesinin hanedanı, bu türün ilk örneği olarak, 1735 yılına dayanıyordu.[92] Gerçekte, Adams örneği tıpatıp uymuyordu, çünkü iki Adams arasında bir çeyrek yüzyıl vardı ve ikincisi başka bir partiden aday olmuştu.

---

[91] Baptist Hıristiyan inancının Cumhuriyetçi Parti'yi etkilemesi: Oran B. Smith, The Rise of Baptist Republicanism, New York, New York University Press, 1997.

[92] Amerika'nın ilk hanedanı Adams ailesi üstüne: Richard Brookhiser, America's First Dynasty: The Adamses: 1735-1918, New York, Free Press, 2002.

Yardımcısı olarak da babasının az bulunur bir tutucu olarak Savunma Bakanlığına getirdiği ve hem petrol, hem silâh üreticileri ve özel savaşçı kuruluşlarla çok yakın ilişkileri bulunan Dick Cheney'yi seçti. Oğul Bush'un her gördüğünün sırtını sıvazlayan, diledikleriyle yakın ilişki kurabilen biri olduğu da eklenmelidir.

Öteki aday Demokrat Al Gore'a gelince: O da ayrıcalıklı bir kan kümesinin yavrusuydu. Güneyli babası Tennessee Senatörlüğü yapmıştı. Gore özel okullarda okudu ve varlıklıların üniversitesi Harvard'a gitti. Yardımcısı olarak Senatör Joe Lieberman'ı seçti. İlk kez bir Yahudi böylesine bir aday oluyordu. Johnson'a karşı 1964 adayı Barry Goldwater'ın yalnız babası Yahudiydi. Gore'un küresel ısınma ve benzeri ilgileri anımsandığında, kendi başkan yardımcısı olmadan önce, böyle bir konuma geleceği pek düşünülemezdi.

2000'de yarışan Gore ve Bush sona yaklaştıklarında birbirilerine çok yakın görünüyorlardı. Gore sokaklarda şiddeti azaltmış ve bütçeyi dengelemiş bir Clinton yönetiminin parçası olduğunu üstüne basarak söyleyebilirdi, ama sorun Clinton'un kendinde olduğundan onun adından uzak durdu ve seçim çalışmalarında onun desteğini aramadı. Bu tavırla oy getirecek başarılara sahip çıkmayarak gerçekte oy yitiriyordu. Konuşmalarının birinde "ağarasını (interneti) ben yarattım" diye bir tümce kullandı. Kuşkusuz, onu bulan Gore değildi; söylemek istediği Kongre üyesiyken, bu teknolojinin yalnız askerî iletişim düzeni olmaktan çıkıp yayılmasına ve dünya çapında bir bilgi kanalı biçimine dönüşmesine omuz vermesiydi. Gore'un sözünde abartma kuşkusuz vardı. Ancak, Cumhuriyetçiler onu "göz göre göre yalancılık"la suçladılar.

Bush'un danışmanları Cumhuriyetçi adayın siyasete ve topluma "temizlik" getireceğini söyleyerek kolları sıvadılar. Oğul Bush kendini "yufka yürekli, acıma duygusu olan, iyiliksever bir gelenekçi"

(*compassionate conservative)* olarak tanıttı. Bush ile Gore ilk televizyon tartışmasında Demokrat aday kaşlarını kaldırmak, gözlerini döndürmek, yüzünü buruşturmak ve başını çevirmek gibi tavırlarla karşısındaki küçümsediği kanısını izleyicide uyandırdı. Bu üstten bakıştan da bir ölçüde destek yitirdi. Reagan aynı şeyi kurnazca yapar, seyirciyle bağ kurarcasına, örneğin "bak, gene çuvalladın!" gibi bir şey söylerdi. Ancak, Reagan'ın Hollywood'dan kalma oyunculuğu ve o eksende çekiciliği Gore'da yoktu.

7 Kasım 2000'de seçmenin ancak yarısı görevini yaptı. Akşama doğru, gelen sonuçlara göre, sayılar birbirine yakındı ama Al Gore öndeydi ve kazanacağı söylenebilirdi. Beyaz Saray'a girmek için seçicilerden 270 oy almak gerekiyordu. Bush'un erkek kardeşi Jeb'in vali olduğu Florida'nın 25 oyunun kime gideceği henüz belli olmamıştı. Ancak, Gore 267'yi sağlamıştı; yalnız üç eksiği vardı. Bush ise 246'da kalmıştı. Florida'yı alan aday başkan oluyordu. Kimi ölçümlere dayanarak Florida oylarının da Gore'a aktığı düşünüldü. Ne var ki, öğleden sonra saat 14:00'de oyların %97'si sayıldığında, Bush'un ileride olduğu açıklandı. Bu doğruysa, Bush'un oyları 271'e çıkıyor, Gore 267'de durakalıyordu. Gore bu aşamada büyük bir yanlış yaptı. Sanki örnek siyasetçi davranışında bulunmak ister gibi, Teksas'a çekilmiş olan Bush'u telefonla aradı ve onu kutladı. Sonra da, kendi kenti Nashville'de yenilgisini kabullenen ve Demokrat yandaşlarına teşekkürü içeren kısa konuşmasını yapmak üzere yola koyuldu.

Sözüne tam başlayacakken Demokrat yetkililer farkın çok aza indiğini duyurdular. Bu yeni durumda, Bush'u bir daha arayıp bir önceki kutlamasını geri aldığını bildirdi. Aralarındaki konuşma şöyleydi: Gore: "Koşullar temelden değişti. Florida'da fark çok aza indi." Bush: "Beni kutlamayı geri almak için mi aradın? Ama Florida Valisi Jeb Bush benim zaferimin kesin olduğunu söylüyor." Gore: "Şunu bilmende yarar var. Senin küçük kardeşin bu konuda son yetki sahibi de-

ğil." Bush: "Ne yapman gerekiyorsa onu yap."

Küçük kardeş Jeb'in sözü geçmişken bir olaya daha değinmek gerek. Onun iki ortağı (Miguel Recarey ve Camilo Padreda) sahte belge düzmeciliği ve hırsızlık suçlarını kabullenmek zorunda kalmışlar, ama adı geçen ikinci kişi Venezuela'ya kaçmıştı. Mallarını, mülklerini de dışarıya kaçırıp kendi açılarından güvenlik altına almışlardı.[93]

Gore-Bush telefon konuşmasını birkaç yoldan art arda oy sayımları ve Cumhuriyetçiler'in kimi oyları saydırmamaları, türlü baskıları ve zamansız açıklamaları izledi.[94] Tam otuz altı gün talih kuşunun kimin başına konacağı belli olmadı.[95] Önce, Florida'da oylar özdevinimli makinelerde kullanılıyordu. Birinci derecedeki seçim aşamasında Gore, verilen 5.9 milyon oyun içinde 1.784 ile ilerideydi. Aynı oylar iki gün sonra bir kez daha sayıldığında, aradaki fark 300'den aşağıya düştü. Bu kez, Demokratlar Florida'nın güçlü oldukları üç bölgesinde (Miami-Dade, Palm Beach, Broward) yeniden sayım istediler. Florida yasalarına göre, adayın böyle bir hakkı vardı. Ancak, Baba Bush'un Dışişleri Bakanlığını yapmış olan ve beş kez de Cumhuriyetçiler'in seçim baş yöneticisi James Baker yeterince sayım yapıldığını ileri sürdü. Bush seçilmiş sayıldı.[96]

---

[93] Adam C. Smith, "Ex-Partner of Jeb Bush Hid Assets Abroad," **St. Petersburg Times**, 6 April 2002.

[94] Bush'un Florida oylarını nasıl ele geçirdiğine ilişkin: "How Bush Took Florida," **The New York Times**, 15 July 2001. Ayrıca: **The Nation**, 30 September 2002. Bush'un kardeşi Jeb'in rolü kuşkular uyandırdı; bu kuşku bugün de sürüyor. Örneğin: Margie Burns, "Secrecy Surrounds a Bush Brother's Role," **American Reporter**, 20 January 2003.

[95] Bu 36 gün üstüne: Jeffrey Toobin, **Too Close to Call: The Thirty-Six Day Battle to Decide the 2000 Election**, New York, Random House, 2002.

[96] Bu seçimi "çalınmış" gören Amerikalı yazarlar var. Örneğin: Lloyd Robinson, **The Stolen Election**, New York, Forge Books, 2001. Birçok Amerikalı yazara göre de, bu seçim doğru biçimde sonuçlanmamıştır ve açıklanan son sayılar kabul edilemez. Örneğin: Jack N. Rakove, der., **The Unfinished Election of 2000**, New York, Basic, 2001.

Palm Beach denilen yerde iki yapraklı çarşaf gibi karmaşık bir oy pusulası kullanılıyordu. Üç binden fazla yaşlı kişi makinede hangi haneyi deleceklerini kestiremediklerinden çoğu yanlışlıkla öteki aday Buchanan'a vermişlerdi. Buchanan hiçbir yerde bu denli çok oy almamıştı; o bile kendine verilen oyların çoğunun gerçekte Gore için olduğunu ileri sürdü. Kimi seçmen yanlış yaptığını görerek kâğıtta bu kez Gore için ikinci bir delik açtı ve oyları böylece sayılmadı. Başka yerlerde pusulalardaki delikler iyice belirgin değildi; onlar da sayılmadı. Demokratlar'a kalırsa, Gore bu yollardan 61.000 oy yitirdi. Bir de şu var: Seçmen bir süreç ya da makine yanlışı yapsa (örneğin, pusuluda delik tostoparlak açılmış olmasa) bile, önemli olan onun amacı, yani kimi desteklediğiydi. Sayılacak olan da oydu.

Bu nedenlerle, Demokratlar yeni sayımda direttiler. Ama Florida yönetiminde Vali Jeb'in yardımcısı ve Bush kampanyasının yöneticisi olan Katherine Harris adındaki görevli yeni sayıma izin vermedi. Elle bir ölçüde sayım olduysa da, Cumhuriyetçiler'in oraya yolladıkları bıçkın kişiler çalışanları yordu, bezdirdi ve korkuttular. Konu Florida Yüce Yargısına geldiğinde, Harris Bush'un Florida'da 537 oyla önde olduğunu ileri sürdü. Demokratlar'ın Miami-Dade'de yeni sayım istekleri de geri çevrildi. Cumhuriyetçiler ABD Yüce Yargısına başvurdular. Oradaki dokuz yargıçtan beşi tutucu, dördü de ılımlı biliniyordu. Bu beş yargıç yeniden sayıma gerek olmadığını açıklayarak 2000 başkanlık seçimini George W. Bush'a vermiş oldular.[97] Birçoğunun gözünde, Bush seçimde çoğunluğu almamış, ama başkanlığı kazanmış oluyordu. Böyle bir sonuç ilk kez de olmuyordu. Geçmişte örneğin Harrison ve Hayes de böyle seçilmişlerdi. 1876'da Hayes'in

[97] ABD Yüce Mahkemesinin "yüce bir haksızlık" yaparak 2000 seçimlerinde yanlış kişiyi kazandırdığı görüşü için: Alan M. Dershowitz, **Supreme Injustice: How the High Court Hijacked Election 2000**, New York, Oxford University Press, 2001.

Florida'da üstünde oynanan oylarla seçilişi öylesine karanlıktı ki, ikinci dönemde halkın gözünden düştü ve başarısız oldu. Harrison da 1888'de halktan oy alamamış, ama ikinci aşamada seçiciler kurulunca Washington'a yollanmıştı. Bush-Gore çatışmasıyla Amerikan seçim dalavereleri tarihine bir yenisi eklenmiş oldu.[98]

Bu noktada şu soru sorulabilir: Florida'da Demokrat Parti egemen olsaydı, örneğin oradaki vali Demokratlar adına yönetseydi, Amerikan halkı sergilenen dalaverelere tanık olmaz mıydı? Doğru yanıtın önder düşüncesi şu olmalıdır: O ülkede yolsuzluk temelde bir düzen sorunudur. Ama başkanlığa büyük olasılıkla Gore gelecek ve iç ile dış tutum çok değil, ama bir ölçüde değişik olacaktı. Ne var ki, Bush gibi birinin yasa-dışı yollardan başkanlığı ele geçirmesi de düzenin işleyişinin bir parçasıdır. Kısaca, iş olacağına vardı.

Öte yandan, Bush hanedanından Jeb'in vali olduğu Florida'da ikinciliğe yerleşmiş görünen Gore içinden geldiği Tennessee'de de kazanamadı. Ralph Nader ya da Pat Buchanan dışarıdan aday olup oyların bir bölümünü çekmeselerdi, Gore'un desteği daha fazla olacaktı. Bill Clinton Beyaz Saray'da skandallara karışmayıp Gore'un yararlanabileceği bir siyasetçi olsaydı, Demokratlar zaferden daha güven duyacaklardı. Gore Florida'da Bush ölçüsünde çamurlaşabilseydi, belki orada da birinci olurdu. Hele tüm sonuçlar açıkça belli olmadan, yenilgiyi kabullenip Bush'u kutlaması yanlıştı.

---

[98] Watergate'den Bush olayına: James T. Patterson, **Restless Giant: The United States from Watergate to Bush vs. Gore**, New York, Oxford University Press, 2005.

XXV. George W. Bush: 2

Oğul Bush'un 2000'de Beyaz Saray'a geçmesiyle Clinton döneminin cinsellik dedikoduları geride kaldı. Hele 11 Eylül 2001'de New York'ta İkiz Kulelere ve başkentte de Pentagon'a saldırı siyaseti çok başka bir sahneye taşıdı.[99] Tartışmalı Florida sayımlarının yarattığı kuşkulardan sonra topallayarak yürüyen Oğul Bush'un yıldızı birden parladı ve halkın gözündeki desteği babasının ilk Körfez Savaşı sonunda gelen Amerikan zaferinin yüksek basamağına erişti. Her iki partinin de desteğine kavuşan George W. Bush, uçak saldırılarından sorumlu tuttukları Osama bin Ladin'i yakalayamadıysa da, Afganistan'ı işgâl etti,[100] oradaki Taliban iktidarını devirdi ve kendi adamını

[99] 9 Eylül saldırısını ABD haber alma örgütleri FBI ve CIA'nın nasıl olup da durduramadıkları üstüne: John Miller, Michael Stone ve Chris Mitchell, The Cell: Inside the 9/11 Plot, and Why the FBI and CIA Failed to Stop It, New York, Hyperion, 2002.

[100] Afganistan'ın da içinde yer aldığı Orta Asya'da bulutların 9 Eylül saldırısından da önce toplanmağa başladığı Amerikan yayınlarında bir süredir yazılıyordu. Örneğin: Boris L. Rumer, "The Gathering Storm in Central Asia," Orbis, 37/1

yönetimin başına getirdi. Ardından, Saddam Hüseyin[101] önderliğindeki Baas'ın Osama'nın örgütü el-Kâide ile bağlantıları olduğunu ve tüm dünyanın güvenliğini tehlikeye sokacak kitlesel yok etme silâhlarına sahip bulunduğunu ileri sürerek, Irak'ı da işgâl etti.[102] Böylece, Amerika uzak topraklarda bir değil, birkaç yerde yıllarca sürecek olan savaşlara kendi isteğiyle girmiş oldu[103] ve dünya kaynaklarını ele geçirme savaşları başladı.[104]

Ama buna "Amerika'nın teröre karşı savaşı" adı verildi ve yapılanlar yeni bir "Haçlı kutsallığı" da kazandı.[105] Amerikan Anayasasına göre, aynı zamanda "Başkomutan" da olan Başkan Bush "Tanrı'yla

---

(Winter 1993), s. 89-105. Orta Asya'da "yeni ve büyük bir oyun" oynanacağı ABD savunma okullarının tartışma gündeminde yer almaktaydı. Örneğin: Dianne Smith, "Central Asia: A New Great Game," U.S. Army War College Strategic Studies Institute, 17 June 1996. Batılıların Orta Asya'da imparatorluk kurmak için ne denli savaştıkları geniş araştırmaların konusu olmuş, aynı konu art arda ele alınıyor olmuştu. Örneğin: Peter Hopkirk, **The Great Game: The Struggle for Empire in Central Asia**, New York, Tokyo, London, Kodansha International, 1990, 565 s.

[101] Bush'un 1990'lardan bu yana Saddam Hüseyin'e karşı oluşu: Roger Hilsman, **George Bush Versus Saddam Hussein**, Novato, CA, Presidio Press, 1992. Bush'un Irak'taki düzeni değiştirmeyi başkan olmadan önce tasarladığı savı: "Bush Planned Iraq Regime Change Before Becoming President," **Glascow Sunday Herald**, 15 September 2002.

[102] Bush'un 9 Eylül olayını Irak'a bağlaması: "The Impact of Bush Linking 9/11 and Iraq," **Christian Science Monitor**, 14 March 2003. Irak'ta kitlesel yok etme silâhlarının bulunmadığına ilişkin Birleşmiş Milletler baş denetçisinin kitabı: Scott Ritter, **Endgame: Solving the Iraq Crisis**, New York, Simon & Schuster, 2002. Amerikan yurttaşı olan bu B.M. görevlisi ve yandaşlarıyla Irak ve silâhlar konusunda 2002'de New York'ta konuştum.

[103] Bob Woodward'un Afganistan ve Irak Savaşları üstüne New York'ta Simon & Schuster tarafından yayınlanmış olan üç kitabı var: **Bush at War** (2002, 376 s.), Plan of Attack (2004, 467 s.) ve State of Denial (2006, 558 s.)

[104] Bunların "kaynak savaşları" olduğu üstüne Amerikan yayını: Michael Klare, **Resource Wars**, New York, Henry Holt, 2001.

[105] Rahul Mahajan, **The New Crusade: America's War on Terrorism**, New York, Monthly Review Press, 2002.

özel yakınlığını" da ileri sürerek[106] bir çeşit "Başpapaz" da oldu.[107] Öte yandan, yaklaşık iki yıl içinde Amerikan imparatorluğunun çok fazla açıldığı eleştirileri dergi yazıları arasına girmeğe ve bu anlayışta kitaplar çıkmağa başladı.[108] Bu arada, Irak'a yönelik iki suçlamanın da doğru olmadığı kısa sürede ortaya çıktı. Üstelik, Afganistan'da ve Irak'ta direnme gitgide güçlendi, halkın "bize özgürlük getirdiniz; sağ olun, var olun!" diye çiçeklerle karşılanacakları sanılan Amerikalılarda ölü sayısı tırmandıkça tırmandı. Yerlilerin yitikleri ise yüz binler hanesindeydi, ama Amerikan evi olmayan yere düşen ateş Bush'un yurttaşlarını yakmıyordu.

Gene de, az sayıda Amerikan aydını Başkan Bush'un birçok suçlardan görevden alınabileceği kanısındaydılar.[109] Bu suçları on yedi başlıkta şöyle toplayabiliriz:

(1) Afganistan'a, "önceden kestirici" ve "önleyici" başlıkları altında bir saldırı savaşı tasarlamış, "ilk darbe" buyruğunu vermiş, bunu en üst düzeyde yönetmiş ve birçoğu meslekten ya da görevli "savaşçı" (muharip) olmayan on binlerce, giderek yüz binlerce suçsuz sivilin

---

[106] Howard Findeman, "Bush and God", **Newsweek**, 10 March 2002, s. 28.

[107] Debora Caldwell, "George W. Bush, Presidential Preacher," **Beliefnet**, 17 February 2003, s. 1.

[108] Örneğin: Roger Burbach ve Jim Tarbell, **Imperial Overstretch**, London, New York, Zed Books, 2004.

[109] Görevden alma üstüne genel bir Amerikan kaynağı: Raoul Berger, **Impeachment**; Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1973. Bush'un yalanları üstüne bir kitap: David Corn, **The Lies of George W. Bush: Mastering the Art of Deception**, New York, Crown Publishers, 2003. Bush'un buyurganlığı: "Bush's High Crimes," **The Nation**, 282/2 (9-16 January 2006), s. 3; David Cole, "The Emperor's Powers," ibid., s. 5-6. Bush'a karşı Amerikan İlerleme Eylem Fonunun araştırma başkan yardımcısı Judd Legum'un ayrıntılı yüz suçlaması: "100 Facts and 1 Opinion: The Non-arguable Case Against the Bush Administration," **The Nation**, 279/15 (8 November 2004), s. 22-23. Görevden alma konusunda iki görüş: Elizabeth Holtzman, "Impeachment: The Case in Favor," **The Nation**, 284/6 (12 February 2007), s. 20-21; Sanford Levinson, "Impeachment: The Case Against," ibid., s. 21-22.

ölümüne, milyonlarcasının evsiz, barksız kalmalarına neden olmuş, saldırdıklarını kendi ülkelerinde göçmen ve sürgün durumuna indirgemişti.

(2) Afganistan'daki yönetimi askerî güç kullanarak devirdikten sonra, iktidara kendi seçtiklerini dışarıdan ve yukarıdan getirtip oturtmuştu.

(3) Irak'a gelince, barış zamanında Irak'ın hava sahasındaki haklarını çiğneyerek, bombardımanlar yaptırmış ve yüzlerce insanın ölümüne neden olmuştu.

(4) On bir yıl gibi uzun bir süre Irak topçusunun hiçbir Amerikan savaş uçağını vurmamış ya da hasara uğratmamış olmasına karşın, "meşru savunma" savının ardına saklanarak, ama sonra bunların geniş çaplı savaş hazırlıklarının parçası olduğunu kabul ederek, sık sık ve kimi zaman art arda kişilere ve yapılara günlerce saldırmıştı.

(5) Irak'ta ve Afganistan'da siviller arasında ölümlerin kaçınılmaz olduğunu bilmesine karşın, sivil kuruluşlara ve sivil bölgelere saldırı yetkileri ve buyrukları vermiş, bu tür saldırılara göz yummuştu.

(6) Irak'a komşu ülkelerde ve yakın sularda yaygın ve yoğun askerî güç toplayarak bunun bir savaş hazırlığı olduğunu açıkça söylemiş, başka bir devletin yönetimini ve uluslararası barışı tehdit etmiş, bu tehdidi gerçek saldırıya çevirmişti.

(7) Irak'taki yönetimi silâh zoruyla değiştirmeğe ilişkin amacını bir kaç kez açığa vurarak, bu ülkenin bağımsızlığını ve egemenliğini çiğnemişti.

(8) İşgâl ettiği Irak'ı kendi askerlerinin zoruyla birkaç parçaya bölmüş, kuzeyde birçok yönüyle özerk ama Amerikan çıkarlarına destek olacak bir yönetim kurdurmuş ve Irak toplumunu oluşturan din kümelerinin birbirine düşman kesilecek ortamı yaratmıştı.

(9) Birçok açıklamalarında her türlü silâhın kullanılacağını söyleyerek, nükleer silâh kullanma tehdidine de başvurmuş ve bu yolda hazırlıklar yapılması buyruğunu da vermişti.

(10) En fazla etkilenecek olan çocuk, yaşlı, hasta ve kadınlar başta olmak üzere, Irak halkına yıllarca engelleyim (ambargo) uygulanmasından şiddetle yana çıkarak, yüz binlerce sivilin ölmesine ya da acılar çekmesine neden olmuştu.

(11) Amerika'nın Irak'a saldırı savaşına karşı çıkanları etkisiz duruma getirmek ve gerçekte bu ülke petrolüne el koymak, bölge devletlerinin sınırlarını dilediği biçimde çizmek ve gene bu bölgede nükleer silâhlara sahip tek devlet olan İsrail'in çıkarlarını daha güvenli bir tabana oturtmak amacıyla, Irak'm kitlesel yok etme silâhlarını yaparak ve saklayarak uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürdüğü yalan ve abartmasıyla, bu savlarını sürekli olarak yinelemiş ve savaşın gerçek nedenini kendi halkından ve dünyadan gizleme ve onları aldatma yolunu seçmişti.

(12) Savaşa karşı çıkabilecek iç muhalefeti yok etmek için bir korku, giderek nefret uyandırmak amacıyla, kasıtlı yanlış açıklamalarda bulunmuş, kamuoyunda dengeli ve demokratik tartışmalar için gerekli bilgileri yurttaşlarından da saklamıştı.

(13) Yalnız işgâl ettiği ülkelerde değil, Amerika'da da yurttaşı olan ya da olmayan kimilerinin gizlice ve yasa-dışı yollardan göz altına alınmalarına, kaçırılmalarına, öldürülmelerine, onlara bedenen ve ruhen işkence yapılmasına, bunların ya hiç ya da yeterli savunma hakkı verilmeden uzun süre hapsedilmelerine göz yummuştu.

(14) Amerikan Anayasasının Birinci, Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Sekizinci Değiştirgelerini, ayrıca İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Sosyal ve Siyasal Haklar Uluslararası Antlaşması ve benzeri belgeleri çiğneyerek, bu yolda yetkiler ve buyruklar vermiş, bu çiğnemelere göz

yummuştu.

(15) Savaş amaçlarına ulaşabilmek için, kişileri ve yabancı hükûmetleri, desteklerini kazanmak amacıyla, ya savaşla korkutmuş, ya ekonomik baskı uygulamış ya da rüşvetle ödüllendirme yollarını denemişti.

(16) Amerikan Anayasasına ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasına aykırı olarak, kendine ait olmayan yetkiler kullanmış, yönetmekle görevli olduğu ülkenin Anayasasının ve kurucularından olduğu en büyük uluslararası örgütün dayandıkları belirli maddeleri çiğnemişti.

(17) 2002'de yürürlüğe giren ve Merkezi La Haye'de olan Uluslararası Ceza Mahkemesi Antlaşmasının ABD Kongresinde gereği gibi onaylanmasına karşı çıkmış ve hem yaptıkları, hem de ileride yapacakları yasa-dışı eylemlerinden ötürü hiç bir sivil ya da asker Amerikalının bu yargı önüne çıkarılmamasını sağlamıştı.

Özetle, Oğul Bush Afganistan ve Irak'la bağlantılı olarak barışa karşı suçlardan, savaş suçlarından ve insanlığa karşı suçlardan sorumlu tutulabilirdi. Bu suçlardan ötürü Başkan Yardımcısı, Savunma Sekreteri (Bakanı) ve Başsavcısının (Adalet Bakanının) durumları aynı suçlar kapsamına sokulabilirdi. Hiç bir suç Amerikan Anayasası, B.M. Antlaşması, yasa egemenliği ve insanlığın geleceği açılarından bu suçlardan daha önemli, daha ağır değildir. ABD Kongresinde görev yapan seçilmiş Senato ve Temsilciler Meclisi üyeleri, Amerikan halkı adına, bu suçlardan sorumlu olan kişi ya da kişileri engelleyebilir ve bunların yeni suçlar işleme kapılarını kapatabilirlerdi. Kongre'nin George W. Bush'u bu suçlardan ya da bu suçların her hangi birinden görevden alma yetkisini gündeme getirmesi, konuyu tartışması ve oylaması Amerikan Anayasasına, uluslararası hukuka ve Birleşmiş Milletler'e yeni bir ruh kazandıracak, yeryüzünde hak arama eğilimini güçlendirecekti.

Ancak, böyle olmadı. Önce, ABD Kongresi'ndeki Cumhuriyetçi çoğunluk bunu engelledi. Başkan Bush'un partisi de kendine sahip çıktı. O denli ki, 2004 seçimleri geldiğinde o partide Oğul Bush'tan başka sözünü etmeğe değer başka aday yoktu. Oysa, eski Başkan Eisenhower'in görevden ayrılırken işaret ettiği tehlike büyümüş, yalnız Amerikan yönetim biçimini değil, tüm küreyi kıskıvrak yakalamıştı. "Asker ve endüstri işbirliği", yani küçük bir azınlığın hizmetindeki tekelci sermaye ile onun vurucu gücü olan Amerikan silâhlı kuvvetlerinin birlikte buyurganlığı öteki anakaralarda da artık kesin söz sahibiydi.[110] Bunu gerçekleştirme görevini Oğul Bush üstlenmişti. Bu nedenle, kendi partisinde artık rakipsizdi.

Demokrat Parti adayları arasında ise, durum değişikti. Bir önceki seçimin adayı Al Gore aday olmayacağını açıkladı. Sahne Massachusetts Senatörü John Kerry ile üç kişiye daha kaldı. Son üçü teker teker çekilince, adaylık Kerry'de kaldı.

Cumhuriyetçiler'in neredeyse tek adayı Bush ikinci dönem için ileri atıldığında, koşullar ona yarayacak türden değildi. Amerikan yöneticileri Irak'taki savaşı daha başında "ördek avı" diye niteledikleri-nden, Başkan Bush savaş pilotu gibi giyinip "Görev Tamamlandı" asısı altında uzun bir konuşma yapıp kesin zaferden söz ettiyse de, çatışmalar büyüyor, yayılıyor ve Irak'ta Amerikan-karşıtlığı güçleniyordu. Saddam Hüseyin'in el-Kâide ile bağlantısı olmadığı ve ayrıca nükleer silâh yapmadığı ortaya çıkmıştı. Amerikan ekonomisi inişe geçmişti. Kısaca, Bush başkanlığı sorunlarla karşı karşıyaydı.

---

[110] Asker-sermaye işbirliğinin Eisenhower'dan sonraki gelişmesi üstüne iki kitap: Gregg Walker, David Bella ve Steven Sprecher, The Military-Industrial Complex, New York, Peter Lang, 1992; Gregory Hooks, Forging the Military-Industrial Complex, Urbana, University of Illinois Press, 1991. Aynı olgu tarihsel görünge içinde: Paul A.C. Koistinen, "The Industrial Military Complex in Historical Perspective: The Interwar Years," Journal of Military History, 56 (March 1970), s. 831-839.

Massachusetts'de varlıklı bir aileden gelen Demokrat aday Senatör Kerry Yale'de hukuk okumuş, donanmada görev almış, Vietnam Savaşına katılıp bir gümüş, bir bronz ve üç Pembe Kalp madalyası kazanmış ve vali yardımcılığı yapmıştı. Ancak, hem tutuk bir konuşmacıydı, hem de işlerliği olan kesin ilkelerden yoksundu. Örneğin, Amerikan özel sermayesini Meksika, Hindistan ve Çin gibi ucuz emek eksenli yabancı çevrelerden çekip kendi ülkesine getireceğini söyledi. Ürünün elde ediliş değerini düşürme amacında olan özel sermaye, eğik yerde akan su gibi, ucuz emeğe doğru kaydığından, verdiği sözü nasıl yerine getireceğini söylemedi. Pazar ekonomisinin işleyişinden bu denli habersiz görünen Kerry'nin kararlı olduğu birkaç konudan biri "Ermeni soykırımı"ydı. Bunun nedeni de bu konuyu bilmesi değil, doğduğu, görev yaptığı ve temsil ettiği yörenin Amerika'da Ermeni kökenlilerin en yoğun ve örgütlü bölgesi olmasıydı.

Ancak, Demokrat adayın en zayıf noktası eşi Teresa Heinz Kerry'nin konumu, daha doğrusu parasal varlığıydı. Önce, tipik bir Amerikalı değildi. Mozambik'te doğmuş, yıllar sonra New York'a gelip Birleşmiş Milletler'de çevirmenlik işi almıştı. O sırada "Heinz keçap"larının sahibi Senatör John Heinz III ile evlendi. Amerika'da "keçap" ya da baharatlı domates sosu herkesin sofrasından eksik etmediği bir tatlandırıcıydı. Bayan Kerry de böylesine önemli bir besinde tekel olan özel kuruluşa evlilik yoluyla ortak olmuştu. Ancak zengin eşi 1991'de bir uçak kazasında öldü. Hemen sonra da ona 750 milyon dolarlık çok büyük bir varlık kaldı. Bu para tüm yaşamına yansıdıktan başka, tavırları Demokrat Partinin kalıbına uymuyordu. Örneğin, Senatör John Kerry'nin partisinin başkan adayı seçildikten sonra, halkın önüne hemen ardından gelen başkan yardımcısıyla çıkması bir gelenekken, eşi Teresa yardımcısı John Edwards'ın önüne geçmekte direnmişti. Hattâ, bir parti görevlisi hanımı iki koluyla sıkıca sarmalayıp yerinde mıhlamış ve başkan yardımcılığına aday ola-

na da "haydi durma, koş!" diye bağırmıştı.

2004 Sonbaharı gelip seçim çabaları doruğa tırmandığında, Amerikan toplumundaki bölünme öylesine sertleşti ki, iki parti de birbirinin tanıtım malzemelerini, örneğin duvar duyurularını çalıp yok ediyordu. Pennsylvania'da beş yüz Bush-Cheney ve Florida'da da bir o kadar Kerry-Edwards resimleri yırtıldı. Bush'un kimi büyük boy resimleri sanki kendini asıyorlarmış gibi ağaç dallarına takılmıştı. Demokratlar geçen başkanlık seçimini "çalan" adamdan öç alma peşindeydiler. Bush'un gereksiz ve tehlikeli bir savaş açtığını söylüyorlardı. Cumhuriyetçiler de Kerry'nin düşmana kafa tutacak güçte olmadığını, Irak'ta askerî harcamalar için önerilen 87 milyar dolarlık ek bütçeye karşı oy kullandığını ve böylece Amerika'yı yeni saldırılara açık duruma getireceğini savunuyorlardı. Öte yandan, Bush'un kendini sunumu "Teksaslı sert adam"dı.

Cumhuriyetçiler bel altından vurma yöntemini de denediler. Kerry'nin genç bir kızla gönül serüvenini öne attılar. Oysa, söz konusu genç kız bunu hemen reddetti. Sanki Vietnam Savaşı kahramanı gibi sunulan Kerry'nin gerçekte bu çatışmaya karşı olduğunu ve aynı çizgideki Hollywood'un ünlü kadın oyuncusu Jane Fonda ile resmi bulunduğunu da yaydılar. Oysa, bu resim de bir foto-kurguydu. Vietnam'da savaşmış birkaç kişi de bulup Kerry'nin gerçekte kahraman olmadığını ve madalyaları beleşten aldığını söylettirdiler. Kerry bunlara gereken yanıtları düşünüp hazırlar ve onlarda yoğunlaşırken, geri dönüşü olmayan birkaç haftasını ve onunla birlikte henüz karar vermemiş olanların desteklerini yitirdi. Demokratlar da Bush bir daha seçilirse, askerliği herkes için zorunlu yapacağı yalanını yayıp aileleri ürkütme yolunu denediler.

2 Kasım 2004 tarihinde akşama doğru sanki Kerry kazanıyormuş gibi bir hava esti. Ama gece yarısı Bush'un Beyaz Saray'da bir dört

yıl daha oturacağı kesin olarak belirdi. Genel seçmen adına hareket edenlerden 251'e karşı 286 oy almıştı. Bu sonuç oy sahibi tüm yurttaşlara yansıdığında, ortaya (büyük sayılmayacak) 3.337.303'lük bir fark çıkıyordu. Oysa, 2000 seçimlerinde Oğul Bush başkanlığı Florida'da yalnız 537 oy öne geçerek almıştı.

Bush 2004'de Kerry'yi Ohio'da geride bırakıp başkanlığı aldı. Ancak, orada da Florida'da 2000 yılında Cumhuriyetçi yönetici Katherine Harris'in oynadığı rolü üstlenmiş olan J. Kenneth Blackwell adlı biri vardı. Herkese modası geçmiş bir oy makinesi kullandırdı. Oylar kalın kartonlara yazılıyor, makinelere onlar veriliyordu. En az 15.000 yurttaş oyunu beyaz kâğıda yazıp verdi ve hiç biri sayılmadı. Cumhuriyetçiler kimi Demokratları seçim dizelgelerinden silip çıkardılar ve onlara oy hakkı tanımadılar. Önce yaz tatilinde bulunaklarına mektuplar yolladıklarında bunların çoğu "bulunamadı" diye geri gelince, o kişiler artık Ohio'da oturmuyormuş gibi muamele gördüler. Bu kurnazlık sonu belli olan bir oyundu. Böylece, 35.000 kişi oy kullanamadı. Sandık başlarında on iki saat bile bekletilenler Demokratlar oldu. Örneğin, Demokratlar'a oy kullanacak olan siyah derililer uzun kuyruklar oluşturdular. Ayrıca, bilgisayarlı makinelerde de hileler yapıldı. Ohio'da bu yasa-dışı kurnazlıklara başvurulmayıp orada Kerry kazansaydı, söz konusu birlikteş devletin toplam yirmi oyu ona eklenecek ve bir sonraki aşamada ancak 266'da kalan Bush'u 271 oyla geride bırakacaktı.

Bundan sonraki dört yıl Amerika'ya ve dünyaya bir ikinci Bush karabasanı yaşattı. Oğul Bush'un zayıf İngilizcesi, akıllara durgunluk veren bilgisizliği, beklenmez derecede ilkelliği ve çocukça aymazlığı olmasaydı, bu yıllar daha da çekilmez olacaktı. Bundan sonraki bölüm ön adı "Dubya" olan Bush'un salaklık örneklerine odaklaşacaktır.

XXVI. "Dubya"nın Dangalaklığı

Barack Obama'dan önceki ABD Başkanı George W. Bush'un oldukça yaygın olarak bilinen ön adının bizde "Salako" anlamında "Dubya" olduğunu anımsatmıştım. İki sözcüğü bir araya getiremeyen tek Amerikan başkanı yalnız o değilse de, içinde bol gramer yanlışı olan ve ayrıca anlamsız İngilizce tümceler yumurtlamada bir benzerine az rastlanır. Kimi zaman özne ve fiil birbirini tutmadığı gibi, söylenende anlam da yok. En azından, kuru ve aptalca sözcükler. Babası da öyleydi. Bu nedenle, ikisi üstüne bu yanlarıyla alay eden yazılar yazılmış, hattâ küçük kitaplar basılmıştır. Elde ikisinin de orada, burada yaptıkları konuşmaların metinleri var.

Babasından bir örnekle başlayabilirim. Eşi Barbara Bush'la birlikte katıldığı bir "kolej düzeyindeki okulları geliştirme" toplantısında şöyle demiş: "Eski Amerikan başkanlarından biri başkentimizi anlatmağa çalışırken, 'Washington'da bir dostun olmasını istiyorsan, evine bir köpek al!' öğüdü vermiş. Benim bir köpeğe gereksinimim yok; bizim

evde Barbara Bush var..."[111] Baba Bush'un herzelerini burada keselim.

Her ikisinin de İngilizcelerinin çok zayıf olduğunu söyledim. Bu özelliklerinden ötürü şunu anımsıyorum. İlk Çağ'da Roma imparatorlarından biri, içinde Lâtince gramer yanlışları olan bir tümce kullanmış. Yanındaki danışmanı "gramer yanlışı yaptınız, efendim!" deyince, yanıtı: "Ben imparatorum; gramerin de üstünde yer alırım!"

Şimdi, Oğul Bush'un incilerine dönelim.[112] Örneğin: "İnandığımın doğru olduğuna inanıyorum." Ağzına sağlık, pek güzel anlaşıldı. Talk dergisinden biriyle 1 Eylül 1999'da konuşurken o yayının temsilcisi neyi hiç yapamadığını sorduğunda yanıtı: "Oturup bir kitap okumak; örneğin, kamu siyaseti ya da felsefe üstüne ya da öyle bir şey. Hiç yapamam." Belli! Okuduğu tek kitap belki de **İncil**. O da son yıllarda. Ondan önce barlarda sızıp kalıyordu. Anası Barbara oğlunu övmek için "George gençliğinde de **İncil** okurdu" demiş. Dubya onu yalanlıyor. "O zaman okumazdım" diye. Sonra, hem okudu, hem okuttu. Örneğin, öğle tatillerinde tüm Beyaz Saray çalışanlarıyla özel toplantılar yaparak. Başsavcısı (bizdeki Adalet Bakanı) John D. Ashcroft kendi iş yerinde herkesi toplar ve her günün belirli saatinde "İncil okuma" toplantıları düzenler ve bu birlikteliğe kendi başkanlık edermiş. Bush'un da, Ashcroft'ın da, işe almada ve işten atmada yetkili kişiler olarak,

---

[111] The Editors of **The New Republic**, **Bush-isms**, New York, Workman Publishing, 1992, s. 12.

[112] Bu konuda çok sayıdaki yayından birkaçı: Clint Willis, **I Hate George W. Bush Reader: Why Dubya Wrong About Absolutely Everything**, New York, Thunder Mouth Press, 2004; Joe Hayden, **A Dubya in the Headlights**, Lexington Books, 2009; Chris Harper, **Welcome to JesusLand (Formerly the United States of America) Shocking Tales of Depravity, Sex, and Sin**, New York, Hachette Book Group, 2006; Elena Steier, **Fringe: A Cartoon History of the George Dubya Bush Years**, Charleston, South Carolina, BushSurge Publishing, 2008. Bush'un "Salako" tümce ve düşünceleri için kitap yerine metin içinde dergi adlarına ya da tarihlere göndermelerde bulundum.

gelmeyen birkaç görevliye "seni dün aramızda göremedim!" demesinin çok etkili olacağı gün gibi açıktır.

20 Ocak 2005'de ikinci başkanlık kabul konuşmasında dinleyenlerde Tevrat-İncil ile **Kur'an**'ı birlikte övdüğü kanısını uyandırmak için şöyle buyurmuştu: "Sina Dağı'nda gerçek vardı ve **Kur'an**'daki sözcükler de..." Seçilen ve kullanılan sözcükler birer rastlantı değil. Bu konuşmayı kuşkusuz Bush değil, Beyaz Saray'daki yardımcıları yazdı, o da okudu. Ayrıma dikkat edelim: Hıristiyanlıkta "gerçek" var; **Kur'an**'da ise, "sözcükler". Iowa'ya bağlı Johnston kentinde 16 Ocak 2000'de dedi ki: "Tevrat'ın On Emri'ni tüm okul duvarlarına asmalıyız." Baş üstüne!

Nashville'de (Tennessee) 17 Eylül 2002'de şöyle bir tekerleme gevelemiş: "Burada Tennessee'de eski bir atasözü var. Teksas'da da var ya. Şöyle: beni bir kez aldat, ayıp, ayıp sana; Aldan, gene aldatılırsın." Salako, yavrum, Ona öyle demezler. Berbat İngilizcenle Tennessee'yi de, Teksas'ı da batırdın. Ayrıca, o atasözü her yerde çok yaygındır. Doğrusu şu: Beni bir kez aldatırsan, yuh sana; ikinci kez aldatırsan, yuh bana! Aristo'nun ve tüm mantıkçıların tüylerini diken diken edecek (Dallas'ta 18 Temmuz 2003'de söylenmiş) bir söz daha: "Doğru seçimleri yaparak, ilerisi için doğru seçimler yapabiliriz." Ha, şunu bileydin! Mantık deyince, Boston'da 3 Ekim 2000'de: "Askerin rolü savaşa girmek, kazanmak ve böylece savaşı engellemektir." Bu önemli konu da, bir mantık başyapıtıyla, aydınlığa kavuştu.

Time Warner ile AOL internet'te birleşirken, 29 Ocak 2000'de Concord'da (New Hampshire) sorduğu soru: "Internet yolları artık daha mı çok az olacak?" Los Angeles'te 27 Eylül 2000 günü: "Bulduğum ortak paydalardan biri şu ki, beklentiler beklentilerden yukarıdadır." Ne dendiğine aklı eren beri gelsin. Başkentte 2 Kasım 2000'de yumurtladığı: "Hiç bir şeyi desteklemiyorsan, hiç bir şeyi desteklemi-

yorsun." Aferin sana, Dubya! 18 Ocak 2001'de AP haber ajansı merkezinde: "Washington'da öyle bir tutku var ki...Tutkulu olanlar başarısızlığa karşı başarıyla başarılı oluyorlar." Başarının ne olduğu çok iyi anlaşıldı sanırım. Gene Washington üstüne 4 Aralık 2002'de New Orleans'da (Louisiana): "Washington keskin dirsekleri olanların en etkili kişiler oldukları kentlerden biridir."

İran üstüne: "ABD'nin İran'a saldırmak için hazırlık yaptığı kavramı saçmalığın ta kendisidir. Ve bunu söyledikten sonra hemen ekleyebilirim ki, bizim içim tüm seçenekler vardır." Bu seçeneklerin içinde saldırmak da yer almaz mı?... Bir de şuna ne demeli? "Düşmanlarımız yaratıcı ve kaynakları bol; biz de öyleyiz. Ülkemize zarar vermek için yeni yöntemler düşünmekten kendilerini alamıyorlar; biz de alamıyoruz." Kimin ne yöntemler kotardığı anlaşılıyor, Dubya!

Şu sözlerine bakarak Oğul Bush'un coğrafya bilgisine ne demeli? "Kanada ile Meksika'nın sınırı hiç bu denli iyi olmamıştı." Arada koca ABD var, Salako! 14 Aralık 2008'de Afganistan'da Bagram hava alanında: "Afganistan'da Taliban iktidardan düştü, el-Kâide barınakları kapandı ve 25 milyon Iraklı artık özgür..." 25 milyon Iraklı Afganistan'da ne arıyor? 12 Mart 2002'de televizyonda: "Osama bin Ladin'le hiç ilgili değilim." 13 Ekim 2004'de gene televizyonda: "Osama bin Ladin'le ilgili olmadığımı hiç söylemedim." Anlaşıldı!

Irak'a dönelim. Bağdat'ta bir yerli gazeteci ona ayakkabısını fırlatıp atmıştı ya. 14 Aralık 2008'de gene Bağdat'ta pişkinlikle şunu demiş: "Şu ayakkabısını atan kişi. Neden yaptı, anlamadım gitti." Şimdilik altı yıllık kanlı bir savaşı başlatan, yürüten ve o adamın ülkesini baştanbaşa kana boyayan, bölen, petrolüne el koyan ve Amerika'nın Orta-Batısından kendi buğdayını onlara satmak için Iraklılara ekmeklerini bile yaptırmayan sensin. Gene mi anlamadın? Oysa, başkan olduğunda, Irak'ta Sünnîlerle Şiîler olduğunu bile bilmiyordun. Des

Moins'da (Iowa) 7 Haziran 2002'de: "Saldırıya uğrayan ülke, komşusunu kendi ne denli sevilmek istiyorsa, o kadar severek tepki gösterebilir." Sen de Afganistan'la Irak'ta zaten aynı şeyi yapmıştın! Washington'da 7 Mayıs 2003'de: "Savaşın tehlikeli bir yer olduğunu düşünüyorum." Yok canım; hem de bir "yer"...Beyaz Saray'da 26 Mayıs 2005'de: "Barış için kampanya yürütenlerin kazanacağını düşünüyorum." Senin dışında.

Başkent Washington'da 21 Aralık 2004'de Irak'a demokrasi getirdiğini şu incilerle anlatmıştı: "Buyurganlık, nefret ve yıkım olan yerde demokrasi düşüncesinin yerleşmesi dünya tarihinde öyle bir umut anı ki!" Dunya'cık, "düşünce...umut anı" olmaz. 28 Haziran 2007'de Newport'ta (Rhode Island) söylediğine göre, Dubya'nın bir "umud"u: "Bir gün, iyi Tanrı Fidel Castro'yu alıp götürecek." Seni de! Afganistan'la Irak'ta öldürdüklerin senin sayende daha önce gitmek zorunda kaldılar. Ya Georgia'da Fort Benning kışlasında 11 Ocak 2007'de şu ağzından çıkanlar: "Nefretin buyurganlığını yenilgiye uğratmanın en iyi yolu nefret ülküsüyledir – affedersiniz, umut ülküsüyle." Hah şöyle, yanlış yaptığını ara sıra da olsa, kabul et. Ondan bir de "itiraf": Arizona'da 13 Ekim 2004'te: "Eşim Laura'nın İngilizcesi benimkinden iyidir." Yalnız onunki değil; neredeyse herkesinki!

Bir "itiraf" daha. 12 Ocak 2009'da Beyaz Saray'da: "Para bunalımında verdiğim en zor kararlardan biri çok çalışan insanların parasını kullanarak başka bir bunalımı engellememdi." Az gelirlilerin vergileriyle toplanan parayı vergileri düşürülmüş olan, ama malî bunalımı yaratan küçük ve varlıklı azınlığa onları kurtarmak için aktarmasını kastediyor. Bir güçlüğü daha: "Yaşamımın en büyük zorluklarından biri Irak olayını teröre karşı savaşa bağlamaktı." Tümümüzün en büyük zorluğu da o, zaten. 30 Ocak 2002'de Daytona'da (Florida): "Şeytanın eylemlerinden ötürü, Amerika'da akıl almaz şeyler oluyor." Bu tümcenin en az yarısı doğru.

"Derin düşünce"den ne anladığına gelince. Başkentte 13 Mart 2002'de: "İsrail'in yaşam hakkını tanıma kararlılığından daha derin bir şey olamaz. Bu, bütün düşüncelerin en derin olanıdır. Bu haktan daha derin bir şey düşünemiyorum." Senin düşüncenin ne denli sığ olduğunu bilmeyen yok. Kendine ilişkin olarak US News and World Report dergisiyle 3 Nisan 2000'deki konuşmasından: "Bu işimi yürütecek denli zeki olmadığımı düşünen kişi beni küçümsüyor demektir." Yalnız küçümsemekle kalmıyoruz. Colorado Springs'de 12 Ekim 2004'de: "Ben Washington'a kimi sorunları çözmek için gittim, sonraki başkanlara ve gelecek kuşaklara aktarmak için değil." Amerikan tarihinin en büyük para bunalımlarından birinin aktarılmasına ne demeli?

Dubya yalnız büyük değil, orta ve küçük yalanlar da söylüyor. Örneğin, 8 Ekim 2004'de Demokrat Partiden rakip başkan adayı Senatör John Kerry Dubya ile bir televizyon tartışmasında ormanların kıyıldıklarını ve Bush'un da bir kereste şirketinin sahibi olduğunu söylüyor. Bush'un tepkisi: "Benim mi kereste şirketim var? Hiç bilmiyordum." (Gülüşmeler). Gerçek şu: Evet, Dubya'nın kereste şirketi de var ve kıyılan ormanlardan o yoldan da para kazanıyor. Senatör Kerry'nin adı geçince anımsadım. Bush St. Louis'de (Missouri) 8 Ekim 2004'de şöyle demiş: "National dergisi Senatör Kennedy'yi en liberal kişi seçmiş." Kennedy değil, "Kerry" demek istiyor. Eski Başkan Kennedy'yi senin daha önce vali olduğun Teksas'da öldürmüşlerdi ya! Hem de sizin oradaki "derin devlet"in yaptığı çok yaygın bir yorum. Lititz'de (Pennsylvania) 27 Ekim 2004'de seçimde rakibi Senatör Kerry'ye gönderme yaparak: "Bir aday gerçekleri öğrenmeden birtakım sonuçlara atlıyorsa, sizin başkomutanınız olabilir mi?" Acaba kendinden mi söz ediyor?

İki de önbili (kehanet): Biri, Kuveyt'te 12 Ocak 2008'de: "Tarih yazıldığında, son sayfada ABD'nin zaferi tüm dünyaya yaradı diye-

cek..." Ötekisi de: "Ben geçip gittikten çok sonra Beyaz Saray'daki Yumurta Ofiste neler döndüğünü bulup çıkarabilecek akıllı bir adam çıkmış olmayacak."

Amerika'yı, dünyayı ve bu arada dolaylı yoldan Türkiye'yi de sekiz yıl yönetmiş olan adam buydu. Kişinin içinden "ey demokrasi, nelere kadirsin!" demek geliyor. Üstelik, başkanlığa iki kez oyla seçilerek ve ikincisinde oy oranını arttırarak.

XXVII. Beyaz Saray'da Bir Siyah

Amerikan başkanlık seçimini 2008 yılında siyah derili Barack H. Obama adlı bir Kongre üyesi kazandı ve 2009 başında Afrika kökenli eşi (Michelle)[113] ve iki küçük kız çocuğuyla Beyaz Saray'a taşındı. Orada dört yıl kalacak ve çok büyük olasılıkla 2012 seçimlerinde de Demokrat Partiden gene o aday olacaktır. O seçimi de kazanacak olursa, 2016 sonuna değin Amerikan Başkanlığı görevini sürdürecek. Amerikan iç siyaseti ve dünya dengeleri açılarından, ne derece başarılı sayılabileceği ve kendi halkının gözünde ne ölçüde destekleneceği şimdiden kestirilemez. Eski başkanlardan Hoover koltuğa eller üstünde, görülmemiş bir destekle oturmuş, ekonomik bunalım ağırlıklı dönemi sonunda kaçacak yer aramıştı. Obama'nın bugün için hem

[113] Senatör kocasından iki kat daha para kazanan (yılda $273.618) Harvard diplomalı Michelle Obama 1.90'a yakın boyu ve üstüne yakıştırdığı giysileriyle Vogue benzeri yayınların sürekli kapağında olduğundan, Hillary Clinton'm papucunu dama atmış durumdadır. Beyaz Saray'da büyük olasılıkla sekiz yıl geçireceğine göre, bu süre içinde en az Hindistan'da görev yapmış rahibe "Mother Teresa"dan daha ünlü olabilir.

kendi ülkesinde, hem dışarıda en azından önemli derecede tutulduğu söylenebilir. Ancak, bu yargı onun Amerikan ve dünya siyasetine yeni bir seçenek getirdiği biçiminde yorumlanmamalıdır. Obama Amerika'nın iki yüz yıldan fazla bir süreyi, hele Soğuk Savaş-sonrası dönemi kapsayan daha önceki çizgiden temelde sapmayacağının kanıtlarını daha önce yayınladığı kitabında ve bir numaralı yönetici olarak ilk uygulamalarında, bu arada ülkemize geldiğinde TBMM'nde yaptığı konuşmasında yeterince göstermiştir.

Afrikalı kökeni deri renginde ağır bastığı için böylesine esmer birinin başkanlık koltuğuna oturması oldukça tutucu, giderek birçok konuda gerici bir toplum olduğu kanısını haklı olarak uyandıran Amerika için bir anlama yeniliktir. Anımsamalı ki, sıradan Amerikalının tanımı "beyaz Anglo-Sakson Protestan" diye yapılagelmiştir. Var olan düzene başkaldıranlar da genelde aynı sınıflamadaki beyazlardı. Örneğin, baştanımaz (anarşist) Henry David Thoreau'dan düşülkesel (ütopik) Edward Bellamy'ye ya da sürüden ayrılan iktisatçı Henry George'dan sosyalizm izdeşi (havarisi) Daniel De Leon'a değin, "başkaldıran Amerikalılar" dizelgesinde en ön sıradakiler hep aynı beyaz kıyımdandılar.[114] Roger Williams düşünce özgürlüğü kendine Massachusett'de tanınmadığı için oradan ayrılıp Rhode Island'da (o zamanki deyimiyle) yeni bir "koloni" kurmuştu. O özgürlüğü yalnız dinsel açıdan almış ve lâik toplumun ilk uygulayıcısı olmuştu. Özgürlük, Sam Adams'a göre, siyasal bağımsızlıktı. Thoreau bunu baskının her türlüsünün yok edilişi biçiminde algıladı. Eugene V. Debs aynı şeyi ekonomik özgürlük olarak aldı. Çıkarcıların en güçlüleri o yıllarda da, daha sonra da, her yeni yorumu kendilerine yonttular ve özel ayrıcalık alanlarını genişlettiler. Ama düşüncenin de, uygulama-

[114] Amerika'da başkaldıran beyazlar: Charles A. Madison, Critics and Crusaders: A Century of American Protest, New York, Henry Holt, 1947.

nın da, ister tutucu ve ister yenilikçi olsun, önde gelenleri sıradan Amerikalının tanımına uyan "beyaz Anglo-Sakson Protestan"lardı.

Başkaldıran kimi siyahlar da oldu,[115] ama onlar sürekli olarak kıyıda köşede kaldılar ya da Martin Luther King, Jr. gibi bir gün öldürüldüler.[116] Frederick Douglass (1817-95) adlı bir siyahın özyaşamını anlatan kitabı,[117] okuyanı hayran bıraktı; ama köle doğmuştu ve kaçtığı güne değin öyle kalmıştı. Matthew Henson (1866-1956) Kuzey Kutbunu keşfeden beş kişiden biriydi; ancak, yaşamının birçok yılını gemi görevlilerine yemek hazırlamakla geçirmişti. Amerika'da ilk kadın zenci pilot olan Bessie Coleman (1893-1926) karnını doyurabilmek için başkalarının giysilerini yıkayıp ütülüyordu. Dünyanın en büyük kontraltolarından güzel sesli Marian Anderson'a (1897-1993) Metropolitan Operasındaki ufak rolüyle o ünlü yerde ilk siyah sanatçı olmuştu, ama ona bile her yeri çınlatma özgürlüğü verilmemiş, kimi ünlü müzikhollerin kapıları ona kapanmıştı. Ralph Bunche (1904-71) Birleşmiş Milletler'de Arap-İsrail anlaşmazlığında arabuluculukla ün yaptı ve Nobel Barış Ödülünü aldı. Tam 19 kardeşi olan Fannie Lou Hamer (1917-77) yıllarını Mississippi'de pamuk toplayarak geçirdi,

---

[115] Afrika-kökenli Amerikalıların geçmişine ilişkin başyapıt Gunnar Myrdal'ın **Bir Amerikan Çıkmazı** (**An American Dilemma**) başlıklı ve birçok kere basılmış olan büyük çalışmasıdır. Onun kısaltılmışı: Arnold Rose, **The Negro in America**, (ilk baskı: Harper, 1944) Boston, The Beacon Press, 1957. Aynı konuda önemli başvuru kitabı: John P. Davis, der., **The American Negro Reference Book**, Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall, 1966.

[116] Kişiye hangi ölçülere göre değer biçilmesi üstüne bir kitabı: Martin Luther King, Jr., **The Measure of a Man**, Minneapolis, MN, Augsburg Fortress, 2001.

[117] **Narrative of the Life of Frederick Douglass, an American Slave, Written By Himself**, Boston, 1845. Aynı kitap on yıl sonra (1855) genişletilip şu başlıkta çıktı: **My Bondage and My Freedom**. Üçüncü kez de (1882), gene daha da genişletilerek: **Life and Times of Frederick Douglass, Written by Himself**. Kölelikten kaçıp kitap yazarak yaşamlarını ve zamanın koşullarını anlatan öteki siyah yazarlar: William W. Brown, James W.C. Pennington, Samuel Ringgold Ward, William ve Ellen Craft...

ardından (ırkçı beyazların ateş edip dövdükleri) bir eylemci oldu. Daha çocuk yaştayken (16) anne olan Maya Angelou (1928-) **Kafesteki Kuşların Neden Öttüklerini Bilirim** başlıklı kitabıyla[118] ilgi çekti. Ray Charles'ın (1930-2004) din ve "*blues*" müzik türünü birleştiren yeni yorumunu perdeye taşıyan (gene siyah derili) Jamie Foxx Akademi Ödülünü kazandı; o kadar. Çocukken kötürüm olan Wilma Rudolph (1940-94) 1960 Olimpiyatlarında koşuda üç altın madalya aldı. Jesse Owens da (1913-80) 1936 Olimpiyatlarında ilk kez dört altın madalya alan siyah sporcuydu. Dr. Benjamin Carson (1951-) daha beşinci sınıfta okulu bırakmayı düşünüyordu, ama doktor olduktan sonra 1987'de birbirlerine başlarından yapışık ikizleri başarıyla ayırmasıyla tıp tarihine geçti.

Öte yandan, Rosa Parks (1913-2005) 1 Aralık 1955'de, yani göreceli olarak yakın bir tarihte, Montgomery kentinde (Alabama) bir gün otobüse binip beyazlara ayrılmış yerlerden birine oturup kalkmamakta direninceye değin, Afrika kökenli Amerikalılar güneyde genelde kendilerine ait arka sıralara sıkışmağa çalışıyorlardı. Bu olaydan sonra bu yaşlı kadına gelen mektuplar ilginç bir kitabı oluşturuyor.[119] İki yıl sonra da, dokuz küçük zenci Little Rock'da (Arkansas) yalnız beyaz çocukların alındığı ortaokula girmeğe çabaladılar. Okula gidip gelirken ve orada hakarete uğradılar, yumruk yediler ve başlarında yumurtalar kırıldı, ama yedisi o okulu bitirmeyi başardı. Shirley Chisholm 1968'de Amerikan Kongresine seçilen ilk Afro-Amerikan kadını, Guion Bluford 1983'de "*Challenger*" adlı uyduda uzaya giden ilk Afro-Amerikan erkeğiydi.

Afrika kökenli kimi Amerikan yurttaşları düzenle olağanüstü bi-

---

[118] **I Know Why the Cage Birds Sing**, New York, NY, Random House; Jacksonville, IL, Perma-Bound Books, 1969.

[119] Rosa Parks, with Gregory J. Reed, **Dear Mrs. Parks: A Dialogue with Today's Youth**, New York, Lee & Low Books, 1996.

çimde uzlaşarak ve değişen koşulların da yardımıyla, daha önce umulmamış olan basamakları tırmanmayı başardılar. Örneğin, Colin Powell (1937-) dört yıldızlı general oldu. Amerikan yayılmacılığına önce 1991'de birinci ve sonra da 2003'de ikinci Irak savaşlarındaki katkılarından ötürü, Genel Kurmay Başkanlığına ve ardından Dışişleri Bakanlığına getirildi. Güneyde bir papaz kızı olan Condoleezza Rice da önce Chevron, Charles Schwab, J.P. Morgan ve Carnegie örneği petrol ya da benzeri tekelci kuruluşlarla uyum sağlayarak, giderek Rand gibi CIA'ya bağlı araştırma birimlerinde uzman olarak çalışarak, Cumhuriyetçi Parti başkanlığının ulusal güvenlik danışmanlığına ve ardından Dışişleri Bakanlığına seçildi.

Öte yandan, kimi Afrika kökenli Amerikalılar kendi yetenekleri ve çabalarıyla, ama ırkçı düzene ödün vermeden sınırlı iş alanları içinde belirli yerlere geldiler. Örneğin, Sidney Poitier (1924-) Hollywood film endüstrisindeki ön sıradaki oyuncular içinde ilk siyahtı. Bu sanat dalında ödül aldı ve öteki siyah oyuncuların önünü açmağa yaradı. Louis Armstrong (1901-71) ile Mahalia Jackson (1911-72) müzikte aynı şeyi yaptılar. Bir ölçüde Robert L. Johnson (1946-) ve Oprah Winfrey (1954-) sunuculukta, Arthur Ashe (1943-93) ve Tiger Woods (1975-) günümüz sporunda. Kuşkusuz, başkaları da var.

Gene siyah Jesse Jackson (1941-) 1984'te ve 1988'de Demokrat Parti'den başkanlık yarışının ilk aşamasına katılmış, ancak topladığı varsayılan 6.7 milyon oya karşın adaylığı alamamıştı. Güney Carolina doğumlu olarak o da güneydendi. 1965'lerde King'in çevresindeki genç insan hakları savunucularındandı. 1968'de o da (King gibi) Baptist papazı olmuştu. Jackson'un Chicago'daki çalışmaları sayesinde, 1983'de o büyük kentte seçilen H. Washington oranın ilk siyah belediye başkanlığına getirilmişti. Başkanlığa oynayan ilk siyah da Jesse Jackson oldu.

Yakın geçmişe değin, Amerikan toplumunda siyah siyasal önderler din kurumlarının içinden çıkıyorlardı. Bu alan Afrika kökenli Amerikalılar için, yer yer sınırlı da olsa, çok az sayıdaki özgür yaşam biçimlerinden biri, belki de birincisiydi. Siyahların kümeleştiği her yerde onların başat toplumsal kurumu kiliseydi. Siyasal önderler içinde papazlar tüm Afrika kökenliler adına konuşuyorlardı. Örneğin, Martin Luther King'in siyahların sözcülüğüne yükselmesi din adamı olmasındandı. Gandi'nin barışçıl yöntemlerini benimsediğini üstüne basarak açıklamış olan onun da öldürülmesi siyahların özgürlüğüne kilise çerçevesinde bile hoşgörü gösterilmeyeceğinin kanıtıydı.

Ne var ki, akan yıllar bu katılığı bir ölçüde yumuşattı. Siyasal anlayışa başka konularda daha hoşgörülü görüşler girdi. Örneğin, siyahların seçme ve seçilme haklarında yeni kazanımlar oldu. Konu kendi kiliselerini yönetmekten, çoğunlukta oldukları yerlerde yönetime seçilmeğe değin uzandı. Yeni Afrika kökenli önderler bu genişleyen kümelerin içinden yetiştiler. İnsan haklarının komşu alanlardaki başarıları siyahların bir sonraki kuşaklarının da ileri adımlar atmasını dolaylı olarak kolaylaştırdı.

Bu gelişmelerin bir art ürünü daha var. Son yirmi yıl içinde seçmene yeni bir kuşak katıldı. 1958'de yapılmış olan bir araştırma Amerikan seçmeninin %53'ünün başkanlık için siyah bir adaya oy vermeyeceğini gösteriyordu. 1984'de bu oran %16'ya indi. 2003'de %6'ydı. Kuşkusuz, 1950'lerden önce, seçmene böyle bir soru sorulamazdı bile. Bu yeni kuşaklar "değişiklik" istiyordu. Tanımlanmayan bu sözcük seçim konuşmalarında Obama'nın dört-bir yanını sarmıştı. Yurttaşın büyük çoğunluğu Irak'taki savaştan ötürü kıvanç duymuyordu. Ekonomi kötüden batağa sürüklenmekteydi. Üstelik, gene çoğunluk bu sonuçları kendi teninde duyuyor, yaşamın fena olduğunun farkına varıyordu. İşsizler ordusu büyüyor, ücretler oldukları yerde kalıyor, ürünlerin ederleri artıyor ve konutlarının değerleri dibe vuruyordu.

Barack Obama bütün bunlardan kendine düşen payı beş aşağı, beş yukarı aldı. Örneğin, siyah babanın oğlu olarak Amerikan yaşamının kimi acı yanlarını da zaman zaman tattığı olmuştur. O denli ki, çocukluğunun birkaç yılını Kenya'nın Alego adlı küçük bir köyünde büyük teyzesinin yanında ve sonraki gençlik yıllarını da Endonezyalı üvey babasıyla geçirmek zorunda kaldı. Bu ırksal kalıtı iki kitabından ilki olan **Babamdan Düşler** adlı kitabında anlatır.[120] Ama daha sonraki kişisel çabası (ve belki de ara sıra talihinin yaverliği) yadsınamaz. New York'ta Columbia'da ve Massachusetts'de Harvard Üniversitelerinde, yani iyi okullarda hukuk okumuş, avukatlık yapmış, önce Illinois yerel meclisine, 2004'de de ABD Senatosuna seçilmişti. Eşi de Harvard'da eğitim gördü. Özellikle Harvard, daha çok, paralı sınıf üyelerinin okuduğu ve mezunların büyük özel kuruluşlarda iş buldukları bir eğitim kurumudur. Yalnız, kütüphanesine diyecek yoktur.

Obama gibi, Massachusetts Valisi Deval Patrick ve Maryland Vali Yardımcısı Anthony Brown da Harvard'lıydılar. Geçmişte, siyahların ileri gelenlerini siyah toplumun kendi çıkarırdı. Şimdi ise, daha çok, onlar ortaya çıkıp kendilerini siyahlara da tanıtıyorlar. Unutmamalı ki, eski Genel Kurmay Başkanı ve dışişlerine bakan siyahlardan Colin Powell ve onun yerine geçen gene Afrika kökenli Condoleezza Rice da, Amerikan egemen düzenine bütünüyle uymuş kişiler olarak altyapıyı Obama yararına bir kat daha ördüler.

Obama senatörlüğünden dört yıl sonra da Demokrat Parti'nin başkan adayı oldu. Seçmenin en azından bir bölümünün üstünde durduğu "değişiklik" (*change*) sözcüğünü Obama da benimsemek zorunda kaldı ve benimsedi. Gerçek şu ki, yurttaşın ve seçmenin bir bölümü bunu istiyor. Yoksa, bir sonraki bölümde ayrıntısına gireceğim öteki kitabı var olan düzenden yana olduğunu yeterince ortaya koyuyordu. Gün-

[120] **Dreams from My Father**, 2. B., New York, Three Rivers Press, 2004.

demi öteki Demokrat aday Hillary Clinton'dan daha ileri değildi. İvedi çözüm bekleyen iç ve dış sorunlara tepkileri ya yetersizdi ya da temelden saçmaydı. Seçilebilmek için sözlerini paralı ve iyi örgütlü baskı kümelerine göre seçti. Güçlü Amerikan Yahudilerinin desteğinden yararlanabilmek için kendini "İsrail'in gerçek dostu" olarak açıkladı ve "Kudüs bölünmeden İsrail'in başkenti olarak kalacaktır" diye bir tümce de yumurtladı. Öte yandan, böyle bir başkenti resmen tanıyan İsrail'in kendidir. Çevresi Siyonizmin dostları ve İsrail'i Orta Doğu'da Amerikan yayılmasının destekçisi olarak gören sözde "yeniliberaller"le doluydu. Hiç bilmediği Türk-Ermeni ilişkileri üstüne açıklamalarının nedeni gene paralı ve etkili Ermeni baskı kümelerini doyurup karşılığında onların her türlü desteğinden yararlanmak içindi. Başkan olduktan sonra da ekonomi konusundaki baş danışmanlığına rakibi Cumhuriyetçi Partinin çizgisine çok yakın birini getirmeyi daha adayken belirlemişti.

İşte, bu tavırlarıyla 4 Kasım 2008 seçimlerinde de 44'üncü başkan görevine atandı. Böylece, Beyaz Saray'a ilk kez dört kişilik bir siyah aile, babanın başkan oluşuyla giriyordu. Bu olayda bir anlama yenilik varsa da, bunun Amerikan toplumunda renk çelişkisinin çözüldüğü demek olmadığını hemen eklemek gerekir. Bunun ayrıntısını biraz aşağıdaki sayılara ve benzeri gerçeklere bırakarak, önce genel bir çerçeve çizmeliyim.

Obama'nm sanki "uzun bir dönemi kapatıp tarihte yeni bir sayfa açmak" gibisinden gösterilen ""zafer"i kesin ve geri dönülmez değildir. Özellikle basına başında yansıtılış biçimi ve bugün de süren odaklaşma gerçeği yansıtmayan bir dengesizliği yayıyor. Demokrat aday Obama katıldığı iki dereceli başkanlık seçiminde oy veren temsilcilerin, rakibinden fazla olarak, yalnız %7'sini kendine çekebilmiştir ki, bu oran gerideki halk oyu desteğine vurulduğunda, fark %0.4 demektir. Bu sayılar büyük bir zaferi ve bu oranda halk açısından da

büyük bir beklentiyi göstermiyor. Ancak, Obama'yı seçim sırasında Demokrat Parti toplantıları sırasında destekleyenlerin ellerinde tutup yukarıya kaldırdıkları yazılı duyurularda, yukarıda belirttiğim gibi, sürekli "değişim" sözcüğü vardı. Halka açık, ama Demokrat Partililerin doldurdukları toplantılarda Obama'nın konuşma yeri ve çevresi sayılmayacak derecede "değişiklik" isteyen yazılarla doluydu. Bu sözcükler oylama gününe değin azalmadı, arttı. Ekranlara ve basının baş sayfalarına ister istemez yansıdı ve son dakikalara değin egemen oldu. Kuşku yok ki, Amerikan halkının bir bölümü gerçekten "değişiklik" istiyordu. Ancak, yenilikten yana olanların büyük çoğunluğunun bundan ne anladığı ortaya konmuş değildi. Örneğin, doğayı korumak isteyenlerle işçi haklarını savunanlar bile ortak paydalarda birleşemiyorlardı. Ne var ki, iyi tanımlanmamış bu kavramın sözcüğü bile çok yurttaşa bir umut verdi.

Obama bu rüzgârla öne geçti. Bu birinci bitirişin, bir burun farkıyla da olsa, kimi alt gerçekleri de var. Örneğin, beyazların en büyük çoğunluğu oluşturdukları Iowa birlikteş (federe) devletinde de kazandı ki, bu sonuç görmezden gelinemez. Bundan başka daha geniş bir çerçevenin de sözünü etmeliyiz. Obama tüm ülkede beyazların en ezici çoğunlukta oldukları yedi birlikteş devlet temsilcilerinin de desteğini kazanmış, siyahların en kalabalık olduğu dokuz birlikteş devlette de aynı başarıya ulaşmıştır.

Ancak, bu somut gerçekler Amerika'da ırkçı görüşlerin artık aşıldığı ya da ırkçı temele dayalı siyasetin geçmişin malı olduğu anlamına gelmez. Amerikan toplumu ırkçılık konusunda yepyeni bir aşamaya ulaşmamıştır. Bu bağlamda, birtakım başka gerçeklere de bakmak gerekir. Örneğin, adaylık yarışmasında Hillary Clinton da siyah derili yurttaşların ağırlıklı olduğu on birlikteş devletin sekizinde kazanmıştı ve peşinden sürüklediği başkalarının içinde Ohio, Pennsylvania, Missouri ve Nevada gibi o günlerin ne yana dönecekleri belirsiz ve bu

nedenle stratejik yönden önemli olanları da vardı.

Demokrat Parti içinde Obama'ya karşı durmuş olan Hillary Clinton'a beyaz işçilerle beyaz yaşlı kadınların sahip çıktığına ilişkin yaygın ama yanlış bir değerlendirme var. Kimi önemli yerlerde, örneğin siyasette ağırlığı sürekli duyulmuş olan Kaliforniya'da ve Teksas'da Bayan Clinton Lâtin ve Asya kökenli Amerikalılardan daha çok oy aldı. Oysa, Hillary'nin bu toplulukları kendine çekmesi için Obama'dan üstün bir yanı yoktur. Öte yandan, Obama ise, Lâtin desteğine yalnız zaten senatörlük yaptığı Illinois'da kavuşabildi. Türlü ırkların ağır bastığı bunca yer içinde yalnız orada. Üstelik, kendi bölgesinde bile rakibinden farkı yalnız ve yalnız %1.

Daha anlamlısı, Obama'nın yükselişi Afrika kökenli Amerikalıların yükselişiyle aynı çizgide değildir. Bu ikisi ayrı şeylerdir, aynı kavramın birbirine koşut iki görüntüsü sayılamaz ve aynı yönde gelişimi tamamlamaz. Büyük gerçek şu ki, siyah derili birinin Beyaz Saray'a girmesi bir yana, siyah Amerikan yurttaşları günümüzde son yirmi yıl içinde en kötü yaşam koşullarıyla karşı karşıyalar. Aşağı sınıflarda olanları şimdilik bir yana koyalım. Onların orta sınıfa doğmuş olan yarısına yakını, şimdi orta yaşa girmiş kişiler olarak, artık yoksulluk çizgisine düşmüş durumdadırlar. Obama ile ailesinin üç kişisi Beyaz Saray'a girmiştir, ama (Amerikan kaynaklarına göre) tüm siyahların %45'i kötüye doğru sınıf değiştirmiştir. Önemli olan bu kötü gerçektir. Obama'nın başkan seçilmiş olması ve yalnız siyaset dergilerini değil, moda ve spor benzeri süreli yayınların kapaklarını da bir değil, birkaç kez süslemesi bu büyük gerçeğin gizlenmesine yardımcı oluyor.

Bu durumda, Amerika ırkçılığı geçmişte bırakıp ileriye doğru dönülmez bir adım atmadı. Obama da seçim konuşmalarında ırk kartını kullanmadı. Kullansaydı, desteği kuşkusuz azalacaktı ve büyük olası-

lıkla seçilmeyecekti. Partisinden aday bile olamazdı. Örneğin, dedi ki: "Siyah Amerika ya da beyaz Amerika diye bir şey yoktur. Yalnız Amerika Birleşik Devletleri vardır." Irk çatışmasından olabildiğince ayrı durdu. Irk sorunu da, daha birçok önemli sorun gibi, tartışma dışında kaldı. Adaylığını da, başkanlığını da önemli ölçüde buna borçludur. Hem görünümü, hem değinmediği konular ve hem de yandaşlarının "değişim" isteklerine sözle de olsa olumlu tavır takınması sayesinde, Amerikan seçimlerinin geleneksel tekdüzeliği içinde değişik bir kılığına büründü. Onunla ötekiler arasında benzeşmeyen yanlar vardı, ama gerçekte temel bir değişikliği simgelemediği biraz sonra anlaşılacaktı.

Amerikan siyasetinde başkalarıyla yarışmaya çıkan aday, hele bu kişi siyah biriyse, seçimde kazanmak istediğine göre, beyazların duyarlılıklarını ya da ön yargılarını gereği gibi değerlendirmek zorundadır. Obama da bunu yapmak zorundaydı ve bunu yaptı da. Bu sözlerden "gerçekte başka türlü tavır takınmak istiyordu" gibi bir anlam çıkmasın. Obama, öteki adaylar gibi, kendini ve seçilmeyi düşünüyordu; o kadar! Onun tasarımı beyazların kafasında ırk sorununu sanki aşmış olduğu kanısını uyandırmaktı. Beyazları kuşkulandırmadı, duyarlılıklarıyla oynamadı, onları korkutmadı ve karşısına almadı. Seçim konuşmalarından birinde, beyaz bir Amerikalının elinde üstünde "sen gel de benim ayakkabılarımı boya!" diye bir karton tuttuğunu görmüştü. O da dinleyen ne duymak istiyorsa genelde onu söyledi. Beyaz çoğunluk başkanın siyah gibi davranmasını istemeyecekti.

Kendini derisinin rengiyle siyahların önemli bölümüne zaten kabul ettirmişti. Beyazlara gelince: Onları rahata kavuşturmak için adımlarını düşünerek attı. Irk sorununa hiç değinmediği gibi, siyah ya da beyaz, kendinden beklenen birtakım şeyleri yerine getirmekten kaçındı. Örneğin, Amerikan polisi New York'ta silâhsız bir Afrika kökenli yurttaşın gövdesine elli kurşun sıktığında ya da güneyde Louisiana'nın

Jena yöresinde altı siyah gence ayrım uygulayıp aşırı baskı yaptığında, Obama'nın tepkisi bilerek ve özellikle hem geç, hem de yavandı. Dahası, ünlü zenci önder Martin Luther King'in öldürülüşünün kırkıncı yıldönümünde törenlere kendi partisinden rakibi Hillary Clinton ve Cumhuriyetçi Parti adayı John McCain katıldı, ama Obama gitmedi. Meslekten Baptist papazı olan Atlanta doğumlu King ırk eşitliği savaşımında şiddet dışındaki yöntemleri önermişti. 1963'de "Washington'a Yürüyüş"ü örgütlemiş, katılan 200.000 kişiye konuştuğu sırada o ünlü "Bir düşüm var" (*I have a dream*) tümcesini kullanmıştı. O yürüyüş 1964 İnsan Hakları Yasasının çıkması için altyapıyı hazırlamış ve King de ardından Nobel Barış Ödülünü almıştı. Martin Luther King 1968'de Memphis'e (Tenn.) sağlık işçilerinin iş bırakma eylemini desteklemek için gittiğinde. 4 Nisan sabahı kaldığı otelin balkonunda uzaktan James Earl Ray diye birinin açtığı ateşle öldürüldü. Obama söz konusu yıldönümünde ortalıkta görünmedi.

Öyle anlaşılıyor ki, Obama'nın zaferi hem sanıldığı denli büyük değildi, hem de seçilişiyle ırksal ve budunsal (etnik) ayrımı aşmadı. Aşmamaya en çok kendi özen gösterdi. Beyaz Saray önünde aday olabilmesi ve bu konumunu sürdürebilmesinin bir önemli nedeni budur; başka bir deyişle, kendi rengini ve onunla birlikte ırk sorununu gündem dışında tutmasıdır. Beyazları bir siyah gibi davranmayacağına inandırdı. Ancak, bir önemli nedeni daha var. Obama insan hakları akımının bunca yıllık birikiminden ve her seçim bölgesinde göze çarpan "değişiklik" eğiliminden yararlandı; kısaca, kendiyle doğrudan bağlantılı olmayan bir birikimi, yani oluşmuş olan bu güçlü rüzgârı arkasına alıp pupa yelken Beyaz Saray'a doğru yol aldı. Kendi kişisel gündemi bir yana, onun dışındaki akım değişiklik istiyordu ve o da aynı güçlü esintiden yana, istese de, istemese de, tavır aldı. Başka bir gerçek seçeneğin yokluğunda da, (çok ufak bir farkla) kazançlı çıkan Obama oldu.

XXVIII. Obama'nın Birikimi

Obama'nın başkan olmadan önce bastırdığı iki kitabı, seçim konuşmaları, kendini tanıtıcı ağarası (*internet*) açıklamaları ve danışman diye atadığı kişilerin seçimi, geçen dönemden kendine aktarılan siyaseti temelden destekleyeceğini gösteriyor. Ülkemize geldiğinde de Türklerin ne yapması gerektiğine ilişkin yönergeleri genel yaklaşımında, ayrıntıda kalan ve özü değiştirmeyen bir anlatı (üslûp) dışında, bir önceki Bush'dan çok ayrı olmadığını, giderek Amerikan yayılmasının gereklerini kimi zaman daha bile belirgin ve buyurgan söylediğini belirtmeliyim.

Önce, Obama'nın yayımlanmış iki kitabı var. **Babamdan Düşler** başlığını taşıyan kitabın sözünü bir önceki bölümde ettim. Öteki de **Umudun Atağı** ya da **Umudun Küstahlığı** biçiminde çevrilebilir.[121] Başlıktaki sözcük (*Audacity*) her iki anlama da geliyor. Kendisi büyük

[121] Barack Obama, **The Audacity of Hope**, New York, Three Rivers Press, 2006.

olasılıkla "atak" demek istiyor olmalı. Kendi savına göre, kitabı "Amerikan düşüne yeniden sahip olmak üstüne düşünceler"i kapsıyormuş. Ancak, ben çıktığında alıp okuduğum bu kitabın içinde, özellikle sağa, sola serpiştirdiği yargılarında umut ya da umudun yüreklliğini görmedim.

Daha da öte, bu ikinci kitabında oraya buraya sıkıştırdığı düşünceleri Obama'nın toplumda temel değişiklik aramadığını yeterince kanıtlıyor. Bu kitabından aşağıda (ilgili sayfaları dipnotlarında gösterip) kısa alıntılar yaparak değişimden yana sözde ilericiliğine ilişkin değerlendirmelerin dayanaksız olduğunu göstermeğe çalışacağım. Seçimlerde rakibi olan Cumhuriyetçi Parti örgütünün onu karalamak için yaydığı "solcu" benzetmesinin Obama'ya ilişkin bu yanlış yargının sürüp gitmesinde de bir rolü var. Obama'nın seçim sırasındaki basın sözcüsü Tommy Victor onu "ilerici" saymayanlara karşı sert çıkışlar yapmıştı. Kendilerini siyaset yelpazesinin solunda gören kimi Amerikalı yazarlar Obama'yı sahneye sanki gerçek bir seçenek girip oturmuş gibi değerlendirdiler. Ancak, Amerika'da sözde "liberal sol" dedikleri kavramı sarıp sarmalamış olan umutsuzluk, ilkesizlik ve dar bakış Obama'da "ilerici" bir bağdaşık görebilir. Örneğin, The Nation dergisi yazarlarından George Scialabba'nın görüşü budur.

Kanımca, aradığımız yanıt Obama'nın kendi kitabındadır. Doğru tanı şu: Obama sermayeci düzenin ateşli savunucusudur. Daha yüzünde tüy bitmemiş yaşlarda kimileri büyük para sahiplerini eleştirdiklerinde kendinin rahatının kaçtığını söylüyor. Günümüz küreselleşmesinin babası eski başkan Ronald Reagan'ın seçim başarısını "Amerikalıların düzeni özlemiş olmalarıyla" anlatıyor.[122] Bush'un 2004 seçimlerindeki Demokrat rakibi Senatör John F. Kerry ile kendinin daha düne değin çekiştiği, ama sonra Dışişleri Bakanlığına getir-

[122] Ibid., s. 31.

diği eski Senatör Hillary Clinton'u "kapitalizmin erdemlerine" ve "ABD'nin askerî üstünlüğünün korunmasına" inanmış kişiler olarak alkışlıyor.[123] Eski Başkan Bill Clinton'un "serbest pazar" yaşam biçiminin kapılarını daha da açarak "yoksullukla savaşımda kişisel sorumluluk aldığını" savunup onun da "görmezden gelinmez biçimde ilerici" olduğunu söylüyor.[124] Demokratların tümüne genel bir öğüdü de şu: "Merkezden fazla uzaklaşmayın." Kendi partisinden kimilerinin "aşırı partizanlık" yaparak uçlara kaydıklarını da eklemeyi unutmuyor.[125] Obama'nın "uç" gördüklerinin genel adalet ve Amerikan buyurganlığının dışında küresel barış olduğunu söyleyebilirim.

Obama 1929 Büyük Ekonomik Bunalımı Amerikan toplumunu birden vurduğunda o zamanki Başkan Franklin Delano Roosevelt'in (FDR) sınırlı "Yeni Paylaşım" (*The New Deal*) uygulamalarını bile fazla buluyor. Oysa, FDR geçmişte bir eşi görülmemiş bu bunalımla yüz yüze gelerek çıkış yollarını ararken, halka açık konuşmasının daha ilk tümcelerinde "bu ülkede benden daha kapitalizm-yanlısı yoktur!" demişti. Obama 1930'ların derde deva olmayan bu sınırlı yaklaşımını bile gereksiz bularak "küreselleşmenin koşulları değiştirdiğini" yazıyor.[126] Son üç sözcük yanlış da değil. Günümüz küreselleşmesi doğal kaynakları, kendi halklarından önce dışarıyı besleyen ürünleri ve ileri endüstri ülkelerinden satın aldıkları işlenmiş mallarla çevre ekonomilerini Amerikan tekelci sermayesine öylesine bağlamıştır ki, koşullar gerçekten değişmiştir. Artık soyulan ve sömürülen toplumlar, ülkeler ve anakaralar stratejik maddeleri, ucuz emeği ve yabancıların buyruğundaki askerî üslerle Amerikan ekonomisinin batmaması için üstlerine düşen 'görevi' yerine getirme yarışı içindeler.

---

[123] Ibid., s. 38.
[124] Ibid., s. 34-35.
[125] Ibid., s. 38.
[126] Idem.

Amerika'ya bağımlı küreselleşmeye karşı, kimi sömürge ya da yarı-sömürge ülkelerde yeni anlayışta ulusal bir sol da oluşmuştur, ama Obama'ya göre, 1968'in "Yeni Sol" düşünceleri "Yeni Sağ"ın tepkisine yol açmış, daha çok buyurganlık getirmiştir.[127] Ona kalırsa, Amerikan halkı kendi yönetiminden yalnızca alçak gönüllü beklentiler içindedir.[128] Başka bir deyişle, halkın kendi de temel değişimler istemiyor. Obama bu kitabında kendi halkına da eşitlik, adalet ve özgürlük yüce düşüncelerini yakıştıramıyor. Amerikan halkı, hele sınıf çelişkilerinin önceleri hiç görülmemiş boyutlara ulaşmış olduğu gerçeği karşısında da mı yalnız "alçak gönüllü" beklentiler içindedir? Halkın, en azından bir bölümünün azgın ve yabanıl bir eşitsizlikten yakındığı doğru değil mi? Obama'nın insanca yaşam isteyenleri Marx'ın ve Yeni Sol'un izlerini süren "kaçıklar" diye tanımlaması dengeli bir yaklaşım mı? Onun "gerçekçilik" diye övdüğü yaklaşım bugün ekonomik gücü ve siyasal iktidarı ellerinde tutanların tekelci sermaye yararına ve kanlı savaşlar yöntemini de kullanarak yoksulları daha da yoksulluğa itmek değil midir?

Obama'ya kalırsa, Amerikan Anayasası buyurganlığa karşı yeterli bir kalkandır.[129] Geçmişin ünlü siyasetçilerinden Senatör Robert C. Byrd Anayasa metnini cebinden eksik etmez ve ikide-bir çıkarıp dinleyenlere sallar dururmuş, Obama da ondan öğrenerek yeni bir Anayasa kitapçığı edinerek bir kez daha okumuş ve cebine yerleştirmiş. Ne var ki, o metin Amerika'nın bugün nasıl yönetildiğini göstermez. Metindeki "kuvvetler ayrımı" gibi sözde temel ilkeler bile geçerliliğini artık yitirmiştir. Obama bir orada yazanlara, bir de günlük yaşama, en azından örneğin Yüce Mahkemenin 1789'da ilk kurulduğundan bu yana aldığı birçok kararın kimlere nelere patladığını anlamağa çalış-

[127] Ibid., s. 26-33.
[128] Ibid., s. 7.
[129] Ibid., s. 93.

sın.

Hukukçu Obama'nın A'dan Z'ye (*Ableman v. Booth* davasından *Zorach v. Clauson* örneğine) tüm yargı sonuçlarını bilmesi gerekir. Örneğin, "sekizde-bir siyah kanı var" diye trende beyazlar vagonundan zorla atılıp tutuklanan Plessy'nin sonunda nasıl haksız bulunduğunu ya da Çinli Ça Çin Ping'in Amerika'ya sokulmamasını ya da Dred Scott'un yüzüne okunan "Köle özgür olmaz" kararını. Daha başkaları mı? *US v. Ryan, US v. Stanley, Robinson v. Memphis & C.R. Co.* davaları...Amerikan siyasal yaşamına hayranlığını haykırmadan önce, birçok kararın ne denli demokrasi karşıtı olduğunu bir anımsasın. Böylece, Anayasadan bu yana köprünün altından ne suların aktığını iyi öğrensin. Philadelphia'da 1787'de yer alan Anayasa toplantısında değil, 21'inci yüzyıldayız. Yalnız eskilerde ünlü Haymarket olayı gibi patlamalarda hak arayanlar değil, daha dün denecek geçmişte Senatör Joseph R. McCarthy'nin pençesine düşenlerle 11 Eylül 2001 saldırısından ötürü haksız yere tutuklananlar ve daha niceleri Amerikan toplumunda kan ağladı.

ABD'nin gerçekte nasıl yönetildiğini ırksal, budunsal ve dinsel baskıları yaşamış Amerikan yerlilerine, Afrika kökenlilerine ve demokrat aydınlara, artan işsizlik ve alım gücü durmadan düşen ücretlerle iki yakasını bir araya getiremeyenlere, tekelci sermayenin kazancını yukarı fırlatan tüketim furyası kurbanlarına, bir Wal-Mart yöneticisinin maaşının kendininden tam 897 kat fazla olduğunu bilen bir Wal-Mart işçisine, para babalarının buyruğundan çıkmayan kitle iletişim ağının yaymacasına katlanmak zorunda kalanlara, ardı arkası kesilmeyen savaşlarda ölenlerin ailelerine ve birer işkence yuvasına dönüşmüş olan Amerikan zindanlarında yaşam eskitmiş olanlara sorup öğrenmeli!

Obama kitabında siyaset biliminin ünlü düşünürlerinden

(Leviathan yazarı) Thomas Hobbes'a ve (Yönetim Üstüne İki Deneme'nin yazarı) John Locke'a göndermeler yapıyor, ama "cumhuriyet" ile "demokrasi"yi birbirine karıştırıyor ve bu yanlış yolu izleyerek Amerika'da "halk yönetimi" olduğu aldatmacasını yineliyor ve okuyanı da bu düşünceye kazanmağa çalışıyor. Derme çatma okul kitaplarının etkisinden bu yaşında bile kurtulamayarak, Başkan Abraham Lincoln'un köleliğe karşı olduğu için İç Savaşta (1861-65) Kuzey'in zaferine önderlik ettiğini sanıyor.[130] Oysa, savaşın da yenginin de gerçek nedeni endüstrileşmiş Kuzey'in tarım ekonomisindeki Güney'i kendine bağlı kılmaktı. Obama'ya kalırsa, gene Başkan Woodrow Wilson da halkların kendi geleceklerini özgürce saptamalarından yanaydı. Oysa, aynı başkan Haiti ve Dominik Cumhuriyeti'ne saldırma buyruklarını veren kişiydi. Söz konusu ilke bir sol düşünceydi ve onu ayrıntılı biçimde ileri süren de V. I. Lenin'di. Sınıf düşmanından aktarmış, el çabukluğuyla kendi ilkesi gibi sahip çıkmak istemiş ve ilk örnek olarak Anadolu'da koca toprak parçalarını Ermenilere vermeyi düşünmüştü. Doğu Anadolu'da hiç bir yerde çoğunluğu olmayan Ermenilerin kendilerinden olmayanlara karşı yüz binlere ulaşan budunsal temizliği zaten daha Birinci Dünya Savaşının ilk aylarında başlamıştı. Bu kıyımın üstüne bir ilke oturtma çabası içinde olan Wilson bu Hıristiyan azınlığın Orta Doğu ve Kafkaslar'ın o yöresinde ileride Amerika'nın çok işine yarayacağını da tasarlıyordu. Obama tarihi avutucu bir masal gibi okuyor ve bir çocuk bilgisizliğiyle algılıyor.

Kitabındaki düşünce incilerine bakarsak, Obama 1945-sonrasında (sözde B.M. Para ve Malî Konferansı, ama gerçekte Amerikan büyük sermayesinin sultasında) Bretton Woods toplantılarının (1-22 Temmuz 1944) Dünya Bankası ile IMF'nin küresel ortak soygunlarını,

[130] Ibid., s. 283.

Truman'dan başlayarak sırasıyla Eisenhower, Kennedy, Johnson, Nixon, Ford, Carter, Reagan, Baba Bush, Clinton ve Oğul Bush gibi ABD başkanlarının Amerikan egemenliğini yayma amaçlarını gizleyen (yerine ve zamanına göre) komünizm ya da terörizm karşıtlığını, para babalarıyla Pentagon'un (son zamanlarda Hıristiyan köktendinciliğinin de eklenmesiyle) elbirliğiyle 'vur-soy-kap-kaç' eylemlerini ve CIA'nın bir haber alma örgütü olmanın çok ötesinde iktidar deviren, ülke bölen ve deniz-aşırı yerlerde kendi adaylarını yönetime taşıyarak "devlet içinde devlet" niteliğini anlamışa benzemiyor. ABD yönetiminin şimdiki doruğunda bulunan ve "değişiklik" duyurumlarıyla Beyaz Saray'a taşınmış olan Obama ırkçılık, tekelci sermaye, çekirdekli bombaları da olan büyük vurucu gücü ve emperyalizmi birbirine bağlayan oluşumu gerçekçi bir gözle değerlendiremiyor. Bu durumda, kime nasıl bir "değişiklik" getirebilir? Emperyalizmin "sınıf temelini" bir efsane sayacak denli ilericilikten payını almamış.

Siyah derili ve insan hakları savunucusu Martin Luther King Vietnam Savaşını bir emperyalizm ve ırkçılık oyunu olarak görüyordu. Vietnam Savaşı salt ölü sayıları olarak ülkesini savunan iki milyon yerliyle 58.000 Amerikalıya patlamıştı. Obama bu sonuncuların her birinin adının üstüne kazındığı uzun Washington anıtını gördü, kuşkusuz. King'in öldürülüşünün kırkıncı yılında bile ona ilişkin törenlere katılmaktan ürken Obama'nın bu siyah yurttaşına kulak asmadığını varsayalım. Öte yandan, askerî-endüstri işbirliğinin böylesine ölçülere varışını veda konuşmasında eleştiren Dwight D. Eisenhower eski başkanlardan biri değil miydi? Obama bu birlikteliği bilimsel olarak açıklayan bunca kuramsal yayından haberli değil, ama hiç değilse o konuşmayı alıcı gözle bir okusun! Görsün ki, Amerikan toplumunda Anayasada olmayan neler var ve yönetime gerçekte kimler egemen!

Yıllardır sürdürülen Afganistan ve Irak savaşlarında Hazer Denizi ve çevresinin petrolü ile doğal gazına ve eski Mezopotamya toprağı-

nın zengin ham maddelerine el koyma isteğine doğru bir tanı koydu mu? Bu temel nedeni değiştirecek adım attı mı? Bu kanlı ve sürekli müdahalelerin hukuk-dışı, ırkçı, soyguncu ve yayılmacı olduğunu üstüne basarak kendi toplumuna ve dünya kamuoyuna söylemeden ne gibi bir "değişiklik" söz konusu olabilir? Afgan, Irak ve Amerikan halklarının büyük çoğunluğu savaşlara karşı değil mi? Obama'nın tutumu da sömürgen azınlıkların ayrıcalıklarını savunmak değil mi? Yoksa artık unutulmağa başlanmış olan "değişiklik"ten geriye kalan 'emperyalizm desteğindeki Kürt değişimi' mi? Parola gerçekten "değişiklik" ise, Venezuela'ya değişiklik getiren Hugo Chávez değil mi? Obama onun neden "yanlış yolda" olduğunu söylüyor. Doğru yol Amerikan tekellerinin çizdiği soygun ve sömürü yolu mu?

Obama'ya göre, Amerikalılar dünya işlerinden ellerini çekiyorlarmış. Kendi halkında böyle bir eğilim görüyormuş. Sanırım, bu yanlış bilgiyi dünya için bir tehlikeymiş gibi sunuyor. Keşke öyle olsa da, yeni bir uluslararası ilişkiler ortamına doğru bir adım atsak. O zaman da, bu yolu kesecek öteki yayılmacı devletler boşluğu doldurmağa çalışacak. Uzak topraklardaki askerî savurganlıktan bıkmış, artan ölü sayılardan yılmış ya da neyi niçin istediklerini bilmeyen Amerikan yurttaşları arasında belirli koşullarda, sınırlı ve kısa süreli bir "kendi kabuğumuza çekilelim" yollu bir eğilim oldum olasıya vardır. Bu tavır daha çok başka ulus-devletlerle uğraşmak istemeyen ve ötekilerin resmen temsil edildikleri Birleşmiş Milletler Genel Kurulu gibi kuruluşlara düşmanlık biçiminde kendini gösterir. Bu sapmalar Amerikan yönetiminin emperyalizmden ya da halkının yayılmanın getirdiği kazançlardan geri döndüğü anlamına gelmez.

Zaten, Obama da böyle bir oluşumdan yana değildir. Kendi temel yaklaşımında şu inanç var: ABD gücünü serbest pazar ekonomisine dayalı sermayeci düzene borçludur. Ona göre, bu yaşam, çalışma ve bölüşüm biçimi girişimcileri kamçılamış, buluşları hızlandırmış ve

kaynakların kullanımına yol açmıştır. Ona sorarsanız, buna karşı çıkanlar mantıksız düşünen solcular, buyurganlık alışkanlığından kurtulamayanlar ve aklından zoru olanlardır. Obama'nın bu yaklaşımı onun sıradan bir kahvehane dedikoducusu düzeyinde çakılıp kaldığını gösteriyor. Dünyada kapitalizmi ve emperyalizmi ondan daha bilimsel inceleyebilen yüzlerce milyon insan var. Son sözünü ettiklerim (yani Türkiye ve Arap halkları, İranlılar, Hindistan'dan Melezya'ya ve Filipinler'e öteki Asya halkları, Afrika ve Lâtin Amerika'nın milyonları) Obama'nın bilmez göründüğü ve üstünde durmadığı şu yaşamsal gerçeğin bilincindedirler: Onun hayran olup övdüğü insan ilişkileri Amerika'daki ülke zenginliğinin yarısını nüfusun %1'inin eline vermiştir ve tüm kürede yaşayanların ancak %4'ünden biraz fazlasını oluşturan Amerikalılar çevre kirliliğinin en az üçte-birinden sorumludur.

Obama'nın kendine oldukça yakın bir konuda da bilgi eksikliği göze çarpıyor. Yukarıda değindiğim konuların ya toy bir izleyicisi ya da konumunu bilinçli olarak seçmiş bir oyuncusu olması yanında, deri renginden ötürü türlü biçimde ayrıma uğramanın "artık geçmişte kaldığına" inanıyor.[131] Bu konuda da aydınlanabilmesi için, en azından Joel Feagin ile Michael Brown'un son kitaplarını okumasında yarar var. Bu temel gerçekle bağlantılı olarak, işsizlik, sağlık, eğitim ve cezalandırma sorunlarının artan ölçülerde beyaz olmayanları vurduğu ve bu alanlardaki farkların daha da büyüdüğü yadsınamaz. Obama'nın imza attığı metin bu konuda da şaşılacak derecede yavan, yanlış ve içeriksizdir.

Bu kitabının varlığı bir yana, Obama'nın başkan seçilişi Amerika'da ve dünyada milyonlarca insanda bir umut ışığı parlattı. Gerçek nedeni bir önceki Bush yönetiminin tehlikeli ve yıkıcı uygulamalarına tepkiydi. Yeni başkan ya da kim olsa bu geçmişten kurtulma kanısını

[131] Ibid., s. 247.

uyandırmak için, sürümlük (kozmotik) birtakım adımlar atmak ister ve atabilir. Küba'nın güneyinde ve ABD işgâli altında olan Guantánamo üssüyle ilgili bir girişim, umudu bugün de ayakta tutmağa yarıyor. Bush'un Polonya'ya ve Çek Cumhuriyeti'ne füze yerleştirme önerisinden geri adım da atabilir. Irak'taki savaşın sona erdirilebileceği görüşünü ileri sürmüş, ama bunu oradaki koşulların olgunlaşmasına bağlamıştır ki, bu umudun da uygulamada inandırıcı değeri azdır. Yıllarca süren yalan, şiddet, işgâl, yayılma, kırım, doğal kaynaklara el koyma, tarih yağması, çürümüşlük, işsizlik, yoksulluk, insan haklarını çiğneme, ırkçılık, ayrımcılık ve benzeri kötülükler dizisinden sonra, Obama'nın yaptığı, yapmağa hazırlandığı ya da yapmasına düzenin izin vereceği birkaç şey aşılması gereken çıtayı gerçekten çok aşağıya koymaktır.

Önceli (selefi) Bush'a göre daha derli toplu bir izlenim bırakabilir, ama ayrıntılara girdiğinde yetersizliği açıkça görünüyor. Örneğin, Orta Doğu ve Hazer Denizi çevresi doğal kaynaklarından caymayı düşünmediğini göstermek için, "otomobili bulmuş olan Amerika benzinini ve petrolünü her zaman bulacaktır" gibi bir nane de ileri sürdü ve dinleyenlerce uzun uzun alkışlandı. Ancak, otomobilin ilk deneyim yurdu da, ardından ticaret ürünü olarak sunum yeri de Almanya'dır, Amerika değil![132]

Çok daha önemlisi, ABD yönetimini Orta Doğu'da Afganistan, Irak, İran, Filistin ve Pakistan sorunları, daha doğuda Çin ve Rusya'nın rekabeti, Kuzey Kore'nin boyun eğmezliği, Hindistan gibi bir

[132] İçten yanmalı motorlu, dört tekerlekli ve temelde yolcu taşıyan otomobillere dayalı sanayinin öncüleri 1880'lerde Almanya'da Gottlieb Daimler ve Carl Benz'di. Bir top arabası olarak tasarımlanan, buhar gücüyle çalışan, üç tekerlekli ve saatte 3.6 km. hızla yol alabilen aracın 1769'daki yapımcısı ise, Fransız Nicolas-Joseph Cugnot'ydu. Dört zamanlı benzin motorunu 1876'da ilk geliştiren de Alman Niklaus August'tu. Amerikan yapımcıları sonradır.

devin yakın gelecekteki yeni konumu, Lâtin Amerika'da Küba'nın yarım yüzyıldır süren direncinden başka Venezuela, Bolivya ve Nikaragua gibi devletlerde esen emperyalizm-karşıtı şiddetli rüzgârlar, NATO'nun yayılması ve yaratacağı tepkiler, Afrika'da yeni Pentagon yapılanmalarının neden olacağı karşı-eylemler, süregelen silâhlanma yarışı, uzayın savaş amaçları için kullanımı tehlikesi, önlenemeyen küresel ısınma ve kötüden betere giden Amerikan ve dünya ekonomisi, ayrıca bütün bunların yol açacağı ve şimdiden kestirilemeyen büyük sorunlar bekliyor. Bunların barışa ve hukuka uygun çözümlerini Obama'nın bildiğine ve (birkaç söz dışında) istekli olduğuna ilişkin ne bir gösterge var, ne de bilse ve istese bile gerekli girişimleri onaylayacak bir Amerikan yapılanması söz konusu. Gerekli olan bir düzine çarpıcı söz yerine kapsamlı, temelli, eksiksiz ve sürekli nitelikte uluslararası barışla halktan yana atılımlardır.

Obama'nın gölgesinde başkan yardımcılığı yapan eski Senatör Joseph Biden'in de ABD'nin küresel emperyalizmi geride bıraktığına ilişkin bir tek sözü yoktur. Ama bugüne değin yapılanları sürdüreceklerine ilişkin açıklamaları bolca var. Örneğin, kara askerlerini ve deniz piyadelerini arttıracaklarını, hava üstünlüklerini sürdüreceklerini, bu amaçla pilotsuz uçak ve elektronik savaş yeteneklerini geliştireceklerini ve her yere ulaşacak küresel gücün ayrılmaz parçası olarak C-17 yük ve KC-X havadan yakıt yöntemlerini en üst düzeye çıkaracaklarını söyledi. Verilen sözler içinde deniz gücünü arttırma da var. Obama'ya ve Bedin'e kalırsa, uzayda askerî üstünlük de gene Amerika'da olmalıdır. Bu sözler ve girişimler dış siyasette korkutma ve yabancı topraklarda müdahalelerin askerî kanadını oluşturuyor.

Obama'dan yana olanlar bir de şunu ileri sürüyorlar: "Kimi düşünceleri seçilebilmek için söyledi. Gerçekte, başka şeyler yapacak." Bu türlü sözlerden ne denmek istendiği anlaşılmıyor. Böyle bir yorumun 'uluslararası ilişkilerde demokratikleşme' biçiminde kabul edilebil-

mesi için her hangi bir belirti yok. Büyük olasılıkla ileride de olmayacak. Eski Başkan Bush Polonya ve Çek Cumhuriyeti'yle Amerikan füzelerinin konuşlandırılması için gerekli antlaşmaları imzalayıp gitmişti. Obama da "füze savunmasını güçlendirme"den söz ediyor. Ancak, kapı kendiliğinden açık kaldı. Çek halkının en az %70'inin bu Amerikan girişimine karşı olduğu yapılan ölçümler arasında. Obama da bu konuda son adımı atmadan yeni düzenin işleyeceğinden güven duymaları gerektiğini sözlerine ekledi. Ancak, bu iki tasarımı gerçekleştirecek olursa, dünya nükleer bir gerilime her zamankinden daha fazla yaklaşmış olacak ki, Obama bu durumda Bush'u da geçmiş sayılacaktır.

XXIX. Obama ve Bölgemiz

Amerikan başkanlığı bir talih kuşu gibi başına konmuş olan ve yerini doldurmak için, nerede olursa olsun, küreyi yönetircesine konuşup bol keseden yönergeler savuran Barack Obama, bizim de başat konumda olduğumuz Orta Doğu bölgesi üstüne de yerine göre atak, kaba, buyurgan, egemen, saygısız ya da yayılmacı sözler etmekte kendinde yetkiler görüyor. Ağzından çıkanların ardında katıksız emperyalist devletin bir numaralı yöneticisi var. Örneğin, 12 Nisan 2009'da Londra'da başlayan genişletilmiş G20 toplantısında dedi ki: "Ben Birleşik Devletler Başkanıyım; Çin'in, Japonya'nın ya da burada temsil edilen devletlerden her hangi başka birinin değil. Kendi seçmenlerimin yaşantılarını daha iyiye götürmede doğrudan sorumluluğum var."

Bu nedenle, Afganistan, Irak ve Türkiye için söyleyip yaptıkları her şeyden önce Amerika'ya yaramalı. Yukarıdaki alıntıda Obama "seçmen"e gönderme yapmış görünüyor, ama gerçekte demek istediği ülkeyi çekip çevirenler, büyük çoğunluğa dilediklerini yaptıranlar, ya-

ni gerçekten yönetenlerdir. Askerî-endüstriyel yapıda kimler egemense, onların dediği olur. Beyaz Saray'da oturan da o gücün yürütme kolu, o kolun başındaki kişidir. Onların uyrukları ya da önerileriyle iş görür, onlar adına eylem yürütür ve yaptıkları en başta o küçük azınlığa yarar. Her emperyalist ülkede olduğu gibi, çoğunluğu oluşturan sıradan yurttaş da, ya da Obama'nın sözcüğüyle, "seçmen" de, pastadan ufak bir parça koparıp aralarında paylaşırlar. Sömüren devletin sokaktaki kendi adamıyla dışarıda sömürdüğü toplumların çoğunluğu arasında bu fark var. Britanya İmparatorluğunun başbakanı da emperyalizmin kızgın güneşinin en parlak olduğu yıllarda kendi işçilerine "imparatorluk işçileri" olduklarını ve öteki ülkelerin işçilerinden farklı olduklarını unutmamalarını önermişti.

Obama da aynı eksenin sözcüsüdür. Örneğin, Afganistan'da, hiç değilse iktidarının başında, asker varlığını arttırmaktan yana olduğu anlaşılıyor. Afganistan'daki çatışma bir karayıkım aşamasındadır. Her yıl binlerce Afganlı sivil ve yüzlerce işgâlci Amerikan askeri ölüyor. Uçakların hava saldırıları yerdeki yerlileri can pazarının korumasız zavallılarına döndürmüş durumda. Değişmemiş olan bu siyaset her gün birçok Afganlıyı Taliban saflarına itmekten başka bir işe yaramıyor. Başkaldırı, bu nedenle, Pakistan'a da sıçradı ve bu komşu ülkeyi, en azından onun Kuzey-Batı Sınır Eyaletini de içine aldı. Obama Afganistan'daki Amerikan askerî varlığına 17.000 ekledi. Ayrıca, yerli güvenlik güçlerini 4.000 Amerikan (ya da bu devlet adına silâh taşıyan) çalıştırıcı destekleyecek. Obama oradaki 30.000'in üstüne Türkiye'den de ek katkı bekliyor.

Osama bin Lâdin ile El-Kâide'yi de hedef aldığından silâhlı müdahaleyi Pakistan'ın içine de sokma yanlısıdır. ABD bu yöntemle ne Afganistan'da kazanır, ne de Pakistan'da. Olsa olsa, onların terörist dedikleriyle İslâm köktendincilerin sayıları artar. Onlar arttıkça Amerikan hava saldırıları da tırmanır, sonuçta daha fazla Afganlı ve Pakis-

tanlı sivil ölür, Amerika-karşıtlığı da doğal olarak büyür.

Oysa, Amerikan halkı Afganistan siyasetinde savaş dışında bir seçenek uygulaması için kendi yöneticilerine baskı yapmalıdır. Bunun bir yolu Washington'daki temsilcilerini uyarmak, onları farklı seçenekler aramağa itmektir. Amerikan iç siyasetinde yerleşmiş olan gelenek seçmenin temsilcilerin çalışma odalarına gidip onlarla ve danışmanlarıyla konuşmak, telefon etmek ya da e-postalarına çok sayıda, kimi zaman binlerce ve on binlerce, ileti yollamaktır. Amerika'da Afgan kökenlilerle yandaşlarının ve Afganistan'da da savaşa karşı yerlilerin ufak ve dışarıda az bilinen örgütleri var. Bunların eylemlerine destek olmak ve çabalarını küre çapında duyurmak gerek. Kimi Amerikan üniversitelerinde "Savaşa Karşı Üniversite Yerleşkeleri Ağı" adlı ve savaşa karşı olanları bir araya getiren bir kuruluş var. Buna şu ağarasından ulaşılabilir: campusantiwar.net. "Savaşsız Kazan" (winwithoutwarus.org) ve "Barış Eylemi Batı" (peaceactionwest.org/witness) gibi örgütler de Afganistan'da silâh kullanımına, işgâle ve sivil kıyımına karşıdır. Obama'nın bu çizgide bir çözüm arayışı olmadı.

Obama İran'da da savaşa doğru siyaset seçeneğini en azından bir süre daha sürdürecek. Oysa, İran'la bir diyaloğa gireceğini seçim konuşmalarında söylemişti. İran'ı Afganistan'la ilgili uluslararası bir toplantıya çağırdı, Amerikan diplomatlarına İranlı uğraşdaşlarıyla görüşme izni verdi ve İran önderi Ayetullah Ali Hameney'e doğrudan bir mektup yollamayı tasarladığını da birkaç kez söyledi...Ama ne var ki, Dennis Ross adlı ve konuda 'şahin' olduğu bilinen birini İran işlerine tek başına bakmakla görevlendirdi. Sorunun gerçek nabzı bu kişinin parmağının altında atıyor. Bu kişi görevden bir gün alınsa bile, önemli olan oraya bu aşamada getirilmiş olmasıdır. Bu atama Obama'nın İran'a ilişkin olarak temelde nasıl düşündüğünü açığa vuruyor.

Kim bu Ross? Seçim sırasında Obama'nın İsrail'den yana olan

atak danışmanıydı. Obama Beyaz Saray'a girdikten kısa bir süre sonra "Körfez ve Güney-Batı Asya Özel Uzmanlığı"na getirildi. Üstelik, sessiz sedasız. İsrail'e ve Filistin'e bakacak olan (George Mitchell) ile Afganistan-Pakistan sorunlarından sorumlunun (Richard Holbrooke'un) atanmaları çok geniş duyurulmuştu. Ross'unki ise hem geciktirildi, hem de bir gece yarısı sıradan bir basın bildirisine sıkıştırıldı. Bu sessiz başlangıç bir yana, İran sorumlusu Ross kendine benzeyenlerden bir takım kurmaya yöneldi. Bu kişi çevresindekilere Amerika'nın eninde, sonunda İran'a saldırmak isteyeceğini aşılamağa başladı.

Yıllar önce, Savunma ve Dışişleri Bakanlıklarında şahinlerin önde gelelerinden Paul Wolfowitz'le birlikte çalışmış, İsrail baskı örgütlerinin kurdurduğu Washington Yakın Doğu Siyaset Enstitüsüne omuz vermiş, eski başkanlardan Baba Bush ile Clinton'a İsrail'i tutan öneriler sunmuş, 2000 Camp David doruğunda Amerikan katılımcılarına önderlik etmiş ve başarısızlığın suçunu Arafat'ın üstüne yıkmıştı. İsrail'de ve Mısır'da ABD Büyükelçiliği yapmış olan (Yahudi kökenli) Daniel Kurtzer'in dediği gibi, Ross İsrail görüşleriyle işe başlar; sonra, İsrail'in ne istediğini iyice öğrenir; en sonra da, aynı şeyleri Araplara pazarlamağa çalışır.

İsrail Türkiye'nin de içinde yer aldığı Orta Doğu'da başka bir devletin nükleer güce sahip olmasına temelden karşı olduğuna göre, Ross İran'daki nükleer araştırmalar nedeniyle 'tehlike çanları' çalma işini üstlendi. 2008'de başkasıyla birlikte kaleme aldığı bir yazanağın başlığı şu: "İran'ın Nükleer Meydan Okuması Karşısında ABD-İsrail İşbirliği Nasıl Derinleştirilir?" Çözüm diye öne sürdüğü de şu: "Önleyici askerî eylem." "Nükleer İran'a Karşı Birleşenler" gibi iddialı ve "Yansız Siyaset Merkezi" aldatmaca başlıklı örgütleri de kuranlardandır. "Yansız" sözcüğü gerçeği yansıtmıyor; bu ikinci kuruluşun yazanakları bir tür savaş ilânı gibi. İran'ın çevresinde askerî yönden top-

lanmayı ve Körfez'de bir güç gösterisi öneriyor. Amerika'nın bu senaryoda Türkiye'ye nasıl bir rol biçeceği şimdiden kestirilemez. Ama Ross'un istediği İran'ın alım-satım yollarının kuşatılması, ülke ekonomisinin yıkılması ve bunları yığınsal saldırının izlemesidir. Son aşamada yalnız İran askerî-endüstriyel yapısı değil, iletişim ağı, hava alanları, limanları, savaş gereçleri, barınakları, elektrik gücü yapımevleri, köprüleri ve her türlü tekerlekli araç yapan yerleri de yok edilmelidir. İran'la görüşmeler yapılabilir, ancak bir süre. Sonra da, dünyaya "görüşmeğe çalıştık, ama anlaşamadık!" denebilir. İran'da muhalefet de güçlendikçe, halkın bir bölümünün de zaten Tahran'da var olan iktidara karşı olduğu söylenebilir. Amerika ve Batı ile. Türkiye'nin yaptığı gibi, yakın ilişkiler isteyen bir muhalefetin sokak gösterileri bir yanıyla Amerika'nın işine yarayacaktır.

Amerika İran'ın nükleer silâh yapmasını istemiyorsa ve Irak'ta Saddam Hüseyin'in de bunları yapma yolunda olduğundan kuşkulanmışsa, önce 1968'de imzaladığı Nükleer Silâhların Yayılmasını Engelleme Antlaşmasına (NPT) kendi uyarak, kendi silâhlarını ortadan kaldırmalıydı. Amerikan tehdidi İran Cumhurbaşkanı Mahmut Ahmedinecat'ı kendi ülkesinde güçlendirmeye yarıyor. Amerika'nın İran'a karşı sert tutumu yanı başımızdaki şiddeti ancak arttırır ve dünya barışını da yeni tehlikelerin içine yuvarlar. Obama'nın Orta Doğu'da barışın temel taşlarından biri olan Filistin sorununa yaklaşımı da Bush'unkinden değişik değil. Bu konuda görüşleri bilinen Rahm Emanuel'i özel kaleminin başına getirmiş olması başka türlü yoruma el vermiyor.

ABD kendine saldırmamış olan Irak'a saldırdı, yönetimini devirdi, başkanını astırdı, ordusunu dağıttı, tüm ülkeyi karmaşanın içine attı, bir milyondan fazla yerlinin ölmesine yol açtı, dört milyonunun göçmen olması sonucunu hazırladı, her köşede ölüler, yaralılar, dullar, öksüzler, işsizler ve açlar yarattı ve bombaların her gün patlayıp her

budunsal ya da dinsel kümenin başkasına dilediğinde saldırabileceği bir toplum kurdu.

Yasa-dışı ve pahalıya patlayan ikinci (2003) Irak Savaşı (gizli harcamalardan başka) Amerikan ekonomisinden trilyon dolarlar götürdü. Amerikan asker yitikleri binlere ve yaralılar on binlere vardı. Bir o kadar da ruh ve beden sağlığı bozulanlarla ödence ve gazi maaşı bekleyenler sırada. Iraklıların her yönden başına gelenler bunları kat kat aşıyor ve özellikle onların acıları dineceğe benzemiyor.

Bu nedenle, Amerikalılar başta olmak üzere, yabancı askerlerin Irak toprağı üstündeki varlıklarına karşı yerlilerden gelen tepki genel ve çok açık. Bununla bağlantılı olarak, Irak kamuoyunda iki türlü küme var: biri, yabancı askerlerin bir, iki yıl içinde çıkıp gitmeleri ve ötekisi de, hemen defolmaları. Onların kalmalarını isteyen yalnız kuzeydeki Kürt mafyası, PKK ve onların sultası altındaki Kürtler. Amerikan halkının önemli bir bölümü de Irak'tan çıkmaktan yana. Ancak, Cumhuriyetçi aday John McCain buna "beyaz bayrağı sallayıp teslim olmak" diyordu. Pentagon ise, "zafer" olmadan çıkmak istemiyordu. Ama bu sözcükten ne demek istendiğini açıklayan olmadı.

Bush yönetimi öylesine bir sözde "çıkış" koşulları kabul ettirmek istiyordu ki, ikili antlaşmaya bağlanacak olan olay Irak'ı açıkça bir ABD sömürgesi yapacaktı. Şöyle ki: Amerika Irak'ın suyunu ve havasını kendi denetimi altında tutacaktı; dilediği Iraklıyı tutuklayabilecek ve istediğince demir parmaklıkların ardında alıkoyacaktı; terörist tehlike dediği şeyin ne olduğuna tek başına karar verecek, kendince gerekeni yapacak ve yalnız kalsa da askerî eyleme başvuracaktı; birlikleri ve özel güvenlik kuruluşları Irak yasalarına bağlı kalmayacaklardı; ayrıca, ABD'nin ne zaman çıkacağı için bir tarih belirlenmeyecekti. Irak'a özgürlük ve demokrasi getirdiğini söyleyen Amerika saldırı, işgâl, kıyım, yıkım ve petrol, su ve eski yapıtlar yağması yanında, geçen

yüzyıllara özgü bir sömürge peşindeydi. Irak'ı altı yıl bu biçimde yönetti de.

Ancak, (Amerikalıların seçip koltuğa oturttukları) Irak Başbakanı Nuri el-Maliki bile, temelden gelen baskıyla, Amerikan askerine 2009 yılından sonra gereksinim duymayacaklarını açıkladı. Geçen yıllarda oldukça iyi eğitim görmüş olan güvenlik güçlerini kendine bağlamış ve Basra, Amara ve Sadr'da üstlenen rakibi Şiî Mehdi Ordusuna kendi silâhlı gücüyle boyun eğdirmişti. Iraklı Şiîlerin önderi Ayetullah Ali el-Sistanî'den ve meclisteki Irak İslâmcı Yüce Kurul adlı Şiî partisinden yardım görüyordu. Maliki bu yeni konumuyla Beyaz Saray'dan ayrılması yaklaşan Bush'dan değişik bir antlaşma koparabildi. Yeni metin Amerikan askerî yetkililerin 1 Ocak 2009'dan başlayarak her harekât için önce Irak'tan izin almaları koşulunu getiriyordu. Amerikan askeri görev ve üssü dışında suç işlerse, (hiç değilse, kuramsal olarak) Irak yargıcının önüne çıkacaktı. Sivil güvenlik görevlileri Irak yasalarına bağlı kalacaklardı. Amerikan askerleri Haziran 2009 sonunda kendi üslerine çekilmiş olacaklar ve işgâl güçlerinin tümü 2011 yılında ülkeden ayrılacaklardı.

Antlaşma, bu ödünlere karşın, Irak Meclisinde oyların ancak %54'ünü alabildi. Şiî köktendinci partiler (örneğin, Sadr akımı ve Fadhila Partisi) olduğu gibi karşı çıktılar ve Sünnî Arap temsilciler de ulusal bir halkoyu istediler. Obama'nın da bilmesi gerekir ki, Amerikalılar Irak'tan çıkmak zorundadır. Önce, (terörist PKK ile kuzey Kürtlerinin bir bölümü dışında) Iraklılar onları istemiyorlar. Amerikalıların kendileri orada güvende olmadıktan başka, bu yoldan bağlaşıklarını korudukları masalı bir yana, Madrit, Londra, Amman, Cidde ve Glascow'da bile yer alan saldırılar her şeyin ters teptiğini gösteriyor. Amerika bir gün çekip giderse, ülke çapında Araplarla Kürtler, Sünnî ve Şiî Araplar ve kuzeyde Kürtler, Araplar ve Türkmenler arasında çatışmaları geride bırakıp çıkmış olacaklar.

Ancak, şöyle bir umut da var: Irak'ın on sekiz ilinin on dördünde 31 Ocak 2009 seçimleri ve onun sonuçları Irak'ta toplu bir ulusçuluğun yerleşebileceğini de göstermiştir. Yerli seçmen buralarda Amerikalıların işbaşına getirdikleri valiler ve yerel kurulları iktidardan düşürmüş, bu arada Şiî ve Sünnî partilerle Kürt ayrımcılığına sırtını dönmüştür. Bu durum Irak'a demokrasi geldiğini kanıtlamaz, ama devrilen Baas düzeninin de canlandırmak istediği Irak ulusçuluğu halk desteğiyle siyasetteki yerini almaktadır. Görüyoruz ki, Irak halkı altı yıllık 'dediğim-dedik' Amerikan yönetimi, budunsal ve dinsel parçalanma, giderek iç savaş tehlikeleri ve bugün de süren yabancı işgâline karşın, ulusalcı bir seçim sonucuna ulaşmayı başardı.

Ya Türkiye? Yeni Başkan Obama Türkiye'ye geldiğinde, TBMM'nde de konuştu. O metin Anadolu'daki kahvehanelerde sert tepkiler doğurur, ama Meclisimizde birkaç kez alkışlarla kesildi. Oysa, yabancı başkan ülkemizin duyarlı iç ve dış işleri üstünde istediklerini duraksamadan, sanki bir Türk iktidarıymış da hükûmet programını okuyormuş gibi teker teker saydı. Kürt yurttaşlarımıza kendi dillerinde eğitim ve öteki hakları verilmeli ve Ermenistan-Türkiye sınırı açılmalıymış. Türkiye'de olduğuna göre, kökleri yakın tarihimizde olan uygulamaların nedenleri üstüne bilgi sahibi olması gerekir. Ama onun ne bu bilgisi var, ne de bilmesi gerekenleri umursuyor. Türkiye'de konuşuyor olmasına karşın, Ermeni Cumhuriyeti'nin saldırıyla aldığı Karabağ ve dörtte-bir Azerbaycan topraklarına, bu işgâli kınayan dört Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu kararına ve Ermenistan'ın kuruluş bildirisiyle Anayasasında sözü edilen "soykırım" ve onunla bağlantılı tanıma, ödence ve toprak isteklerine hiçbir gönderme yok. Heybeli Ada'daki Rum Kilisesi düzeni değişmeli ve büyümeliymiş. KKTC bir yana bırakılmalı ve Kıbrıs'ta Rum egemenliğinde bir birlikteş devlet kurulmalıymış. T.C.'nin milletvekilleri bu öneriler doğrultusunda nasıl yasal, giderek anayasal değişmeler olması ve Lo-

zan örneği bir uluslararası antlaşmanın da ne denli değişmesi gerektiğini Obama'dan dinlediler. Eşsiz Mustafa Kemâl Atatürk'ün Ulusal Kurtuluş Savaşında kurduğu Meclis nereden nereye gelmiş? Muhalefet partilerinden bile ses çıkmıyor. Obama küredeki karar yerini kendi kişiliğinde simgeliyormuş gibi 'Kürt azınlık ileri geleni' olarak gördüğü temsilciden onların isteklerine ilişkin dilekçeyi almayı da unutmuyor.

Obama Ermeni-Türk ilişkilerinin geçmişini de bilmiyor. "Soykırım" dediği olayları Kongre'den geçirmek için elinden geleni ardına koymayacağını beş kez sözlü ve iki de yazılı olarak açıklamıştı. Türkiye'ye geldiğinde de eski tavrında bir değişme olmadığını bizi yönetenlerin yüzlerine karşı söyledi. Bu sorunu üstünkörü bir dedikodu dışında bilmiyor. Onun için önemli olan, Amerika'daki güçlü Ermeni baskı örgütlenmeleri ve onun yansızlık adına en ufak kıpırdanışında desteklerini çekmeleridir. Obama henüz başkan adayıyken Kaliforniya'ya para toplamak amacıyla geleceği (ve benim de orada bulunduğum) sırada, Ermeni sorunu üstüne New York'ta basılmış olan üç İngilizce kitabımı ona ulaştırılmak üzere Demokrat Partinin yerel çalışanlarından birine "Başkan Obama'ya...yazarından" notuyla bırakmıştım. Ama biliyorum ki, o yöreye para toplamak ve oy sağlamak için geliyor ve Ermeni kökenliler ikisini de sağlayacak olanlardır.

Özetle, Obama bir değişim adamı değildir. Gizilgüç onda değil, olsa olsa onu destekleyenlerdedir. Yıllardır uykuda olan birikim kendini 2008 başkanlık seçiminde seçmen olmuş yeni kuşaklarla Afrika kökenlilerde göstermiştir. Onu destekleyenler aşağıdan yukarıya bir oluşumu simgeleyebilirler, ama Obama'nın kendi böyle bir akımın adamı değildir. Bu nedenle, kendine yüklenen değere eşit bir varlığı yoktur. Verdiği sözlerle abartılı bir umut söylencesinin odağı olma ötesinde bir varlığı bulunmuyor. Gerçek güç ancak ona destek verenlerde görülebilir.

Sonuç

Amerikan başkanlık seçimleri kuramsal olarak sakatlıklar, uygulamada da acıklı gülünçlüklerle dolu. Bir kez, adayların kimler olacakları parti toplantıları yapılmadan önce biliniyor. Aday seçme süreci öyle ki, kimler için hiçbir başarı olanağı bulunmadığı daha başından belli. Geleceğin başkan adayının hangi iki kişi olacağı oldukça kısa bir sürede anlaşılıyor. Kimi koşullarda, bir parti içinde tek aday söz konusu. Örneğin, George W. Bush böyle bir örgütlenme sayesinde seçildi. Aday belirlemede başka türlü, yani daha demokratik bir yöntem olsaydı, ne aday olabilecekti, ne de başkan. Adayı belirleyecek toplantılara birtakım partililer geliyor, ama onları temsilci diye kim seçiyor ve onlar nasıl bir iş kotarıyorlar? Sıradan seçmenin bir rolü varsa, kimin kime oy vereceğine kimler nasıl karışıyorlar? Oy sahipleri seçmen yaşındakiler mi? Yoksa yalnızca belirli partinin üyeleri mi?

Bu soruların hem genel, hem yerine göre özel yanıtları var. Genele bakarsak, yakın tarihte özellikle Güney'in on-bir birlikteş devletinde her şey oranın "patron"unun (*boss*) iki dudağı arasında ve onun buy-

ruğu altındaki bir tür mafya (*machine*) örgütündeydi. Şimdi çağa uygun büyük para babaları ağır basıyor. Destekledikleri de, şu ya da bu görünümde, ama kaçınılmaz olarak serbest pazarcı ve küreselci, sermayeden yana ve yayılmacı, başka ülkelerin ulusculuğuna karşı ve kiralık iktidarların destekçisi, toplumculuğa düşman ve "Amerikan modeli"nin baş sunucusu...

Özel durumlara gelince: Wisconsin örneği yerlerde kütükte seçmen olarak yazılmış herkes oy kullanabilir. New Hampshire gibi başka yörelerde ise, hiçbir partiye üye olmayan bağımsızlar herhangi bir parti toplantısında seçime katılabilir, ama Demokratlar Cumhuriyetçi Parti içinde, Cumhuriyetçiler de Demokrat Partide oy kullanamaz. New York ya da Maryland'de yalnız iki partiden birinin üyesi olanlar oylamaya katılabilir; yani, oralarda da kapılar bağımsızlara kapalıdır. Kendine demokrat diyen biri en doğru yaklaşımın düzenin herkese açık olması gerektiğini savunabilir. Ancak, böylesine bir "demokratik" yapılanmada da Cumhuriyetçiler Demokratlar'ın adayına, Demokratlar da Cumhuriyetçiler'in adayına karar verir duruma gelebilirler. Hangi partinin kimi aday göstereceğine öteki partinin üyeleri mi belirlemeli?

Adayların şu ya da bu biçimde seçildiklerini kabul edelim. Temsilciler oy verdiklerinde, her birlikteş devlet adına rakibinden bir oy fazla oy alan kişi o birimin tüm oylarını kazanmış sayılmalı mı? Tüm Kaliforniya'yı 55 oy ağırlığıyla, tüm New York'u 34'le ya da tüm Teksas'ı 31'le arkasına takan bir aday ya da başkan, bu önemli yerlerde, rakibi ondan çok az arkada kalsa bile, kendi abartmalı ama sonucu yönünden kesin üstünlüğünü kuruyor demektir. Elli birleşik devletin kırk-sekizinde geçerli olan bu yöntem haklı sayılabilir mi?

Aday belirlemede ve iki partinin adayı arasında seçim sırasında parasal destek çok büyük rol oynuyor. Gene örneğin, Bush'u seçenler,

çoğu Teksaslı petrol zenginleri olmak üzere, çok varlıklı kişilerdi. O destek kervanına Cumhuriyetçi valiler katıldılar. Parti onlardan buyruk aldı. Bush öteki adaylara göre öylesine yarar sağlıyor ve o denli üstün görünüyordu ki, rakibi olabilecek kişiler kendiliklerinden çekildiler. Adayı sözde seçecek olan parti toplantısına katılacak temsilcileri gene aynı kişiler ve çevreler genelde daha önceden belirliyorlar. Onlar aynı partinin Kongre üyeleri, valiler ve parti iktidardaysa birleşik devlet üst görevlileri, iktidarda değilse yalnız birlikteş devlet önde gelenleridir. Bunlar hem çoğu kez aynı başkan adayı için oy kullanıyor, hem de onun seçeceği başkan yardımcısının adaylığını destekliyorlar.

Seçim harcamaları çok büyük. Uygulaması 1976'da başlayan Birleşik Seçim Kampanyası Yasası adaylara devlet yardımını getirdiyse de, bu uygulama George W. Bush'un aday olduğu 2000 yılına değin sürdü. Vali olduğu Teksas'da büyük sermaye sahiplerinin desteğini alan Bush devlet yardımının çok üstüne çıkan parayı özel olarak topladı ve çok daha ufak devlet yardımından yararlanmasına gerek kalmadı. Büyük para çevresinin böylesine katkıları devlet yardımını işe yaramaz duruma soktu. Zaten, iki büyük parti eşit olarak iki haneli milyon dolar tutarında para alabileceklerdi. Örneğin, her ikisinin de eline 2004 seçimlerinde 74.6 milyon dolar geçti. Küçük partilere de bir önceki seçimde aldıkları oyla orantılı yardım yapılacaktı. Ancak, bu küçüklerin verilen oyların %5'ini almış olmaları gerekiyordu. Artık, "adaylar siyasete devlet yardımıyla mı atılmalı, yoksa ondan fazlasını sağlayacak özel destek peşinde mi koşmalı?" açmazının ortasındadırlar. Birçoğu için gerekli desteği bulmak çok zordur. Buldukları zaman da seçmenin ve yurttaşın gözünde seçilmek için para harcayan ve o sayede seçilen kişiler konumundadırlar.

Ancak, kimin parası çoksa, o daha geniş yayılacak, daha yoğun siyaset yapabilecek, kendini daha fazla kabul ettirecektir. Kısıtlı olanlar ise ancak birkaç kilit yöre seçip yalnız oralara odaklanmak zorunda-

dırlar. 1976 yasasını 2002'de onun benzeri başka bir yasa (BCRA) aldı, ama bunun da boşluğunu bulanlar, ya da 527'nci Maddesinden yararlananlar diledikleri adaylar için kendi örgütlerini kurarak sınırsız kampanya parası harcıyorlar. Öyle ki, 2004 seçiminde bu örgütlerin Cumhuriyetçi Bush ve Demokrat Kerry için kesenin ağzını açıp savurdukları kampanya parası her iki adayın seçim kurullarının ayırdıkları toplamları aşıyordu. Demek ki, seçimlerde adayların sunumunu ve satışını söyledikleri değil, onlar adına saçılan para belirliyor.

Söylediklerine gelince: Her adayın olabildiğince insana erişmek için siyaset yelpazesinin merkezinde yer alması ya da öyle olduğuna seçmeni inandırması gerek. İkisi de her hangi bir kümenin duyarlılığına dokunacak en ufak sözden uzak duruyor. O zaman, tartışma birkaç basmakalıp sözcüğe ve içeriksiz düşüncelere indirgenmiş demektir. Yoksa, merkezden uzaklaşacak olan aday bir yandan çok tutucuların, öte yandan da değişiklik isteyenlerin desteğini yitirecektir. Yürütme erkinin en yüksek koltuğu için yapılan yarış, bu nedenle, dünyada genel silâhsızlanma, genel sağlığa giden yol ya da küresel ısınmaya karşı temel önlemler yerine gebe kadınların çocuk aldırma hakkının olup olmadığı ve eşcinsellerin evlenmesi tartışmasına odaklanıyor. Son birkaç seçimin iki adayı Amerika'nın küredeki üstünlüğünü hangisi daha iyi koruyabilir, bunun için dünya kaynaklarını denetleme konusunda kim daha etkin olabilir ve hangi partinin adayı Amerikan siyasal düzenini başkalarına daha iyi kabul ettirebilir konularında yarışıyorlar.

Böyle bir düzende aydınlara, gerçek yenilikten yana olanlara ve olağanın ötesinde yeteneklilere yer yok. Araştırmacı Richards M. Pious, D.D. Eisenhower'den G.W. Bush'a değin, Amerikan başkanlarının verdikleri kararlar arasındaki ortak yanları inceleyerek başarısız-

lıklarının nedenlerini ortaya çıkarmağa çalışan yeni bir kitap yayımladı.[133] Küba'da Domuzlar Körfezi çıkartması, Vietnam Savaşı'nın tırmandırılması, İran-Kontra olayı ve Irak'ta kitlesel yok etme silâhları saçmalığı bunlardan birkaçıdır. Yazara göre, siyasal bağlarından seçildikten sonra da kurtulamayan başkanlar kamu yararı ya da ulusal çıkar yerine siyasal yarışta sayı kazanmaktan başka bir şeyin düşünülmediği bir ortam içindeler.

Amerikan seçimleri bir bilgi, bir deneyim birikimi ve akılcı öneriler yarışı değil. Adaylar, gerçekten değerleri varsa, onları öne sürecek ortamı ve vakti bulamayacaklar. F.D. Roosevelt'in üçüncü döneminde onun Tarım Bakanı olan Henry Wallace'ın (1888-1965) umabileceği en fazla şey 1948'de Truman'a karşı İlerici Partinin başkan adayı olarak bir milyon oy almaktı. Siyah derili insan hakları savunucusu Jesse Jackson'un (1941-) en büyük başarısı da Şikago'da ilk siyah belediye başkanın seçilmesine yardım etmesi ve 1988'de de kendinin başkanlık yarışının ilk basamağında 6.7 milyon değerinde oy almasıydı. Bunların içinde hiçbiri, Amerikan varlığını korurken, başka ulus-devletlerin diledikleri düzeni seçme hakkına belirgin bir saygı göstermediler.

Bu gidiş Amerikan halkının ve seçmeninin eliyle nasıl değişir? İkiparti düzeni değişip yerine "göreceli temsil" yöntemi getirilse, bunun karar yeri olan ABD Kongresi'nin böyle bir yola sapmayacağı söylenebilir. Bu yol iki partide birleşen tek seçeneğin ortadan kalkması ve o güne değin azınlıkta kalan görüşlerin güçleri oranında temsil kazanmaları demektir. Kimi yurttaşların ileri sürecekleri bu görüş egemen güçlerin yeğlediği yol değildir. Afrika-kökenli Amerikalılarla Hispanikler gibi ülkenin her yerine dağılmış olup bir yerde toplanmayan azınlıkların da buna karşı çıkacakları düşünülebilir. Bu türlü yeni-

[133] Richards M. Pious, Why Presidents Fail, Plymouth, UK, Rowman and Littlefield Publishers, 2009.

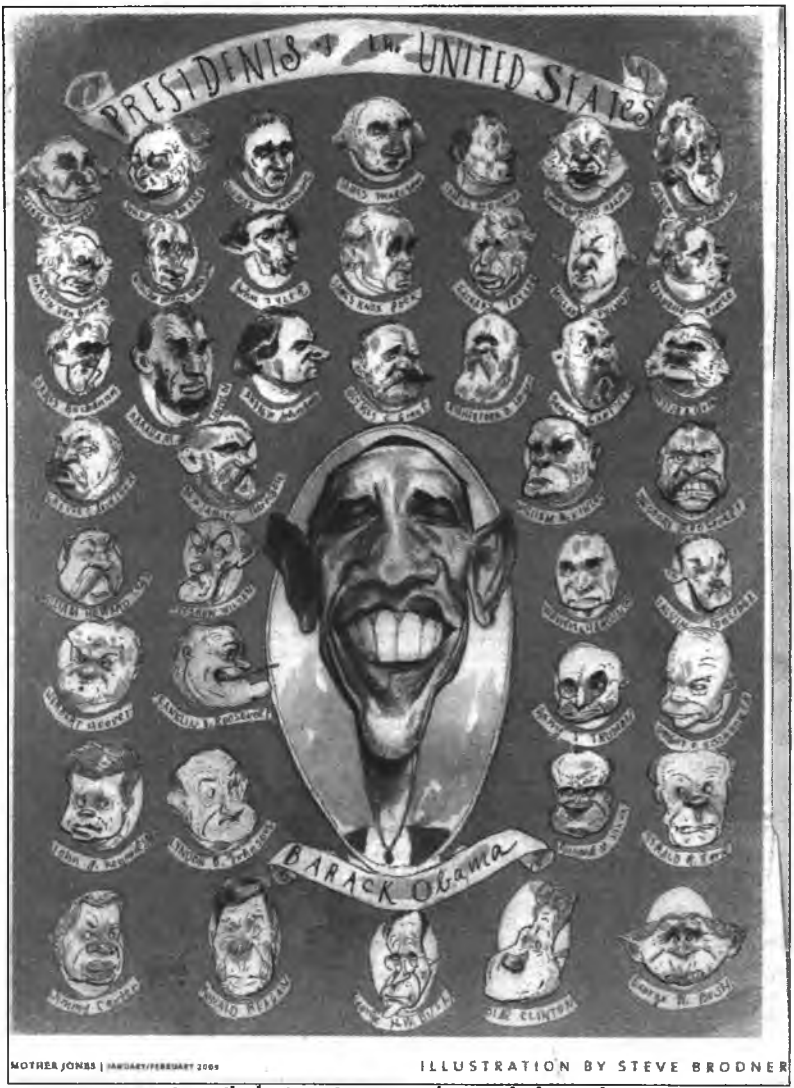
likleri birlikteş devletler içinde nüfusu çok az olanlar da desteklemeyecektir. Bunların o denli az seçmeni var ki, başka bir düzende onlara dönüp bakan bile olmayabilir. Onların temsilcileri de bugün ellerinde ne varsa onu koruma peşindeler.

Kaldı ki, Amerikan başkanlık seçimleri, ayrıntılı bilgilerin az olduğu kurucu Washington dönemi dışında, sürekli ve gitgide azgınlaşan yolsuzlukların, yasaları hiçe sayan haksızlıkların, çelebilikle bağdaşmayan saldırganlığın ve görülmemiş skandalların yer aldığı siyasal yozlaşmalara dönüşmüştür. Bağımsızlık Bildirisi'nde özgürlük kavramına bolca gönderme yapanlar bile yüzlerce kölenin sahipliğini sürdürdüler, onları izleyenler rakiplerini kararsızlık, yumurta kafalılık, maymun suratlılık, salaklık, kumarbazlık, içki kaçakçılığı, sarhoşluk, askerden kaçma, dalaverecilik, paranoya hastalığı, suçlu korumacılığı, ırkçılık, eşcinsellik, cinsel saldırganlık, dinsizlik, komünistlik ve adam öldürmekle suçladılar. İktidar için kıyasıya savaşım seçilmeyi bir "endüstri" durumuna soktu ve ortaya değişik dönemlerde (Mark Hanna, Dick Morris ya da Karl Rove gibi) "seçim kazandırma uzmanları" çıktığı gibi, kazanmak için gangster örgütlerini metreslerinin yardımıyla devreye sokanlar oldu. Kazanmayanlar bir değil, birkaç kez, Beyaz Saray'a geçip oturdular. Kazananlardan kimileri Beyaz Saray'a omuzlarda taşındılar, ama işler sarpa sarınca kimseye görünmeden saklanacak yer aradılar. Seçilenlerden Adams'lar ve Bush'lar örneği hanedan kuranlar çıkarken, Lincoln, Garfield, McKinley ve Kennedy de öldürüldüler. Kimine "fıstık satıcılığına dön" ya da "gel de ayakkabılarımı boya" dendi. Ama (Monroe, Truman, Eisenhower, Carter, Reagan ve Bush gibi) kimileri de uluslararası ilişkilerde kendi adlarına "kuram"larla da anıldılar. Eleanor Roosevelt ve Hillary Clinton gibi kimilerinin eşleri de öne çıkıp bir tür eş-başkanlık yürüttüler. Anayasayı çiğneme, yolsuzluk, hırsızlık, çürümüşlük ve cinsel hastalık suçlamalarıyla rakibi yasa-dışı yollardan izleme başkanlık konumunu daha da

kararttı ve kimilerinin bu yüzden görevden alınmaları söz konusu oldu. Seçimler yinelendikçe, oy kullanmada, kullanmayı engellemede ve sayımlarda kirlilik arttı.

İşte, bir "Amerikan modeli" de budur. Bu kitap söz konusu sözde "model"in yalnız başkanlık seçimlerine eğildi; o kadar! "ABD emperyalizmi kötü'!" ya da "işgâlci, defol!" demekle iş bitmez. ABD'nin iç yapısını ve uygulamayı, yalnız günümüz gerçekleriyle değil, tarihsel çerçevesi içinde de, üstelik ayrıntısıyla, iyi bilmekte ve konuyu başkalarıyla olaylara ve belgelere dayalı olarak tartışabilecek durumda olmakta çok yarar var.

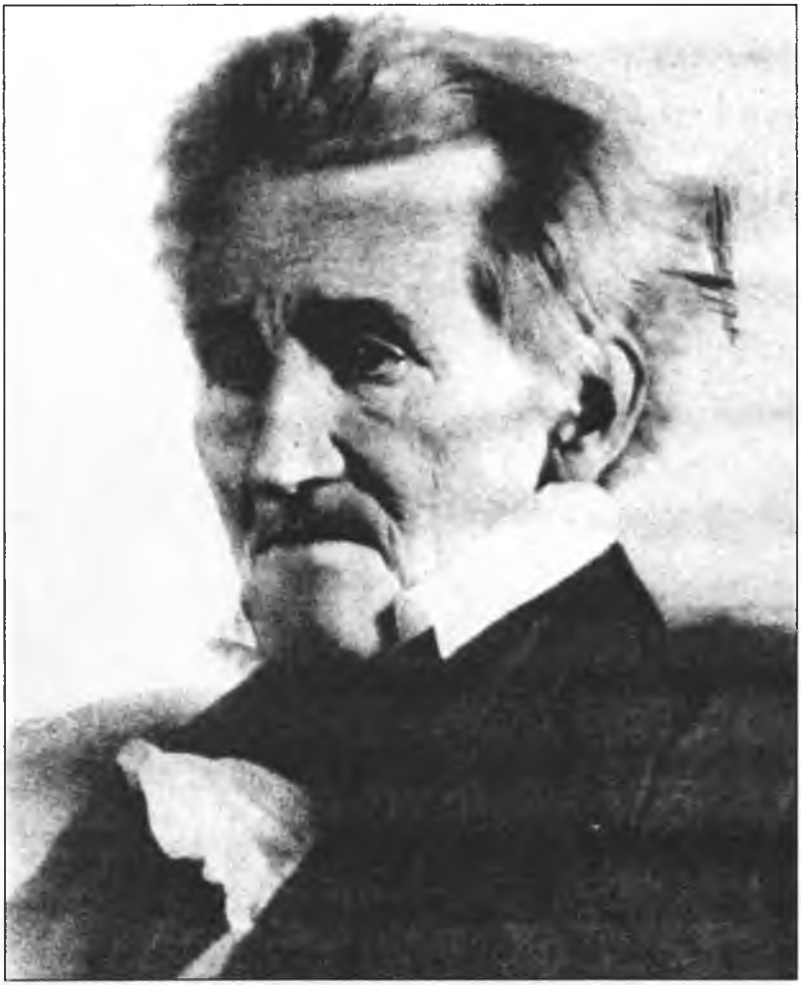
Resimler



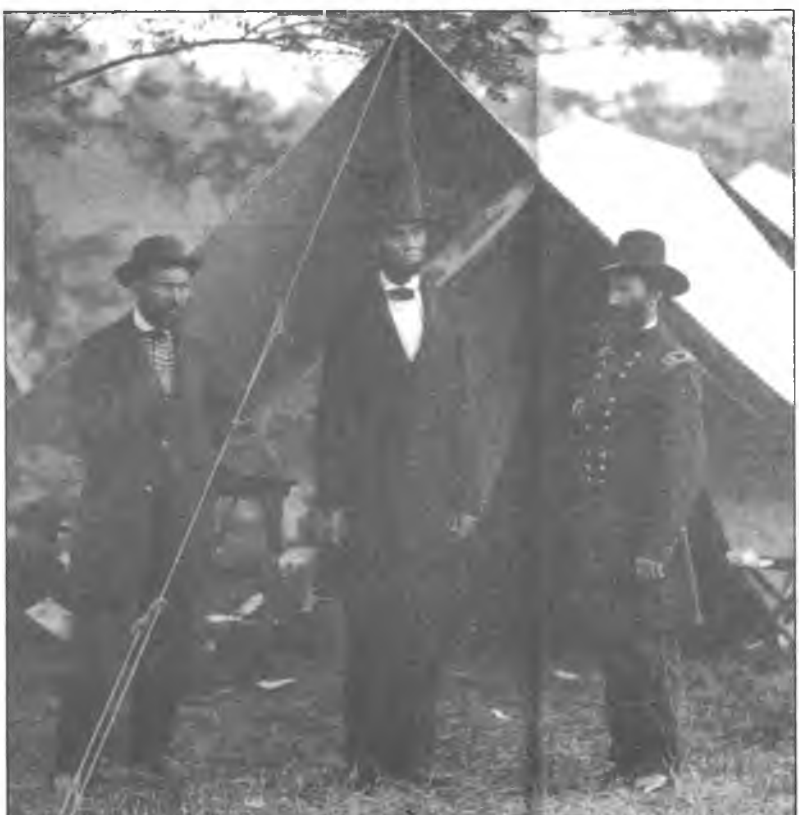
Amerikalı çizer Steve Brodner'in kaleminden Washington'dan Obama'ya ülkesinin başkanları.



Britanya Ordusu Komutanı Lord Cornwallis Amerikan ve Fransız ortak kuvvetlerinin başındaki General (sonra ilk Başkan) George Washington'a 19 Ekim 1781'de Yorktown'da teslim olurken.



"Batı'ya yayılın, gençler!" diyen Başkan Andrew Jackson.



İç Savaş (1861-65) sonunda bir Güneyli tarafından öldürülen Başkan Abraham Lincoln 1862'de bir Kuzey ordusu çadırı önünde.



İç Savaş'ta Kuzey Ordusu komutanı, sonra Başkan Ulysses S. Grant.



İspanya ile savaş (1898) ve ABD'nin dünyaya yayılmasını sağlayan 25'inci ABD Başkanı (1897-1901) William McKinley bir Pan-Amerikan Sergisinin açılışında Leon Czolgosz tarafından öldürüldü.



ABD'nin güney komşusu Meksika topraklarının yaklaşık üçte-birinin alınmasında etkili olan, ülkesinin savaş filosunu kuran, donanmayla Amerika'nın ticaret gemilerinin Atlantik'le Pasifik arasında kolay geçişlerini sağlayan, yayılmacı Başkan Theodore Roosevelt (solda) 1907'de Potomac Nehri üstünde gezintide.



Birinci Dünya Savaşı'nın yengin devletlerinin baş temsilcileri Paris'te. Solda Britanya'dan Lloyd George, İtalya'dan Orlando, Fransa'dan Clemenceau ve Amerika'dan Wilson. Mustafa Kemâl önderliğindeki Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı dördünü de darmadağın etti.



1929 Büyük Ekonomik Buhranı sırasında bir kepçe çorba için sırada bekleyen aç Amerikalılar.



Franklin Delano Roosevelt Almanya'ya savaş ilanı kararını imzalarken (11 Aralık 1941).



Çocuk felci hastalığından ötürü uzun yıllar değneklerle yürümek ve tekerlekli sandalyeleri kullanmak zorunda kalan dört dönem Başkan Franklin D. Roosevelt birden ölünce, yardımcısı Truman en kısa yoldan başkanlık yemini yaptı.



İkinci Dünya Savaşı'nda Müttefik Orduları ve sonra NATO Başkomutanı, ardından ABD Başkanı Dwight D. Eisenhower.



Martin Luther King korumasında 1966'da Güney kentlerinden Grenada'da (Mississippi) okula gitmeğe çalışan Afrika-kökenli küçük kızlar.





Güney'de Montgomery'da (Alabama) halk otobüslerinin siyahlara yasak olan ön sıralarına oturarak bu ırkçı kuralı delen Bn. Rosa Park.



Teksas'ta öldürülen Başkan John F. Kennedy seçim yarışında New York caddelerinde.



Başkan Kennedy'nin yaklaşık iki yıl metresi olmuş olan Judith Campbell (Exner) Demokrat Parti adayı olan sevgilisinin seçimi kazanması için Şikago'da mafya babaları Giancana ve Rosselli'yle temas etmiş, onlara Kennedy'den para dolu çantalar götürmüştü. Bayan Campbell hem Kennedy'nin, hem Giancana'nın metresiydi.



Başkan Kennedy'nin vuruluşunun hemen ardından eşi Jackie Kennedy arabanın arkasına tırmanarak kaçmaya çalışıyor.



Başkan Kennedy'nin 22 Kasım 1963'te Dallas'ta 'devlet içinde devlet' tarafından öldürülmesiyle Başkan Yardımcısı Johnson, sağında gözüdoymaz eşi Lady Byrd ve solunda Kennedy'nin dul eşi Jacqueline, çarçabuk başkanlık yemini ederken. Johnson daha adayken şunu söylemişti: "Dört Amerikan başkanından biri görevdeyken öldü. Ben siyasette kumar oynayan biriyim; şansımı denemek istiyorum. Başka yoldan başkan olmam da zaten olası değil." Kennedy'nin öldürülmesinde onun parmağını görenler varsa da, bu sav kanıtlanmadı.



Ronald Reagan SSCB Cumhurbaşkanı Mikhail Gorbaçov ile 1987'de Orta Menzilli Nükleer Füzeler Antlaşması'nı imzaladıktan sonra.



Baba Bush Polonya'nın Lech Walesa'sı ile 1989'da Varşova'da.



Bill ve Hillary Clinton



20 Ocak 1993'te başkanlık görevine başlayan, süresi bitmeden görevden alınması oylanan Bill Clinton.



Amerikan başkanlığında "Bush Hanedanı": Bir Amerikan tarihçisinin kitabına koyduğu başlık şu anlama geliyor: "Başkan değil, kral seçiyoruz!"



Tartışmalı 2000 başkanlık seçimlerini kazanmış gözüken George W. Bush kabine üyeleriyle Irak Savaşı'nı görüşürken. Çevresinde yardımcısı (petrol ve özel güvenlik kuruluşları temsilcisi) Cheney, Savunma Bakanı Rumsfeld, CIA Başkanı Tenet ve Irak'ta komutan Orgeneral Tommy Franks.



Amerika'nın Irak'a saldırısından bir ay sonra ABD bayrakları ve türlü araç ve gereçlerin altında konuşan Başkan Bush.



Başkan Bush ve onu sonuna dek destekleyen Britanya İşçi Partisi önderi Başbakan Tony Blair.



Barack Obama'nın zor anı. Venezuela Devlet Başkanı Chavez, Obama'ya Latin Amerika'daki sömürgecilik tarihini anlatan "Latin Amerika'nın Kesik Damarları" kitabını hediye ediyor.

Dizin

A

Adams, John, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 56, 135, 206, 230, 267
Afganistan, 37, 55, 158, 169, 187, 212, 213, 214, 216, 225, 226, 247, 250, 253, 254, 255, 256
Agnew, Spiro, 146, 149
Anderson, Marian, 160, 231
Arthur, Chester A., 74, 78, 91, 136, 188, 233
Ashcroft, John D., 223
Atatürk, 5, 27, 87, 261

B

Babamdan Düşler, 235, 241
Barış Gönüllüleri, 135
Basra Körfezi Savaşı, 174
Batistianos, 133
Beyaz Saray, 9, 11, 13, 14, 15, 18, 40, 42, 47, 56, 62, 69, 72, 74, 75, 78, 79, 80, 81, 83, 85, 86, 88, 98, 99, 103, 104, 105, 112, 116, 117, 119, 121, 124, 126, 127, 128, 129, 136, 138, 146, 147, 148, 151, 152, 155, 156, 158, 159, 160, 162, 163, 166, 167, 170, 175, 177, 179, 180, 182, 188, 190, 191, 192, 193, 198, 199, 200, 201, 204, 205, 208, 211, 220, 223, 224, 226, 228, 229, 236, 238, 240, 247, 254, 256, 259, 267
Biden, Joseph, 251
bin Lâdin, Osama, 158, 187, 212, 213, 225, 254

Birleşmiş Milletler, 95, 114, 115, 165, 174, 184, 212, 216, 217, 219, 231, 248, 260
Blackwell, 220
Bolivya, 251
born again, 156
Boss, 78, 116
Britanya, 14, 25, 26, 28, 32, 33, 35, 36, 37, 45, 46, 48, 50, 52, 102, 107, 120, 136, 164, 175, 196, 254
Bryan, William J., 83, 84, 85, 86, 87, 90, 98, 121
Brzezinski, Zbigniew, 158
Buchanan, James, 54, 55, 56, 79, 176, 203, 205, 210, 211
Bunche, Ralph, 231
Burr, Aaron, 17, 33, 34
Bush, George H.W., 163, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 174, 175, 176, 184, 201, 209, 217, 220, 265
Bush, George W., 11, 13, 19, 22, 31, 37, 45, 55, 72, 76, 109, 132, 159, 161, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 174, 175, 176, 184, 185, 187, 189, 192, 194, 199, 201, 202, 203, 204, 205, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 227, 241, 242, 247, 249, 250, 252, 256, 257, 258, 259, 262, 263, 264, 265, 267
Bush, Jeb, 166, 208, 209, 210
Bush, Prescott, 168
Bush, Samuel P., 168

C

Calhoun, John C., 39, 46, 81
Camp David, 159, 196, 200, 256
Campbell, Judith, 129
Carnegie, Andrew, 74, 81, 233
Carter, James (Jimmy) E., 14, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 188, 189, 194, 205, 247, 267
Castro, Fidel, 130, 136, 226
Charles, Ray, 232
Chávez, Hugo, 248
Cheney, Dick, 169, 207, 219
CIA, 124, 133, 134, 136, 141, 151, 159, 161, 165, 167, 169, 170, 205, 212, 233, 247
Clay, Henry, 39, 44, 46, 49
Cleveland, Grover, 74, 78, 79, 80, 81, 82, 88, 121, 132, 161, 174
Clinton, Bill, 27, 28, 33, 37, 79, 96, 154, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 194, 199, 202, 211
Clinton, George, 27
Clinton, Hillary, 175, 179, 180, 181, 182, 183, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 202, 205, 207, 211, 229, 236, 237, 238, 240, 243, 247, 256, 267

compassionate conservative, 208
Coolidge, Calvin, 96, 97, 98, 99
Crockett, Davy, 46
Cumhuriyetçi Parti, 16, 18, 34, 37, 38, 40, 58, 59, 61, 67, 68, 69, 70, 75, 91, 96, 116, 119, 120, 123, 124, 131, 140, 143, 146, 149, 151, 160, 163, 165, 172, 202, 206, 233, 236, 240, 242, 263

D

Debs, Eugene V., 81, 230
Demokrat Parti, 13, 18, 40, 44, 45, 46, 48, 57, 61, 64, 70, 81, 89, 90, 97, 98, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 122, 129, 139, 146, 149, 156, 157, 158, 174, 180, 189, 197, 198, 211, 217, 219, 227, 229, 233, 235, 237, 238, 261, 263
Dewey, Thomas E., 115, 116, 117
Dole, Robert J., 155, 182, 192
Douglass, Frederick, 231
"Dred Scott" örnek olayı, 56, 255
"Duhya" 203, 221, 222-227
Dukakis, Michael, 166, 170, 171, 172, 173
Dulles, Allen, 133
Dulles, John Foster, 124

E

Eisenhower, Dwight D., 64, 116, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 131, 133, 135, 168, 170, 179, 217, 247, 265, 267
el-Kâide, 213, 218, 225, 254
Ermeni sorunu, 155, 261
Evangelistler, 206

F

Federalist Parti, 28, 30, 36
Ferraro, Geraldine, 163
Filistin, 156, 159, 194, 250, 256, 257
Fillmore, Millard, 50, 51
Flowers, Gennifer, 175, 180
Fonda, Jane, 220
Ford, Gerald, 104, 153, 155, 158, 170, 182, 188, 189, 247
Fransa, 9, 26, 28, 32, 36, 102, 120, 168

G

Garfield, James A., 15, 74, 75, 76, 77, 78, 85, 267
Gettysburg, 69
Giancana, Sam, 129, 130
Goldwater, Barry M., 22, 140, 141, 142, 145, 207
Gore, Al, 18, 72, 97, 132, 175, 182, 192, 202, 203, 207, 208, 209, 210, 211, 218
Grant, Ulysses S., 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 75, 76, 154, 199

H

Haiti, 183, 184, 186, 246
Hamilton, Alexander 25, 26, 28, 31, 32, 33, 34, 44, 50, 157
Harris, Katherine, 210, 221
Harrison, B., 15, 18, 21, 45, 46, 47, 48, 51, 80, 81, 132, 210
Harrison, W.H., 81
Hayes, R.B., 18, 21, 22, 67, 69, 70, 71, 72, 74, 210
Hazer Denizi, 186, 247
Hillary, Sir Edmund, 194
Hoover, Herbert, 96, 99, 103, 104, 109, 116
Hoover, J. Edgar, 116
Hruşçov, Nikita S., 131, 149
Humphrey, Hubert, 126, 140, 142, 146, 147, 150
Hüseyin, Saddam, 162, 174, 212, 218, 257

I

IMF, 246
Irak, 37, 55, 161, 162, 170, 174, 186, 187, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 219, 225, 226, 233, 234, 247, 250, 253, 257, 258, 259, 260, 266

İ

İç Savaş, 16, 38, 48, 60, 64, 65, 68, 69, 70, 75, 76, 81, 189, 246
İnönü, İsmet, 137
İran, 94, 158, 160, 161, 162, 183, 189, 225, 250, 255, 256, 257, 266
İsrail, 114, 159, 215, 227, 231, 236, 255, 256

J

Jackson, Jesse, 233, 266
Japonya, 52, 106, 114, 253
Jay, John, 28, 32, 67
Jefferson, T., 17, 21, 26, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 55, 59, 174, 177
Jenkins, Walter, 142, 143
Johnson, Andrew, 61, 63
Johnson, Lyndon B., 14, 22, 45, 55, 60, 64, 91, 126, 130, 132, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 152, 157, 170, 179, 194, 200, 204, 205, 207, 233, 247

K

Kefauver, Estes, 126
Kennedy, Jackie 35, 126, 129, 179
Kennedy, Joseph P., 128
Kennedy, John Fitzgerald, 15, 35, 45, 96, 98, 100, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 139, 141, 146, 148, 150, 152, 174, 178, 193, 194, 196, 205, 227, 247, 267
Kerry, John, 170, 218, 219, 220, 221, 227, 265,

King, Rufus, 37, 54, 56
King, Jr., Martin Luther, 168, 231, 233, 234, 240, 247
KKTC, 260
Kore Savaşı, 117, 118, 122
Kosova, 183, 184
Ku Klux Klan, 98, 100
Kuveyt, 174, 184, 204, 227
Kuzey Kore, 183, 184, 250
Küba, 83, 84, 128, 133, 134, 250, 251, 266

L

La Guardia, Fiorello H., 128
Lewinsky, Monica, 33, 178, 196
Lieberman, Joe, 207
Lusitania yolcu gemisi, 207

M

Madison, James, 25, 34, 35, 36, 37, 60, 189, 230
McCain, John, 202, 240, 258
McCarthy, Joseph, 118, 124, 125, 147, 156, 245
McDonald's aş evi 186
McKinley, W., 15, 50, 80, 82, 83, 84, 85, 91, 267
Milletler Cemiyeti, 94, 95, 97
Mondale, Walter F., 157, 163, 164
Monroe, James, 36, 37, 38, 84, 267
Morris, Dick, 85, 179, 186, 267

N

Nader, Ralph, 15, 203, 211
NAFTA, 183, 184
NATO, 114, 118, 184, 251
New Deal, 104, 243
New England, 19, 204
Nikaragua, 189, 251
Nixon, Richard M., 15, 22, 121, 126, 129, 131, 133, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 160, 168, 170, 189, 194, 200, 247

O

Obama, Barack H., 11, 13, 111, 122, 179, 191, 202, 222, 229, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 251, 253, 254, 255, 257, 259, 260, 261
Orta Doğu, 94, 114, 187, 236, 246, 250, 253, 256, 257
"On Dört Nokta" 94

P

Pakistan, 250, 254, 256
Palin, Sarah, 192
Parker, Alton B., 86
Parks, Rosa, 232
Pelosi, Nancy, 192, 195
Pentagon, 167, 211, 247, 251, 258
Perot, Ross, 15, 176, 182, 205
Perry, Matthew C., 47, 52

Philadelphia, 13, 25, 69, 245
Pinkerton, Allan, 81
PKK, 258, 259
Polk, James K., 21, 47, 48, 49, 50
Powell, Colin, 233, 235

Q

Quayle, J. Danforth (Dan), 173

R

Rayburn, Sam, 139
Reagan, Ronald 121, 135, 144, 155, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 172, 173, 174, 194, 199, 201, 206, 208, 242, 247, 267
Reaganomics, 164, 170
Rice, Condoleezza, 195, 233, 235
Rockefeller, John, 74, 102
Roosevelt, Franklin Delano, 15, 19, 97, 103, 104, 105, 106, 107, 110, 111, 112, 113, 118, 139, 164, 174, 176, 186, 189, 204, 243, 266, 267
Roosevelt, Theodore, 80, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 97
Ross, Dennis, 255, 256
Rove, Karl, 202, 203, 267
Rus-Japon Savaşı (1904-05), 86

S

Senato, 9, 17, 20, 22, 37, 49, 80, 130, 139, 153, 156, 158, 187, 217
Sinatra, Frank, 129
Smith, Al, 99, 100, 128,
Somali, 183
Sovyetler Birliği, 114, 134, 153, 185
Stettinius, Edward R., 113
Stevenson, Adlai E., 82, 119, 121, 122, 123, 124, 126, 159

T

Taft, William H., 86, 87, 88, 89, 90, 91, 135, 176
Taylor, Zachary, 14, 21, 47, 50, 51
TBMM, 230, 260
Temsilciler Meclisi, 9, 14, 17, 34, 39, 49, 80, 90, 104, 139, 153, 192, 217
Texanomics, 170
Thatcher, Margaret, 164, 195, 196
Thurmond, Strom, 20, 115, 117
Tilden, Samuel I., 22, 70, 71, 72, 73
Trafficante, Santo, 129
Truman, H.S., 15, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 123, 124, 125, 131, 174, 175, 204, 247, 266, 267
Truman Doktrini, 114, 124
Türkiye, 27, 87, 107, 114, 118, 125, 134, 185, 228, 249, 253, 254, 256, 260, 261
Tyler, John, 21, 47, 48, 50

U-Ü

Uluslararası Ceza Mahkemesi, 187, 216
Umudun Atağı, 241
Üçüncü George, 33

V

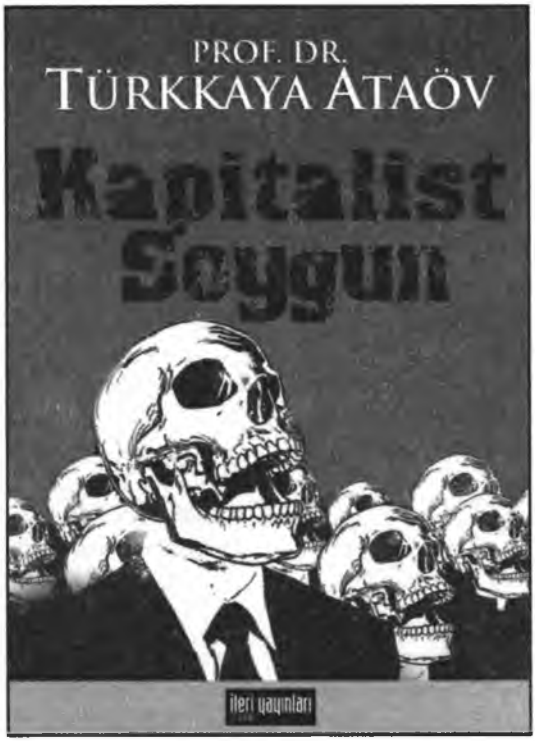
Vatikan, 56, 100
"Veda Konuşması" 26
Venezuela, 86, 209, 248, 251
Vietnam Savaşı, 139, 147, 150, 155, 189, 194, 204, 218, 219, 247, 266
"Viski Başkaldırması", 28

W

Wallace, Henry, 20, 115, 117, 266
Washington, D.C., 10, 18, 31
Washington, George 13, 17, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 48, 77, 114, 129, 137, 145, 151, 160, 181, 189, 196, 198, 200, 211, 222, 225, 226, 227, 233, 240, 247, 255, 256, 267
Watergate, 151, 211
Webster, Noah, 21, 44, 135
Whigs, 44
Wilson, Woodrow, 18, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 124, 174, 184, 246
Winfrey, Oprah, 233

Y

Yugoslavya, 183, 184
Yüce Mahkeme, 22, 56, 93, 116, 153, 156, 210, 244



Prof. Dr. Türkkaya Ataöv bu kitabında kapitayist emperyalizmin ekonomik yapısını inceliyor. Küresel sermayenin başını çektiği emperyalist ekonomik sistemin aslında bir "Kapitalist soygun" olduğunu ortaya koyuyor ve kapitalizmin "soygun" mekanizmasının örneklerini inceliyor:

✔ Tekelci Sermaye Soygunu ✔ ABD'nin Genel Soygunu
✔ Seçenek Soygunu ✔ Yoksul Çoğunluğun Soygunu ✔ Cinsel Soygun
✔ Kapitalizme Yönelirken Kadın Soygunu ✔ Kapitalizmde Kadın Soygunu
✔ Demokrasi Soygunu ✔ Dinsel Soygun ✔ Bilimsel Soygun
✔ Doğa Soygunu ✔ Besin Soygunu ✔ McDonald's'ın Soygunu
✔ Sağlık Soygunu ✔ Dış Borç Soygunu ✔ İletişim Soygunu

192 sayfa



Prof. Dr. Türkkaya Ataöv bu çalışmasında emperyalist-kapitalist sistemin doğayı nasıl yıktığını, çevreye nasıl zarar verdiğini inceliyor.

İnsanlık tarihi boyunca çevre bilincinin gelişimini de inceleyen Ataöv, Epikuros'tan Marks'a, Darwin'den Buharin'e çevreci düşüncenin tarihini de ortaya koyuyor.

- Kapitalizmin Çevre Hedefi
- Doğa Yıkımının Boyutları
- Atıklar Üçüncü Dünya'ya
- Azınlığın Çevre Buyurganlığı
- Çevre Kirlenmesi ve Teknolojik Önlemler
- Çevre Sermayeye Bağlanırsa
- Çevreci Epikuros
- Feuerbach, Malthus, Proudhon
- Anderson ve Liebig
- İnsanın Kökeni
- Darwin'in Katkısı
- Marx ve Engels'in Çevreciliği
- Sonraki Çevreciler: Morris'den Luxemburg'a
- Bukharin ve Sovyet Deneyimi
- Çağdaş Çevrecilere Doğru
- Çevre Düşmanlarının Çağdaş Çırpınışları

164 sayfa



İngilizcesi de yayımlanan bu araştırmanın ilk baskısı 1967 yılında çıkar çıkmaz, yurtiçinde ve dışında hemen yankılar uyandırdı.

Ülkemizde ilk köşe yazısını yazan İlhan Selçuk'tu. Kitabı "millî bilincin kör gözünü açmak için keskin bir operatör neşteri" sözcükleriyle değerlendirdi.

Aziz Nesin, Günaydın'da "yalnız Türkiye değil, dünya için orijinal bir araştırma" tanısını koydu. Tarık Dursun K. Milliyet'te "André Maurois'nın kitabından çok daha yalın, çok daha gerçekçi ve çok daha doğru orantılı" bulduğunu yazdı. Varlık, Ant, Yeni Gazete, Yeni Gün, Akşam ve benzerlerinde Mehmet Kemâl, Sami Özerdim, Ahmet Yücekök, Nahit Arda ve başkaları...

384 sayfa

Araştırmacı, yazar, üniversite öğretim üyesi ve eylemci Prof. Dr. Türkkaya Ataöv, Ankara Üniversitesi SBF'de kırk yıl uluslararası ilişkiler dersleri verdi.

Konuşmaları ve yazılarıyla NATO'yu eleştiren ilk tartışmayı açtığı söylenebilir. 1968'in devrimci gençliğinin NATO'nun gerçek yüzünü öğrenmesine büyük katkıda bulunan bu önemli kitap, yayınlanması üzerinden 40 yıla yakın süre geçmiş olmasına karşın önemini koruyor.

288 sayfa




PRESIDENTS of the UNITED STATES
BARACK Obama
Jimmy Carter
RONALD REAGAN
BILL CLINTON